PEDAGÓGUSOK ARCKÉPCSARNOKA

2007

PEDAGÓGUSOK ARCKÉPCSARNOKA

KARÁCSONY SÁNDOR PEDAGÓGIAI EGYESÜLET
2007

Kiadja
a
Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület

Sorozatszerkesztő: **Ungvári János**

Kötetszerkesztő: **Nyirkos Tibor**

Szerkesztőbizottság:

Csiha László
Halász Ferenc
Kálmán Antalné
Király István
Korompai Gáborné dr.
Kornya László dr.
Lengyel Mihály
Molnár Lajosné dr.
Nyirkos Tibor
Új Imréné
Ungvári János

HU ISSN 1589-4185

Számítógépes előkészítés: **Ungvári János**

Nyomdai munkálatok:

Kapitális Kft., Debrecen
Felelős vezető: Kapusi József

„Beszéljünk hát, de csak akkor, ha tapasztalatunk
értelmével. Mert nem panaszra, parancsra
kiváncsi, ki ránkfigyel, de példánkra, amit
gyümölcsként termettünk, érett zamatunkra,
az összhangban, azt gazdagítva újraszülemlő,
kitartott dallamainkra.
Énekelj kinyílt
szívvel: ne zavard a zenét, mely benned is
él: a dalt, könyörgést, himnuszt, siratót.
Addig vagy csak, amíg beléd s belőled árad.”

(Keresztury Dezső: Kínban mosolyogva)

Előszó
sorozatunk hatodik kötetéhez

A Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület kiadásában megjelenő ***Pedagógusok Arcképcsarnoka*** *című kiadvány 2007-ig hat kötetével örvendeztette már meg olvasóit.*

A kiadvány a sorozat indulásakor saját küldetését meglehetősen leszűkített formában fogalmazta meg, az egymást követő kötetek azután mind időben, mind térben örvendetesen kiszélesítették e határokat, lehetővé téve Hajdú-Bihar megye gyakorló pedagógusainak méltatása mellett a megyén kívüli tanítók, tanárok és az oktatásirányítás szakembereinek, a népműveléssel, a pedagógusképzéssel, a neveléstudománnyal foglalkozó pedagógusoknak, professzoroknak, hitoktatóknak a bemutatását is. A sorozat kötetei már több mint félezer arcképpel járultak hozzá annak a szellemi világnak a bemutatásához, mely pedagógusaink tevékenysége során alakult, és széles társadalmi kör életére volt és van mind a mai napig elevenen érzékelhető hatással.

Az Egyesület által gondozott sorozat által felvállalt feladat csak látszólag egyszerű – pedagógus életpályák bemutatásával kíván emléket állítani nagy hatású kollégáink életművének.
Látszólagos e feladat egyszerűsége, hiszen a pedagógus életművét emberi sorsok anyagában alkotja meg – a nevelő hatás az egyes emberek, tanítványok, kollégák életében fénylik fel, de az idő elmúltával, generációk haladtával fénye elhalványul. A legszebb, amit az utókor tehet, ha megörökíti ezeket az életműveket, ha felmutatja és szellemi formában megőrzi azt a fényt, amelyet a nevelő élete során létrehozott. Az arcképek sorában ezért természetes módon jelenik meg a tények mellett az érzelem, az igazi kollegiális, baráti, tanár-diák kapcsolatok visszfénye, megmutatva mindenkor az embert is a szakmai életút tényei mögött.

De az arcképek hatása is többszörösen összetett. Hiszen egyfelől emléket állítanak, amikor pedagógusi életek tényeit mutatják fel, sorsokat, eredményeket örökítenek meg. Forrásául szolgálnak így hely- és tudománytörténeti munkáknak, gazdagítva intézmények, települések, családok önismeretét, erősítve azok identitását.

De ki kell emelnünk: a múlt megismerése soha nem jelenthet múltba révedést,

a múlt megismerése akkor értékes és akkor eleven, ha a jelen jobb megértését, a jövő formálását szolgálja. Megfelel ennek a kívánalomnak az ***Arcképcsarnok?***

Nyugodtan kijelenthetjük, hogy igen – hiszen gondoljunk csak bele: az Arcképcsarnok pedagógusi életpályák bemutatásával mindenkor példát is közvetít, bemutatva az elhívatottság, a szakmai, pedagógusi, emberi erények megvalósulásának számtalan mintáját, bátorítja a kortárs és a felnövekvő pedagógus nemzedékeket, hogy az elődök példája nyomán merjék megalkotni saját pályájuk nyomvonalát. Ezért nagyon fontos és értékes kezdeményezés az, hogy a szerkesztők gondoskodnak a kiadvány eljuttatásáról a pedagógusképzéssel foglalkozó intézmények könyvtáraiba.

Az Arcképcsarnok bemutatásakor mindenképpen meg kell emlékeznünk a szerkesztők gondos, szakmai és nyomdatechnikai nívót mindig egyaránt szem előtt tartó tevékenységéről. A szerkesztők gondos munkájának (szerző-toborzásának, arcképírást segítő ajánlásainak) köszönhető ugyanis egyfelől az, hogy az arcképek szakmai színvonala mind magasabb, mindinkább megfelel a tudományos forráskiadványokkal szemben támasztott színvonalbeli elvárásoknak, másrészt az is, hogy a kiadvány esztétikailag is különlegesen igényes – papírja, képei, szövegei méltók a kiadványhoz: szépen szerkesztettek, válogatottak, nyomtatottak.

A Pedagógusok Arcképcsarnoka sorozat által felvállalt feladat tehát korántsem egyszerű, ezzel együtt jelentősége emberileg és szakmailag túlbecsülhetetlen – az olvasó számára nem marad más, mint hogy szerkesztőit és szerzőit további munkára bíztassa és várja a sorozat folytatását, illetve ajánlja a sorozat köteteit mindazoknak, akik társadalmi környezetük vagy hivatásuk mélyebb megismerésére, megértésére vágynak.

A ***Pedagógusok Arcképcsarnoka*** *a szó legnemesebb értelmében hasznos olvasmány.*

Fenyő Imre
Debreceni Egyetem
Neveléstudományi Tanszék

A szerkesztő megjegyzései

Szerkesztőségünk úgy döntött, hogy Fenyő Imre recenzióját közöljük előszó gyanánt újabb kötetünk élére. Köszönettel vesszük az elismerő sorokat, s továbbadjuk mindazoknak, akik anyagi vagy szellemi segítséget adtak egyesületünk eme vállalkozásának sikeréhez.

Jelen kötetünk már hatodik a sorban.

Arcképvázlataink száma ezzel meghaladja a 630-at, egy-egy kötet szerzőgárdája pedig 70-80 emberből áll – persze vannak már törzstagjaink is, akiknek írásaival kötetről kötetre találkozhatunk. Az írások többnyire szabad elhatározásból születnek, vagyis a szerzők maguk döntik el, hogy kiről írnak. Más esetekben a szerkesztőség kér föl valakit egy-egy arcképvázlat összeállítására. Jó érzéssel mondhatjuk el, hogy merev elutasítással még sohasem találkoztunk; ha volt szabódó szerzőjelöltünk, az a feladat nehézségére és felelősségére hivatkozott, de némi szerkesztői tanácsra és az önbizalmat erősítő beszélgetésre szinte mindig vállalta a feladatot.

Legmeggyőzőbb „érvelésünk” az volt, hogy a kötetben csak azok szerepelhetnek, akiknek az élet-és pályarajzát valaki egyáltalán megírja.

Nagy elismerésnek tartjuk, hogy a szakemberek – és az olvasók általában – nívósnak tartják kiadványainkat. A jó szó kötelez, s további erőfeszítésre ösztönöz bennünket. Ez a törekvésünk is indokolja, hogy az arcképvázlatok szerkesztésére összeállított ajánlásainkat változatlan formában újra közöljük.

Ami a látóhatár kibővülését illeti: kötetünkbe több határon túli magyar pedagógus névcikke is bekerült, s ismét találkozhatunk olyan német nevelési szakemberek nevével, akiknek részük volt a magyar nevelésügy nemzetközi kapcsolatainak építésében.

Úgy gondoljuk, vannak még tartalékaink és kötelességeink a múltban méltatlanul mellőzött nemzeti, vallási, morális értékek feltárásában, az emberi sorsok példájának bemutatásában.

2007. szeptember

Nyirkos Tibor
kötetszerkesztő

Az arcképvázlatok szerkezete

Mindenekelőtt utalni kívánunk arra, hogy a Kazinczy Ferenc által meghonosított arcképcsarnok (arcképvázlatok csoportja) mint irodalmi műfaj nem azonos a lexikonnal, ugyanis vannak attól eltérő vonásai. Talán a legjellegzetesebb sajátosság, hogy lehetőséget kínál magánvélemények nyilvánítására is. Ez kiadványunk tekintetében szinte elkerülhetetlen, hiszen a névcikkek (arcképvázlatok) szerzőinek személyes kapcsolatuk vagy éppen valamilyen (tanítványi, munkatársi, családi) kötődésük van az arcképcsarnokban szereplő személyekkel. Ez abban nyilvánulhat meg, hogy a névcikk szerzője - a hiteles dokumentumok mellett - az emlékezés ecsetvonásaival még gazdagabban képes megjeleníteni az adott személy pedagógusi, tudós-tanári és emberi alakját. Természetes követelmény azonban a felelősséggel tett emlékezés.

Az emlékezés jogán törekszünk az igazi emberi értékek megismerésének igényét erősíteni, egy olyan szemlélettel szemben, amely a múltat hangsúlytalanná kívánja tenni, s ugyanakkor a haszonszerzés és a könnyű élet jövőképét vetíti elénk. Az arcképvázlatok felmutatásával tenni kívánunk azért, hogy generációk emlékezete ne essék ki nemzetünk tudatából, hogy a múlt időtálló értékei vagy tanulságai jobbító hatással legyenek jelenünkre és segítsék emberarcúvá tenni jövőnket.

Az arcképcsarnokban szereplők **névcikkét** a magyar abc betűrendjében közöljük.
Az első adat a (családi és kereszt-) név: a **címszó**, amelyet félkövér betűkkel szedtünk. A leánykori nevet normál betűkkel jelöltük. A címszót kerek zárójelben követik a születés és halálozás adatai. A címszó lezárásának tekintjük a foglalkozást meghatározó tevékenység, ill. tudományos fokozat megnevezését.

A **főszöveg** első része az **életút** bemutatása, amely általában a származás megjelölésével és/vagy az iskolai tanulmányok felsorolásával (oklevél, diploma megszerzése) kezdődik. Ezt követi időrendi sorrendben a munkahelyek, valamint a beosztások megemlítése.

A főszöveg második része az **életmű** bemutatása, a végzett tevékenység szakmai méltatása s annak elismerése, a kitüntetések megemlítése. Ugyancsak itt adódik lehetőség a kutatási területek és tevékenység bemutatására, megjelölve az elért eredményeket és a legfontosabbnak minősített műveket és publikációkat. A műveknél a címet teljes terjedelmében közöljük, megjelölve a kiadói, nyomdai és évszám adatokat.

A főszöveg harmadik része általában a **szakmai-közéleti** munkásságot méltatja, különösen az adott településen kifejtett tevékenység alapján. Itt adódik lehetőség a személyes kapcsolatok bemutatására és különösen a jellemző emberi vonások felvillantására.

A főszöveget a **hitelesítő** irodalom és dokumentumok bemutatása, ill. azokra való utalás zárja, több esetben megjelölve a hozzáférhetőséget is. Itt is gyakran használunk rövidítéseket, különösen a periodikák esetében. A hónapok rövidítése a közhasználatban elfogadott módon történik.

Végül a névcikket a szerző (emlékező) kurzív betűkkel szedett neve zárja. Egy névcikket több szerző is készíthet. Kiadványunk elején betűrend szerint tüntetjük fel azokat, akikről megemlékeztünk és a szerzőket.

Ungvári János
a sorozat szerkesztője

AKIKRŐL MEGEMLÉKEZTÜNK

BACSKAI CSABÁNÉ	tanító
BAGDY ÉVA	középiskolai tanár
BAGI ISTVÁN	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes
BALOGH LAJOS ISTVÁN	tanító, polgári iskolai tanár
BARCSAY LÁSZLÓNÉ dr.	tanító
BÉGÁNY BÁLINT	tanár, könyvtáros
BÉNYI ÁRPÁD	festőművész, főiskolai tanár
BERE IMRÉNÉ	óvónő
BERKES FERENC	ált. iskolai tanár, agrármérnök, ig.- helyettes
BESSENYEI ATTILÁNÉ	tanító, földrajz-rajz szakos ált. iskolai tanár
BODNÁR IMRE	tanító, tanár, főiskolai adjunktus
BORDÁS JÓZSEFNÉ	tanító, ált. iskolai tanár
BORSÁNYI JÓZSEF	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes
BUDAI JÁNOS	tanító, általános iskolai tanár
DÁVID JÓZSEF	tanár, iskolaigazgató
DIÓSZEGI LAJOS	kántortanító, ált. isk. tanár, műv. házi igazgató
DURUCZ ISTVÁN dr.	tanszékvezető főiskolai tanár
FARKAS BÉLA	általános iskolai tanár
FAZEKASNÉ KISS EMMA	tanító
FEKETE DÁNIEL	tanító, középiskolai tanár, főiskolai adjunktus
FIALA, HANS-JOACHIM	történészprofesszor, (Rostock)
FÜREDI JÓZSEF	középiskolai tanár
GAÁL GYÖRGY	tanügyi tanácsos (Szabadka)
GÁBORJÁNI SZABÓ KÁLMÁN	főiskolai tanár, festőművész,
GACSÓ LÁSZLÓ	tanító, polg. isk. tanár, megyei műv. oszt.vezető
GEDEON BÉLA	középiskolai tanár, igazgató
HADHÁZY LAJOS	szakfelügyelő, gimnáziumi igazgató
HALÁSZ JÓZSEF	gyógypedagógus
HARANGI JÁNOSNÉ	ált. iskolai tanár, igazgatóhelyettes
HORICSÁNYI LÁSZLÓ	agrármérnök, igazgató
HUSZÁR ISTVÁN	tanító, festőművész
KABÁLY FERENC	tanító, gyógypedagógus, citera-együttes vezető
KÁLMÁNCZHEY GÁBOR	igazgató-tanító, kántor
KARDOS ALBERT dr.	középiskolai tanár, igazgató
KÁRPÁTI GYÖRGY	tanító
KECSKÉS PÉTER	tanító, szaktanító, tanár
KISS FERENC	lelkipásztor, professzor, rektor
KISS IMRE BARNA	középiskolai tanár, főkönyvtáros
KOLLÁNYI BOLDIZSÁRNÉ	tanító
KÓNYA JÓZSEFNÉ dr.	középiskolai tanár, szakfelügyelő, egy. adjunktus
KORSÓS JÓZSEF	általános iskolai tanár, igazgató
KOVÁCS GYULÁNÉ	általános iskolai tanár
KOVÁCS JÓZSEF dr.	középiskolai tanár, főiskolai főigazgató
KOVÁCS TIBOR	gyógypedagógus, szaktanácsadó
KÖBLÖS SAMU	középiskolai tanár, gimnáziumi igazgató
KÖZÉPESY MÁRIA	általános iskolai tanár
LÁNYI PÁLNÉ	óvónő
LAUKONIDESZ JÓZSEF	középiskolai tanár, szakfelügyelő

LÁZÁR GYULA	tanító
LENGVÁRY JÓZSEF	általános iskolai tanár
LENGVÁRY JÓZSEFNÉ	középiskolai tanár
LOVAS LÁSZLÓ	polgári iskolai tanár, szakfelügyelő
LOVÁSZ SÁNDOR	középiskolai tanár
LYACHOVICS JÓZSEF	általános iskolai tanár
LYACHOVICS JÓZSEFNÉ	általános iskolai tanár, iskolaigazgató
MAGYARI ANDRÁS dr.	egyetemi tanár, miniszterhelyettes, kutatóprofesszor
MEDGYESSY ISTVÁNNÉ	középiskolai tanár
MESTER MÁRIA	tanítónő, általános iskolai igazgató
MÉSZÁROS JÓZSEFNÉ	tanító
MOHÁCSI JÁNOS	általános iskolai tanár
MOLNÁR ANTAL dr.	középiskolai tanár, főiskolai adjunktus
MOLNÁR LAJOS dr.	szemészfőorvos, egyetemi oktató
NAGY ANTAL	tanító, főiskolai tanár
NAGY GYÖRGY	általános iskolai tanár, iskolaigazgató
NAGY KÁLMÁN	tanító, ált. isk. tanár, csoportvezető
NEHÉZ JÁNOS	tanító, tanár, igazgató, főiskolai docens
OLÁH GÁBORNÉ	tanító, szakvezető tanító
OLÁH LAJOS	középiskolai tanár, kollégiumi igh.
PÁDÁR DÉNESNÉ	tanár, szakfelügyelő, igazgató
PÁPAI FERENCNÉ	általános iskolai tanár
PAPP JÓZSEF	tanító, tanszékvezető főiskolai tanár
PELLENS KARL prof. dr.	történészprofesszor (Németország)
PETŐ GÁBORNÉ dr.	tanító
PLÓKAI IMRE	általános iskolai tanár
POPOVICS VLADIMIR	tanár, szakfelügyelő (Beregszász)
PURZSÁS JÁNOS	tanító
PURZSÁS JÁNOSNÉ	tanító
PUSKÁS LAJOS	tanár, gyakorlóiskolai igazgató
RÁCZ ISTVÁN	középiskolai tanár, festőművész
REMÉNYI BÉLA	középiskolai tanár
REMETE SÁNDORNÉ	általános iskolai tanár
SÉLLYEI ERNŐNÉ	tanító
SZÁSZ GUSZTÁV	tanár, igazgató
SZÁSZ GUSZTÁVNÉ	polgári iskolai tanár
SZEGEDI ERVIN dr.	középisk. vez. tanár, igazgatóhelyettes
SZENDE ALADÁR dr.	főiskolai tanár
SZINCSÁK IMRÉNÉ	tanító, általános iskolai tanár
TÁNCZOS ISTVÁN	tanító, tanár, tanulmányi felügyelő
TASI GÁBOR	általános iskolai tanár, igazgató
TÓTH PÁL	középiskolai tanár
TRUNGEL LÁSZLÓNÉ	tanító, igazgató
VÁGÓ LÁSZLÓNÉ dr.	középiskolai tanár, főiskolai docens
VÁRADI BÁLINT	szaktanító, nevelőotthoni igazgató
VARGA LAJOSNÉ	tanár, festőművész
VARGA LÁSZLÓNÉ	tanító
VIKÁR SÁNDOR	középiskolai tanár, református lelkész
VINCZE LÁSZLÓNÉ dr.	középiskolai tanár
WACZULIK MARGIT dr.	középiskolai tanár, történész
ZABÓ ZOLTÁN dr.	középiskolai tanár, egyetemi docens

AZ ARCKÉPVÁZLATOK SZERZŐI

Aporné Kovács Éva dr.	Budapest
Bégány Bálintné	Debrecen
Bús Zoltánné	Nyíregyháza
Csermely László	Debrecen
Csige Józsefné	Létavértes
Csiha László	Hajdúböszörmény
Dobi Imréné	Debrecen
Domokos Pálné	Hajdúszoboszló
Durucz Istvánné	Nyíregyháza
Egri Olga Judit	Nyíregyháza
Éles Lászlóné	Debrecen
Farkas Béláné	Létavértes
Fehér Antal	Debrecen
Feuermann László dr.	Debrecen
Frankó István	Csökmő
Füredi Józsefné	Berettyóújfalu
Fürnronh Walter prof. dr.	Nürnberg (Németország)
Gellénné Kálmánchey Márta dr.	Debrecen
Görömbei Andrásné dr.	Debrecen
Hadházy Tibor	Nyíregyháza
Hamvas Lászlóné dr.	Berettyóújfalu
Harangi János	Debrecen
Horicsányi Lászlóné	Hajdúszoboszló
Horváth István	Földes
Horváth Istvánné	Hajdúszoboszló
Horváth Tiborné	Debrecen
Kakucsi Géza	Debrecen
Kakucsiné Szegedi Eta	Debrecen
Kálmán Antalné	Debrecen
Kárpáti Jenő	Karcag
Kerek Lajosné	Debrecen
Kincses Gyula	Debrecen
Kincses József	Debrecen
Kiss Lajosné	Hajdúszoboszló
Komádi Erzsébet	Berettyóújfalu
Király István	Balmazújváros
Korompai Gáborné dr.	Debrecen
Kovács Lászlóné	Debrecen
Krisztalovics Tivadarné	Budapest
Lánczky Antalné	Hajdúszoboszló

Lányi Botond dr.	Nyíregyháza
Lengyel Mihály	Földes
Lovas Olívia Szende	Debrecen
Majorné Szathmári Erzsébet	Debrecen
Maurer Józsefné	Debrecen
Mészáros Eleonóra dr.	Debrecen
Mócsánné Nagy Ágnes	Nyíregyháza
Molnár Ibolya	Nyíregyháza
Molnár Lajosné dr.	Debrecen
Molnár Zoltánné dr.	Nyíregyháza
Nagyné Budai Emese	Debrecen
Német Béláné	Eger
Németi Gábor	Hatvan
Nyirkos Tibor	Püspökladány
Oláh Gábor	Nyíregyháza
Ötvös László dr.	Debrecen
Pető Hajnalka dr.	Debrecen
Pintye Ferenc dr.	Debrecen
Polgár Sándor	Debrecen
Radnai Ferencné dr.	Debrecen
Raffayné Oláh Katalin	Nyíregyháza
Remeténé Orvos Viola	Bagamér
Sándorfi Istvánné	Nyíregyháza
Séllyei István	Hajhúszoboszló
Sipos Endre	Maglód
Süveges Dezsőné	Debrecen
Szabó Balázsné	Földes
Szabó Ödönné dr.	Debrecen
Szabolcs Ottó dr.	Budapest
Szász Péter	Nyírbátor
Széplaki Sándor	Nyíregyháza
Tánczos Istvánné	Hort
Titkó István	Debrecen
Tóth Gábor	Egyek
Tóthné Szincsák Erika	Egyek
Tóth Pálné	Szentendre
Trungel Edit	Debrecen
Ungvári János	Debrecen
Úr Csabáné	Hajdúszovát
Vágó László dr.	Debrecen
Vajda Józsefné	Hatvan
Várady Ildikó	Gödöllő
Zabó Zoltánné dr.	Debrecen
Zsirosné Pongor Magdolna	Létavértes

B

BACSKAI CSABÁNÉ Kókai Eleonóra Ilona (Aldebrő, 1926. március 26. – 1997.): tanító.

Édesapja Kókai Béla igazgató-tanító. Édesanyja Brusznyai Ilona háztartásvezető. Aldebrőről Mezőtúrra költözött a család. Így az elemi iskolát és a gimnázium 1-8. osztályát Mezőtúron végezte. Ott tett érettségi vizsgát 1945 júniusában az Állami Teleki Blanka Leánygimnáziumban.

Az érettségi után különbözeti vizsgát kellett tennie pedagógiai tárgyakból, s így mehetett a Szarvasi Állami Tanítóképző 5. évfolyamára. Tanítói oklevelet 1949 júniusában kapott.

1949 őszén kinevezték a Mezőtúr-Csugar nevű tanyai iskolába, ahol 1950. augusztus 31-ig tanított. 1950. szeptember 1-től 1954. július 31-ig Püspökladányban (Petritelep) szolgált. 1954-ben, mikor édesapja nyugdíjba ment, Hajdúszoboszlóra költöztek.

Saját kérésére helyezték át Hajdúszoboszlóra, először a 2. sz. Általános Iskolába, ahol 1954. augusztus 1-től 1962-ig, majd a 3. sz. Általános Iskolában 1962-től 1964-ig tanított. A 4. sz Általános Iskolában 1964-től 1976-ig, s végül a Thököly Imre Általános Iskolában 1976-tól 1981-ig dolgozott, nyugdíjba vonulásáig. Majd ugyanott, mint helyettesítő nyugdíjas nevelő 1988 júniusáig tanított. Mindig ott dolgozott, ahol szükség volt rá.

Igazgatói így minősítették munkáját:

Domokos Pál: „Jó felkészültségű nevelő. Munkájára a tudásra való törekvés jellemző. Tervszerű, jól szervezett, nyugodt ütemű munkája tartós eredményeket hoz. Munkafegyelme kifogástalan. Jó eredményeihez hozzájárul a szülők jó aktivizálása is. Kedves modorával, hozzáértéssel sorakoztatta maga mögé a szülőket a különféle feladatok megoldásához."

Kovács István: „Törekszik az új, korszerű módszerek megismerésére és azok alkalmazására. Jó oldala, hogy a más kollégák által jól bevált ötleteket és módszereket átveszi, de önálló kezdeményezéseit is megvalósítja. A Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztálya által szervezett hároméves háztartási gyakorlatok tanfolyamot sikeresen elvégezte és alkalmazza a felső tagozatban."

Tanított 1. és 2. osztályban is, ahol szakmai munkáját változatlan lelkiismerettel látta el. Munkájában kritikus és önkritikus volt.

Évekig dolgozott a Kovács Máté Városi Könyvtárban, mint társadalmi munkás a megyei- és helyi Nőtanácsban. Mint tanácstag az Igazgatási Állandó Bizottság titkára és a Család- és Társadalmi Események Albizottságának elnöke volt. Tanácstagként a társadalmi ünnepségeket szívesen szervezte, példamutatóan lebonyolította. Így munkáját társadalmi méretekre szélesítette. Sok éven át a tantestületen belül eredményesen végezte a könyvterjesztést.
Remek kapcsolatteremtő ember volt. Szerette, tisztelte munkatársait. Mindig vidám volt. Fehér asztal mellett szeretett énekelgetni, viccelni a közösséggel.
Férje, Bacskai Csaba, akivel 1951-ben kötött házasságot, ő szintén pedagógus volt. Negyvenhat éven át békés, boldog házasságban éltek 1997-ben bekövetkezett haláláig.
Egy fiuk született, Csaba 1952. október 1-jén, aki szülei nyomdokába lépve pedagógus lett feleségével együtt. Unokái Csaba és Tamás.
A magyar közoktatás ügyét 32 éven át szolgálta. Debrecenben a Nagyerdő fái alatt pihennek örök nyugalomban férjével együtt.
„Nem száll madár / Nincs nóta már / A szívek nem dalolnak / De sír a rét / Az mond mesét / E néma fájdalomnak.”
Források: minősítések, személyi anyagok, visszaemlékezések.

Kiss Lajosné

BAGDY ÉVA (Debrecen, 1925 – Debrecen, 1966. március 31.): középiskolai tanár.

1925-ben született református lelkész és tanítónő harmadik gyermekeként. Iskoláit Debrecenben végezte. 1947-ben a debreceni egyetem bölcsészettudományi karán szerzett magyar-latin szakos tanári oklevelet. 1951 szeptemberétől a berettyóújfalui Arany János Gimnáziumban tanította mindkét szaktárgyát magas (29) óraszámban. 1952 szeptemberétől az akkor induló lánydiákotthon vezetője. 1962-ben, többszöri sikertelen próbálkozás után bekerül Debrecenbe, az akkori Makarenko kollégiumba nevelőnek. Alattomos, gyógyíthatatlan betegség támadta meg, amelyet nem tudott legyőzni fiatal szervezete, s 1966 márciusában meghalt.
10 évig volt a berettyóújfalui Arany János Gimnázium lánykollégiumának – sokáig diákotthonának – vezetője. A diákotthon lakói a környék kistelepüléseiről jöttek, bőven volt mit pótolni minden téren. Legtöbbjük még egyetlen napig sem volt távol a szülői háztól s bizony az otthon maradt édesanyát is pótolni kellett. Éva néni szinte észrevétlenül vezetett rá az ismeretekre, legyen szó komolyzenéről, irodalomról, művészetekről, vagy akár sportról. Egész lényéből áradt az egyszerűség, a kedvesség, a jóság. Öltözködése egyszerű volt. Mindig – reggel korán, este későn – úgy jelent meg előttünk, mintha utcára lépne ki. Minket is erre nevelt. Rendszeretetre, pontosságra, igényességre. Szilenciumok szünetében is ott maradt közöttünk, beszélgetett velünk, közben kézimunkázott, amire minket is megtanított s népdalokat énekeltünk közben. Bizalommal voltunk iránta, ajtaja mindig nyitva állt, bármikor mehettünk hozzá, mindenkihez volt biztató szava. Szinte többet tudott rólunk, mint édesanyánk. Soha senkit nem „rendelt be” magához, mentünk önként, ha bajunk volt. Szabadidőben végigjárta a hálókat, mindenütt időzött, leült közénk, megkérdezte, mit olvasunk, ajánlott olvasnivalót, bekapcsolódott a beszélgetésünkbe. Éjszaka sokszor ébredtünk arra, hogy megigazítja lecsúszott takarónkat, vagy felráz rossz álmunkból, mert éppen ott járt és meghallotta, hogy nyöszörgünk, vagy éppen sírunk. Az orosz nyelv kivételével mindenből tudott segíteni. Ha valamit nem értettünk, kedves, csendes hangon újraés újra elmagyarázta. Soha nem emelte fel a hangját s nem veszítette el türelmét. Ha valaki beteg volt, külön gondoskodott róla. Nagyon tapintatosan segített a rászorulókon. Ismerte egyéni-

ségünket s annak megfelelően irányította művelődésünket. Nagyon sokat olvasott, minket is ránevelt a könyv szeretetére, az olvasás örömére. Olyan lelkesedéssel tudott beszélni egy-egy irodalmi műről, hogy kíváncsivá tett bennünket. Mindenkit egyformán szeretett, mert mindenkiben megtalálta, ami benne szeretetre méltó.

A gimnáziumban latin nyelvet tanított. Élmény volt minden órája, ahol a moll-hangnem uralkodott. Óráin életre keltek a görög-római mitológia, a latin szerzők alakjai. Olyan átéléssel beszélt a római emberek hétköznapjairól, a híres rómaiakról, az erényről, a sok-sok érdekességről, hogy úgy éreztük, közöttük élünk. Nagyon sok szállóigét, közmondást tanultunk. Eközben szinte játszva tanultuk meg a bonyolult nyelvtant is (az igeneves szerkezeteket, a körülírt igeragozást stb.). Megvalósította a differenciált foglalkoztatást. A jobbaknak külön feladatot adott, ha készen voltak az órai munkával. Kedvenc latin költője Horatius volt. Egyik legismertebb ódája a III./30. (Exegi monumentum) – ebben ez található: „Non omnis moriar. Pars mei vitabit Libitinam" (Nem halok meg egészen. Lényemnek jobb része elkerüli a Halált.) Úgy érzem, Éva néni sem halt meg egészen, lényének „jobb részét" őrizzük, éltetjük s talán tovább is adjuk, azok, akik pedagógusok lettünk tanítványai közül. A hivatalos elismerés mellett egy pedagógus számára az igazi elismerés tanítványai tisztelete, szeretete, megbecsülése. Az, ha a kötelező tananyagon túl is tud adni valami olyan többletet, műveltségben, emberségben, amit magukkal visznek diákjai. Éva néni adott. Tanítványai közül, aki nem latin szakos, biztosan elfelejtette a latin főnevek, igék ragozását, de nem felejtette el a törődést, a gondoskodást, a szeretetet, amit tőle kaptak. Nem volt gyermeke, mi voltunk a gyermekei, ránk költötte „dús élte kincsét". Fáklya volt ő, nekünk világított, miközben magát elemésztette.

Hálás vagyok a sorsnak, hogy a fáklya fényénél rátaláltam utamra, hogy ez a fény bevilágította pályámat, életemet. Hálás vagyok a sorsnak, hogy tanítványa lehettem, hogy örök elérhetetlen emberi és tanári példaképemmé válhatott.

Fiatalon – 41 évesen – tört derékba élete. Nem kapott hivatalos elismeréseket, kitüntetéseket. Az ő elismerése a hálás tanítványok megbecsülése, szeretete, megtartó emlékezete.

Füredi Józsefné

BAGI ISTVÁN (Debrecen, 1930. – Debrecen, 2007.): középiskolai tanár, igazgatóhelyettes.

A debreceni Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet nyugdíjas tanára életének 77. évében csendesen elaludt örökre.

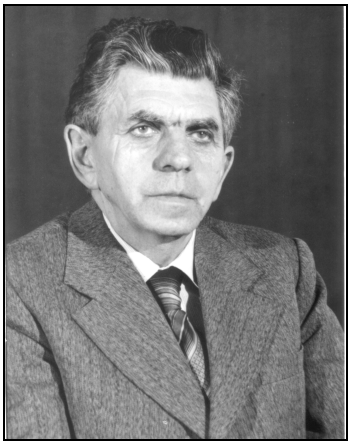

Nyugodt, boldog élete volt, mi, kollegái is példát vehettünk róla. Megdöbbentünk a tragikus hír hallatára, hiszen őt örökéletűnek hittük. Az iskola volt a második otthona. Szoros szálak fűzték ide.

Négy évig 1945-1949-ig diákja volt az iskolának, majd felvételt nyert 1951-ben a debreceni egyetem matematika-fizika tanári szakára. 1955-ben, az egyetem elvégzése után négy évig tanított Nyírmárton-falván az általános iskolában, majd Debrecenben a Hosszúpályi úti Általános Iskolában.

1960-ban került a kereskedelmi tanulóiskolába, ahol 1963-ban igazgatóhelyettes lett.

Jó szervezőképességére szüksége volt az iskolának, ő volt az összekötő kapocs az iskola, a vállalatok, a kereskedelmi központok és a gyakorlati munkahelyek között. 30 éven keresztül végezte ezt a munkát kiválóan.

Jóság és derű, nagy szakmai tudás és mélységes emberszeretet jellemezte. Ő volt az iskolánkban a pontosság példája. Beírta a gyerekeket, telefonált ő eleget, s megtanított számolgatni sok-

sok csetlő-botló gyereket. Szerette is mindenki. Többször feltették neki a kérdést a szakmunkástanulók matematika órán: „Tanár úr! Miért kell nekünk kalkulációt tanulni? Hiszen a feladatunk annyi, hogy a megkapott nyersanyagból elkészítsük az ételt.” Akkor ő elmagyarázta a tanulóknak, hogy idővel belőlük is lehet főnök, és akkor bizony nagy szükségük lesz rá. Egy edelényi nyaralása során bizonyítékot kapott állítására. Az étteremben találkozott egy volt szakács tanítványával, aki megköszönte, hogy megtanította neki matematika órán a kalkulációt. Valószínűleg ennek köszönheti, hogy leltárhiánya még nem volt, pedig már két éve volt konyhafőnök.
Pista iskolánk oszlopos tagjaként évek hosszú során készítette a tanév órarendjét úgy, hogy figyelembe vette kollégái kérését is.
Gyártotta pontosan a statisztikákat, gyűjtötte a tanulóktól az igazolásokat. Mi, kollégák időnként játszottunk a türelmével, ő pedig állta azt emberséggel.
Nem perlekedett senkivel, inkább mondott mindent tizenkétszer. Sokszor próba elé állított minket egy-egy különös idézettel, csalfa rejtvénnyel.
Tanítványai szerették, tisztelték. Pedagógiai célkitűzése az volt, hogy minden tanuló szeresse a matematikát. Játékosan osztott, szorzott, számoltatott, elégtelent ritkán adott.
Tíz évig vezette a természetjáró szakosztályt. Járta a hegyeket-völgyeket, vezette a diáksereget. Nagyon sokat túrázott, soha nem hibázott.
A sakkozás nagymestere volt, erre ment rá sok szabad perce. Még nyugdíjasként is bejárt hetente egyszer sakkozni az iskolába.
Hétvégeken kertészkedett, kapált, locsolt, gereblyézett. Nagyon sokat biciklizett. Imádta a családját, feleségét, fiát, leányát és unokáit. Őket is a természet szeretetére és becsületes munkára nevelte.
Harminc évig volt a „Keri” tanára. Amikor nyugdíjba ment, úgy éreztük, iskolánk fél lábon áll, mert elvesztettük iskolánk „atyját”, Pistukát. Vártuk vissza, s ő továbbra is bejárt az iskolába, segítőkészségére, tanácsaira bármikor számíthattunk.
Nem tudott elválni attól a közösségtől, ahol élete nagy részét eltöltötte. Összetartotta a Keri nyugdíjas tanárait is. Közös sétákat, kirándulásokat és évente minden októberben találkozót szervezett. Felkészülési programot készített, feladatokat osztott, nem tudott munka nélkül élni. Mi boldogan teljesítettük minden kérését.
Bagi István kollegánk megírta iskolánk történetét is „ A Keri 145 éve” címmel. Így az utókor is megismerheti, hogyan fejlődött, változott az oktatás és nevelés a Tanulóiskolától a Szakközépiskoláig és Szakmunkásképzőig.
Több ezer diákot tanított nemcsak szakmára, hanem tisztességre és emberségre is.
Emléke és példája örökké él szívünkben.
Az iskolában együtt eltöltött harminc év közös élményei alapján emlékeztem kedves kollégámra, Bagi Pistára.

Horváth Tiborné

BALOGH LAJOS ISTVÁN (Debrecen, 1919. november 1. - Budapest, 2004. április 6.): tanító, polgári iskolai tanár.

Polgári családból származott. Apja, Balogh István egy debreceni kereskedelmi vállalkozás cégvezetője volt. A munka mellett éneket tanult magántanárnál. Tanulmányai befejezése után 1920-tól a Magyar Kir. Állami Operaház tagja lett, és ott működött negyven éven át. Anyja, Nagy Mária Debrecenben a férje által vezetett cég pénztárosa volt, majd 1920-tól, Budapestre költözésüktől a háztartásukat vezette. Az egyéves Lajos Debrecenben maradt nagyanyja gondozásában 7 éves koráig, mivel Budapesten addig albérletben laktak. Közben megszületett két lánytestvére.
Az elemi népiskola 1-2. osztályát 1925-27-ben Debrecenben végezte, a 3-4. osztályt már Budapesten. Ott végezte és fejezte be a gimnázium 1-4. osztályát is Ekkor, 1935-ben került vissza

Debrecenbe, ahol beiratkozott a Debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetébe. Itt eleinte félszeg, visszahúzódó volt, mert a gimnáziumban nem alakult ki körülötte kellemes légkör. Később azonban ez a feszültség feloldódott, mivel versírásba kezdett. A versei egyre gyakrabban jelentek meg a Tanítóképző ifjúsági lapjában, a „Tiszavirág”-ban. A benne kialakult feszültség tükröződik a *Kollégium* című, 1938-ban megjelent versében:

Valami nagy, mélységes titok
Lappang e néma, ős tanyában
Boldogság! Magas, szép remények
Gondtalan, drága diákévek
Beszívódva minden kis zugában
[…]

Kollégium! Mennyi fűződik hozzád.
Mennyi érzés, mennyi gondolat…
A fiatalság fűti kövidet.
Te az övék vagy és ők a tied…
Ők, és annyi, annyi hódolat!

*

Az elemi népiskolai tanítói oklevelet 1940-ben kapta meg, s azzal együtt a református orgonista oklevelet. Tanulmányait azonban folytatta a Szegedi Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolán. A IV. évfolyamon gyakorlatra kihelyezték a Nagysurányi Állami Polgári Iskolába óraadó tanárnak.

1945 nyarán kapta meg a polgári iskolai tanári diplomát. Tanulmányai miatt mentesült a katonai szolgálat alól.

A háború alatt – tanulmányainak folytatása közben - az Operaház alkalmazásában az alagsorban kialakított tanteremben tanította a tagok gyermekeit.

1945 márciusától 1946 őszéig az Operaház énekkarának tagja volt.

1946-47-ben a Mezőberényi Állami Polgári Iskola tanáraként működött, majd visszakerült Debrecenbe, ahol a Szabadművelődési Főosztály fogalmazója lett. Innen politikai megfontolásból 1949-ben rendelkezési állományba helyezték (B-listázták).

Ekkor ismét a tanári pályára került. Debrecenben a Szent Anna utcai Általános Iskolába nevezték ki, ahol két tanéven át működött.

Felettesei felfigyeltek az alapos felkészültséggel és hivatástudattal rendelkező, kiváló munkát végző pedagógusra, és 1951-ben kinevezték a Simonffy utcai Általános Iskola igazgatójává. Három évi igazgatói tevékenysége folytán igazi egységes közösséggé alakította a tantestületet. A testület egysége mutatkozott meg a nevelési,oktatási elméleti és gyakorlati munkában, egymás segítésében és megbecsülésében. Szoros kapcsolatot alakított ki a szülők és a tantestület között.

Történt egyszer, hogy az ÁVH (Államvédelmi Hatóság) a tornatanár kollégát minden indoklás nélkül az iskolából elvitte(letartóztatta). A megdöbbent tantestület összegyűjtött annyi pénzt, hogy a család a gyermekek taníttatását folytathatta. Balogh Lajosnak már előbb, kollégiumi diákkorában is volt hasonló kezdeményezése. Három szegény diáktársának megsegítése érdekében háromnapos munkát kezdeményezett, melyben az osztály minden tanulója részt vett, a keresett összegből pedig befizették a három szegény tanuló éves tandíját.

1951-ben az igazgatói megbízással együtt kinevezték magyar-történelem szakon megyei szakfelügyelőnek. Ezen a területen is megnyilvánult emberséges magatartása. Munkájára nem az ellenőrzés volt a jellemző, hanem a minden nehézség leküzdésének maximális segítése. Ezért kollégái szerették és megbecsülték.

Az 1954/55. iskolai évben családi körülményeinek megváltozása miatt áthelyezését kérte Budapestre. Debreceni felettesei itteni eredményes munkája alapján támogatták kérelmét, amit a Fővárosi Oktatási Főosztály elfogadott, s a XVIII. kerület egyik általános iskolája igazgatóhelyettesévé nevezte ki. Teljesítménye alapján a következő tanévben igazgatói kinevezést kapott egy XIV. kerületi iskolában.

Igazgatói munkáját a debreceni tapasztalatainak felhasználásával és kiváló szakmai felkészültséggel végezte. Ezt a tantestület tagjai hamar felismerték és elfogadták. Egy emberként álltak mellé és közösen tervezték meg az iskola pedagógiai és szervezési feladatait, a szülőkkel való együttműködést. Azt tartotta munkája legnagyobb eredményének, hogy meg tudta teremteni a testület egységét, legnagyobb kitüntetésnek pedig azt, hogy beosztottai elismerték munkáját.

Budapesten is igyekezett hasznosítani a népművelésben szerzett tudását és tapasztalatait. Mint szabadművelődési szakembert megbízták az MKP (1948 óta tag) Belváros II. szervezet kultúrcsoportjának segítésével, ezt el is fogadta. A

Népi Kollégiumok felszámolása idején több népi tánccsoportot átvett és szerepeltetett műsoraikban. (Máshol ezeket a csoportokat mellőzték.)
Több kultúrcsoportot is szervezett és működtetett a kerületben sikeresen. Történelmi és irodalmi előadásokat tartott, író-olvasó találkozókat szervezett, ahol saját verseivel is sikert aratott. Szerény ember lévén saját verseinek kiadásával nem foglalkozott, pedig több kötetre való mai napig is íróasztala fiókjában hever. Csak néhány jelent meg napilapban és irodalmi folyóiratokban
Verseit inkább csak volt debreceni kollégiumi diáktársainak mutatta be osztálytalálkozókon, s mindig nagy sikert aratott velük.
1967-ben a Fővárosi Oktatási Főosztály vezetője felhívta, hogy lépjen vissza a pártba. E felszólításnak többszöri megismétlés ellenére sem tett eleget, aminek az lett a következménye, hogy igazgatói megbízását visszavonták. Ezután munkáját szaktanárként végezte nyugdíjazásáig, 1981-ig. Kollégái nagy megbecsüléssel vették körül, s mindvégig együttműködtek vele.
Meg kell még említeni a Debreceni Református Kollégiumhoz, annak szelleméhez és osztálytársaihoz való ragaszkodását és hűségét, amely haláláig tartott. Míg Debrecenben lakott, részt vett az osztálytársak felkutatásában és az első találkozók megszervezésében, amikor pedig elköltözött innen, egyetlen találkozóról sem maradt el, s mindig hozott néhány verset „ajándékba”.
Néhány versét véleményezésre átadtam Debrecen egyik neves költőjének, Boda Istvánnak, aki nagy örömünkre pozitív véleményt fogalmazott meg róla. Életfelfogása a Kollégium szellemiségéből, valamint Szabó Dezső, Oláh Gábor és Tamási Áron írásaiból alakult ki. Saját vallomása szerint: „Függetlenégre törekvő, önálló magyar életérzést és világnézetet kaptam, mely egész életemre meghatározóvá vált, melytől semmiféle maszlag el nem tántoríthatott.”
Családi élete boldogtalan volt. Már főiskolás korában megismerte Herche Jolán matematika szakos hallgatót, akit a lány szüleinek határozott ellenzése ellenére és tiltakozására feleségül vett. A szülők ármánykodása egyre fokozódott, s az első gyermekük születése után sem szűnt meg. Már négy gyermekük volt, amikor végleg szakítaniuk kellett. A felesége a gyerekekkel hazakerült a szüleihez, ő pedig Budapestre költözött.
Nyugdíjazása után ismét megnősült, s ezt követően nyugalmasabb élete lett.
Balogh Lajos, a tanító, a tanár becsülettel, példamutató hivatástudattal végezte nevelői munkáját. Többször részesült elismerésben elöljárói részéről, de ezekről szerényen hallgatott.
A Pedagógus Szolgálati Emlékérmet 1981-ben, nyugdíjazásakor kapta meg.
Forrás: Saját tulajdonomban lévő írások, dokumentumok, emlékek.

Kakucsi Géza

BARCSAY LÁSZLÓNÉ dr. Székely Anna (Kóródszentmárton, 1896. július 10. – Budapest, 1978. május 27.): tanítónő.

Székely István magyar állami tanító és nagyajtai, erdővidéki Huszár Karolina kilencedik, legkisebb gyermekeként született Erdélyben.
1915. június 16-án Nagyváradon, a Református Tanítóképző Intézetben kapta meg tanítónői oklevelét. Nagyszebenben élte át az 1916. évi oláh betörést, majd az 1918-i megszállást. 1919. június 10-én a nagyszebeni Szt. Ferencrendi Nővérek Római Katolikus Polgári Iskolai Tanítónőképző Intézetében jeles osztályzatú, a trianoni békét megelőzően még magyar nyelvű záróvizsgát tett, mely szerint „mennyiség- és természettudományi szakcsoport tárgyainak felső, népi- és polgári iskolában magyar nyelven való tanítására képesítettnek nyílváníttatott.”

Vakációja idején módja volt bejárni Nagy-Magyarországot.
Az 1919–1920. iskolai évben az elmenekült német apácák helyettesítéseként „helyettes tanár”-ként számtant és vegytant tanított a ferencrendi Polgári Iskolai Tanítónőképző Intézetben.
1920. szeptember 1-jétől a nagyenyedi Református Tanítónőképző Intézetben segédtanárnő. Mennyiségtant, fizikát, vegytant, természetrajzot, rajzot tanított, és a leányinternátusban felügyelő tanár, majd igazgató volt. „Intézetünk sajnálattal veszített el benne egy értékes tanerőt” – méltatta munkásságát a tanítónőképző intézet igazgatója Csonka-Magyarországba való áttelepülése után.
1923 tavaszán áttelepült Erdélyből az anyaországba, a román nyelvvizsga, eskütétel és a Regátba való áttelepítés fenyegető kilátásai miatt. 1923. március 27-én megválasztották, majd november 1-jétől kinevezték a berettyóújfalui Református Polgári Leányiskola tanárává. Így került Berettyóújfaluba, ahol számtant, fizikát, természetrajzot, háztartástant, rajzot, gyors- és gépírást tanított. Saját költségén, tanulmányútján bejárta Ausztriát.
1926-ban házasodtak össze dr. Barcsay László berettyóújfalui járásbíróval. Beutazták az elcsatolt Felvidéket Kassától a Magas-Tátráig és a Dunántúlt. 1936-ban családi házat építettek a Gacsa-kertben. Két gyermekük született, 1927-ben Anna és 1930-ban László.
1935-ben a szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolán mennyiségtani-természettudományi tanfolyamon, illetve szlöjd (kézügyességi) gyakorlaton vett részt.
A berettyóújfalui polgári leányiskolában, amelynek csaknem minden tanára, igazgatója erdélyi származású volt, fáradhatatlanul munkálkodott. Tervezte és megvalósította az iskolai munkaköpenyt (galambszürke anyag piros széllel), valamint a nyári formaruhát (pettyes kékfestő anyag, farkasfog szegéllyel, köténykével dirndli fazonnal). Tornatanárnő kolléganőjével, Pócza Irénnel 1936-ban megtervezték a ma is álló, korszerű torna- és rajztermet. Megalapította a természetrajzi és fizikaszertárat, valamint az ifjúsági könyvtárat. Számos kirándulást szervezett. Természetrajzóráit a Gacsa-kerti házukban tartotta, megismertetve a tanulókkal a betelepített, meghonosodott különleges kerti növényeket. Konyhájában a csirke feldolgozását szakácsnője mutatta be. A Csonkatorony környékét bejárva ismerkedtek a vadvirágokkal, a torony történetével, majd rajzban rögzíttette a tanulókkal a látványt, emlékezetből.
A második világháború kezdetén önkéntes ápolónői tanfolyamot végzett. 1939-ben a visszaszerzett Kárpátalján turistáskodott, Ungvártól, Munkácstól az Uzsoki-hágóig.
1940-ben, Észak-Erdély visszacsatolásakor megmozdult benne Erdély iránt érzett honszerelme, azonnal igyekezett ott munkába állni. Így 1941. szeptember és 1944. október között a nagyváradi Református Polgári Leányiskola rendes tanára és felügyelő tanára lett. Nagyvárad amerikai és angol bombázásait is itt élte át 1944 nyarán. A végleges letelepedést a háborús helyzet miatt egyre halogatták, így 1944 őszén a berettyóújfalui családi házban együtt vészelte át a család az átvonuló frontot.
1945. április 18. – augusztus 31. között mint „menekült tanár”-t elhelyezték a berettyóújfalui Állami Polgári Fiúiskolához és szeptember 1-jén megkapta tanári kinevezését. Ő azonban a Református Polgári Leányiskola pályázatán egyhangú szavazással elnyert állást foglalta el a következő iskolaévben.
1946 márciusában megbízták az igazgatói teendők ellátásával a letartóztatott igazgató, a tartalékos honvédtiszt Soós Márton helyére. Június 7-től igazgatóhelyettes. 1946. november 7-től „Bihar megyében az általános iskolák mennyiségtan-természettani szakcsoport tanulmányi felügyelője”, 22 iskola és 78 osztály tartozott felügyelete alá.
A berettyóújfalui Református Polgári Leányiskolában 1948. augusztus 5-ig dolgozott, összesen 25 évet. 1948. június 1-jén még megkapta az „állami polgári iskola tanárrá” való átminősítését. Főleg súlyosbodó asztmája, de elromlott házassága, valamint rosszindulatú támadások miatt is hegyvidékre való áthelyezését kérte. Így került Sopronba.
1948. augusztus 5-én áthelyezték a soproni III. Sz. Ált. Iskolához, és megbízták a Liszt Ferenc Leánygimnáziumi Tanulóotthon igazgatói teendőinek ellátásával, majd 1949. szeptember 12-én kinevezték kollégiumi igazgatónak. A kollégiumban Felvidékről származó leánytanulók is voltak. Nem tudtak Csehszlovákiába vakációra hazamenni, Székely Anna biztosította számukra a meghitt ünnepeket, lenyűgöző pontossággal

vezette e leányok ellátási költségeit, hozzá látogató gyermekeinek kiadásait, megtérítve ezeket a kollégiumnak.
1949-ben férje kezdeményezte válóperüket. Székely Anna 53 éves volt. Nem ment másodszor férjhez, kizárólag tanítványainak, hivatásának élt, szerény körülmények között kollégiumi szolgálati szobájában. 1949. szeptember 6-án a Deák téri leánykollégiumba helyezték először „mellékhivatású igazgatónak", majd ugyanazon diákotthon „főhivatású igazgatója" lett. Abban az időben az árvaházak „rásózták" neveltjeiket az iskolájuknak megfelelő kollégiumokra. Székely Annának is jutott 4-5 ilyen hazátlan gyerek, akiket a vakációjuk idején nevelt lányaiként kezelt, nyaraltatásukról gondoskodott, kirándulni, utazgatni vitte őket, sokszor saját költségén. Fáradhatatlanul járta a soproni erdőket.
1951 őszén került először kórházba súlyosbodó asztmájával, később egyre gyakrabban. 1956-ban nyolcévi „szolgálati szoba" után, végre kapott egy szolgálati lakást (2 szoba, konyha, fürdőszoba), 1957. augusztus 15-én, mivel a „nyugdíjkorhatárt túlhaladta", nyugdíjba helyezték.
Az utolsó osztályában 55 leány végzett, és bizonyítványukban a Református Polgári Leányiskola pecsétje szerepel.
Számos szerény óradíjú magántanítványa matematika- és fizika-korrepetálásával tartotta szakmai és „társasági" életét egyensúlyban, hiszen tanítványok nélkül nem tudott élni. Unokája megszületésével újabb feladatokat adott a sors. Üres idejében sokat olvasott, rajzolgatott, festegetett, míg a televízió hatalmába nem kerítette. Egyre többször került kórházba, de magántanítványait sosem hagyta cserben.
1972-ben leánya Németországba települt. Székely Anna magára maradt Sopronban. Még tett egy nagy utazást Németországban, de súlyosbodó egészségi állapota miatt fia, László 1975-ben magához vette budai lakásába. 82 éves volt, amikor a Teremtő magához szólította. Hamvait a soproni Evangélikus Temetőben helyezték örök nyugalomra, veje családjának sírboltjába, első unokája mellé, 1978. június 23-án.
Megköszönöm dr. Barcsay László erdőmérnök úrnak, Panni néni fiának, aki Budapesten lakik, hogy kérésemre megírta és rendelkezésemre bocsátotta édesanyjáról szóló írását.
Köszönöm, mert úgy gondolom, Panni néniről nem szabad megfeledkezni. Élete, munkássága, hivatás- és hazaszeretete tanulságos és példamutató mindnyájunk számára. Panni nénit szerettük, tiszteltük.
Osztálytársaimmal, Boér Irén tanártársával beszélgettünk róla.
Emlékeztek rá. Felidézték egyéniségét, mindenki mondott egy-egy jellegzetességet karakteréről.
Csokorba szedve így jellemezték:
Erős, határozott egyéniség. Segítőkész, barátságos, gyermekcentrikus. Gyermekekkel, beosztott tanártársaival együttérző, gondjukat, bajukat meghallgató, segítő, lelki támaszt nyújtó, érzékeny ember volt. Ugyanakkor vidám, barátságos. Munkájának élő, következetesen szigorú, fegyelmet, tiszteletet adó és elváró pedagógus volt. Jól tanított és magyarázott. Figyelte órai és szünetbeli viselkedésünket, közösségi, társas együttlétünket. Tekintély volt.
Mint igazgató ügyesen koordinálta a tantestület munkáját, életre nevelő programokkal, fizikai, lelki erőnlétünket fejlesztve órán kívüli foglalkozásokkal. A működő irodalmi színpad (Boér Irén tanár vezette) versmondói, szavalókórusa és színdarabjai az iskolai rendezvényeken szerepeltek. A szép magyar beszéd, helyes hangsúly, kiejtés volt a cél. Évente megrendezett magas színvonalú tornavizsga (Soós Mártonné tanárnő irányításával) hozta lázba a tanulókat és az egész „falut". Az énekkar (Hegedűs Kálmán tanár vezetése alatt) klasszikusok, népdalok, vallásos énekek bemutatásával szerepelt ünnepségeken, évfordulókon, városi rendezvényeken. Panni néni tudta, hogy a közös tevékenység fontos az oktatásban és a nevelésben. Alakítja, formálja az egyén karakterét, jellemét, fellépését, megjelenését. Humánus módon, de következetes fegyelemmel, jó didaktikai érzékkel, fantáziával, intelligenciával irányította iskoláját.

Hamvas Lászlóné

BÉGÁNY BÁLINT (Gyügye. 1927. –Debrecen. 2004.): általános iskolai tanár, könyvtáros.
Kisparaszti családban született. A szabolcs-szatmári Gyügyéről a közeli községbe, Zsarolyánba költözött négyéves korában. Itt végezte el az akkor szabályszerű 6 osztályt. Hálásan emléke-

zett vissza első tanítójára, Benkő Gáspárra aki úgy tanított, hogy amit mondott azonnal megértették.

A gimnáziumot Mátészalkán kezdte bejáróként, és naponta utazott oda vissza kb. 50 km-t. Zsarolyánból az állomásig oda-vissza 5-5 km-t tett meg gyalog. Két évig közlekedett így bejáróként, amikor kapta az ajánlatot, hogy menjen Debrecenbe szakérettségire előkészítő tanfolyamra.

Közben több évet otthon dolgozott a családi gazdaságban, abban az időben, amikor a családi gazdaságok felszámolása volt középpontban. Szülei 20 kat. h. földön gazdálkodtak, amibe ő is tevékenyen részt vett, mint legidősebb fiú a családban. A 2. világháború idején, hogy el ne vigyék a lovakat, ő a Szamos partjára menekítette szekérrel együtt. Éjjel nappal 10 napig volt ott a hideg novemberi napokban. Apja titokban vitte neki az ennivalót. Mikor elálmosodott, lefeküdt a szekérre és megfázott. Az ekkor szerzett betegsége élete végéig elkísérte.

A szakérettségi után a tanulmányi eredmény alapján döntötték el, ki milyen szakra menjen. Így került a Budapesti Orvostudományi Egyetemre, majd a 2. évet a Debreceni Orvostudományi Egyetemen folytathatta. Apja tragikus hirtelen halálát, (63 évesen) az 5 gyermekkel ott maradt édesanyja halála követte. Anyagi támogatás hiányában nem folytathatta tanulmányait.

1953-ban a Debreceni Járási Tanács VB Művelődési Osztálya kinevezte Hajdúdorog-Görögkútra óraadó tanárnak, ahol éneken, és testnevelésen kívül mindent tanított. Itt fűtetlen szobában lakott. Elmondta s családi ösztönzésre leírta, hogy ének és testnevelési órán szabadfoglalkozást adott a gyerekeknek. De ezt tisztességtelennek tartotta, és visszament a Művelődési Osztályra, ahol beszámolt körülményeiről. Az osztályvezető (Szatmári Károly) figyelmesen végighallgatta, s kinevezte a Polgári Járási Könyvtár vezetőjének. Szakmailag a megyei könyvtárhoz, jogilag a Járási Művelődési Osztályhoz tartozott.

1954 őszén beiratkozott az ELTE könyvtár szakára, ahol 1958-ban szerzett oklevelet. 1954-68 között Polgári Járási Könyvtár igazgatója, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat járási titkára. Ebben a hőskornak is nevezhető időben szervezte a járás kulturális életét (filmklub, íróolvasó találkozók stb.). Télben-fagyban motorral vitte a könyveket a falvakba, tanyákra.

Közben biológia-kémia tanári diplomát is szerzett az Egri Tanárképzőn. Igazságkereső ember volt, ami sok konfliktussal járt. 1968-ban otthagyta a könyvtárat és a tanyasi gyerekeknek létesített kollégiumba ment nevelőtanárnak Polgáron.

1970-ben, a polgári járás megszűnése és felesége munkahelyének (Vöröskereszt) megváltozása után Debrecenbe költözött a család. Bálint a 109-es Ipari Szakmunkásképző Intézetben tanított kémiát, biológiát. Majd a debreceni járási pedagógus szakszervezet vezetője, mellette a balmazújvárosi és a józsai általános iskolában, azután a Debreceni Nevelési Központban, nyugdíjas korában pedig Bodán tanított. A diákokat nyári túrákra vitte éveken keresztül.

Ifjúsága és alkotó évei a kommunista időszakra estek. A rendszerváltásnak nevezett nagypolitikai fordulat előtt ment nyugdíjba 60 éves korában. Szkeptikus volt az új rendszerrel szemben.

Sokoldalú, eszes, aktív ember volt. Olyan, aki semmit nem kívánt meg, ami becsületes munkával el nem érhető, de adott a sajátjából: saját gépkocsiját használta. Szabadidejét áldozta, hogy a Balatonon Fonyód- és Bélatelepen szintén önzetlen pedagógus társaival a pedagógus üdülőt megépítsék.

„A Járási Pedagógus Szakszervezet titkári teendőjét lelkiismeretesen végezte, mert szerette.

Megfontolt, érveit gondosan alátámasztó, rendkívül igazságszerető és dolgozókért kiálló, jó munkatárs volt” – így jellemezte Molnár La-

josné a szakszervezet megyei titkára.
Bégány Bálint nagy hozzáértéssel és felelősséggel vállalta fel a járás könyvtárügyét. Elsődleges feladatának az állomány nyilvántartásba vételét tekintette. Megkezdte a raktári katalógusok építését, melyek a későbbiekben alapul szolgáltak az olvasói katalógusok kiépítéséhez.
Állománystatisztikái tanúskodnak arról, hogy átgondoltan, sokszor a szakmai irányítás ajánlásait felülbírálva, a települési adottságokat és igényeket maximálisan figyelembe véve alakította a könyvtárak állományát.
Szívügye volt az ismeretterjesztés és a gyermekek könyvellátása, olvastatása. Mindig fontos volt számára az olvasókkal való kapcsolattartás, az olvasói létszám és a forgalom növelése, valamint a könyvtári rendezvények tartása. Könyvankétok, házi olvasókörök, tanyázó estek, könyves napok, olvasómozgalmak, ünnepi könyvhetek, vetélkedők, ismeretterjesztő előadások! Mozgalmas időszak volt ez, hiszen mint vezetőnek, a személyes jelenléte elengedhetetlen volt.
A megyében az elsők között vezette be a szabadpolcról való könyvkölcsönzést. Sokáig tervezte, mire 1966-ban sikerült megteremteni a gyermekrészleg leválasztásának feltételeit. Ezzel elérte, hogy a gyerekek térben és időben a felnőttektől külön, az életkori sajátosságaiknak megfelelő könyvállományból válogathassanak, hogy saját könyvtárosuk legyen, aki a kölcsönzésen túl gyermekfoglalkozásokat is szervez számukra.
A könyvtári dolgozók kiválasztásában és a feladatok elosztásában segítette a jó emberismerete. Ő az, aki megalapozta a könyvtár intézményét városunkban, aki kijelölte a könyvtári munka irányát. Távozása a könyvtárból, majd később Polgárról veszteség volt a könyvtárügynek és a településnek egyaránt.
Bálint 77 éves korában halt meg hirtelen, betegségéből adódóan légzése leállt.
Úgy vélem emlékét sok szerető tanítványa és munkatársa őrzi. Gyászjelentésében ez áll: „A szeretet nagyobb, mint a halál, hiszen a szeretet maga az Isten” (Gyökösi Endre).
Kitüntetési:
- Pedagógus Szolgálati Emlékérem
-TIT munkáért emlékplakett
- Művelődés Miniszteri kitüntetés
Forrás: családi és munkatársi emlékezések.

Bégány Bálintné

BÉNYI ÁRPÁD (Dicsőszentmárton, 1931. március 23. – Debrecen, 2006. december 24.) festőművész, főiskolai tanár.

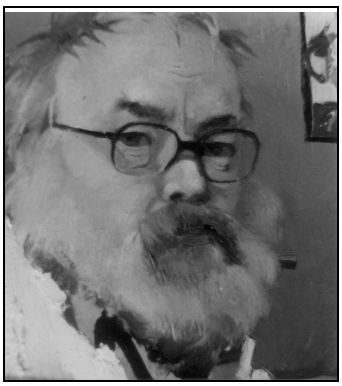

Bényi Árpád életútja Erdélyből indult. Számára Dicsőszentmárton (és később Marosvásárhely) az otthon melegét és a kisebbségi sors korai megtapasztalását jelentette. Szülőhelyéről azért kellett távozniuk, mert hivatalnok édesapja nem volt hajlandó hűségesküt tenni a román hatóságoknak.
Elbocsátás, munkanélküliség űzi a családot – a szülőket és a két fiút, Árpádot és Istvánt – Marosvásárhelyre. 1979-ben így ír szülőföldjéről: „Akik a Küküllő táján jöttek a világra, fokozottabban érzik, hogy számos elintézni valójuk van ezen a világon, hogy nyomot hagyjanak, amit nem fújhatnak el a forgószelek”. 2006-ban: „Ott rakták meg tarisznyámat tervekkel és az emlékezés parancsolatával, hogy legalább indulatokban éljen tovább az elhagyott bölcső melege, a feledésbe merülő kultúrák népe”. 1944-ben a háború messzire sodorja a családot: Magyarországra menekülnek, és Csornáig meg sem állnak.
A premontrei rend iskolájának magántanulója, majd Győrben a Révai Miklós Gimnáziumban folytatja tanulmányait. Kellemesen érinti a katolikusok vallási toleranciája (ő maga református) és a háború utáni szabad-művelődésben vállalt kezdeményező szerepük.
A család azonban ismét útra kel: Debrecenbe költöznek, ez lesz végleges otthonuk. Árpád a nagyhírű kollégiumba kerül. Már diákkorában bekapcsolódik a Tamás Ervin vezette Szabadiskola munkájába: itt kezdett rajzolni, festeni. 1950-ben érettségizik, s a Képzőművészeti Főiskolán felvételizik. Bár a vizsga kitűnően

sikerül, „származása miatt” nem veszik föl. (Csak később derül ki, hogy édesapja foglalkozását összetévesztették a nagyapjáéval – ez utóbbi valóban főjegyző volt valamikor). Sebaj, Szegedre kerül a pedagógiai főiskolára, tanára Vinkler László. Tehetsége kiemeli évfolyamtársai közül, demonstrátor lesz, és tanársegédként a főiskolán akarják foglalkoztatni. Valami azonban ismét közbejön: egy fővárosi kiállításról, amelyet diákjaival ő is meglátogat, a Szabad Népben nagy címmel tudósítás jelenik meg: Így kell festeni a magyar festőknek. Ez a kitétel felháborítja – miért kellene bárkinek is előírni, hogy hogyan fessen? E véleményét tanszéki értekezleten is elmondja – vesztére. Véleményével nem vitatkoznak, de hamarosan megkapja kinevezését – nem a főiskolára, hanem a tiszaőrsi általános iskolába. Innen hamarosan Kunhegyesre kerül. Itt éli át 1956-ot, a forradalom és szabadságharc eufóriáját. Tevékeny bekapcsolódása novemberben, a forradalom leverése után tetőzik: fametszetekben követel „Szabadságot Magyarországnak”. Társaival linóleumra teszik a plakátot, s terjeszteni kezdik. Azonnal lekapcsolják, internálják, majd négyévi börtönbüntetésre ítélik.(Idetartozik, hogy ellenállását a hírhedt salgótarjáni sortűz váltotta ki: kerékpárra ül, meg sem áll a városig, s amit tapasztal, a végsőkig elkeseríti.)

797 nap után amnesztiával szabadul. A berettyóújfalui Gyermekvárosba kerül segédmunkásnak. A köréje épített zárlat csak 1961-ben oldódik: ismét taníthat. A börtönévekben megromlott házassága felbomlik, új családot alapít. Felesége Papp Lenke pedagógus. Egymásra találásuk kivételes szerencse: mélységesen megértik és kiegészítik egymást, mindkettőjük számára holtomiglan – holtodiglan kötelék.

A tanítás és a családi harmónia új lendületet ad alkotó munkájának: szakkört szervez, rajztermet alakít ki, diplomát szerez a Kossuth Lajos Tudományegyetemen, sokat rajzol és fest, s vezetője lesz a Bihari Rajztanári Stúdiónak. 1966-ban végre megjelenik a nagyobb nyílvánosság előtt: Radnóti-sorozatából, továbbá egyéb festményeiből és grafikáiból kiállítást rendezhet a debreceni Művészklubban. Ezt azonban a hatalom három nap múlva bezárja, hivatalosan elidegenedés és pesszimizmus vádjával – valójában viszont azért, mert az Erőltetett menet stációi elkerülhetetlen analógiákat gerjesztenek az 1956 utáni megtorlásokkal. A kiállítás apropóján amolyan inkvizíciós tanácskozást rendeznek Debrecenben – látszatra sikerrel, mert a jelenlévő többség elítéli a kiállítást. Ám mégis akad, aki védelmébe veszi vagy legalábbis nem társul a ledorongoló szólamokhoz. A botrány nagyon megviseli Árpádot, a szakma azonban – csendesen, de kitartóan – melléáll. A közvélemény pedig kiváltképpen. Őt, aki 1959 óta műveivel, kivételes rajzpedagógiai és ismeretterjesztő tevékenységével, alkotótáborokban való részvételével bizonyította elvitathatatlan tehetségét, már nem lehet – és talán nem is érdemes – kiátkozni. 1967-ben fölveszik a Művészeti Alapba, 1975-ben a Magyar Képző- és Iparművészeti Szövetségbe, 1974 telén pedig műtermes lakást kap a debreceni Művésztelepen (Berettyóújfalu tanácsa is ígért hasonlót, de még nem volt rá felkészülve).

Ez fordulatot jelentett pályáján. Művészete a három T kategóriái közül (támogatott, tűrt, tiltott) a középsőbe kerül. Napi kapcsolatot tarthat a művészvilággal, a közönséggel, a művészetkedvelőkkel, a szimpatizánsokkal. Szabadúszó lett, s újabb kihívással kerül szembe: mutatkozzon-e „optimistábbnak”, váljék-e „emészthetőbbé” festői kifejezésmódjában. Az egyik félhivatalos, a másik piaci csapdának nevezhető, s mindkettőt elkerülte. Ennek igen mélyen rejlő lelki okai voltak. Már a börtönévekben kialakította személyes filozófiáját az ember rendeltetéséről, a művészi tisztességről (morálról) és integritásról, az intellektus és az érzelem kapcsolatáról, a szépségről, a jóságról és az igazságról, a tetszetősség és a valódi esztétikum különbségéről, a mű megalkotásáról és befogadásáról stb. Az akkortájt hivatalosan deklarált tükrözési elmélettel szemben megfogalmazta magának a művész integritásának, autonómiájának, szabadságának elvét. Az utánzással a teremtő erőt, a mindennapok logikájával az intuíciót, a tartalommal a megjelenítés módját, a közízléssel a művész öntörvényűségét állította szembe, és ezt karakterének, habitusának lényegi elemévé tette. Szükségképpen megmaradt a politikai ellenzékiség állapotában, mert a monolitikus társadalmat erőltető állam a művészetet magát igyekezett szolgálatra kényszeríteni, s ezzel megszüntetni. A másik, a piaci csapda legalább ennyire veszélyes, bár működése spon-

tán, senki sem erőlteti, csak „van”. A művész ugyanis elveszti önmagát, ha piacra „termel”, a vásárlási szokások és igények ugyanis igen sokszor a talmit, a tetszetőst, a látványost részesítik előnyben. Nagy a csábítás, hiszen a művész is ember, kisebb – nagyobb mértékben a piacról él.

Ha végigtekintjük Bényi Árpád egész pályáját, megbizonyosodunk arról, hogy ez sem kezdte ki művészi autonómiáját. Egyik méltatója szerint művészete szimbolikus gesztusköltészet, amelyben nemhogy a művészi szándék, de még a téma sem ragadható meg könnyedén, első ránézésre. „A hatvanas – hetvenes években… létezésem természetes motívumai voltak az ablakok, szűk nyíláson keresztül látható világ, üres asztal, vekker. Mindez segített abban, hogy szűkítsem szókincsemet, hogy a képtérben is a tőmondatok felé törekedjek. Képeim világa ma is csupa redukció. Amit felületes ítélkezők „témának” neveznek, az nálam teljesen hiányzik. Nincs sztorija a képeimnek. Arra törekszem, hogy amit tartalomnak neveznek, azt az ecsetmozgás „hordozza” - írja magáról Életvallomásában (Töprengés a műteremben) pályája vége felé. Képei előtt nem lehet „csak úgy” elgyönyörködni – kell hozzá saját alkotó kedvünk, fantáziánk, beleérző képességünk. Legtöbb képe csupa színcsata, formák egymáshoz feszülése, lendület, nyers festékcsomósodás vagy – gyűrődés, egyszóval csupa dráma és mozgás, ha ugyan nem „hallható” és beszédes csend. S már önkéntelenül odasettenkedünk a képközelbe, hogy elolvashassuk a címet (remélve, hogy megnevezi a tárgyat). Az absztrakt művészetet mint stílusirányzatot azonban nem követte. Elméletileg el lehet jutni az absztrakt küszöbéig – mondta nekem egy beszélgetés alkalmával 2006-ban,amikor a börtönévekről frissen készített sorozatából néhányat megmutatott. A képeken semmi konkrét nincs, csak színes, kavargó, falevélre vagy madárrajra emlékeztető ecsetnyomok. Ezek az álomképeim – folytatta -, nem tudok szabadulni tőlük: látomások. Van létjogosultságuk, de értelmezésükhöz nincs fogódzó. Absztrakció – vetettem közbe. Azok, de nem abszurditások. Azt nem akarom – felelte.

Nagyon sokat mond életpályájáról, hogy a tanítás, az ismeretterjesztés szenvedélye egész életén végigkíséri. Először 1956 – 61 között kénytelen nélkülözni, hiszen a börtön és az utána következő eltiltás lehetetlenné teszi, másodszor 1974 – 81 között, amikor műtermes lakást kapott Debrecenben, s csakis festményeiből kellett megélnie.

Nem szerette ezt az állapotot, hiányolta az iskolát (már csak egzisztenciális okokból is). Ezért fogadta örömmel, hogy 1980-ban a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolára hívták tanárnak,ahol aztán 12 évig volt a Rajz Tanszék vezetője. 1988 – 95 között a Kossuth Lajos Tudományegyetem történelem tanszékén tartott rendszeres művészettörténeti előadásokat, hozzáteszem: előadásain más szakosok – pl. matematikusok – is részt vettek, s talán ők voltak többségben.

Árpád minden korosztályt meg tudott szólítani, mert az ember, a pedagógus és a művész egyként hitelesen nyilatkozott meg benne. Didaktikai – módszertani tudatosság, elmélyült elemző képesség és magával ragadó improvizáció tette közkedveltté a legszélesebb körökben. A hatvanas évek elején, amikor végre beengedték az osztályterembe, közvetlen tapasztalatokat is szereztem nem mindennapi kvalitásairól. Valami megejtő közvetlenség, munkára épülő óraszervezés, a gyerekekre áradó bizalom és oldottság jellemezte óráit és szakköri foglalkozásait. Jellemző például, hogy az órai munka befejeztével kirakták a képeket, s közös értékelést, sőt osztályozást is végeztek – 10-14 éves gyerekekkel!

Jelentékeny szerepe volt abban, hogy a Medgyessy Gimnáziumban megszervezték a művésztagozatot. Aki tudja, csinálja, aki nem tudja, tanítja – jut eszembe a szólásmondás, amivel a pedagógusok szokták egymást ugratni. Ezt rá nem lehetett mondani: mindkettőben kiváló tudott lenni. Volt erkölcsi alapja ahhoz, hogy útnak indítsa és tanácsokkal lássa el tanári pályára készülő főiskolás növendékeit. Egyébként fia zeneművész – a külföldet járja –, lánya előbb rajztanár, később szabadúszó festőművész.

Nehéz volna szavakba foglalni, hogy mit jelentett számára a rendszerváltás. Ha a hivatásszerű festővé válást fordulatnak neveztem pályáján, akkor 1989-90-et a csodavárás beteljesülésének, egész élete igazolásának kell mondanom, amelyhez csak 1956 mámoros napjai hasonlíthatók.

Pályája – a kedvezőtlen társadalmi – történeti körülmények miatt – nehezen indult, de kiugró tehetségével, hihetetlen munkabírásával magasba tudott emelkedni. Művésztelepeken dolgozott a 60-as évektől kezdve sok-sok helyen: Hajdúböszörményben, Hajdúnánáson, Tokajban, Hortobágyon, Berekfürdőn, Abádszalókon, Hajdúszoboszlón, Balatonvilágoson, Alsóőrsön. Tanulmányúton járt Lengyelországban, Litvániában, Párizsban, Velencében, Ausztriában. Folyamatosan részt vett városi, megyei, országos és nemzetközi kiállításokon 1966-tól 2006-ig, haláláig mintegy 60 esetben.

Tizenöt éven át tagja volt a Magyar Képzőművészek Szövetsége kelet–magyarországi szervezetének. Két évig dolgozott Debrecen város Kulturális Bizottságában, haláláig elnöke volt a Munkácsy Trilógiáért Alapítvány Kuratóriumának. Rendszeresen hallatta szavát a művészetekkel kapcsolatos újságokban, rádió -és tévéadásokban. Művésztársainak kiállításokat nyitott meg, könyveket illusztrált.

75. születésnapja alkalmából 2006. október 23-án Debrecen városa jubileumi kiállítást rendezett a Kölcsey Központban, s 75 év tér és sík között címmel reprezentatív kata-lógust adott ki 75 színes reprodukcióval, az életművét méltató szövegválogatással. Ha vala-ki ebbe a terembe belépett, szinte robbantak szemébe a színek (a vörös, a kék, a sárga) és kitárulkoztak a formák. Ünnepi alkalom volt, jelképes apoteózisa egész művészi pályájának, bár a kiállított anyag nagy része friss volt, néhány éves vagy hónapos.

Ki gondolta volna, hogy ez volt életének utolsó kiállítása? Hiszen alkotó ereje teljében volt, készen új küzdelmekre „a tér és a sík között". A nagy Rendező itt, a csúcson vágta el az életfonalat drámaian, de tapintatosan. Élete folyamatos és megalkuvás nélküli küzdelem volt emberi, művészi és pedagógiai eszményeiért: helytállása tiszta és követésre ösztönző példa.

Kitüntetések, elismerések

Káplár Miklós érem (5 alkalommal), Csokonai – díj (1976, 1996), Medgyessy – díj (1979), Közművelődési nívódíj (1985), Holló László – díj (1991), Debrecen Kultúrájáért (1993), Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje (1998), Tavaszi, őszi tárlatok díjai, Nyári tárlat fődíja 2006.

1999: Debrecen város díszpolgára

2001: Dicsőszentmárton Pro Urbe – díjasa

2005: Berettyóújfalu díszpolgára

Források:

Bényi Árpádné információi, Bényi Árpád: Ecset és stafeláj. Barbaricum Karcag – Déri Múzeum 1998. Körmendi Lajos: Öt perc az élet. Karcag, 1997. 95-120. Sümegi György: Kép, szó, képzőművészek '56-ról . Budapest 2004. 93-99. Veszélyes képek I-II dokumentumfilm 2005.

Filep Tibor: Színekbe álmodott világ. Portréfilm. Debrecen, 2005.

A Bessenyei György Tanárképző Főiskola kiadványai Bényi Árpád munkáiból:

Műhelygondok a tanárképzésben. Évkönyv 1979-82.

Modellváltozatok a rajztanárképzés programjához . Főiskolai kalauz.

A festői forma keletkezése 1992. (Acta...tomus 13 a)

A vizuális nevelés és a vizuális probléma. Módszertani füzet 1.

Képzőművészeti formatan. Tantárgyi program. (Munkaanyag)

Nyirkos Tibor

BERE IMRÉNÉ Laczó Margit (Hódmezővásárhely, 1902. december 8. – Berettyóújfalu, 1985.): óvónő.

Apja: Laczó Lajos tanító. Anyja: Barna Flóra. Tizenketten voltak testvérek. Iskoláit: elemit, polgárit szülővárosában végezte. 1919-ben szerzett óvónői oklevelet a Hódmezővásárhelyi Állami Óvóképző Intézetben. A népes család igen nehéz körülmények között élt. A diploma megszerzése után kisebb állásokat kapott. Közben voltak megszakítások is. 1925–26: helyettes

tanító, 1928–30: kisegítő óvónő (Tépe), 1930–32: helyettes óvónő (Berettyóújfalu), 1932–33: Állami Gyermekmenhely telepfelügyelője (Hódmezővásárhely), 1935–1960: óvónő Berettyóújfalu.

Az óvónőt (tanítót) abban a korban is pályázat útján választották, nevezték ki. Így került a Rákóczi úti óvoda élére, melyet a felvett jegyzőkönyv kivonata bizonyít.

„Jegyzőkönyv – mely felvéve Berettyóújfaluban 1935. évi február hó 11-én a községi iskolaszék községi óvónő jelölés alkalmából tartott rendes gyűlésről. Az iskolaszék elnöke: Szikszai Dezső …. Felsorolva az iskolaszék tagjai: 12 fő. Az elnök megállapítja, hogy a választott tagok 2/3 megjelent, így a jelölés megejthető. Megállapítja: a pályázati határidő alatt hét pályázat érkezett. Az összes pályázó okmányai rendben vannak és a törvényes követelményeknek megfelelnek. Így az összes pályázó jelölés alá esik… a jegyző egyenként ismerteti a beérkezett pályázatokat, majd jelölésre bocsájtja… Az iskolaszék egyhangú határozatával az első helyen Laczó Margit, hódmezővásárhelyi születésű óvónőt jelöli kinevezésre… Indoklás: Laczó Margit 1919. évben Hódmezővásárhelyen az Állami Óvóképző Intézetben jó rendű oklevelet kapott. Leghosszabb szolgálati idővel rendelkezik: rangidős. Szolgálati helyén kiválóan működött (Tépe), az Állami Gyermekmenhely felügyelőjeként is. De, legfőképpen latba esik a közel kétéves helybeli szolgálata, ahol mint helyettes óvónő az iskolaszék, a községi elöljáróság, a szülők, az összes tanügyi hatóságok teljes megelégedésére működött, s működik a jelenben is. Továbbá az iskolaszék figyelembe veszi Laczó Margit pályázónál azon körülményt is, hogy tanító édesapjuk képtelen gyermekeit iskoláztatni. Erre való tekintetből testvérei évente felváltva végzik tanulmányaikat, kiket a pályázó is kötelességének érez anyagilag segélyezni…”

Így került Margitka óvó néni a Rákóczi úti óvoda élére (ma 2-es számú óvoda). Margitka néni az óvodák történetében meghatározó személyiség volt. Szakmai tudása, pedagógiai képzettsége, határozottsága nemcsak az oktatói-nevelői feladatok ellátására tették alkalmassá, hanem hosszú ideig körzeti felügyelői munkát is ellátott példamutatóan. Egykori igazgatónője – Fehér Istvánné – így minősíti munkáját: „Mint óvodavezető meleg, családias légkörben neveli a reá bízott gyermekeket. Mindig részt vett az iskolai értekezleteken, jó kapcsolatot alakított ki az óvoda és az iskola között. Rendszeresen hívta a tanítókat az óvodába. Végtelen sok türelemmel, óriási tudással, anyai szeretettel foglalkozott a gyermekekkel, pedagógiai módszerei példásak voltak. Gondot fordított a gyermekek beilleszkedésére, közmegelégedéssel végezte munkáját. 1953-ban kiváló munkájért kitüntetést kapott. Életét az óvodai munka és a család töltötte ki.”

Én, mint egykori óvodása, jóleső érzéssel gondolok egykori óvodámra. Élete, nevelése, példaadó munkássága mai napig is sokunkban él. Egykori óvodásai nagy tisztelettel, megbecsüléssel és szeretettel emlékeznek óvó nénire, aki életszeretetét, jó kedélyét, mindig mosolygós arcát igen hamar belopta gyermeki lelkünkbe.

Nagy-nagy türelemmel, a gyermeki lelket megértő szeretettel oktatott-nevelt bennünket.

A óvodánk szegényes, felszerelésben hiányos volt, de a nincstelenséget legyőzte óvó néni leleményessége, odaadó, lelkiismeretes munkája, hivatásszeretete, de főleg a jövőbe vetett hite. Nagyon sok és sokféle játékot készítettünk óvó néni segítségével: rongyból labdát, kukoricacsutkából babát. Kukoricaszárból: tehenet, szekeret, hegedűt. Papírdobozból: házat, várat, baromfiólat. Újságpapírból: galambot, hajót, sótartót, csipketerítőt. Ma így fogalmazom: óvó néni rendkívül „kreatív” volt, minket is erre igyekezett nevelni. Megtanított arra, hogy az értéktelennek vélt anyagból hogyan lehet értéket teremteni, s egyben nevelt a munka szeretetére is. A boldogságtól sugárzott az arcunk, mikor sikerült egy-egy játékot elkészíteni, de még boldogabb volt óvó néni, mikor látta munkájának eredményét. Jobban vigyáztunk minden egyes elkészített darabra, mint a szemünk fényére. Óvodai dokumentum őrzi: „kiemelten foglalkozott az óvodai játékok, bábok készítésével. Az ő nevéhez fűződik a bábok művészete, melyet azóta is ápol, tovább folytat az óvoda közössége.”

Tavasztól őszig gyűjtőmunkára serkentett (levél, virág, termés stb.). A gyűjtőmunkánál, mindig elhangzott: „Ne bántsd a fát, hisz ő is érez, gyöngéden nyúlj a leveléhez!” Még most is a fülembe cseng a figyelmeztetés, a természetre való nevelés a szakmai ismeretek átadása

mellett. Nagyon sok szép nevelő hatású mondókát, verset tanított, érett fejjel mondom: élt az irodalmi művek jellemformáló erejével. A vers szeretetét az óvodából hoztam, azóta is kedvelem, művelem.

Szerettük óvó nénit, hisz ő maga is szeretetet sugárzott felénk. Szigorú volt, de szigorúsága tele volt jó szándékkal. Csínytevéskor sohasem megszégyenítéssel vagy haraggal fegyelmezett bennünket. Igyekezett meggyőzni szép szóval: mi a jó vagy rossz, helyesvagy helytelen magaviselet, cselekedet. Gazdag lelkivilágából fakadt minden értünk tett cselekedete. Életét, nem fövényre, hanem szilárd alapokra épített erkölcsi értékrend vezérelte. Bölcsességéből csak jóság fakadt. Olyan óvó néni volt, aki óvodásait – szüleiket – soha meg nem bántotta. Kedves, szerény egyénisége számunkra és szüleink számára egyaránt rokonszenves volt. Puszta megjelenésével is biztatott, reményt adott, egyszóval: nevelt.

Nagyobb állami kitüntetést nem kapott, de úgy gondolom és hiszem: minden kitüntetésnél többet jelentett számára a volt óvodásai, a beretytyóújfalui emberek részéről feléje áradó tisztelet és szeretet. Egykori óvodások büszkén vállaljuk, hogy a Bere óvó néni óvodájába járhattunk.

Közéleti tevékenységet is folytatott: a községi tanács tagja volt, jó meglátásaival segítette a „falu” fejlődését.

Fáradhatatlan, önzetlen, soha nem lankadó, eredményekben gazdag huszonöt év után vált meg szeretett óvodájától, vonult nyugdíjba. Az élet hosszú nyugdíjas évekkel ajándékozta meg, igen jó egészséggel. Boldogan tevékenykedett, mint szerető édesanya, nagymama családja körében. Szabad idejét szívesen töltötte házi kertjében. Növényeit, virágait nagy hozzáértéssel, szeretettel nevelte, ápolta – mint egykor óvodásait.

1985-ben bekövetkezett hirtelen halála vetett véget földi életének, tevékenységének. Emlékét míg élünk, szívünkben megőrizzük. Vallom Arany János soraival:

„Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dús élte kincsét…
s nőttön nő tiszta fénye,
Amint időben, térben távozik!”

Források: óvodai, családi dokumentumok, volt óvodások emlékei.

Komádi Erzsébet

BERKES FERENC (Egyek, 1933. március 10. – Egyek, 2004. november 16.): általános iskolai tanár, agrármérnök, ig.-helyettes.

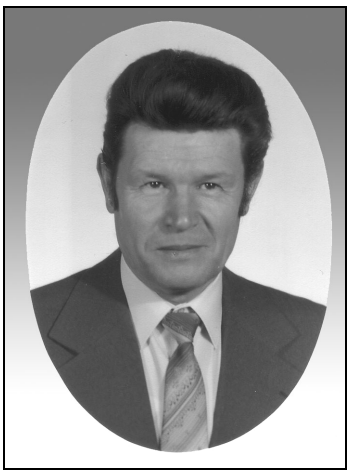

Parasztcsaládban született. Szülei nehéz körülmények között nevelték két gyermeküket. Az ő falusi kis életükbe is belerobbant a világháború. Édesapja a háborúba ment, és ott esett el. Édesanyja is korán elhunyt. A még gyermek Ferencre hárult a családfenntartó szerepe. Még iskolába járt, de szabadidejében végeznie kellett a nehéz kenyérkereső földműves munkát. A szorgalmas, jól tanuló gyermek az általános iskola befejezése után felvételt nyert a Hajdúböszörményi Bocskai István Gimnáziumba, ahol 1952-ben sikeres érettségi vizsgát tett.

Ezekben az években is szorgalmasan tanult és az eredményes tanulás mellett a kicsiny családi gazdaságot is ellátta. Ehhez a kettős élethez rendkívüli kitartás és munkabírás szükségeltetett. Benne megvolt mindkettő. A paraszt őseitől örökölt keménység, munkaszeretet, a föld szeretete, a paraszti élet és gondolkodásmód haláláig megmaradt benne. Ő nem pedagógusnak született, azzá lett. Előbb azonban elvégezte Gödöllőn az Agrártudományi Egyetemet 1957-ben. Ez a karrier abban az időben csak a valóban tehetséges fiataloknak adatott meg.

Berkes Ferenc azonban mindössze egy esztendőt dolgozott a mezőgazdaságban mint agrármérnök, majd pályát módosított. 1958-ban feleségül vette a pedagógus Mag Ilonát, és célszerűnek gondolta felesége foglalkozását követni.

Most utólag elmondhatjuk, lehet, hogy a mezőgazdaság veszített egy jó szakembert, de az

egyeki gyermekek kaptak egy kiváló pedagógust.
1958. október 1-től került a pedagógusi pályára. Képesítés nélküli nevelőként dolgozott Tiszacsegén, Egyek-Újtelepen. A tanárképző főiskolát levelező úton végezte. 1964-ben kapott tanári oklevelet biológia-mezőgazdasági ismeretek és gyakorlat szakon Egerben. 1965-től Egyek 1. sz. Általános Iskolájában dolgozott szaktanárként.
Munkáját tanítványai és vezetői is elismerték. Szakmai tudása az általa tanított tárgyakból igen magas szintű volt. Rendkívüli szorgalommal képezte magát, hogy az igen jó szakismeretek mellé a magas szintű pedagógiai ismereteket is megszerezze és azokat alkalmazza.
A tanulókkal szeretettel és a faluban közmondásossá vált szigorral foglalkozott. Nem nyugodott bele a gyengébb tehetségű gyermekek elkallódásába. A saját mércéjéhez emelte a gyermekekkel szembeni elvárásokat. Tehát magasra. Tanítási óráin az óravezetése, annak stílusa adta a gyermekek fegyelmét. Pedagógiai problémákra reagálni képes, kezdeményezésre hajlamos volt.
A tantestületben is megbecsülték munkatársai. Közben született két gyermeke, a fiatalabb, Szilárd követte édesapja foglalkozását.
1974. december 1-től igazgatóhelyettes az Egyeki Általános Iskolában. Ezzel a kinevezéssel is egy új, mondhatni nagy korszak, mintegy 15 év kezdődött az egyeki iskolában. Tasi Gábor igazgató, Trungel Lászlóné és Berkes Ferenc igazgatóhelyettesek irányítása alatt az intézmény munkája megbecsülést és elismerést váltott ki a gyermekek, a szülők, az egyeki közélet szereplőitől.
Berkes Ferenc mint igazgatóhelyettes az iskolai munka végzésében maximális segítséget nyújtott az igazgatónak és beosztott kartársainak. Munkájának minősége és intenzitása példaként állhatott a nevelőtestület előtt. Különösen nagy gondot fordított a kezdő pedagógusok mentorálására.
Gyakorta látogatott órákat, és azokat idővel nem takarékoskodva alapos elemzésnek vetette alá. Órabírálatai soha nem voltak sértőek, nem ejtettek tüskét a kezdő pedagógus lelkületében sem. Tisztelte munkatársait, ő is tiszteletet kapott. Munkáját 1980-ban a hivatalos szervek Miniszteri Dicsérettel honorálták.
Tagja volt a helyi és járási pedagógusok szakszervezeti bizottságának. Ebben a minőségében mint körzeti munkavédelmi felügyelő tevékenykedett. Szakszervezeti munkáját dicsérő oklevéllel ismerték el 1978-ban és 1987-ben.
Oktató-nevelő munkája mellett bekapcsolódott a korábbi önkéntes rendőri feladatok munkájába. A rendszerváltás után tagja volt a helyi polgárőrségnek.
Pedagógusi, igazgatóhelyettesi munkája mellett mindvégig folytatta szükséges kereset-kiegészítésként a paraszti munkát. Előbb a pedagógus illetményföldön, a rendszerváltás után saját birtokán. A munkák többségét pedagógus munkatársaival, kalákában végezte. Ezek az alkalmak is erősítették munkatársaival a jó kapcsolatot.
1993. december 29-én ment nyugdíjba. Nyugdíjasként is tartotta kapcsolatát volt iskolájával, munkatársaival. Egy köztiszteletnek örvendő pedagógus távozott hosszan tartó, súlyos betegség után 2004. november 16-án. Sokáig hiányozni fog!
Források:
Berkes Ferencné és a munkatársak visszaemlékezése, családi és iskolai dokumentumok.

Tóth Gábor

BESSENYEI ATTILÁNÉ Tarnavölgyi Teréz (Debrecen, 1937. ápr. 7. – Debrecen, 2007. ápr. 21.): tanító, földrajz-rajz szakos általános iskolai tanár.

„Az ember nem arra született,
hogy észrevétlen porszemként tűnjön el.
Az ember arra született,
hogy nyomot hagyjon maga után,
a Földön, a gondolatokban és
más emberek szívében”
(Hérakleitosz)

Édesapja postás volt. Édesanyja a háztartást vezette. Nagy szeretettel nevelték három lányukat.
Általános iskoláit Debrecenben a Svetits Intézetben jeles és kitűnő eredménnyel végezte. Ezt követően 1955-ben a Lorántffy Zsuzsánna Tanítóképzőben érettségizett. Gyakorlóévét az 1955-56. tanévben a nagylétai általános iskolában töltötte. Tanítói oklevelet 1956 júliusában szerzett, kitűnő eredménnyel.
Tanítói munkája mellett alsó tagozatos szakfelügyelői munkával bízták meg a derecskei járásban, ahol sok szakmai segítséget tudott nyújtani a pályakezdő fiataloknak.

Óriási munkabírását igazolja, hogy munkája és családi feladatai mellett 1966-ban Egerben a Tanárképző Főiskolán rajz-földrajz szakos általános iskolai tanári oklevelet szerzett. Ekkor nyert kinevezést a debreceni Lilla téri általános iskolába.

Ezt követően 1980-tól a debreceni Petőfi Sándor Általános Iskolában tanított nyugdíjba vonulásáig. 1985-ben „Művészeti oktatói működési engedély”-t szerzett, amely díszítőművészeti szövőkör vezetésére jogosította.

A frissen szerzett tudását a rajz mellett szövőszakkörben is kamatoztatta, ahol 6 szövőszéken készültek az erdélyi szőttesek. Számos kiállításon bizonyította ez irányú tehetségét.

Pedagógiai tevékenységét a Beregszászi Pál Ipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézetben folytatta, ahol 4 évig tanított szakrajzot, frizura- és divattörténetet.

1993 óta dolgozott a Kazinczy Ferenc Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézményben. Működésének fő területe a tehetségek felkutatása, kibontakoztatása, továbbfejlesztése szakköri keretek között, művészeti csoportok vezetésével.

Tevékenységéért 1988-ban Kiváló Munkáért kitüntetésben részesült. 1992-ben Élő Népművészet III. díjjal jutalmazták. Ugyanebben az évben Pedagógus szolgálati emlékérmet, 2006-ban Aranydiplomát kapott.

Munkáját maximális tudatosság jellemezte. Úgy irányította a gyermekek tevékenységét, hogy az megfeleljen szakmailag, de az egyéni képességeknek is.

Széles körű érdeklődése volt a művészetek iránt. Az irodalom és a képzőművészet közel állt szívéhez. A gyermekmunkákat is mindig irodalmi illusztrációkkal indította útjára, gondos válogatás után.

A képzőművészet minden ágát maga is kipróbálta és művelte, így a grafika, a gyapjú- és vászonszövés, a szobrászat, a linómetszés és még sorolhatnánk, mennyi művészeti területen mozgott ő otthonosan.

Igazolásul szóljon Varga Gáborné magyar szakos kolléganője: „Imádta a verseket. Memoriterjeivel elkápráztatta tanítványait, kollégáit. Partner volt az iskolai műsorok szerkesztésében. Iskoláiért nagyon sokat dolgozott. A gyermekekkel együtt dekorálta a termeket, folyosókat, rendezte a színvonalas munkákat. Szervezte az osztálykirándulásokat, a városnéző sétákat. Szakkörei igazi alkotóműhelyek voltak, s az eredmény sem maradt el.”

Tanítványai munkáját nemzetközi, országos, megyei és városi pályázatokon versenyeztette. Az általa tanított debreceni tanulók munkái bejárták a világot. Komoly elismeréseket kaptak Japánból, Indiából, Németországból, Norvégiából, Görög- és Franciaországból, Bangladesből, Cseh- és Lengyelországból.

A világ legrégebbi és legrangosabb nemzetközi gyermekrajz pályázata az indiai, s ezen többek között Saliga Emese, Czuczi Alexa, Kerschner Dorottya, Kárándi Tünde ezüstérmesek lettek.

Csak az utolsó két évben 20 országos szintű pályázaton 60 tanulóját díjazták. Sok elismerést kaptak tanítványai a megyei és városi pályázatokon is.

Úgy érezte, megtalálta helyét a világban, hobbija egyben a hivatása is volt.

A tehetséggondozás nagyon kényes és felelősségteljes munka. Jó szemmel észrevenni a tehetség szikráját, szakmai hozzáértéssel formálni, alakítani, ösztönözni – ehhez Bessenyei Attiláné nagyon értett. Ezért az, amit csinált és ahogyan tette, példa lehet az aktívan dolgozók számára.

Szakmai munkája mellett az emberi kapcsolatokat, a barátságok ápolását is szívügyének tekintette. Soha nem feledkezett meg kollégáiról, barátairól, volt tanárairól, régi osztálytársairól, akik számára rendszeresen ő szervezte meg az osztálytalálkozókat.

Szerette a természetet, a kertet, melynek gazdag terméséből mindig jutott a hozzá közel állóknak.

A legígéretesebb tanulóival otthonában is foglal-

kozott, fiatal tehetségeket indított el a művészetek útján.
Egyik barátnője mondja róla: „Amilyen gondos nevelő volt, olyan szeretettel nevelte imádott lányait, Valikát és Boglárkát.” 40 évig élt boldog házasságban, 2 lánya, 5 kicsi unokája bearanyozta minden napját. Tehetsége a családban tovább él, nagyobbik lánya matematika-rajz szakos tanár és ötvösművész.
50 évig megszakítás nélkül a pedagógiának, családjának szentelte életét. „Örökké újító, a köznek élő, alkotó fantáziájú pedagógus volt, aki magas követelményeket állított önmagával szemben, és ez újabb meg újabb feladatokra sarkallta. Példakép volt.” – mondta Varga Gáborné kolléganője.
Mi volt sikerének titka? A választ ő maga így fogalmazta meg: „A gyerekek végtelen szeretete és tisztelete. Kell a simogatás, a játék, a kedvesség, de a szép eredmények érdekében követelni is kell.”
Források: Családi dokumentumok, hivatalos iratok, visszaemlékezések, Hajdú-Bihari Napló melléklete 1996., Kazinczy Ferenc Alt. Isk. Diáklapja 2007. Bessenyei Attiláné feljegyzései.

Dobi Imréné és Éles Lászlóné

BODNÁR IMRE (Tiszafüred, 1927. március 7. – Debrecen, 2007. július 3.): tanító, tanár, főiskolai adjunktus.

„Fák, csillagok, állatok és kövek,
szeressétek a gyermekeimet.
Ha messze voltak tőlem, azalatt
eddig is rátok bíztam sorsukat.
Énhozzám mindig csak jók voltatok,
szeressétek őket, ha meghalok.”
(/Szabó Lőrinc: Ima a gyermekekért)

A Tisza menti város iparos családjában született hat gyermek még kora ifjúságában – 1936-ban – elveszítette édesapját. Édesanyjuk és az alig 12 éves nagyobbik gyermek a férfiszabó műhelyt tovább vezették, a megrendeléseket teljesítették, s ezáltal a kisebb gyermekek felneveléséhez, iskoláztatásához a legszükségesebb feltételeket előteremtették. Az elemi iskolában szorgalmasan tanuló Imrét ötödik osztály után polgári iskolába íratták. Annak befejezése idején a család az ügyes kezű, pontos munkát végző fiatalt a budapesti szabóipari szakiskolába szándékozott beíratni.

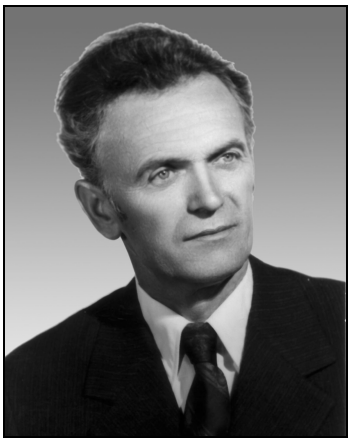

A polgári iskola tantestülete ezzel egy időben Imre nagyszerű adottságaira felfigyelve a fiatalt tanítóképző intézeti továbbtanulásra javasolta.
Erre a szándék a fiatalban is megvolt, csupán az anyagi háttér hiányzott. És ekkor a helyi református egyház lelkésze otthonukat felkereste, Imre részére Erdélyben, a Háromszéki havasok tövében fekvő Sepsiszentgyörgy Református Tanítóképzőjében a térítésmentes tanulás-képzés, ellátás lehetőségét felajánlotta. 1942 szeptemberét írták, amikor a tanulni vágyó fiatalember mintegy 700 km-es vonatozás után iskolája székhelyére megérkezett. Szolid szerénységével, az új közösség tagjainak baráti kezet nyújtó emberségével hamar belopta magát társai körébe. Nincstelensége gondján magántanítványok jövedelméből enyhített. A nagy távolság és a háborús körülmények miatt csupán a téli fagyszünetben és a nyári vakáció kezdetén tudott a tiszafüredi otthonukba hazautazni. Az 1944 augusztusában bekövetkezett háborús események végleg elszakították volt iskolájától. És ekkor a debreceni Református Kollégium Tanítóképzője nyújtott részére új otthont, ahol 1947 nyarán jelesen képesítőzött. Pályázatát még abban az évben a kunmadarasi református egyházközség iskolaszéke fogadta, s helyettes tanítóként alkalmazta. 1950-ben házasságot kötött Sebestyén Ilona tanítónővel. Frigyüket Zoltán (orvos), Zsolt (tanár) és Csaba (gépészmérnök) gyermekük születése tette szebbé és gazdagabbá.
A fiatal tanító fáradhatatlan tevékenységét, sokoldalú munkásságát, hivatásszeretetét, tantárgy-ismeretét és pedagógiai kulturáltságát értékelve – az iskolák államosítása után – hama-

rosan igazgatói feladatok ellátására kérték fel. Mivel az 1956-os események alatt az „ellenforradalmi tanács” soraiba is beválasztották, ezért igazgatói teendői végzése alól felmentették. Mindez Bodnár Imre – már 1952-től testnevelésszakos tanár – munkakedvén semmit sem változtatott. Továbbra is fáradhatatlanul dolgozott a testnevelési szertár fejlesztéséért, valamint egy tornapálya kialakításáért. Művészi fokon álló rajzkészségével tanítványait magához kötötte, tantárgyát kedveltté és eredményessé tette. Ezzel párhuzamosan a sport-, báb- és a modellező szakkört is vezette. A rábízottak – akiket partnerként tekintett – sokat ügyesedtek mindennapi dolgaik intézésében, értőbbek lettek a fizika, biológia és más tantárgy törvényszerűségeinek felismerésében. Az 1957. évi jellemzésében többek között az alábbi olvasható: *„Munkabírása, sokoldalúsága szinte páratlanná teszi a kartársat nemcsak tantestületünkben, de talán a járásban is.”*

1962-ben az egri Pedagógiai Főiskolán már harmadik oklevelét szerzi meg műszaki ismeretekből. 1963-ban felépül debreceni társasházuk, s végleg megválnak kunmadarasi iskolájuktól. De csak fizikailag, mivel emberi és pedagógiai tevékenysége felejthetetlen nyomott hagyott a valamikori közösségében. És erről így írt a felettes hatóság: *„Hálás köszönet illeti az iskolai előadáshoz nyújtott roppant fáradságos és művészi értékű segítségéért. A községben mint embert és mint nevelőt gyermek és felnőtt, beosztott és felettes egyaránt szerette, megbecsülte, a községből való elköltözése nagy veszteséget jelent számunkra. Nevezett az 1956-os ellenforradalom idején semmiféle ellenséges tevékenységet nem fejtett ki.”*

Debrecenben a mézeshegyi Klebelsberg-féle tanyasi iskolában kapott állást. Hivatásszeretetéből adódó nevelői erényeire és szervező képességére itt is hamar felfigyeltek, s a következő évtől már a Hazafias Népfront Megyei Titkárságán létesített művelődésügyi munkatársi állást ajánlották fel részére. 1965-től magasabb beosztásba került, két éven át a városi szervezet titkára volt. Ez idő alatt az egri Pedagógiai Főiskolán a rajzszakos diplomáját is megkapta.

Minden igyekezete ellenére is szűk volt neki a politikai-közéleti élet színtere. A pedagógus pálya iránti szeretete visszavitte a gyermekek közé. A Zákány-utcai iskolába került, ahol ismételten bizonyította felkészültségét, szaktárgya iránti szeretetét és jó szervező készségét. Fegyelmeznie itt sem kellett. Az érdeklődő gyermekek raja társként dolgozott vele az iskola hangosító berendezésének felszerelésekor. Ennek során is sok praktikus megoldást lestek el tanáruktól

1968-ban sikerrel pályázott a Debreceni Tanítóképző Intézet gyakorló iskolai nevelői állására, ahol a rajz és a gyakorlati foglalkozás tantárgyakat szintén kiemelkedő eredménnyel tanította. Szakmai felkészültsége, ötletessége, kreativitása a hallgatók számára is modell értékű volt. Az általa – nem egy esetben – vezetett szakkollégiumot a tanítójelöltek szívesen látogatták, életútjukra abból sokat merítettek. Kiváló kézügyességéből adódóan nagy hozzáértéssel tartotta rendben az audio-vizuális eszközöket, s gyarapította a szemléltetőeszközöket.

Bodnár Imre a három évtized alatt szerzett gazdag tapasztalata, nagyszerű elméleti felkészültsége, s négy diploma birtokában is szükségesnek érezte elméleti munkásságának gyarapítását. 1975-ben a KLTE pedagógiai szakán vette át tanári oklevelét. Mindezek birtokában pályázta meg 1978-ban a Debreceni Tanítóképző Főiskola oktatástechnológiai csoport adjunktusi állását. Alkalmazását követően a napi pedagógiai tevékenysége mellett részt vett a tudományos kutatómunkában is. A Felsőoktatási Szemlében megjelent cikkét követően több esetben lektorálta a Megyei Pedagógus Továbbképző Intézethez beérkezett pályamunkákat. De részt vállalt a gyakorló pedagógusok továbbképzésében is.

1989-ben nyugállományba vonult. Négy évtizedes munkássága legnagyobb kitüntetéseként tanítványai szívből jövő tiszteletét és kollégái őszinte megbecsülését kapta ajándékul. Felszabaduló idejét régi hobbijainak – fafaragás, festészet, kertészet – és családjának szentelte. Elismerései: Kiváló Úttörővezető, Miniszteri Dicséret, Oktatásügy Kiváló Dolgozója, TDK elismerő oklevelei. főiskolai elismerések, oklevelek.

A 6-10 éves gyermekek tanításában kiemelkedő teljesítményt nyújtó Bodnár Imre adjunktus a főiskolai hallgatók, valamint a gyakorló pedagógusok képzésében is elismert ember volt. Mindenkivel szemben tudott megértő, segítő

társ lenni. Puritán egyszerűsége, kontaktusteremtő készsége, sallangoktól mentes beszéde elfogadottá és tiszteltté tette őt. Nyakkendősen az 1947-es tablóképen látható. Feltételezem, így fogadott örök hűséget feleségének.

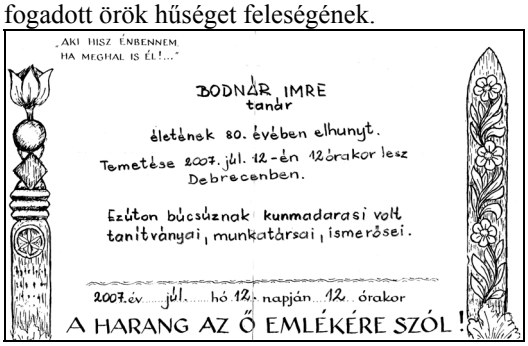
„AKI HISZ ÉNBENNEM, HA MEGHAL IS ÉL!..."

BODNÁR IMRE
tanár

életének 80. évében elhunyt.

Temetése 2007. júl. 12.-én 12 órakor lesz Debrecenben.

Ezúton búcsúznak kunmadarasi volt tanítványai, munkatársai, ismerősei.

2007. év júl. hó 12. napján 12 órakor

A HARANG AZ Ő EMLÉKÉRE SZÓL!

Hitét belül, lelkierejét kívül-belül viselte. Mindennapját a külső rend és a belső fegyelem jellemezte. Így él bennünk hat évtizedes barátság után is. Utolsó útjára családján, szerettein, barátain, tisztelőin, a temető lélekharangján túl a kunmadarasi református egyházközség harangszava is elkísérte.

Forrásmunkák:

– Családi visszaemlékezés.
– Kunmadarasi dokumentumok
– Személyi dosszié

Kincses Gyula

BORDÁS JÓZSEFNÉ Varga Mária (Debrecen, 1925. július 22. – Debrecen, 2007. január 22.) tanító, ált. iskolai tanár.

Debreceni kisiparoscsaládban született. Apja Varga Lajos férfiszabó, anyja Kovács Mária varrónő. Szülei szeretettel nevelték leányukat, s biztosították számára a tanulást. A Dóczy Leánynevelő Intézetnek lett diákja. Ide járt elemi és polgári iskolába, tanítóképzőbe. Tanítói oklevelét itt szerezte 1945-ben. Tanítói pályája ebben az évben Nádudvaron kezdődött.

Egy évet töltött a mihályhalmi külterületi iskolában. 1946-ban Balmazújvárosba, az 1945-ben alapított kishorti tanyai iskolába helyezték. A községi elöljáróság tanítás céljára az egyik tanyaépület szobáját bérelte. A tanteremnek nevezett helyiségben iskolapadok helyett deszkából eszkábált lócák voltak, ezek mellett ültek a gyerekek a magukkal hozott kisszékeken.

A nagy kiterjedésű és népes tanyakörzetből (Kishort, Paprét, Lászlóháza) hol poros, hol sáros dűlőutakon, néha pedig úttalan utakon gyalogoltak a gyerekek a kishorti iskolába. Ilyen körülmények között kezdte meg Balmazújvároson az oktató-nevelő munkát Varga Mária. Vállalta az áldozatos, átlagon felüli megterhelést, mert a Dóczyban kiváló tanítóitól, tanáraitól azt tanulta, hogy életcélja, vezérlő gondolata mindenkor a nép szolgálata legyen.

A kishorti iskola a belterületi állami elemi iskolához tartozott. Igazgatója a nagy műveltségű Sükösd Ferenc volt, aki 1946 tavaszán a Hajdú vármegyei Tanfelügyelőségtől gyors főhatósági intézkedést kért három tanyai iskola (Darassa, Ferencmajor, Kishort) megfelelő elhelyezése ügyében. Ormós Lajos tanfelügyelő a Vármegyei Földbirtokrendező Tanácstól kérte a segítséget: telek és az épületekhez épületanyag juttatását. Ez a hatóság a balmazújvárosi Községi Földigénylő Bizottságot utasította az iskolák részére megfelelő juttatások teljesítésére. A kishorti gazdák nem várták meg az elhúzódó döntést. Iskolaépítési érdekeltséget hoztak létre. Özvegy Kun Jánosné 14 holdas szántóföldjéből 400 négyszögöl területet ajándékozott az érdekeltség által építendő iskolának. Az épülethez az anyagot a nagyhorti Fiáth uradalom lebontott gazdasági épületeiből kapták. Az építést kalákában végezték. A munkából kivette részét a tanyavilág apraja-nagyja. Velük együtt serénykedett az ifjú tanítónő is. 1947. tavaszán már az új épületben tanított Varga Mária. Az áprilisban tartott körzeti iskola-felügyelői látogatáskor feljegyezték, hogy az érdekeltség által épített iskola céljának megfelelő. Az iskolabútorok és a tanfelszerelések még hiányoznak, de a tanítónő szépíti a környezetet, fásítanak.

Tanította, nevelte a tanyán élők gyermekeit. Az iskolahagyott fiatalok részére hetenként összejöveteleket tartott az iskolaépületben a számukra kialakított helyiségben. Évenként színdarabot rendezett a műkedvelő ifjúságnak. 1947. május 1-én a kishorti gazdák Harangi József kezdeményezésére olvasónépkört alapítottak. Varga Mária a népkörben is példásan tevékenykedett. A jeles évfordulókon (október 6-a, február 1-je, március 15-e, stb.) ünnepi beszédet, előadást tartott a népkör tagjainak. Az 1949. év végén a Belügyminisztérium megszüntette a kör működését. A feloszlatásról és a vagyon átadásáról szóló miniszteri rendeletet neki kellett ismertetni.

Életében Kishorton történ döntő változás. Házasságot kötött Bordás Józseffel, a Kishorton földműveléssel foglalkozó művelt parasztlegénnyel.

1951-ben kéttanerős lett az iskola. A felső tagozatos gyerekeket Bordás Józsefné tanította, a vezető tanítói feladatokat ő végezte. Szakmai tudását igyekezett fejleszteni. Az Egri Pedagógiai Főiskolán 1953-ban biológia-kémia szakos tanári képesítést szerzett.

Az iskolán kívüli munkát önként, szabad elhatározásából vállalta. A legfontosabbnak azonban életcéljának, feladatának a család mellett az iskolában végzett oktató-nevelő munkát tekintette. Mindezt bizonyítják felnőtté lett tanítványai, a még élő kishorti emberek visszaemlékezései, továbbá az iskolában látogatást végzők feljegyzései. Taar Ferenc körzeti tanfelügyelő 1950 májusában tíz balmazújvárosi tanyai iskolát ellenőrzött. Megállapította, hogy ezekben az iskolákban a nevelők nagy nehézségekkel küzdenek. Legtöbben óriási erőfeszítéseket tesznek, hogy úrrá legyenek a munkájukat nehezítő akadályokon. A legszebb eredményt négy külterületi iskolában – köztük Kishorton Bordás Józsefné Varga Máriánál – tapasztalta.

Bordás Józsefné szerette a tanyán lakó egyszerű parasztembereket, a gazdálkodókat; kemény és egyenes jellemű embereknek tartotta őket. Ez a nép iránti őszinte szeretet késztette őt a parasztifjúság és a felnőttek művelődésének előmozdítására. Ő volt a tanyavilág lámpása, világító fáklyája.

1954-ben a külterületi munkahelyét belterületire változtatta. A balmazújvárosi Hortobágyi úti Általános Iskolában (ma Bocskai István Általános Iskola) folytatta tanári munkáját. Arra törekedett, hogy tanítványai tevékenyen vegyenek részt az oktatási folyamatban. Kiválóan szervezte, irányította és ellenőrizte a tanulók ismeretszerző tevékenységét. Élen járt a higiéniai szemléletmód megszilárdításában. Tanítványait igazságosan bírálta, látta el őket útravalóval. A tanítási órákra tervszerűen készült. Az oktatás és nevelés kötelező érvényű dokumentumaira támaszkodott. De nem hiányoztak felkészülésében a módszertani kézikönyvek és az egyéb szaktárgyi, pedagógiai forrásmunkák.

Részt vett iskolája belső életének megszilárdításában. A tantestületben mindenki tisztelte, tekintélye nőttön-nőtt. Népszerűsége kollégái és a Daru városrészben élő emberek körében vetekedett az iskola korábbi neves pedagógus személyiségeinek (Halassyné Németh Jolán, Pál Zsuzsanna) népszerűségével. Szerény volt. Nem dicsekedett soha tudásával. Igazgatói: Kunkli Péter, majd Erdei József és a kollégái is kiváló pedagógusnak tartották.

Példás volt családi élete. Férje is tanult. Debrecenben lett ipart, mesterséget folytató szakember. Egyetértésben, szeretettel nevelték gyermeküket. 1964-ben Debrecenbe költöztek. A megyeszékhelyről járt ki naponta tanítani. A Daruban élők iránti szeretete sugallta számára, hogy továbbra is Balmazújvárosban tanítson. 1980-ban ment nyugdíjba. Kitűnő oktató-nevelői munkájáért Miniszteri Dicséret kitüntetést kapott. Nyolcvankét évet ét. Volt tanítványai részéről holtában is árad felé a szeretet. Kecskésné Mező Mária, a Bocskai István Általános Iskola tanára példaképének Bordás Józsefnét tekinti. Ekképpen emlékszik rá: Mária néni. Gyerekek és szüleik is csak így hívták. Soha nem hallottam másként emlegetni, az idősebbek is »nénizték« tiszteletük jeléül. Nem kell tanulnod, csak tudd! – mindig ezt mondta. Óriási szégyen volt, ha kérdésére nem tudtuk a választ, mert mindenkinek olyan kérdést tett fel, ami a képességének megfelelt. Nem egyeseket adott, hanem lehetőséget arra, hogy pótolhassa mindeni azt, amit elmulasztott. Fejbiccentés, kézlegyintés: ezzel zárta le a csínytevések utáni dorgálást, és máris megkönnyebbültünk apró feloldozását megkapva. Tartása kívül és belül elragadó volt. Gyönyörűen vasalt köpenye zsebében hajtogatott zsebkendő várt a használatra. Mindig egyforma intenzitással és hévvel tartotta

óráit. Az ő példáját követve tanultuk meg egy életre a segítségadás fontosságát. Az elsősegélynyújtó szakkörében beszélgetések közben is formálódott jellemünk: kit a családi életre, kit az élet más területére indított el.

Bordás Józsefnét 2007. január 31-én Debrecenben temették el korábban elhunyt férje mellé. Hálás tanítványok, szülők és nevelők sokasága volt a végtisztességtevők között. A Balmazújváros városi c. lapban megjelent nekrológot Erdei József, a Bocskai István nyugalmazott igazgatója írta. Ebből az idézet: „Pedagógiai tevékenységéről csak felsőfokon és elismerően lehet szólni, mert csak ez lehet méltó hozzá. Jellemző volt rá a következetesség és a szigorúság. Amit ő kért, azt csak teljesíteni lehetett. Emlékszem egy rá jellemző esetre. A törött csont elsődleges rögzítésének bemutatására és gyakorlására szolgáló, 70 cm-ben meghatározott, ujjnyi vastagságú suhángot, hozzá a rögzítésre alkalmas fáslit kellett hoznia minden 8. osztályos tanulónak. A feladatot mindenki teljesítette. Más tanárok esetében nem volt arra példa, hogy előzetesen kiadott feladatot 100 %-os arányban teljesítsenek a gyerekek. Ő nem tudott elnéző lenni, ha teljesíthető feladatot adott. Szigorúan ellenőrzött. De szigorúságán átsütött a szeretet és a megértő emberség. Az ő általa tanított tárgyakból éveken át nem bukott meg egyetlen diák sem. Kemény volt és igazságos. Szigorúsága ellenére minden tanuló szerette, vagy inkább tisztelte. Az ő neve, személyisége a Daruban fogalom volt. Mindenki fel tudott idézni emlékezetében olyan esetet, olyan pedagógiai megoldást, ami az ő egyéniségét és egyediségét fejezte ki.

Hálás vagyok a sorsnak, hogy évtizedeken át munkatársam volt. Minden döntésemben számíthattam jóváhagyó tekintetére, időnként szigorú figyelmeztetésére is. Az ő erkölcse, pedagógiai alapállása mérce volt a tanulónak és tanárnak egyaránt. Ez a mérce ment most el közülünk. Halálával árvábbak és szegényebbek maradtunk."

Források:

Fiánál, Bordás Józsefnél őrzött személyi iratok.
Tanítványainak, kollégáinak visszaemlékezései.
Balmazújvárosi iskolák iratai a Hajdú-Bihar megyei Levéltárban.
Király István: Iskolák és oktatásügy Balmazújvároson (Kiadta Balmazújváros Önkormányzata 2000-ben).
Balmazújváros közszolgálati havilap, 2007 márciusi száma.

Király István

BORSÁNYI JÓZSEF (Sárospatak, 1907. január 22. – Budapest, 1990. október 16.): középiskolai tanár, igazgatóhelyettes, gyakorlóiskolai vezetőtanár.

Már negyvenes éveiben járt, mikor iskolánkhoz került magyar-francia szakosként. Kezdetben mindkét tárgyát tanította, majd mint igazgatóhelyettes, már csak a franciát. Kiváló felkészültségű tanár volt, aki Franciaországban tanult éveken át, és a párizsi Sorbonne egyetemen is hallgatott több félévet.

Pedagógusként alapvetően tanító-nevelő egyéniségként tanítványait egész személyiségükben igyekezett fejleszteni. Diákjait magázta, „fiam"-nak szólította a fiúkat. A tanulói teljesítményt és magatartást igyekezett tárgyilagosan, igazságosan értékelni. A második világháború előtti végzettségű tanároknak az a típusa volt, aki mindig nevelt is, a tanórán és a szervezési-igazgatási tevékenységek közepette. Fiatal kollégáit éppúgy, mint diákjait a kulturált és magabiztos fellépéshez, széles körű általános műveltséghez juttatta. Az ifjúsággal való minden találkozása jó alkalom volt látókörük szélesítésére.

Franciaságát a nyelvi biztonság és a rendkívüli szókincs, az igényes kifejezőkészség jellemezte. Amikor egy hivatalos francia küldöttség tolmácsa beteg lett, ő „ugrott be" helyette Őszinte

megdöbbenést és csodálatot váltott ki az a tény, hogy egy távoli, kiejthetetlen nevű városban egy 60 éves francia nyelvtanár fantasztikus szókinccsel és irodalmi stílusban képes fordítani a mezőgazdasági témában.
Tanárként nyitott volt az új módszerekre, magnóval szemléltette az eredeti anyanyelvi kiejtést már a hatvanas években.
Az volt számára a pálya csúcsa, amikor a szegedi egyetem gyakorló iskolájában a francia nyelvi tagozatos képzés tantervének és tankönyveinek elkészítésében vehetett részt. Országos elismertséget szerzett kiemelkedő szakmai teljesítménye.
A magyar-francia oktatási kapcsolatok ápolásáért a Francia Köztársaság elismerésben részesítette, és ő újra Párizsba utazhatott.
Iskolánkkal, volt diákjaival szívesen tartotta a kapcsolatot. Amíg tudta vállalni az utazást, részt vett érettségi találkozókon, és leruccant horgászni a környékre. Idős korában francia nyelvű, baráti hangú, és nevelő célzatú levelekkel köszöntötte volt diákjait, akik meghívták.
Innen idézzük tanári hitvallását: *"Jegyezzék meg, tudatosuljon mindig Önökben, hogy a középiskolában életük várának építéséhez fogtak hozzá, amihez a kötőanyagot, a tudást, kultúrát, az erkölcsöt, az emberséget, az életre szóló barátságokat, a jövőbe vetett hitet, a tanárok, és a saját maguk közössége adja. Visszagondolva erre, vegyék figyelembe: A magas vár is összeomlik, ha az építőkövek között a kötőanyag gyenge."*
Részletek Borsányi Józsefről elnevezendő tanterem avatóbeszédből:
„Szép és nemes hagyománnyá kezd válni iskolánkban, hogy megörökítik azon tanárok emlékezetét, akik meghatározói és szellemi építői voltak Ezek sorába tartozik Borsányi József, aki másfél évtizedig volt a francia nyelvtanára és igazgatóhelyettese.
Abban az időben kezdtem itt a pályát, 1962-ben. A mai Bessenyei György Szakközépiskola helyén, 5 épületben tanítottunk évfolyamonként 8 osztályt, 4-5-féle tagozaton. Ehhez készített Borsányi igazgatóhelyettes úr olyan órarendet, hogy megfeleljen a pedagógiai szempontoknak is, azaz egyenletesen legyenek elosztva a tanórák. Szerényen és szolgálatkészen szervezte a munkát. Nyelvtanárként magas igényszinten beszélte a franciát. Tanóráin a nyelvet a kulturális érdekességekkel, értékek megismertetésével tette vonzóvá. […]Volt tanítványai tollából több nagyon érdekes, olykor humoros történet, anekdota, legenda olvasható róla a 60. évfordulóra megjelent évkönyvben. Ezek bemutatják a pedagógust, a fáradhatatlan nevelőt, aki viselkedést, honismeretet is tanított minden tevékenységével. Ezekből a tiszteletteljes visszaemlékezésekből tudhatjuk meg, hogy a párizsi nagyhírű Sorbonne-egyetemnek is volt hallgatója, és hazai tolmácsolás alkalmával az anyanyelvi franciák is megcsodálták nyelvtudását, széleskörű műveltségét. Ennek is volt köszönhető, hogy pályáját a szegedi egyetem gyakorlóiskolai tanáraként folytatta, és tankönyvet is írt. A Francia Köztársaságtól magas állami kitüntetést is kapott, és még egyszer elutazhatott Párizsba is. […]
Jó két évtizede egyszer csak megjelent iskolánkban. Megdöbbentett, hogy nyolcvanas évei ellenére alig változott. Akkori igazgatónk, Falucskai Jenő vezette be hozzám francia órára. Természetesen öreg kollégám akkor is franciául üdvözölt mindnyájunkat, leült hátul, figyelt, jegyzetelt. Végül kedvesen biztatott bennünket a további lelkes tanulásra, és azzal búcsúzott, hogy örömmel látja, jó kezekbe tette le a francia nyelvoktatást, és sok sikert kívánt. […]"
Nyirkos Tibor emlékezése
Borsányi Józseffel 1957-től 1965-ig dolgoztam egy tantestületben a berettyóújfalui Arany János Gimnáziumban. Ő igazgatóhelyettes volt, én pályakezdő tanár. Monsieur le professeur (a diákok nyelvén möszjő) az igen fiatal és ambiciózus tanároknak afféle seniora volt: nagyra becsültük gazdag tapasztalatai, életkora, hallatlan munkabírása és imponáló műveltsége miatt. Megismerkedésünk előtt néhány hónappal töltötte be 50. életévét. Akkor már egyedül élt, házassága 1950-ben válással végződött.
Meglehetősen zárkózott ember volt, magánéletéről, korábbi életútjáról csak nagyon keveset lehetett tudni. Most, születésének 100. évfordulóján gyermeke, Borsányi Katalin – matematika-fizika szakos tanár, Tarján Rezső-díjas informatikus volt segítségünkre életútjának vázlatos bemutatásában.
Borsányi József első generációs értelmiségi volt. Nagyon szegény családból származott. Ő volt a negyedik gyermek, s az első fiú. Iskoláit szülőhelyén végezte, a nagy hagyományú pataki

református gimnáziumban érettségizett. Erre élete végéig büszke volt. Aztán a debreceni egyetemen szerzett magyar-francia szakos tanári diplomát. Az egyetem kapcsolatainak és ösztöndíjrendszerének jóvoltából kijutott Franciaországba. Párizs és Besancon, ahol stúdiumait végezte, egy életre elkötelezte a francia nyelv és kultúra, nem utolsósorban a demokratikus közélet ideái mellett.

Mire elvégezte az egyetemet, az állástalan diplomások sorsában kellett osztoznia. Volt házitanító (francia társalgási órákat adott), megfordult Kisvárdán, Nagykállóban, hogy tanári munkát végezhessen. 1933-tól 1941-ig Jászberényben tanított, itt ismerkedett meg Sáfrán Klára tanítónővel, s 1942-ben házasságot kötöttek. Ezután Szolnokra, majd l943-ban Török-szentmiklósra került, ahol a gimnázium létesítésében játszott fontos szerepet. Ő lett az új iskola első igazgatója (1946-48). 1949-ben Sárdi János, az 1946-ban alapított berettyóújfalui gimnázium igazgatója hívta meg helyettes-igazgatónak, s ezt a feladatot látta el 1965-ig. Igen puritán módon élt, öltözetével nem sokat törődött, egy furcsa kis motoros biciklivel (Bervával, másképpen dongóval) közlekedett. Fő kedvtelése a horgászat és a kertészkedés volt. A kollégiumban étkezett (velünk együtt), de szokatlan módon igyekezett kerülni a bacilusokat, így evőeszközeit magával hordta a menzára. A nap nagy részét birodalmában, a néhány négyzetméternyi helyettesi irodában töltötte. Ő volt az iskolai adminisztráció, a munka- és órarend, a kötelező adatszolgáltatás, a hivatalos levelezés szinte kizárólagos felelőse. Ilyen értelemben szinte hátán hordta az iskolát, s mivel adminisztrátor akkor még nem volt, igyekezett egy-egy fiatal, független férfitanárt elkapni, hogy segítsen. Így lettem én is egyik áldozata, s ha fogságba ejtett, igencsak megdolgoztatott, nem egyszer a késő esti órákig. Ilyenkor megfeledkezett az időről. Viszont nagyon sokat tanultam tőle, s ennek később, amikor igazgató lettem, igen nagy hasznát vettem. Tőle tanultam el, hogy az iskolai rend, a megbízható és ésszerű adminisztráció nem púp az ember hátán, nem mellékes, rangon aluli szöszmötölés, hanem nélkülözhetetlen része a szervezésnek, a jogszerű működésnek, a munkakultúrának.

Tévednek, akik az ő precizitásából valamiféle kicsinyességre következtetnek. Józsi bácsi igazi européer volt, képes volt Magyarországot nyugat-európai szemmel nézni. Az 50-es évek végén, a 60-as évek elején – amikor újra felerősödött a diktatórikus irányítási rendszer — jónak látta hallgatni. Tőle hallottam először a régi rómaiak ismert mondását, hogy igazi diktatúra akkor van, amikor sem beszélni, sem hallgatni nem szabad. Egy-egy felkavaró politikai- közéleti hírt csendesen így kommentált: én már semmin sem csodálkozom. Sokan amolyan régimódi értelmiséginek tartották, aki nem egészen megbízható, borúlátó és reménytelenül konzervatív.

Tagadhatatlan, hogy Józsi bácsi nem kedvelte az ún. pedagógiai reformokat, (amelyekkel oly sokszor visszaéltek a mai napig), nevelői felfogása és attitűdje inkább a klasszikus mintákhoz igazodott. A diákokkal szemben távolságtartó volt, iskolában és iskolán kívül megkövetelte a tisztelettudó viselkedést, a szabálykövető magatartást. A diákok nagyon jól tudták, hogy az irodájába nem lehet „csak úgy" bejutni (kopogtatás, várakozás, köszönés stb.), s ha valamire engedélyt akartak kapni, kitették magukat a kikérdezés tortúrájának. Helyesebbnek tartotta a tekintélyelvű pedagógiát, mint a liberálist. Érdemes azonban meggondolni, hogy a diákok milyen nagyra értékelték az ő személyét (még évtizedekkel az érettségi után is), hogy a kollégák is megkülönböztetett tisztelettel vették körül, s hogy a szülők mennyire helyeselték nevelési törekvéseit. Neki valós tekintélye volt, nemcsak hivatali rangja. Az ő szemében nem volt szalonképes az a kolléga, aki leszólta a nehezen haladó diákok szellemi képességeit, aki nem vette tudomásul a halmozottan hátrányos helyzet számtalan buktatóját, aki indulatosan és meggondolatlanul igyekezett félelmet kelteni, aki könnyelműen dobálta az elégteleneket — egyszóval, aki nem tisztelte tanítványaiban az embert. Ne azért tiszteljenek, mert idősebb vagyok — mondta egyszer magáról -, hanem azért, mert én már megtettem azt, amit ők csak ezután akarnak megtenni a jövőért. Fölfigyelt pl. arra, amit a levelező oktatás anomáliáiról olykor szóvá tettünk, hiszen nem követelhettünk tőlük annyit, mint a nappaliaktól. Nem kell a dolgot eltúlozni – vélekedett. A tanár dolga az, hogy az emberek minél nagyobb részét vonja be a művelődésbe. A felnőtt ember másképpen

tanul, de másképp is használja a megszerzett tudást. Ezt kell kitapasztalni és kihasználni.
Hogy mennyire lépést tudott tartani korával, arra ékesszóló bizonyíték, hogy 1965-ben – 58 évesen – Szegedre távozott, hogy visszatérjen a tanári pályára, és ez fényesen bizonyította, hogy van mit adnia még a fiataloknak.
Mi volt tehát ennek a gazdag életútnak a hozadéka? Mi tette naggyá és kiválóvá őt kollégái és diákjai szemében? Megkísérlem a válaszadást.
- Kivételes műveltség, imponáló tudás (francia, latin, német, irodalom, nyelvészet, történelem, klasszikus zene)
- Bámulatos memória, alkotó gondolkodás és rendszeralkotó képesség
- Felvilágosult világ- és emberszemlélet
- Szinte kimeríthetetlen munkabírás, mélyről fakadó kötelességtudat, munkamorál
- Ellenállóképesség a könnyű érvényesüléssel szemben
- Következetes hűség és kitartás a tanári hivatás alapértékei mellett, teljesen függetlenül a személyes érdekektől
- Mélységes meggyőződés az ember nevelhetőségéről.
Befejezésül megjegyzem, hogy Borsányi József természetesen *ember* volt a szó nemes és mindennapi értelmében egyaránt. Különcködései (puritán életmód, enyhe konzervativizmus, elszigetelődési hajlam, megrögzött szokások stb.) eltörpülnek rendkívüli értékei mellett, sőt – bizonyos értelemben – egyedi fazont adnak a szuverenitásra törekvő ember személyiségének.
Ezt mindenki tudja - kollégák, ismerősök, barátok, diákok - akik ismerték, és fejet hajtanak nemes és valós nagysága előtt. Rászolgált arra, hogy volt iskolájában, Berettyóújfaluban tantermet nevezzenek el róla.
Források: Személyes tapasztalatok; Borsányi Katalin információi; diákok, tanárok megnyilatkozásai szóban (érettségi találkozókon) és írásban (a berettyóújfalui Arany János Gimnázium jubileumi évkönyvei 1996, 2006, lásd Csapó Vince, dr. Csatári Bálint, dr. Szabó Ödönné és dr. Virágh Pál írásait).

Szabó Ödönné

BUDAI JÁNOS (Tiszafüred, 1946. szeptember 19. - Egyek, 1996. május 22.): tanító, általános iskolai tanár.

Édesapja földműves volt, néhány hold földön gazdálkodott, majd behívót kapott katonai szolgálatra. Visszatérése után sajnos szanatóriumba került. Az 1982-ben bekövetkezett haláláig segéd- és betanított munkásként tevékenykedett.
Édesanyja a háztartást vezette, majd a helyi óvodában, napköziben betanított szakácsnőként, az ÁFÉSZ-nél pedig mint bolti eladó dolgozott. Ma már nyugdíjas.
Bátyja orvos, öccse tanár volt. Mindketten elhunytak. Általános iskolai tanulmányait Egyeken végezte. 1964-ben érettségizett a Hajdúböszörményi Bocskai István Gimnáziumban. Jelentkezett a Szegedi Orvostudományi Egyetemre, de minimális pontkülönbséggel nem vették fel. Ezután helyben, mint képesítés nélküli nevelő egy évig tanított matematikát, fizikát, földrajzot.
1967-ben felvételizett a Debreceni Felsőfokú Tanítóképző Intézet tanítói szakára, ahol 1970-ben diplomázott. Ettől kezdve az egyeki Általános Iskolában tanított.
1973-ban elvégezte a Nyíregyházai Bessenyei György Tanárképző Főiskola fizika szakát. Emellett 17 évig volt csapatvezető. Közben elvégezte az úttörővezetői komplex tanfolyamot. Majd a 3 éves MLEE tagozatot fejezte be. 1976-ban fotókör-vezetői vizsgát tett, majd 2 év múlva népdalkör-vezetői képesítést szerzett. A fotó-, és népdalkör vezetését 11 évig végezte a helyi művelődési házban.

Emellett a művelődési ház közművelődési bizottságának elnöke is volt. Nagyon szerette a sportot, különösen a labdarúgást. Több évig volt edző a helyi csapatnál, miután segédedzői képesítést szerzett. 1988-ban elvégezte az 1 éves politikai vezetőképző tanfolyamot. Mozgalmas évei voltak. Igyekezett becsületesen, eredményesen dolgozni. Csapatvezetői munkája elismeréséül 1977-ben megkapta a „Kiváló Úttörővezető", 1981-ben az „Úttörővezetői Érdemrend" fokozatait.

Mint nevelő és csapatvezető igyekezett jó kontaktust kialakítani kollégáival. Mindig törekedett a felnőttek és gyermekek véleményének meghallgatására. Mindig a segítő szándék, az igazságosság, az emberségesség vezérelte. Jó kapcsolatai voltak az állami, a párt-, és tömegszervezetek vezetővel, a községünkben lévő termelőegységek irányítóival. 1970 óta szakszervezeti tag volt. 1983-tól az iskolaszövetkezet tagja lett. A társadalmi munkák végzéséből sem húzta ki sohasem magát. Tulajdonosa volt a „Kiváló Társadalmi Munkás" éremnek.

20 alkalommal volt véradó. A községben lévő létesítmények építésében kollégáival együtt szinte minden alkalommal segített. (pl. Mentőállomás, tűzoltószertár, KRESZ-pálya, iskolai bitumenes pálya stb.)

Nagyon szerette a munkáját, a gyermekeket, az embereket, a munkatársakat.

Sajnos, súlyos betegsége miatt 1995. október 20-tól rokkant nyugdíjas lett. Haláláig szerető családja körében élt. Hátrahagyta feleségét Budai Jánosné Füzesi Juliannát, két gyermekét, Csabát és Emesét, akik folytatva édesapjuk hivatását pedagógusi pályára léptek.

Forrás:

Felesége, Budai Jánosné boltvezető, és lánya Nagyné Budai Emese debreceni óvodapedagógus emlékezése, iskolai és családi dokumentumok.

Nagyné Budai Emese

D

DÁVID JÓZSEF (Szatmárcseke, 1937. december 22. - Hajdúszoboszló, 1994. szeptember 11.): tanár, iskolaigazgató.

Értelmiségi családban született, egyetlen gyerekként. Édesapja Szatmárcsekén - Kölcsey lakóhelyén, a hazaszeretet szimbólumává vált községben - kántortanító, majd iskolaigazgató volt. Nagyon szigorú nevelést kapott, s mint a tanító fia elsőként kapta a büntetést is, nehogy az a vád érje a tanítót, bezzeg a saját fiával elnéző. Ezt a magatartásformát az apa tovább adta a fiának. A nagyszülők is szorgalmas, becsületes emberek voltak, még Amerikát is megjárták, hogy itthon egy kis földet tudjanak venni. Nagyon szigorú erkölcsiséget, vallásosságot és fegyelmet tanult mind a szüleitől, mind a nagyszüleitől.

Kitűnően érettségizett a nagykállói gimnáziumban, és 1956-ban felvételt nyert a Debreceni Orvostudományi Egyetemre. Itt ismerkedik meg évfolyamtársával, későbbi feleségével Pozsgai Évával, aki egy nyolcgyerekes nehéz sorsú, de nagyon tehetséges családból származott. Már harmadéves az orvosi egyetemen, amikor eltanácsolják (akkor nagyon sok hallgató járt így), csak később derült ki, hogy utána néztek az egyetemen, hogy ki mit csinált az 1956-os forradalom idején, és kiderült, hogy az édesapját Szatmárcsekén megválasztották a Forradalmi Bizottmány elnökévé. A forradalom bukása után el is vitte az ÁVH, és napokig nem tudtak róla. Hogy mit csináltak vele Nyíregyházán, arról soha senkinek nem beszélt. Az édesanyja ismeretsége révén sikerült beíratni a tanítóképzőbe, ahol vörös diplomával végzett. Már az orvosi egyetemen nagyon népszerű volt, a képzőben rögtön megválasztották KISZ-titkárnak, annak ellenére, hogy nem volt KISZ-tag. Persze elvállalta, belépett az ifjúsági szervezetbe, s ezzel hosszú időre eljegyezte magát a politikával.

A diploma megszerzése után 1963-ban feleségével Hajdúszoboszlón telepedtek le, itt kaptak munkát. A felesége higiénikus orvos, majd közegészségügyi felügyelői feladatokat látott el. 1970-től reuma szakorvosként dolgozott a Béke szállodába, s innen ment nyugdíjba. Dávid József a megyei úttörőtitkár kérésére elvállalta Szoboszlón a városi titkári feladatokat.

A kezdő értelmiségi lét, a családalapítás anyagi gondjai őket is sújtották. Megszülettek a gyerekek, Zoltán és József. A saját családja mellett a felesége szülei és a még tanuló testvérei is számítottak a segítségükre. Ő egyke lévén boldogan illeszkedett be a nagycsaládba, felesége

testvéreit hamar a szívébe zárta, s ettől kezdve a vállán hordozta a család rengeteg gondját-baját.
Dávid József hitt a szocializmusban, a demokráciában, az egyenlőségben. Ezért büszke volt arra, hogy Újhelyi Károly, az akkori első titkár felkérte a városi pártbizottság politikai munkatársának. Később azonban sok momentum nyomasztotta, nehezen viselte a funkciót, a viszszásságokat. Amikor eldöntötte, hogy felhagy a politikával, a Kossuth Lajos Tudományegyetemen elvégezte a pedagógia szakot. Csak e diploma megszerzése után, 1983 szeptemberében vállalta el a 4-es számú, ma Bárdos Lajos Általános Iskola igazgatói tisztét.
Ekkor mintha hazatalált volna a szatmárcsekei kisdiák. Nagyon jól érezte magát az iskolában. Egy baja volt, hogy csak keveset foglalkozhatott a gyerekekkel. Nagyon szerette még a nehezen nevelhető gyerekeket is. Behívta őket az irodájába és csendesen, békésen a lelkükre beszél. A pedagógusokkal maximalista volt, úgy gondolta, hogy a pedagógusnak példát kell mutatni. Mégis szerették. Az utolsó igazgató választáson kivétel nélkül mindenki rászavazott. A gyerekek pedig rajongtak érte: ha az udvaron volt, a kicsik még néha titokban a köpenyét is megsimogatták.
A rendszerváltozást nehezen élte mag. Elfogadta Pozsgai Imre népfelkelés-elméletét, és hitt abban, hogy egy rendszer békésen meg tud változni. Egyetértett, mégis megviselte.
A halála előtti időben, a családban is, az iskolában is, elég sok probléma volt. A betegsége váratlanul és érthetetlenül jelentkezett, hiszen mindenki (család, barátok, kollégák) megszokta, hogy rakja, rakja rá a terheket, mert ő mindig jól volt, mindig csendes volt, mindig kedves volt. 1994 áprilisában került kórházba, a vizsgálat után kiderült, agydaganata van, és menthetetlen.
A pszichiáter fia azt mondta róla: apám olyan jó pedagógus volt, hogy ötvenhat évesen ebbe bele is pusztult. Ennyi empátiával nem lehet sokáig élni. Annyi problémát magára venni, és mindenkivel együtt érezni, ebbe csak bele lehet halni.
Pedagógus kollégái pedig így búcsúztak tőle: „Pályájának íve itt delelt, két évtizednyi kitérő után élhetett a tanítói hivatásnak. A politikai munkában való csalódottsága visszavezette a tiszta forráshoz, az ember-palánták műveléséhez, gondozásához, bennük látta a jövő zálogát. Mi, akik vele dolgoztunk, s a gyerekek, akiket nevelt, tanított, legfőbb erényének tartottuk a humánumát, és azt, ahogyan mindenek fölött tisztelte az embert."
A temetés napján az igazgatói szoba előtti folyosót virághalmok borították.
Források:
Magánbeszélgetés-sorozat. „A gyerekek szeretete az emberek tisztelete a génjeiben volt" Szókimondó (Hajdúszoboszló Kulturális folyóirata) 2006. XI. évfolyam 12. lapszám.

Lánczky Antalné Tatár Éva

DIÓSZEGI LAJOS (Zilah, 1912. április 27. – Hajdúszovát 2006. január 29.): kántortanító, ált. isk. magyar-történelem szakos tanár, művelődési ház igazgató.

Édesapja, Diószegi Lajos a hajdú-bihari vármegyeházán irodafőtiszt volt. Édesanyja Fintyós Mária háztartásbeli. Ketten voltak testvérek.
Elemi iskoláit Ady vármegyéjében, az akkor még Erdélyországnak nevezett országrészben, Zilahon végezte.
„A drága Zoványi Lajos, második osztályos tanítóm nagyon megszerettette az iskolát és a tankönyveket is. Nagyon hatásosak voltak, elmélyítették bennem az iskolaszeretetet."
A kántortanítói oklevelét a Debreceni Református Tanítóképző Intézetben szerezte 1933-ban. Oklevélszerzésének évétől a tanórán kívül is sokat foglalkozott kisgyermekcsoportokkal. Törvényként alakult ki benne, hogy amit csináltat velük, azt előbb meg kell szerettetni.
1933-ban a debreceni ispotályi református elemi iskolában vállalt ideiglenes helyettesi munkát.

A debreceni ispotályi református elemi leányiskola II. o. vizsgaképe 1934.

Előrelépést jelentett 1936 januárjától a hajdúszováti nagymező-dűlői tanyasi iskolához kerülése, s ott 1938. augusztus 31-ig folytatott tevékenységet az I. – IV. osztályban és a továbbképzőbe járó tankötelesek között.

Kiváló kapcsolatot alakított ki a szülőkkel, vasárnap délelőtti összehívásokkal, rádióhallgatás és beszélgetés, iskolai színjátszó csoport szerepeltetésével. A fásítás és virágosítás eredményeként „Virágos iskolának" nevezték el a tanyasi iskolát.

1936 augusztusában a belterületi szováti iskolában kapott állást (a presbitérium választotta meg).

Vezette a vasárnapi iskolát és a lánykör énekkarát, a szóló énekeseket harmóniummal kísérte.

1940. június 22-én házasodott. Felesége, Sain Katalin hűséges társként segítette munkáját. Három gyermekük született: Katalin, Mária és Tünde.

Sokágú tevékenység jellemezte.

A kántori teendőket 1948. VII. 30-ig végezte. Sikeresen vezette az analfabéta-tanfolyamot. Majd a „Hangya Szövetkezet" könyvelője. Iskolaszéki tag, a Diákkaptár tanárelnöke. Vezeti az általános iskola irodalmi munkaközösségét. A pedagógus könyvtár kezelője.

1951. szeptember 1-től alakult meg a történelmi szakkör.

Szakmai fejlődése érdekében 1964-ben az Egri Tanárképző Főiskola magyar-történelem szakán diplomát szerzett.

1971-től vette fel a szakkör Makláry Pap Mór néptanító nevét.

Létrehozója és megalkotója Diószegi Lajos, a község művelődésének, közéletének meghatározó személyisége. Tudomásom szerint ez az ország legrégibb folyamatosan ugyanazon a helyen és vezetővel tevékenykedő honismereti szakköre.

Az alapokat rakta le, amely belső indíttatásból, hivatástudattól vezérelve létrehozta azokat a kisebb-nagyobb közösségeket, amelyek ápolták településünk hagyományait.

A gyalogtúra, faluséta, öreg házak fotózása mindig érdeklődéskeltő volt.

A szakkörös tanulókkal évente országos kirándulásokat szervezett.

A Diósgyőri Gyermek Várjátékon Hajdú-Bihar megyét képviselte 6 fős csapattal. Országos III. helyezést értek el. Számtalan helyi, megyei és országos vetélkedőn értek el hasonló szép eredményeket. Terjedelmes lenne a felsorolása.

Hajdúszovát nevét a honismeret területén országosan ismertté tette. Működött egy kiscsoport, egy nagycsoport és a felnőttek honismereti szakköre.

Honismereti szakkörösök vetélkedője

Az elismerés érdemes kovácsa, meghatározó személyiség Hajdúszovát kulturális életének. A községben mindenki ismeri, szereti. Sok-sok éves gyűjtőmunka eredményeként jött létre általa a „Múzeumszoba". Gyűjtötte a falu szellemi, tárgyi emlékeit, írta krónikáját s végezte történeti tudatformálással a szülőföld, a haza megismerését és megszerettetését.

1955-től 1973-ig kultúrotthon-igazgató. Tartalmas, mozgalmas élet zajlott az intézetben. Nevelő, közművelő munkája Hajdúszovát egész lakosságát áthatotta, és még a jövő nemzedékét is formálta.

Hajdú-Bihar megyében a kiváló dolgozó művelődési otthonok száma: 8. Hajdúszovát is a 8 között volt. Az alábbi értékelést kapta: „bár részfoglalkozású igazgató látja el az otthon vezetését, mégis főhivatású népművelőnek is becsületére váló eredményeket tud felmutatni."

1976-ban vonult nyugdíjba. A nyugdíjas éveit csendes munkálkodással töltötte.

Részlet a Múzeumszobából

Az ő nevéhez fűződik a „Derűs alkony" nyugdíjasok klubjának megalakítása is. A megtartó falu mozgalomba való bekapcsolódás eredményeiről nyilvános foglalkozásokon számoltak be.

1983. április 23-a kiemelkedő nap volt községünk életében. A komplex honismereti nap keretében az előadói konferenciát községünkben tartották meg.

Megyénk egyre több városának, községének jelent már meg története, monográfiája, vagy jelentősebb eredményeit megörökítő helytörténeti kiállítása. Hajdúszovátról kitartó és több évtizeden át végzett munkájának eredményeként nagy mennyiségű anyag gyűlt össze képek, hanganyagok és dokumentumok formájában. Munkásságának mindig nagy részét képezte a helytörténeti adatok gyűjtése, ápolása és a levéltári kutatások.

1993-ban a Lakitelek által hirdetett pályázaton, Hajdúszovát története című munkája VI. díjat nyert. Ebből a munkából készítette el „Fejezetek Hajdúszovát helytörténetéből és néprajzából" címmel kiadásra került könyvét. Aki a könyvet a kezébe veszi, őszinte és hiteles forrásból meríthet. Az olvasó előtt kibontakozik a múlt idézése. A mindig éltető hit, az élni és a többet akarás ösztöne, a szülőföld szeretete, melyet a múlt táplál, apáról fiúra száll.

Több évtizedes kiemelkedő tanítói, népművelői munkájáért Hajdúszovát Község Önkormányzata 1991-ben a község díszpolgárává avatta.

Olyan beadvány érkezett halála után a Községi Önkormányzathoz, hogy a helyi általános iskola a Diószegi Lajos nevet vegye fel. A képviselőtestület egyhangúlag megszavazta.

A felsoroltakon kívül tevékenységét számos kitüntetés fémjelzi:

Szocialista Kultúráért, 1973.
Három évtizedes munkáért, 1975.
Honismerti mozgalomért, 1976.
Kiváló Munkáért, 1981.
Kiváló társadalmi munkáért, 1981-83-85.
Arany- és gyémántdiploma, 1983-1976.
Szocialista Kultúráért, 1985.
Honismereti mozgalomért, 1991.
Vasdiplomás, Kölcsey Ferenc-díjas, rubindiplomás, 2003.

Diószegi Lajos életútja embereket szolgáló igazi lámpás szerep volt.

Forrás: Családi adatok, visszaemlékezések, dokumentumok, eredeti feljegyzések.

Úr Csabáné Diószegi Mária Róza

DURUCZ ISTVÁN dr. (Vásárosnamény, 1921. augusztus 20. – Nyíregyháza, 2006. július 21.): tanszékvezető főiskolai tanár.

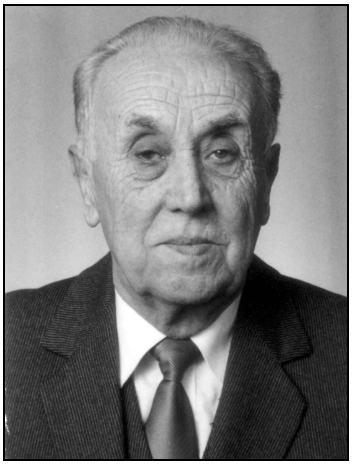

Édesapja hivatali ember volt, édesanyja háztartásbeli, s hárman voltak testvérek.

Gyermekéveit Nagydoboson töltötte, itt fejezte be elemi iskolai tanulmányait. Mátészalkán érettségizett. 1941-ben szerzett tanítói oklevelet Egerben, az Érseki Líceumban.

Az iskolapadból egyenesen a frontra került, 1945-47 között pedig szovjet hadifogságban volt mint tüzérzászlós.

Pedagógiai pályáját Nyírparasznyán, osztatlan iskolában kezdte 1947 őszén.
1950-ben kötött házasságot Makláry Magdolna nagydobosi tanítónővel.
Ettől kezdve a Nagydobosi Általános Iskolában tanított, majd igazgatóhelyettesi, igazgatói, illetve szakfelügyelői teendőket végzett.
(Gyermekük az 1957-ben született Szenes Mártonné Durucz Anna, aki középiskolai matematikatanár, a kecskeméti Református Gimnázium igazgatóhelyettese).
1954-ben szerezte második diplomáját az egri Pedagógiai Főiskolán, ahol kitüntetéssel végzett természetrajz-kémia szakon. Tanulmányait Debrecenben, a Kossuth Lajos Tudományegyetemen folytatta, ahol szintén kitüntetéssel nyerte el a biológia-kémia szakos középiskolai tanári oklevelet.
Közben Budapesten jogi tanulmányait is befejezte, és 1957-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetemen jogi doktorává avatták.
Biológia-kémia szakos tanárként 1962-ig a mátészalkai Esze Tamás Gimnáziumban tanított, valamint Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében biológia-kémia-földrajz szakos szakfelügyelő.
Pedagógiai munkássága a Nyíregyházi Főiskolán teljesedett ki, ahol 1962-től, az intézet megalakulásától élete utolsó percéig tanította kedvenc tantárgyát, a biokémiát, s ahol 1967-től 18 éven keresztül volt „kedves gyermekének", az Állattani Tanszéknek vezetője.
1966-ban Debrecenben, a KLTE-n a természettudományi doktorává avatták. Családjával együtt Nyíregyházára költözött, és minden erejét a pedagógusképzés színvonalának emelésére fordította.
A Nyíregyházi Főiskola Tudományos Bizottságának tagja, majd elnöke (1980-ig); az Oktatási Minisztérium Biológiai Szakosztályának tagjaként (1990-ig) tevékenyen részt vett az új biológiai tanterv és programok előkészítésében, főiskolai jegyzetek, tanulmányok írásában.
Tagja volt a MTA Zoológiai Szakbizottságának (1980-ig), valamint az MTA Debreceni Akadémiai Molekuláris Biológiai Munkabizottságának. Évtizedeken át a TIT Országos Biológiai választmányának tagja és a TIT Megyei Szakosztályának elnöke (1990-ig). Munkája elismeréseként megkapta a TIT aranykoszorús jelvényt.
Egész életében fontos szerepet töltött be a sport. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Atlétikai Szövetség elnöke volt. Munkáját „Kiváló Társadalmi Munkás" kitüntető címmel ismerték el. A sportok királynőjével, az atlétikával (mint versenybíró) napi kapcsolatban állt. 1991-ben vonult nyugdíjba, de még ezután is sok ezer fiatalt tanított a Nyíregyházi Főiskolán 2006-ban bekövetkezett haláláig.
Pedagógiai és tudományos munkásságát számos kitüntetéssel ismerték el. Az „Ifjúságért érdemérem" kitüntetést 1972-ben kapta meg. 1957-ben és 1973-ban „Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója" címmel jutalmazták; 1973-ban az OM kitüntető jelvényét nyerte el; 1981-ben a „Nyíregyháza Városért" bronzplakett tulajdonosa lett. A Munka Érdemrend ezüst fokozata kitüntetést a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsától Budapesten vette át 1988-ban.
A TKF alapításának 25. évfordulóján Törzsgárda Oklevelet, ill. Bessenyei emlékplakettet kapott. (1986-87.)
Számára a legnagyobb kitüntetést tanítványainak szeretete, munkatársainak tisztelete jelentette, akik – hitünk szerint – sokáig meg-őrzik emlékezetükben.
Széles körű szellemi hagyatékának, díjazott pályamunkáinak gondozója felesége, Dr. Durucz Istvánné sz. Makláry Magdolna, aki a nyíregyházi Krúdy Gyula Gimnázium nyugdíjas magyar szakos tanára.
Fontosabb publikációi

1. Gyakorlatok a biológia fizikai és kémiai alapjai köréből /Tankönyvkiadó, Bp. 1974./
2. A biológia fizikai és kémiai alapjai /Tankönyvkiadó, Bp. 1974./
3. Állatszervezettan és élettan /társszerző, Tankönyvkiadó, Bp. 1986./
4. A nemzetközi megértésre való nevelés lehetőségei a tanárképző főiskolák biológia óráin B.Gy.T.K.F. Tud. Közl. VI. kötet/
5. A kezdő oktatók felkészítésének tartalma és módszerei a környezetvédelmi oktatás területén (MTA Pécsi Int., 1979/
6. Munkavédelmi kutatások a biológia oktatás keretében a B.Gy. T.K.F.-án (Felsőoktatási Munkavédelmi Közl., 1979.4. sz./
7. Mentesség a büntetés alól – Doktori értekezés /Eötvös L. Tudegy., Bp. Jogtud. Kar, 1957./
8. Tudományos kutatómunka a B. Gy. T. K.

Főiskolán /Évkönyv, Nyh., 1976./
9. Biológiai ismeretterjesztés a mezőgazdasági dolgozók körében /Műhely, 1975. 3-4. sz./
10. A békére és a nemzetközi megértésre nevelés a tanárképző főiskola biológia óráinak keretében /UNESCO-pályázat díjnyertes tanulmánya/Acta AK. Ped. Nyh. TOM 6./
11. A környezeti oktatás-nevelés iskoláinkban /Szabolcs-Szat. Szemle, 1983. 4. sz./
12. A Borsod-Abaúj-Zemplén megyében végzett természetbiológiai környezetv. vizsgálatok eredményei /Tud. Közl. Nyh., 1980./
13. Gyakorlati munkát végző tanulók fiziológiai és pszichológiai vizsgálata /Tud. Közl. Nyh., 1972./
14. A mátészalkai iskoláskorú tanulók humánbiológiai vizsgálata – Doktori értekezés /Debrecen, KLTE, 1966./
15. Sportnyelvünk a 21. század elején /Nemzeti Kult. Örökség Minisztériuma, Bp., 2003./
16. A harcművészetek nyelve /Tinta Könyvkiadó, 2003./
17. Idegen Sportszavak Kéziszótára /Nyíregyházi Főiskola, 2004./

Durucz Istvánné

F

FARKAS BÉLA (Nagyléta, 1924. január 1. - Létavértes, 2001.): általános iskolai tanár.

Szülei nagy szeretettel nevelték egyetlen gyermeküket. Az első négy évfolyamon szülőfalujában tanult. Hálával és tisztelettel emlékezett mindig első tanítójára, akivel 1965-ben még taníthatott egy tantestületben. Szorgalmas, jó magaviseletű gyerek volt. Minden évben jutalomkönyvet kapott, melyeket megőrzött és még unokáinak is büszkén mutatott. Gimnáziumi tanulmányait Debrecenben, a Református Gimnáziumban kezdte, majd Hajdúböszörményben, a Református Bocskai Gimnáziumban folytatta, ahol a tanulás mellett szertornászként is kitűnt. 1943-ban aranyérmet kapott. A második világháború az ő ifjú terveit is megtörte. Pápán súlyosan megsebesült és nyugati fogságba került. Hazatérése után beiratkozott Debrecenben a Tanítóképzőbe. Már a szülői házban, tanító édesanyjától gyermekként megszerette az éneklést és a zenét. Készülve a tanítói és kántori hivatásra, tagja lett a kollégiumi kórusnak. Ebben az időben a kórust a híres zeneszerző karnagy, Csenki Imre vezette. Büszke volt a nagyszerű karmester barátságára, aki szerény otthonát kétszer is meglátogatta. 1987-ben hangversennyel köszöntötték a 75 éves karnagyot az egykori kórustagok. Különleges mély basszus hangjának köszönhetően 1947-ben tagja lett az Állami Népi Együttesnek. Sok szép emléket őrzött erről az időszakról.

Tanulmányai befejezésével 1947-ben a tanítói oklevél mellett megkapta a kántori képesítést is. Első munkahelye Vámospércsen az iskola volt. Még ebben a tanévben Nyíracsádra helyezték, ahol 1956-ig tanított. Megtapasztalta és szép emlékeket őrzött az Újléta-Ligeten töltött egyéves tanyasi iskolai életről. 1957-től Egyeken kapott állást, ahol a tanítás mellett igazi népművelőként a település kulturális életének is aktív szervezője volt. Színjátszó csoportot vezetett, 14 tagú zenekart alakított, akikkel bálokon, különböző rendezvényeken,

járási versenyeken szerepelt. Ebben az időben ismerkedett meg és kötött házasságot 1959-ben Balogh Máriával, aki szintén pedagógus. Vágya volt közelebb kerülni szülőfalujához. 1962-től Álmosdon, 1963-tól Vértesen, végül 1966-tól Nagylétán kapott állást. Nyugdíjazásáig tanított és haláláig élt itt. Az 1963. év több szempontból is fontos volt életében, hisz ekkor született kislánya, Gabriella és kapott főiskolai diplomát Egerben biológia-testnevelés szakon. Felismerve a természetvédelem fontosságát, szakkört szervezett tanítványainak, beoltotta őket a természet szeretetével, védelmével. A gyerekek szívesen választották ezt a szakkört, egész évben járták a természetet, különböző szintű versenyeken, vetélkedőkön szerepeltek igen sikeresen. Országos 3. és 5. helyezést értek el. 1978-tól hat éven át vezette a megyei környezetvédelmi tábort a Hortobágyon. Munkásságáért 1981-ben „Környezetvédelemért„ 1982-ben „Kiváló Úttörővezető" kitüntetést kapott. Az általa szervezett vándortáborok is népszerűek és kedveltek voltak tanítványai körében. Mint testnevelő tanár is igen aktív tevékenységet folytatott. Tornavizsgákra, versenyekre nagy gonddal készítette tanítványait. Az általa vezetett labdarugó csapat volt megyei első helyezett is. Büszke volt a két Plókai fiúra, mint egykori tanítványaira, akik felnőttként NB 1-es csapatokban játszottak. Leánytanítványai megyei első helyezést értek el az általa betanított kötélgyakorlattal. A sport területén végzett munkáját a Hajdú-Bihar Megyei Tanács emlékplakettel ismerte el. Az iskolákban, ahol dolgozott, de a településeken is, tisztelték és kedvelték szerénységéért, szakmai tudásáért. Baráti összejöveteleken, régi diáktársaival való találkozások alkalmával, gyakran elővette hegedűjét és szórakoztatta barátait. Szerette a magyar nótát, ő maga is gyűjtött és jegyzett le több százat. 1974-től tagja volt az országosan sok sikert elért Létavértesi Népdalkörnek. 1984-ben nyugdíjba vonulásakor megkapta a Pedagógus Szolgálati Emlékérmet. Nyugdíjasként a családjának, kedves unokáinak élt. Nagyon szeretett kertészkedni. A szőlő gondozása, termelése igazi kikapcsolódást jelentett számára. Alapító és elnökségi tagja volt a Létavértesi Hegyközség Egyesületnek. Örömmel töltötte el, ha kollégáival, egykori tanítványaival találkozott. Ünnep volt számára, amikor átvehette az aranydiplomát Debrecenben, a Nagytemplomban 1997. szeptember 7-én. Ebből az alkalomból Létavértes város önkormányzatának lapjában a Létavértesi Hírek-ben méltatták pályáját, munkásságát. 2001-ben egészsége megromlott, a világháborúban szerzett sebesülés helyén gyógyíthatatlan kór támadta meg. Néhány hónapi betegeskedés után eltávozott, családja nagy fájdalmára. Temetésén a város polgármestere és az iskola igazgatója is mondott búcsúbeszédet, kiemelve emberi értékeit, a családért, a közösségért végzett önzetlen, gazdag életútját. Idézetek a búcsúztatásból:

„Használni akartam, nem tündökölni."
[…]
„Ne emlékezz rám búsan rokon, barát,
Add meg a könnyet, de élj és szeress tovább!
Örökké élek szívetekben, bennetek,
Ember voltam mindig, ezért szeressetek!"

Források:
Családi és iskolai dokumentumok.

Farkas Béláné és
Zsirosné Pongor Magdolna

FAZEKASNÉ KISS EMMA (Hajdúszoboszló, 1940. július 28. – Hajdúszoboszló, 1993. február): általános iskolai tanítónő

Hajdúszoboszlón háromgyermekes iparoscsalád középső gyermekeként született. A szülői házban szorgalmat, küzdeni akarást, a munka szeretetét tanulta. Gyermekkorát meleg, meghitt,

vidám családi légkörben töltötte. Tiszta szívből ragaszkodott szüleihez, testvéreihez.
Az általános és középiskolát Hajdúszoboszlón végezte, majd 1958-ban felvételt nyert a debreceni Felsőfokú Tanítóképző Intézetbe, melyet sikeresen elvégzett.
Gyakorló évét a Hajdúszoboszló határában lévő szilas-dűlői tanyasi iskolában töltötte. Az ottani kollégájától tanulta meg igazán a „tanítóságot". Gyakran gyalog tette meg a több kilométeres utat az iskoláig és vissza, még télen is. Volt, hogy egy arra haladó lovas kocsi vette fel útközben. Szeretett ott dolgozni, és szerette a kis őszinte tanyasi gyerekeket.
A következő évben Földesre került tanítani, ahol megismerkedett első férjével, Uhrin József gyógyszerésszel. 1962-ben kötöttek házasságot, és 1963-ban született meg Attila nevű gyermekük, aki később szintén a pedagógusi hivatást választotta.
A család Bárándra költözött, és Emma az ottani iskolában dolgozott 1964-től 1973-ig.
Házassága válással végződött, és ő visszaköltözött a szülői házba.
A hajdúszoboszlói 5. sz. Általános Iskolában kapott állást, és ott dolgozott 1973-tól haláláig, 1993. februárjáig.
1980-ban újra házasságot kötött, második férje Fazekas János.
Szakmai munkájára a precizitás volt a legjellemzőbb. Mindig azt kereste, hogyan lehetne a gyerekek számára még könnyebbé, érthetőbbé tenni a feladatokat.
Képezte magát. Tanfolyamokra, továbbképzésekre járt, ahol igényes záró dolgozataival elismerést váltott ki a szakvezetőknél. Idézet az egyik dolgozat értékeléséből: „A dolgozat – szerkezeti felépítése, logikai rendje, esztétikai szempontból is - kifogástalan."
Munkahelyi főnökei és a szakfelügyelők is mindig teljes megelégedettségüket fejezték ki óráival kapcsolatban.
Első és második osztályos gyerekeket tanított. Tanítványai nagy örömmel vettek részt a tanórai munkában, élvezettel sajátították el a tananyagot, mert türelemmel, kedvességgel, meleg szavakkal oktatgatta őket. A hátrányos és veszélyeztetett helyzetű gyermekekre nagy figyelmet fordított. Gyakran meglátogatta az ilyen tanulók családját, hogy segítsen nekik.
Álljon itt egy volt tanítványa visszaemlékezése róla: „Emlékszem Emmike néni határozott, kedves egyéniségére. A legnagyobb ajándék, amit tanítványainak adott, hogy őszinte szívvel figyelt ránk." (Császi Erika)
A tanítványok szüleivel való kapcsolata példaértékű volt. Kollégái körében a humor, a segíteni akarás, az önirónia volt rá jellemző.
Munkájának, jellemének legjobb összefoglalását volt igazgatója fogalmazta meg a temetésén elmondott búcsúbeszédében a következőképpen: „Emmike nem ismert lehetetlent. Mindig voltak elképzelései, szándékai, amiket a gyermekek épülésére, örömére sikerre vitt. Pedagógustársai mindig számíthattak segítőkészségére. Ismeretei kincsestárából mindig jutott jó tanács, segítő útbaigazítás a hozzá forduló pedagógustársai számára."
A gyakorló tanítójelöltek felkészítésében is részt vett éveken keresztül.
1991-ben megromlott az egészsége. 1992-ben kórházba került komoly betegséggel. Miután hazaengedték, telve optimizmussal készült arra, hogy mielőbb munkába álljon. Nővérének 1993 februárjában írt utolsó levelében is arról számol be, hogy jól van, hetek kérdése és munkába áll.
Hozzám is be-bejött az osztályba megnézni, hol járunk a tananyagban, mivel párhuzamos osztályt tanítottunk. Örültünk annak, hogy jól érzi magát, és hamarosan jön dolgozni. Kis tanítványait is meglátogatta, akik kitörő örömmel fogadták minden alkalommal.
Sajnos 1993 februárjában agyvérzést kapott és meghalt a tantestület és a tanítványok nagy szomorúságára.
A hajdúszoboszlói köztemetőben nyugszik családi sírboltban.

Domokos Pálné

FEKETE DÁNIEL (Komádi, 1934. december 9. – Debrecen, 2007. május 11.): tanító, középiskolai tanár, főiskolai adjunktus.
Földművelő emberek negyedik gyermekeként született. Édesapja, Fekete Sándor 1945 előtt 10 katasztrális hold földön gazdálkodott. Édesanyja, Csordás Julianna a háztartásban dolgozott. A mezőgazdaság átszervezése után a Komádi Termelőszövetkezet tagjai lettek, majd annak nyugdíjasai.

Négyen voltak testvérek, 4 fiú. Egy bátyja 1968-ban meghalt, egy az Állami Biztosító Intézet munkatársa, a másik hivatásos gépkocsivezető volt.

Az általános iskola első négy osztályát a helyi internátusban végezte el, majd a felső tagozatot a II. sz. Általános Iskolában. Értelmes, szorgalmas, jól tanuló gyermek volt. Mivel kiváló tanulmányi eredményt ért el, a Debreceni Állami Tanítóképző diákja lett, ahol 1954-ben szerzett érettségi bizonyítványt, majd 1955 nyarán államvizsgát tett. Okleveles tanítóként hagyta el Debrecen városát.

A pedagógus pályát tanítóként a Mezőpeterdi Általános Iskolában kezdte, majd ugyanott igazgatói kinevezést kapott 1960-ban.

Ezt követően 1961-ben a Nagykereki Általános Iskolához helyezték át igazgatói munkakörbe. Itt tevékenykedett 1964-ig. Ottani kollégái a legnagyobb elismerés hangján szóltak róla, s emlékeznek ma is rá. Tisztelték emberi és vezetői magatartását, példamutató, kiváló munkavégzésre ösztönző egyéniségét.

A tanítói munka szépségeiről, a pálya szeretetéről Arany János versével vall:

„Van öröm, mely soha nem apad,
Ez az öröm: add másoknak magad!
Míg élsz, magadat mindig adhatod,
Adj jó szót, vigaszt, ha van, falatot.
Derűt, tudást, vagy békülő kezet.
Mindez tied!
Add másnak – s nézheted,
Hogy nő vetésed, hozva dús kalászt,
Meggazdagítva lelked asztalát.
S csoda történik: minél többet adsz,
Te magad annál gazdagabb maradsz.”

Életének örömét, szépségét, a kicsi gyermekkorban választott pálya, a tanítói, tanári hivatás jelentette. Míg élt, másokat és családját szolgálta, önmagát adta a rábízottaknak. Adott példát, tudást, sok-sok szeretetet. Derűt, szerető gondoskodást diákjainak. Mindig a gyermekek érdekeit tartotta szem előtt, hogy tudjanak helyt állni az életben, legyenek képesek küzdeni a céljaikért, ne adják azokat fel, ha nehézségekkel kell megbirkózniuk.

Szoros kapcsolatban állt volt iskolatársaival, akik nagyon gyakran tanúi voltak megragadó emberközelségének. Egyszerre tapasztalták meg tudását, éles ítélőképességét, nyíltságát és szellemének kifogyhatatlan derűjét. Mindig megfogta őket gondolatainak változatosságával, szabályos beszédének szépségeivel, meggyőző erejével, egyéniségének megfontolt nyugalmával és szuggesztív, sodró lendületével.

Közben magánéletében is változások történtek. 1955-ben megismerkedett Harmati Eszter földrajz-történelem szakos tanárnővel, akivel 1956-ban házasságot kötöttek. A két ember nagyszerűen kiegészítette egymást, s együtt indultak el az élet nehéz, de szép útján. Életük harmonikus volt, igazi családi otthont teremtettek. Egyetlen lányukat, Csillát nagy szeretetben nevelték.

Házasságuk 43 évig tartott, melyet felesége halála szakított félbe. Ezután gyermeke nevelése az ő feladata lett.

Nagykerekiből Biharkeresztesre vezetett útja. Megismerve kiváló szakmai munkáját, vezetői képességeit, a Biharkeresztesi Járási Művelődésügyi Osztály vezetőjévé nevezték ki, mely funkciót 1964-67-ig töltötte be, majd 1967-69-ig a Biharkeresztesi Járási Pártbizottság PMO osztályvezetője lett.

1969. december 1-től a Hajdú-Bihar Megyei Tanács Művelődési Osztályára került, ahol csoportvezetői feladattal bízták meg.

Hivatali munkakörei mellett különböző pártfunkciókat is ellátott. Volt alapszervezeti titkár, a Megyei Pártbizottság és Végrehajtó Bizottságának tagja, a MLEE általános tagozatán szemináriumvezető stb.

A sok tennivalója közepette szorgalma, kitartó munkája révén a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Pedagógiai Tanszékén pedagógia-pszichológia szakon oklevelet szerzett 1969-ben.

1978-ban a Debreceni Tanítóképző Főiskola Pedagógiai Tanszékének adjunktusa lett, itt dolgozott nyugdíjazásáig, 1990-ig.
Bárhol is volt, munkájáról, tehetségéről, emberségéről csak szeretettel beszéltek.
Fekete Dániel, az aranydiplomás tanár, főiskolai adjunktus jól sáfárkodott az életével, a született tehetségével. Szerette az embereket, a tanítványait, hálás volt szüleinek, testvéreinek. Szerette az életet, és ez a szeretet hatotta át minden megnyilvánulását.
Egyszer arról beszélgettem kedves barátommal, Frankó Istvánnal, hogy lehetett ily nagyszerű pályát elérni?
Azt válaszolta:
„Amikor visszagondolok az elmúlt évekre, keresem-kutatom, hogyan is tudtam megállni a helyemet a világban? Újra meg újra az egykori nevelőim jutnak eszembe. Az egyszerű komádi tanító és tanár, a Tanítóképző kiváló tanárai: Ostváth István igazgató úr, s a többiek: Dr. Szabó István, Szemes Károly bácsi, Szigeti Gyula, Dr. Krish Gábor, Zsigó Károlyné, Dr. Kiss Tihamér és még sorolhatnám tovább is, s a Debreceni Kossuth Egyetem kiváló tanáraira, professzoraira is gondolok. S egyáltalán olyan kihívásokat kaptam az élettől, ami arra predesztinált, hogy végezzem el a rám bízott feladatokat, szerezzek örömet magamnak és embertársaimnak.”
Kiváló munkájáért az alábbi kitüntetésekben részesült:
Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója 1974.
Tanács Kiváló Dolgozója 1976.
A Haza Szolgálatáért Érdemérem ezüst fokozat 1977.
Pedagógus Szolgálati Emlékérem 1990.
Aranydiploma 2005.
Amikor 1990-ben nyugalomba vonult, nagy teher hárult rá . Feleségével együtt – aki a debreceni Gyengénlátók Általános Iskolája és Nevelőotthona tanára volt - vigyáztak lányukra, óvták, védték, gyámolítgatták. Amikor 1999-ben felesége meghalt, s ő egyedül maradt, a feladat csak reá hárult. Ezután ő szolgálta, gondozta, szeretgette gyermekét.
Fekete Dániel sem lehetett kivétel az elmúlás örök törvénye előtt. Az utolsó években többet volt kórházban, mint odahaza. A nagy felelősség, a mindennapos gondok felőrölték idegeit, egészsége fokozatosan romlott. 2007. május 11-én 22 órakor váratlanul, hirtelenül legyengült szíve megállt, a nagyon sokat szenvedett teste örökre megpihent.
Utolsó útjára – a felesége mellé - május 23-án kísérték a családtagok, volt munkatársak, barátok, tanítóképzős osztálytársak a Debreceni Köztemetőben.
Forrás: családi okmányok és tájékoztatás, saját okmányaink és emlékeink.

Frankó István és Kakucsiné Szegedi Eta

FÜREDI JÓZSEF (Tiszacsege, 1933. november 5. – Berettyóújfalu, 1986. augusztus 22.), középiskolai tanár.

Tiszacsegén született 1933. november 5-én, középparaszt szülők második fiaként. Általános iskolai tanulmányait szülőfalujában végezte. Szülei – megértve a kor adta lehetőséget – középiskolába adták, hogy kiemelkedhessen a paraszti sorból. 1954-ben érettségizett a beretytyóújfalui Arany János Ggimnáziumban. Majd sikeresen felvételizett a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen, ahol 1958-ban magyar–történelem szakos tanári diplomát kapott. Végzés után hívták vissza volt iskolájába, Berettyóújfaluba tanítani. Ő szívesen ment oda, ahol diákéveit töltötte. Két év tanítás után áthelyezték a kollégiumba nevelőnek. Itt töltött 9 évet. 1969-ben a gimnázium új épületet kapott, s az ott maradó szakközépiskola igazgatóhelyettesi feladatainak ellátásával bízták meg. A Zalka Máté – ma Bessenyei György – Szakközépisko-

la igazgatóhelyettese volt 1986-ban váratlanul bekövetkezett haláláig.

A fiatal nevelőtanár könnyen tudott kapcsolatot teremteni tanítványaival. Szigorú, rendetlenséget és fegyelmezetlenséget nem tűrő nevelő volt, de e mögött „fiai" érezték emberségét, mindig segítőkész jó szándékát, egyszerűségét, közvetlenségét. A mindennapi nevelői tevékenység mellett az ő feladata lett kollégiumi szinten a kulturális élet irányítása. Lelkesen vetette magát a munkába: szabadidős programokat szervezett, színjátszó kört vezetett. Meg kellett szervezni a hétvégi programokat, hiszen a diákok csak minden második hónapban utazhattak haza. Nagy gondot fordított a diákok irodalmi, művészeti, zenei nevelésére. Több rendezvényt honosított meg, közülük nem egy hagyománnyá vált, ma is megszervezik a kollégiumban (pl.: ismerkedési est, végzősök búcsúztatása, fenyő-ünnepség).

A hozzáértés, lelkiismeretesség, pontosság munkája minden területén megnyilvánult. Szaktanárként magas színvonalon tanította tantárgyait. Eredményesen készítette fel tanítványait felvételi vizsgákra. Több tanítványa végezte el a felsőfokú óvónőképzőt, tanítóképzőt, tanárképzőt. Állandóan képezte magát, szakmai lapokat járatott, továbbképzéseken vett részt.

Igazgatóhelyettesként „…fő munkaterülete a gyermekfelügyelői szak segítése, irányítása volt. 1973-tól, az óvónőképzés indulásától a szak gazdája lett. A tagozat eredményes, országosan is kiemelkedő tanulmányi versenyeinek segítésében éppen olyan szép sikerei, eredményei vol-tak, mint az érettségi vizsgák pontos szervezésében, lebonyolításában. Mint igazgatóhelyettest, mint jó kollégát becsülte és szerette a tantestület, tisztelték tanítványai." (Részlet a Bessenyei György Szakközépiskola évkönyvéből: In memorian Füredi József.)

Magánéletében számára legfőbb érték a családja volt. Mindkét fia érdeklődött a történelem iránt. Nagy türelemmel, szakmai tudással irányította e tantárgyak felé őket, bővítette tudásukat, felkészítette őket országos versenyekre. Meg is lett az eredménye: egyik fia az OKTV-n 7., másik 15. lett.

Tanári munkája mellett aktívan bekapcsolódott a falu – később város – közéleti tevékenységébe. Népi ellenőr, a Magyar Honvédelmi Szövetség városi vezetőségének tagja volt.

Ígéretes, tervekkel teli élet szakadt meg 1986-ban. Mennyi mindent szeretett volna megélni még! Nem érte meg a 25. házassági évfordulónkat, hogy fiai megkapják a diplomát, hogy megszülessenek unokái, hogy nyugdíjasok legyünk. Családjáért, hivatásáért élő és dolgozó ember volt, aki vetett, de az igazi aratást nem érte meg. Munkáját többször elismerték hivatalosan is, 1976-ban az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1986-ban Kiváló Munkáért kitüntetést kapott. A hazafias, honvédelmi nevelés érdekében kifejtett tevékenységéért 1982-ben, 1983-ban, 1984-ben elismerő oklevelet, 1986-ban (posztumusz) Honvédelmi Érdemérmet kapott.

„Nem volt nagy és kiváló,
csak szív, a mi szívünkhöz közelálló"
(Kosztolányi)

Füredi Józsefné

G

GÁBORJÁNI SZABÓ KÁLMÁN (Debrecen, 1897. szeptember 18. – Budapest, 1955. január 19.): főiskolai tanár, festőművész.

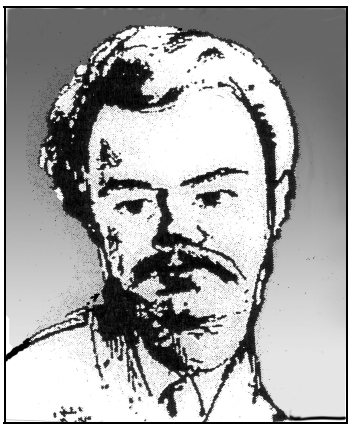

Egy hasonló nevű ősét Bethlen Gábor, Erdély fejedelme 1627-ben adománylevélben részesítette. Hajdú vitézsége miatt kaphatott némi birtokot a Berettyó-menti Gáborjánban, minek következtében Gáborjáni előnév tapadt a nevéhez.

Édesapja nyomdász volt. Családja a korszakra mért szegénységet élte meg Debrecenben, a Nyomtató utcában. Verseket írt és „48-as emlékeket" melengetett szívében.

(Fiúgyermeke ugyancsak a Gáborjáni Szabó Kálmán nevet viselte.)

Kálmán nevét ma utca és emléktábla őrzi a szülővárosában. Közeli vérségi kapcsolat fűzi Szabó Lőrinchez, a XX. század nagy költőjéhez és műfordítójához.

A gyermek kiegyensúlyozott családi körben nevelkedett. Elemistaként a híres Debreceni Kollégium indítja el. Utána a latin nyelvoktatásáról híres Toldi Gimnázium tanulója lett. Preparandiát, kántortanítóságot újra a debreceni öreg alma mater falai között tanult.

A képzőművészeti főiskolát Vaszari János és Révész Imre növendékeként végezte Budapesten.

1922-től 1945-ig volt a Debreceni Tanítóképző Intézet rajz- és kézimunkatanára. Boldog házasságban élt Magda asszonnyal, aki - miként Péter, az egyetlen fiúgyermekük írja róla - családcentrikus légkört teremtett. Gyermeket nevelt, háztartást vezetett, és kezdő háziasszonyként jutott el a sütés-főzés magas tudományáig.

A Hajdúság, Biharország és Debrecen lett a tanár úr legelső munkahelye, alkotótanyája és meghitt otthona. Mint egyik volt diákja emlékezem rá, születésének száztizedik évfordulóján.

Huszonhárom évnyi pedagógiai koncepcióit nagy merészség lenne leltárba venni. Tanított, festett, és sok minden más is foglalkoztatta. Pedagógiai módszerét sokoldalúság, csoportos munkáltatás, segítő ellenőrzés, a felfedezés örömén juttatás, az érdeklődés felkeltése és fenntartása, a munka dicsérete és a tehetséggondozás jellemezte.

Nyílt és őszinte ember volt Gáborjáni tanár úr. Kevés beszéddel beérte. Szigorúságán valamilyen vidámság szivárgott át. Személy szerint ismerte a tanítványok képességeit s ambícióit. Diákjai sikereit szerény mosollyal, tévedéseit pedig türelmes rávezetéssel formálta élővé. Szinte ma is látni a termetes ember fekete bajusza alól kiáramló egyértelmű útmutatásokat, mind a rajz, mind a barkácsolás terein.

Szóbeli mondandóit gyakran elegyítette jelbeszéddel, vagyis kezének és ujjainak fel-

használásával. Nála csak pontosan lehetett végezni a faragást, fűrészelést, fecskefarkcsapolást és felületcsiszolást. A vízben forralt léc tüzes parázson száradt, majd igazo-dott divatos oválissá, mindnyájuk örömére. Fontosabb volt mindennél egy-egy jól sikerült rajzi ábrázolás a termék kiállítottsága. Tanórai irányításába csaknem valamennyi nevelési főterület belefért.

A kollégium legfelső emeletének délre néző tantermében, volt a műterme. Reggeltől estig bekandikált oda az Isten áldott napja. A terem közepén lerajzolandó tárgyak sorakoztak. Például nagyméretű mértani testek, edények és rendkívüli modellek természet utáni rajzoláshoz vagy festéshez. Az ülőbakok körívesen szegélyezték a termet. Rajtuk diákok dolgoztak. Az irodájából gyakran kisétáló tanár úr ülési sorrend szerint észrevételezett, cenzúrázott, személyes kontaktust teremtve tanár és diák között. Itt is, ott is ceruzával javított bele a félkész munkába. Megfigyelésre tanított a tér, forma, szín, fény és árnyék mindenségében. Legfőbb szempontja a pályára való felkészítés volt. Kit majdani néptanítói mércével mérve, kit a művészet régióiba kalauzolva.

A technikák közül a ceruzarajzot, a szénrajzot, a temperát, az akvarellt, az olajat és a fametszetet.

Lakóhelyük Debrecen után Budapest lett, Tihany pedig amolyan üdülő és alkotófészek. 1944-ben még a szülőváros adott számukra menedéket a gyakori bombázások és heves utcai harcok hónapjai alatt.

A tanár úr politikai hitvallása több volt pacifizmusnál. Baloldali nézeteket vallott a Horthy-Magyarországon mint az emberség, népiség, jóság híve. Ha Petőfi költeménysorával akarnánk kifejezni aggódását, így szólítana nemzetet ellenállásra:

„Szegény Magyarország, szegény édes honom!
Be sokféle bilincs volt már lábaidon.”

1944 vihara után részt vett a kollégium újjászervezésében mint a tanítóképző direktora. Egyetlen évig dolgozott e beosztásban. Művészi érdeklődése felülmúlta a kínálkozó karriert.

Pesten rendezte meg első gyerekrajz-kiállítását. Ugyanabban az évben nevezték ki a Képzőművészeti Főiskola tanárává. Az anyagi és egyéb károk fokozatosan hárultak el a szétzúzott város újjáépítése nyomán. Csakhamar maga is barátkozó művésztársakra talált.

Legderűsebb fészke Tihany lett, annak Kopaszhegy és Halásztelep nevű részecskéje, közel a Balatonhoz. Öreg szilfák és nyírfák szegélyezték a kis birodalomat. Lakásuk szobakonyhás és verandás toldalékból állt. Műteremként kezdetben a végtelen égbolt alatti panoráma egy-egy szeletét sajátította ki, mígnem szegényes festőműhelyt épített.

Tihanyban soros házi és kerti munkák járultak hozzá önellátó életmódjukhoz. A tanár úr sokat festegetett. Olykor uszályokat figyelt a tavon, és madarakat az égi boltozaton. Ha eső becsurgása károsította az alkotóműhelyét, sátorponyvát vont föléje. Fürdésekre az esti órák bizonyultak kellemesnek.

Kortársak és művésztársak gyakran látogatták egymást a balatoni üdülőben. Meghitt összejöveteleikbe éppúgy belefért egy-egy boldog séta, szalonnasütés és vacsorás trakta, mint okos megszólalás a mindennapi életről. Az őket körülvevő nagyvilág és kisvilág maga kínált fel témákat, (irodalom, művészet, politika, családsors) Gáborjániék szabad teraszára.

Leggyakrabban Szabó Lőrinc családját mint azonos családi ágból valókat találni náluk.

Kodolányi János és fia, valamint Veres Péter és Juliskája sem hiányzott a társaságukból. Illyés Gyula, lka lánya és Flóra asszony ritkán hiányzott a beszédes körből.

Németh László és családja sem hiányzott kisközösségükből. A régebbi soproni ismeretség is összetartotta őket.

Pilinszky János, s az érces hangú Szabó Pali kőműves-író ugyancsak részese volt az életüknek. Ritkábban Csűrös Béla festőművész is felkereste őket. Épp ő volt a tihanyi tájképek megörökítője. Borsos Miklós kőszobrász az alkalmi látogatók számát növelte.

Nevezetesebb műtermei: a debreceni püspöki palotabeli lakása, ugyanott a Kollégium rajzterme, Szolnok Műtéri lakának és a pesti főiskolának egy része, s a kedves tihanyi hajlék. Szentendre is felajánlotta telepét a negyvenes években, ám a beköltözés elmaradt.

Annál bizonyosabbak a kiállítások helyszínei. Közülük való a már emlegetett Veszprémi Bakony Ház, a debreceni Déri Múzeum. Az utóbbi dísztermében ünnepelték meg 1997-ben a művész századik születési évfordulóját is, emlékkiállítással, és Pódium Irodalmi Esttel egybekötve. Első kiállítása 1929-re tehető, a Kép-

zőművészeti Társaság rendezésében és a Kereskedelmi Társaság dísztermében. Ehelyütt lehetett ő igen korán Bornemissza Géza, Grubel Margit és Schlossberg Klára kortársa. 1926. május 9-én Holló Lászlóval tartott közös kiállítást a helybeli Művészházban. 1930-31. és 1938. évben többször járt Rómában, illetve Itália nevezetes kiállítóhelyein, ahol gyűjteményes kiállításokra került sor. 1966 nyarán a Magyar Nemzeti Galériaban volt emlékkiállítása. A Fővárosi Fényes Adolf Teremben rendezett kiállítását már halálos betegsége árnyékolta be.

A szűkebb szülőföldön és kis hazáján túli városok is vonzották őt. Feljegyzett források szerint Svájcban, Münchenben és Olaszország több városában is kiállította képeit s fametszeteit. A berlini bemutatkozásáról elismeréssel írtak 1930-ban a világ lapjai. 1928. október 7-én egy bécsi felkérésre ötven fametszetet küldött az osztrák fővárosba.

Aligha vállalkozhat a naiv kutató Gáborjáni tanár úr és festőművész összes alkotásának felsorolására. Közülük való nevezetesebbeket azonban sorra vesz. Ezek pedig a következők:

Festmények a *veszprémi tárlaton* 1967-ben: *Balaton, Esti fürdés, Tihanyi halász, Diófa, Tihanyi asszonyok*. (E kiállítást Solymár István kultúraszervező készíti elő a Bakony Házban, épp a budapesti tárlat után.)

Fametszeteinek és festményeinek, freskóinak egyik része Debrecen és a Kollégium híressége marad. Belőle való a *Jézus élete* c. sorozat. Látni ugyanott a *Debreceni tűzvész* témakörben a Kollégiumra zuhanó károsodást és a könyvtári köteteket mentő deákok áldozatos tetteit is. Aki régen a nevezetes iskola I. bejáratának keményfa lépcsőire lépett, majd emeletenként haladt felfelé Nagykönyvtárat, Oratóriumot látni, padjaiban olvasni vagy imádkozni, Erdősi-termében ismeretet gyarapíani, az végigkísérhette a festő halhatatlan munkáit a tágas falfelületeken.

Ex librisei 1934-ben nyomtatásban is megjelentek. *A Parasztok* című tízlapos fametszetsorozata az 1936-os évet idézi fel. Ugyancsak a kollégium számára festette meg a *Történelmünk viharairól* szóló freskósorozatot. Fametszetei Rómában és Itália-szerte elismertté váltak. 1949-ben a *Hatos tárna,* 1951-ben pedig a *Béke* című fametszet-sorozata album formájában is megjelent.

Gáborjáni tanár úr azt kapta az élettől, amit megérdemelt. Önnön akarata, széles körű műveltsége és nagy olvasottsága táplálta az önmegvalósítását. Emberi, családi, baráti, művészi tereken és a pedagógiában bontakoztatta ki tehetségét. Sokoldalúságáról szólnak a diákjai és ismerősei. Voltak évjáratok, amelyekben egyszerre kötelezte el magát a föld művelésének, egy-egy szakipari tevékenységnek és a festészetnek. Nyomokat hagyott lelkében maga a természet szépsége, a munkában megtestesült szorgalma, végül maga a változó politikai rendszerek egymás utáni kegyelme vagy ítélete. Mondották, hogy a kora formálta olyanná, amilyen volt. Dualista monarchiába született bele. Átviharzott rajta két nagy háború, a magyar összeomlás, a forradalom, két trianoni truma és Horthy rendszere. Ütközőpontot jelentett számára az 1945-ös béke, amely az eddigitől eltérő társadalmi berendezkedést teremtett a Dunamedencében.Szervező, vezető, irányító arcát nem emelte magasba az idő. Amint vezetővé emelte a sorsa, szerencséje, szorgalma, szívesen kikerülte a rangos hivatalát.

Debrecenben sok barátkozó diák lépte át a lakása küszöbét.

Valami még hiányzik a Gáborjáni tanár úr kései méltatásából. Helyszíne egy kis bihari iskola, valahol a keleti államhatár szélén, ahol nyári szünidő végén az igazgató éppen postát bont.

Egy nagyobb terjedelmű doboz kimondhatatlan melegséget okoz: ugyanis festmény-reprodukciókat, posztereket tartalmaz, méghozzá igen magas számban. A korszakok képzőművészeti alkotásainak gyűjteménye.

Kapva kapott rajtuk, egyenként gyönyörködött bennük. Akkor emelkedett legmagasabb csúcspontra az öröm érzése s kedélye, amikor Gáborjáni tanár úr *Balaton* című remekművét fedezte fel a gyűjteménylapok között. E pillanatban az egész ember anatómiai és pszichés lénye hatást gyakorolt rá, éppúgy, mint régesrégen. Talán fel is kiáltott, efféle szöveget ismételgetve: „ő volt egykoron a rajztanárom!”

Amikorra megszólalt az új tanév első tanóráját jelző gong, akkora már bejárati folyosófalat díszített az előbbi remekmű. És a következő időszakokban sokféle impressziót elárult a

tanítványok, látogatók körében a rendkívüli emkerről. Az alkotóművész pályafutását, és a hozzá tartozó kapcsolatát sem kerülte ki. Örült annak, ha érdeklődő gyermekek rátekintenek, róla műelemzésféle meditációt várnak. Nem volt effélében hiány, mert régen érdeklődőbbek és fogékonyabbak voltak „az isten háta mögött élő gyermekek". Mondanom sem kell, ez a tanítvány én vagyok.

Sípos Endre

GACSÓ LÁSZLÓ (Fehérgyarmat, 1919 – Budapest, 1988. december 14.): tanító, polgári iskolai tanár, megyei művelődésügyi osztályvezető.

Iparos (kereskedő) családban született. Édesapja Gacsó Kálmán kőműves szakmát folytatott, majd a család jobb megélhetése érdekében áttért a kereskedelemre. Fehérgyarmaton nyitott fűszer-vegyes boltot Az üzlet sikeres vállalkozás volt, ahol feleségével, Asztalos Rózával együtt közmegelégedésre dolgoztak. Felesége a háztartás vezetése mellett segítette az üzleti tevékenységet.

Hárman voltak testvérek. A szülők mindhármójukat taníttatták. László és Sándor a pedagógusi, míg Katalin a könyvelői pályára készült fel tanulmányai során.

László tanulmányait szülővárosában kezdte 1927-ben, és 1931-ben fejezte be az elemi népiskola l-IV. osztályát, majd Mátészalkán a Polgári Fiúiskolában folytatta 1931-1935 között. A szorgalmas kisdiákot 1935-ben felvették a Debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetébe. Öt éven át lakott és nevelkedett a Kollégiumban. Nagy hatással volt rá a Kollégium szellemisége. Itt formálódott önállósága, határozottsága, az emberek egymás iránti tisztelete, megbecsülése, itt fejlődött ki szervezőkészsége. Részt vállalt a diákönkormányzatban, annak szervezésében, vezetésében. Tagja volt az énekkarnak. Osztályának legjobb tanulói közé tartozott. Szerette a Kollégiumot, átérezte és magáénak vallotta annak szellemiségét. Az iskola ifjúsági újságjában, a Tiszavirágban, a Kollégium fennállásának négyszázadik évfordulójára írt cikkében 1938 szeptemberében a következőket írta:

„Négyszáz év…Milyen fenséges már a puszta kiejtése is e két szónak, ha ott lebeg mellette tudatunkban egy harmadik szó: Kollégium.

Kollégium…óh,mennyi mindent kifejez ez az egyetlen szó. Tiszta hit, …szabadság,… dicsőség, …szeretet ….szavak, mondattöredékek, melyeket papírra tudok vetni, ha e szó jelentésén gondolkodom"

A Tanítóképző Intézetben tanulmányait l940-ben fejezte be és szerzett tanítói oklevelet. Ezzel együtt református orgonista kántori oklevelet is kapott. Hazatért szülővárosába, azonban ismereteit tovább akarta gyarapítani, ezért nem állt munkába.

1940-1944-ben tanult a Szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolán és szerzett magyar nyelv és irodalom- történelem szakon polgári iskolai tanári diplomát, majd a Ferenc József Tudományegyetem rendkívüli hallgatója lett bölcsészettudományi karon.

1944-45-ben a Magyar Királyi Horthy Miklós Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar hallgatója volt, de a háború miatt az első félév befejezése után tanulmányait meg kellett szakítania.

Katonai szolgálatot – tanulmányai miatt - nem teljesített. Általános mozgósításkor már nem vonult be a front közelsége miatt.

A népművelési terület iránti vonzalmát mutatja, hogy munka mellett végezte el 1958-1960-ban a kétéves Általános Népművelési Vezetőképző Tanfolyamot.

Pedagógiai munkásságát 1944-ben kezdte szülővárosában, Fehérgyarmaton, és 10 éven át fejtette ki áldásos tevékenységét a város lakossága és ifjúsága érdekében. A városban nem

volt középiskola, így 1940-44 között, amikor Szatmárnémetit visszakaptuk, a szatmári részről a fehérgyarmati fiatalok is Szatmárnémetiben tanulhattak folytatólagosan.
Amikor Szatmárnémeti újból román fennhatóság alá került, a szatmári rész fiataljai kiszorultak a középiskolából.
Ez a probléma nagymértékben foglalkoztatta a fiatal és tettre kész pedagógust. Töprengése a probléma megoldására késztette, és az egyetlen jó megoldást a középiskola létesítésében látta. Elhatározta, hogy szülővárosában középiskolát létesít. A Debreceni Református Kollégium szellemiségével telítődött fiatal pedagógus nemcsak álmodozott arról, hogy szülővárosa lakosságának, főleg pedig fiatalságának kulturális fejlődését elősegítse, hanem a tettek mezejére lépett. A város irányítóinak meggyőzése nem volt nehéz arról, hogy egy középiskola létesítése a kulturális fejlődés alapköve. A megnyert helyi elvi támogatást követte a „kilincselés" a legalsóbb szintű hatóságoktól az Oktatási Minisztériumig, majd a „rábólintás" után kezdődhetett a gyakorlati megvalósítás. Épületszerzés, társadalmi munka megszervezése, belső átalakítás, majd az iskola tárgyi és személyi feltételeinek megteremtése. – Milyen egyszerűnek tűnik ez így papírra vetve! De tudnunk kell, hogy ennek a fiatal pedagógusnak nagyon sok álmatlan és áttöprengett éjszakát jelentett, amit csak töretlen hittel, valamint megnyugtató és támogató családi háttérrel lehetett véghez vinni.
Gacsó László álma valóra vált. Közéleti munkásságának első évtizedében már *életművet alkotott!*
A Fehérgyarmati Közgazdasági Középiskola a város fiataljainak százait (ezreit) juttatta megfelelő ismeretekkel a boldogulás útjára.
1994-ben az iskola megalapításának ötvenedik évfordulója tiszteletére kiadott jubileumi emlékkönyvben a város polgármestere Dr. Nemes István így emlékezik:
„Csak akkor születtek nagy dolgok, ha bátrak voltak, akik mertek…" idézte Ady Endrét, majd folytatta:
„De micsoda bátorság, elszántság kellett egy 25 éves szatmári fiatalembernek ahhoz, hogy elinduljon, mint a mesebeli legény álmainak valóra váltása érdekében.
Gacsó Lászlónak tulajdonképpen meg lett volna ahhoz mindene, hogy jól érezze magát egy jómódú polgári családban, de ő többre vágyott: fejébe vette, hogy középfokú iskolát alapít, mert többet kíván nyújtani az itt élő embereknek, mint amit az akkori lehetőségek kínáltak. Az oktatást irányító főhatóságig végigtalpalta a közbeeső hivatalokat. Munkája végül is eredménnyel járt - 1944-től középiskola működik Fehérgyarmaton!" Sajnos, ezeket az elismerő gondolatokat ő már nem hallhatta.
Gacsó László fehérgyarmati iskolateremtő munkája azonban a városon túlmutató segítségben is megnyilvánult. Nem elégedett meg azzal, hogy szülővárosa kulturális felemelkedésének élharcosa legyen. Mozgalmat indított a szatmári térség kulturális elmaradottságának felszámolására is. Ehhez az adott indítékot és erőt, hogy felettesei ebben az időben megbízták az általános tanügyi felügyelettel. Ebben a beosztásában kezdeményezte és segítette tanácsaival, tapasztalataival iskolák, óvodák, napközi otthonok, kollégiumok szervezését és sikeres működését.
Munkássága egyre szélesebb körben vált ismertté, vívta ki feletteseinek elismerését. Így került sor arra, hogy 1954-ben megbízták Szabolcs-Szatmár megye Művelődésügyi Osztályának vezetésével. Családjával Nyíregyházára költözött.

Illyés Gyula társaságában 1962-ben Sóstón

Megbízatását: a megye oktatásának és népművelésének fejlesztésére – magas szinten teljesítette. Négyévi eredményes tevékenység után felettesei öt évre kinevezték a Megyei Könyvtár igazgatójának. 1958-1963-ig e területen is el-

évülhetetlen érdemeket szerzett a közművelődési könyvtárhálózat fejlesztésében.
Működése során számtalan író-olvasó találkozót szervezett. Ebben a munkában előnyt jelentett, hogy olyan írókkal volt szoros baráti és munkakapcsolatban, mint pl. Sánta Ferenc, Garai Gábor, Váci Mihály, Veres Péter, Végh Antal, hogy csak néhányat említsek.
A közművelődés területén elért eredményei elismerést váltottak ki a megyén kívül is, így került sor arra a megtiszteltetésre, hogy Debrecen vezető testülete meghívta 1963-ban a Művelődésügyi Osztály helyettes vezetőjének. Kinevezésével a nagyváros kulturális életének szervezője, irányítója és segítője lett. 1963-ban Debrecenbe költöztek. Itt legfontosabb feladatának tartotta a közművelődési intézmények erkölcsi és anyagi támogatását, az öntevékeny művelődési csoportok működésének segítését. Igyekezett a kulturális örökséget széles körben népszerűsíteni. Különös gonddal ápolta Bartók és Kodály szellemi hagyatékát. /Kodály Zoltánnal és feleségével személyes kapcsolata volt./ Itt került szorosabb kapcsolatba Gulyás György karnaggyal, aki a Kodály-kórus alapítója és neves vezetője volt. Baráti és munkatársi kapcsolatuk nagyon hasznosnak bizonyult. (Gulyás Györgyöt már 1935-ben iskolatársként is ismerte.)
1963-tól 1966-ig betöltött tisztsége során maradandó nyomot hagyott Debrecen város kulturális fejlődésében.
1966-69-ig a Dolgozók Közgazdasági Technikumának igazgatója volt.
1969-ben a népművelés országos irányító szervének, a Népművelési Intézet osztályvezetőjévé nevezték ki. Ebben a munkakörben eredményesen hasznosította a gyakorlati munkában szerzett nagyon értékes tapasztalatait. A Népművelési Intézetben végzett tevékenysége nyugdíjazásáig tartott.
Gacsó László hivatali munkája mellett eredményes és elismert tevékenységet fejtett ki különböző társadalmi szervezetekben is.
Alapítója és járási tisztséget betöltő tagja volt a Pedagógusok Szakszervezetének, az Országos Népművelési Tanácsnak. Tagjává választotta az UNESCO Felnőttoktatási Tanácsa is. A Közalkalmazottak Szabolcs-Szatmár Megyei Szakszervezetében elnökségi tagként tevékenykedett.
Részt vett a Szabolcs-Szatmár Megyei Pedagógiai Intézet munkájában, ahol a pedagógusok továbbképzését segítette és vizsgaelnök is volt.
Megyéjében elnökségi tagja volt a TIT és az MSZBT szervezetnek.
Elnöke volt a Hortobágy Intéző Bizottsága Kulturális Szakbizottságának és a Hazafias Népfront Könyvbarát Akció Bizottságának.
A felsorolt szervezetekben is hasznosította megalapozott tudását és széleskörű gyakorlati tapasztalatát.
Családi háttere 1944-ben alakult ki és nyújtott biztonságot munkájához. Feleségül vette Daly Lenke kiváló magyar-történelem és könyvtárszakos tanárt, aki saját munkahelyének megválasztásában alkalmazkodott férje munkahelyéhez.
E munkahelyeken kiemelkedő munkával váltott ki elismerést és megbecsülést. Debrecenben pl. a Debreceni Önálló Dolgozók Általános Iskolájában a Pedagógiai Műhelyben, - ami az odakerülésekor már az Országos Pedagógiai Intézet kísérleti laboratóriuma volt -, részt vett a kísérletező munkában, kísérleteket vezetett, értékelt, sőt maga is végzett kutatásokat a felnőttoktatás metodikájának újítása érdekében.
Tapasztalatait az iskola kiadványaiban és az országos szaklapokban publikálta. Budapestre kerülve addigi munkáját érdemben figyelembe vették és kinevezték a Fővárosi Pedagógiai Intézetbe tanulmányi felügyelővé. Innen ment nyugdíjba.
Házasságukból három gyermek született. Annamária, (1947) fuvolatanár a Debreceni Simonffy Emil Zeneiskolában, Jeney Zoltán-díjas főiskolai vezetőtanár, a Debrecen Város Kiváló Pedagógusa kitüntetés tulajdonosa. 2007-ben ARTISJUS-díjat kapott. László, (1948) gyógynövénykutató agrármérnök. Fiatalon, 1985-ben elhunyt. Gabriella, (1950) fuvolatanár, a Fonyódi Zeneiskola igazgatóhelyettese. Unokái: Gábor és Áron fogorvosok, Zsófia agrármérnök, Tamás mérnökhallgató.
Házassága 1969-ben felbomlott. 1971-ben a nagy tiszai árvíz romba döntötte a családi házat Fehérgyarmaton, melynek újjáépítésében kétkezi munkájával vett részt. Hosszú időn át ápolta beteg édesapját.
1973-ban házasságot kötött Maglia Torres uruguayi diplomatával, ezt az időt is felhasználta a magyar kultúra megismertetésére, terjesztésére,

hagyományainak ápolására. Ismeretterjesztő cikket írt az ottani sajtóba a magyar népzenéről, Kodály és Bartók munkásságáról.
Dél-amerikai tartózkodása idején az ott élő magyarok kulturális életében tevékenyen részt vett, a Magyarok Világszövetségének helyi képviselője lett Montevideóban.
Hazai munkássága során számos cikke, tanulmánya jelent meg a közművelődési és könyvtári szaklapokban.
A Debreceni Református tanítóképzős osztálytársaival szoros kapcsolatot tartott, eljárt az osztálytalálkozókra, ahol beszámolt életútjáról és meghallgatta másokét.
1988. december 14-én hunyt el Budapesten. Fehérgyarmaton, a város által adományozott díszsírhelyben nyugszik. Osztálytársai búcsúját Balogh Lajos saját versével fejezte ki.
Gacsó László igazi közéleti személyiség, kiváló tanár és népművelő volt. Érdemeit életében kapott kitüntetésekkel ismerték el. Halála után szülővárosának önkormányzata (Fehérgyarmat) posztumusz díszpolgárává avatta.
Az általa alapított (1944) Közgazdasági Középiskola mai utódintézménye a Petőfi Sándor Közgazdasági Szakközépiskola Gacsó László-díjat hozott létre, s minden évben pénzjutalomban részesítik a legjobb tanulókat.
Forrás: családi tájékoztató, saját levelezés és ismeretek.

Kakucsi Géza

GEDEON BÉLA (Kolozsvár, 1907 – Hatvan, 1980): középiskolai tanár, igazgató.

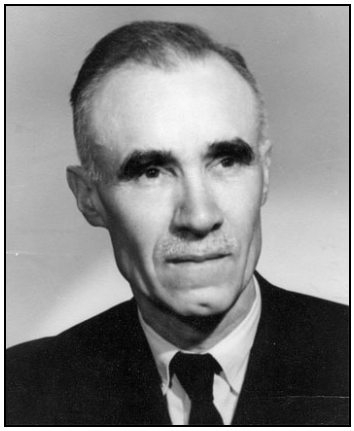

Az apja példáját követte a pályaválasztásban, aki középiskolai tanár volt. Ő maga 1931-ben szerzett biológia-kémia szakos középiskolai tanári oklevelet Budapesten, a Pázmány Péter Tudományegyetemen mint az Eötvös-kollégium ösztöndíjasa. Már egyetemista korában kitűnt szelíd szerénységével. Egy alkalommal az egyetemi kollégiumban kereste valaki, de nem találták. Az egyik diáktársa megjegyezte: „Biztosan elment megszelídíteni a vadgesztenyéket."
A hatvani gimnáziumban kezdett tanítani még 1931-ben, óraadó tanári minőségben. Ő lett első parancsnoka az újonnan megalakult iskolai cserkészcsapatnak. Tanári munkáját már ezekben az években is példamutató lelkiismeretességgel végezte, amire felfigyeltek nemcsak a hatvani iskolában, hanem a tanügyi igazgatás magasabb köreiben is, ezért aztán nem csodálkoztak, amikor 1940-ben Ungvárra helyezték az újonnan szervezett leánygimnázium igazgatójának. Itteni működésének az vetett véget, hogy a háború és a front elérte Magyarországot. El kellett hagynia Ungvárt, mert behívták katonai szolgálatra. A háború után pedig - mint tudjuk - Kárpátalját a Szovjetunióhoz csatolták. Rövid katonáskodás után visszatért tehát Hatvanba, és 1945 áprilisától kezdve már ismét a régi iskolájában tanított. Elődjét, Faludi Ferenc igazgatót 1945 őszén Budapestre helyezték, ezt követően őt bízták meg a hatvani gimnázium igazgatásával.
Négy évig irányította az oktató-nevelő munkát, de a sztálinista diktatúra kiépülése után soha nem titkolt mélységes vallásossága miatt nem maradhatott a tantestület élén. Leváltása után tiltakozásul nem vette fel a tanári fizetését, hanem elment útépítő munkásnak a 21-es számú hatvan-salgótarjáni közút építéséhez. Akkor kereste meg a vegyipari technikum igazgatója, és rábeszélte, hogy térjen vissza a tanári katedrához. A vegyipari technikumot néhány év múlva áthelyezték Kazincbarcikára, ahova ő nem volt hajlandó áttelepülni, inkább visszatért a Bajza gimnáziumba, ahol aztán nyugdíjba vonulásáig folytatta a tanári munkát.
Számtalan tanítványával szerettette meg a kémiát és a biológiát (bár ő tüntetően magyar szóval szerette megnevezni szaktárgyait, a vegytant és a természetrajzot). A tanítványok közül kiemelkedett az 1938-ban érettségizett Kovács Kálmán, aki a szerves kémia professzoraként

vívott ki magának tudományos hírnevet, valamint Mojzes János, akiből ugyancsak egyetemi tanár lett.
Több évtizeden keresztül végzett kiemelkedő szakmai munkáját ismerték el azzal, hogy kinevezték szakfelügyelőnek azzal a megbízatással, hogy segítse, irányítsa és felügyelje Heves megyei középiskoláiban a kémia tanítását. Biológiai tárgyú dolgozatával a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat országos pályázatán első díjat nyert, végül megkapta az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetést.
Az elismerést nemcsak mint a szaktárgyait oktató tanár érdemelte ki, hanem példamutató nevelőmunkát is végzett. Ennek igazolására hadd idézzem egyik tanítványa édesanyjának szavait: „...nem mindenki osztotta a nyilasok és a hatóságok zsidógyűlöletét. Gedeon Béla gimnáziumi tanár például egy alkalommal a nagygombosi kirándulásról saját kerékpárján hozta haza a gimnazista fiamat. Más alkalommal ugyancsak ő meglátogatta a betegen fekvő gyermekemet, és egy kis cserépkancsóban mezei virágcsokrot hozott neki."
Nagyon hiányos lenne az arcképvázlata, ha nem szólnánk a családi életéről. Egykori tanítványát, Turcsányi Erzsébetet vette feleségül. Házasságukból nyolc gyermek született, akik közül hatan érték meg a felnőttkort. Azt szokták mondani, hogy a suszternek nincs jó cipője, a pedagógusnak nincs jól nevelt gyermeke. Ez a mondás sok esetben megállja a helyét, de Gedeon Béla esetében különösen nem, mert példás családapa volt, aki nemcsak a más gyermekét tudta jól nevelni, hanem a sajátját is.
Egyik utódja, Kocsisné Zalán Judit a következőképpen emlékezett meg róla:
„IN MEMORIAM GEDEON TANÁR ÚR
Az élet sajnos úgy szervezte, hogy Gedeon Béla tanár úrral nem alakulhatott ki kollegiális kapcsolatom.
Az egyetem elvégzése után azt a biológia-kémia szakos tanári állást pályáztam és kaptam meg a hatvani Bajza József Gimnáziumban, mely az ő nyugdíjba menetelével vált szabaddá.
Sokszor idézik azt a régi mondást, hogy „Mutasd meg a könyvszekrényedet, megmondom, ki vagy." Én nem az iskolai könyvszekrény, hanem a biológia és kémia szertár anyaga alapján ismertem meg őt. Azok a „kincsek", amelyeket nagy tisztelettel még ma is őrzünk és használunk, megmutatták számomra, hogyan kell a szertári állományt gyarapítani, milyen apró, látszólag nem is jelentős tárgyakkal lehet a gyerekek érdeklődését felkelteni. Az egyik legkedvesebb számomra az a függőcinkefészek, amelyet a következő felirattal ajánlott tanítványai figyelmébe: „A fészekrakás mestere: a madárka tarka, csőröcskéje árszerű és evvel építi meg nem is egészen két hét alatt ezt a meleg madárotthont. Babszem nagyságú tojásaiból itt költi ki az anyaszeretet melegével porontyocskáit, hogy rövid idő alatt anyányivá nevelhesse."
Mindig meghatottsággal mutatom meg tanítványaimnak, s mondom el eredetét. Megtalált örökségként ránk maradt a dobozokban példás rendben sorakozó madártojás-gyűjtemény, vagy a különféle fenyőtobozok.
A kémia szertár sok vegyszeres üvegén még az általa írt címkék láthatók, nagyon vigyázunk rájuk. Kicsit úgy érzem, ezek az iskola történetének értékes darabjai, melyek mind-mind az ő emlékét őrzik.
Róla - mint tanárról -, idősebb tanártársaimtól, tanítványaitól hallottam. Mindannyian nagybetűvel írt pedagógus mellett emberi erényeit, nagyságát méltatják.
Nagyon sajnálom, hogy nyugdíjasként soha nem lépte át a gimnázium küszöbét, pedig még 13 évig élt. Bizonyára oka volt rá.
A gimnázium 1932-33. évének évkönyvéből tudtam meg, hogy „a nagyméltóságú Vallás és Közoktatási Minisztérium az 1932-33. tanévben két vidéki iskolát is megbízott a természetrajzi munkáltató oktatás bevezetésével. Intézetünkben Gedeon Béla természetrajz-vegytan szakos tanár irányította a tanulók természetrajzi óráit. A munkaórák önálló megállapítása és ítéletalkotása nemcsak örömmel és lelkesedéssel tölti el a gyermek lelkét, hanem kitörölhetetlenül bele is vésődik abba."
A vegytani szertár állománya az 1932-33. tanév végén 38 db leltári tárgy volt, 642,80 pengő értékben.
Gedeon tanár úr 36 éves pedagógiai munkássága alatt jobbára saját kezével gyűjtött, barkácsolt, és ezekkel a szemléltető eszközökkel töltötte meg a szertárát.

Számtalan vegyész, orvos, tanár tanítványa előtt ma is példa élete, hite, magatartása, egész valója.

Azt hiszem, mindannyiunk életében meghatározó szerepet játszottak a nagy tanáregyénisége-gek. Egyetemi éveim alatt nagy hatással volt rám dr. Kovács Kálmán szerveskémia-professzor. Ma is emlékszem óráira. Többször elgondolkodtam azon, mi ragadott meg benne. A kiváló szakmai felkészültség, előadói stílus mellett az igazi pedagógust éreztem minden óráján. Követendő tanárideállá választottam őt, miközben próbáltam megfejteni titkát. Sok év múlva, 1986-ban kerültem közelebb a titokhoz. Olvasgatva a hatvani gimnázium öregdiákjainak Aranykönyvét, érdekes felfedezésre bukkantam. Dr. Kovács Kálmán 1938-ban érettségizett a Hatvani Királyi Állami Klebelsberg Kunó Gróf Gimnáziumban, kémiatanára Gedeon Béla volt. Így emlékszik tanáraira: »ők a tételes tudás mellett hazaszeretetre, emberségre oktattak és neveltek. [...] tudományuk, szaktárgyuk kitűnő művelői voltak, s emberi magatartásuk ma is példakép számomra.«

Így hatott rám közvetve Gedeon Béla tanári munkájának sugárzása. 1984-ben jelent meg az általam jól ismert és tisztelt dr. Mojzes János egyetemi docens könyve: „Módszerek és eljárások a kémia tanításában". Beleolvastam az előszóba, szinte áramütésként ért a következő: »Az iskoláskor későbbi szakaszából meghatározó emlékként őrzi a szerző Gedeon Béla - a hatvani Vegyipari Technikum tanárának - lelkiismeretességét és módszerességét, kémia-óráinak hangulatát, kísérletező szenvedélyét. Óriási szerepe volt abban, hogy azok is megszerették a kémiát, akik azelőtt nem is hallottak róla.«

Nem kerestem, véletlenül jutottam mindkét felismeréshez. Ezek s a tőle maradt tárgyak egyre inkább megerősítenek abban, hogy nagy felelősség, ugyanakkor megtiszteltetés is az ő örökét folytatni."

Nyugdíjba vonulása után megválasztották a hatvani katolikus egyház világi elöljárójának. E tisztségét is közmegelégedéssel látta el 1980-ban bekövetkezett haláláig.

Városunkban utcanév, iskolájában emléktábla is őrzi emlékét.

Németi Gábor

H

HADHÁZY LAJOS (Mokcsakerész, Ung megye, 1908. szeptember 20. – Nyíregyháza, 1992. május, 23.): középiskolai tanár, szakfelügyelő, gimnáziumi igazgató.

Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója és a Bugát Pál Emlékérem kitüntetettje, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat tiszteletbeli tagja.
Apja, Hadházy György tanító, édesanyja Balogh Julianna htb.
Általános iskoláit Nagykaposon végezte, ahol édesapja igazgató-tanítóként működött. Nyolcan voltak testvérek, négy fiú és négy leány. Tanulmányait Hajdúböszörményben, a Református Bocskai Főgimnáziumban folytatta, ahol 1929-ben tett érettségi vizsgát kiváló eredménnyel. Még ebben az évben beiratkozott a debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetemre, ahol 1931-ben jeles minősítésű hittudományi alapvizsgát, majd 1933-ban lelkészképesítő vizsgát tett. 1934-35-ben a svájci Welti család vendégeként Baselban és Zürichben járt egyetemre. 1937-ben református vallástanári diplomát szerzett. 1937-39 között segédlelkész. Egyházi szolgálat végzésére 1939-től, mint lelkész, jogosult. A II. világháború éveiben, 1942-ben szerezte meg a történelem-földrajz szakos tanári oklevelet Debrecenben. Időközben, 1939-ben házasságot kötött Sebestyén Etelka történelem-földrajz szakos tanárnővel. Két fiúgyermekük született (Tibor Tamás 1943, István László 1948). 1945 júniusában magyar nyelv- és irodalomból mint harmadik tárgyból tesz tanári alapvizsgát a debreceni Állami Középiskolai Tanárvizsgáló Bizottság előtt.
1942 októberétől a Nyíregyházi Leánykálvineum és polgári iskola tanára. A II. világháború további éveit is Nyíregyházán és környékén tölti, s mint a Megyei Levéltár alkalmazottja (másodállásban) meghatározó szerepet játszott a Levéltár anyagának megmentésében. (Mindezt emléktábla örökíti meg a jelenlegi épületben). Néhány tanártársával már 1945 áprilisától megszervezi a tanítás újraindítását a kálvineumban. A kálvineum megszűnése után előbb a Zrínyi Ilona, majd a Kossuth Lajos Gimnáziumban tanított (1959-ig), ill. történelem-földrajz szakos megyei szakfelügyelő (1959-1964). 1964-től nyugállományba vonulásáig (1969) a Dolgozók Kossuth Lajos Gimnáziumának igazgatója. Szeretett feleségét 1977-ben veszítette el. Ezután egyedül élt, de nem magányosan. Fontos szerepet vállalt unokái — Tamás és Péter — nevelésében, időszaki megbízatásokat látott el (Bessenyei György Tanárképző Főiskola Tanulmányi Osztályának irányítója), rendszeres ismeretterjesztő és levéltári munkát végzett és publikált. Váratlanul hunyt el 1992. május 23-án.
Hadházy Lajos egész élete, pályája az emberekkel való törődéshez, foglalkozáshoz kötődött. A szószékről és a tanári katedráról egyaránt ismereteket közvetített, magyarázott, érvelt, bátorított. Őszinte, néha kissé naiv empátiával fordult minden embertársa felé. Aggódó apa, szerető férj és családját mindenek elé helyező ember

volt.
Széles alapokon nyugvó humán műveltsége, a reáliákban is eligazítást nyújtó logikus gondolkodása, nyelvismerete, híresen megbízható memóriája a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei pedagógus társadalom egyik legismertebb és legelismertebb személyiségévé tette.
Ő a tanári pályát — de az egész életét is — szolgálatnak tekintette. Szolgálta a családját, a tanítványait, a megbízatásait. Választott hivatása iránti elkötelezettsége, alkalmassága már tanárjelölti bemutató tanításán megmutatkozott. Ezt a korabeli jegyzőkönyv így rögzíti: „Mindent összevéve megállapíthatjuk, hogy Hadházy Lajos jelölt úrban már határozottan kifejlődtek azok az alapvető lelki tulajdonságok, amelyeken jövendő tanári munkája felépül. Ilyenek mindenekelőtt a tárgyismeret lelkiismeretes, gondos megszerzésére, a történeti események lényegének, jelentésének felismerésére, az okok és célok megértésére, valamint az események kiemelésére irányuló törekvés. A szaktárgyi elmesélés vágyához erős gyermekszeretete társul, ami nevelő hajlamának, oktatásszeretetének kétségtelenül leghatalmasabb forrása. Ez lopja fejébe ki nem apadó türelmét, ez ösztönzi állandó, szeretetteljes gondoskodásra, a gyermek lelkét megértő, okos alkalmazkodásra, ez gyújtja fel lelkesedését, ez hajtja a nevelő célnak lankadatlan munkálására, ez színezi hangját, ez szabályozza szemének csillogását.... És szívből kívánjuk, hogy tanári munkájának a Gondviselés által kijelölt mezején lelkének kedvező tulajdonságait a magyar tanügy magasztos céljainak szolgálatában a legnagyobb tökélyre fejleszthesse.” Dr. Madai Pál. (Forrás: 1942. március 19-én tartott bemutató tanítás jegyzőkönyve).
Egyik volt kedves tanítványa: Dr. Reményi Mihály így ír: „Hadházy Lajos 1938- és 1942 között a Kossuth Lajos Gimnázium református tanulóinak volt a hitoktatója. Hatvan évvel ezelőtt — 1938-ban — volt 400 éves a debreceni református kollégium. Tanulmányi kiránduláson Ő mutatta meg nekünk a kollégiumot, a könyvtárat, az oratóriumot, a Nagytemplomot, ahol 1849. április 14-én kimondták a Habsburgok trónfosztását, a gályarabok emlékművét és a Bocskai-szobrot...”
Tanári pályájának felejthetetlen, meghatározó évei voltak a Kálvineumban töltött esztendők. Itteni tanítványai még ma is odajönnek hozzám egy-egy jubileumi oklevél–átadó ünnepség után szeretetteljes emlékező gondolatokat megfogalmazva.
Közéleti és tudományos munkássága szerteágazó. Már 1942-ben értekezést olvasott fel a Debreceni Gyakorló Gimnázium testülete és a tanárjelöltek közös összejövetelén. Szakfelügyelőként számtalan továbbképzési rendezvénysorozat előadója volt. Meghatározó szerepet vállalt az ismeretterjesztésben, a TIT földrajzi, majd történelemi szakosztályának elnöke volt. E területen végzett munkáját magas elismerések sora jelzi. Szerkesztett, lektorált, előadássorozatot tartott a rádióban, kirándulásokat szervezett és vezetett. Rendszeresen publikált megyei és országos lapokban, a Pedagógiai Műhelyben. Szeretett felesége halála után írta meg a Kálvineum történetét, ami ma is fontos forrásmunka a pedagógiatörténet kutatói számára. Szívesen foglalkozott a város neves pedagógusainak életrajzával, hangszalagra mondta múzeumi történeti emlékeit, amik belőle nem fogytak el, csak a magnószalag bizonyult rövidnek.
A Páll Géza újságíró által írt nekrológból idézve: „...Fáradhatatlanul dolgozott. Élő kútfő, lexikon, hiteles történelmi személyiség volt a fiatalon svájci teológiai tanulmányokat folytató, református hitét végig megőrző Hadházy Lajos. A legnehezebb idők sem tudták eltéríteni az igazságba, emberi méltóságba vetett hitétől. Tiszta, igaz embersége, a közért való csöndes munkálkodása sokáig megőrzi alakját azok emlékezetében, akik ismerték.”
Emlékét megőrzendő fiai – Tibor és István – alapítványt hoztak létre legutolsó munkahelyének jogutódjában, az Evangélikus Kossuth Lajos Gimnáziumban. A Hadházy Lajos helytörténeti verseny – amelyen a megye középiskolásai indulhatnak az évenként kiírt, változó téma-körökhöz kapcsolódó dolgozataikkal – szellemiségét és értékfeltáró törekvését igyekszik ápolni.

Hadházy Tibor

HALÁSZ JÓZSEF (Eperjeske, 1925. január 12. – Gödöllő, 2007. június 1.): gyógypedagógus.

Parasztszülők gyermeke, az elemi iskolát szülőfalujában végezte. Majd a tanítója javaslatára szülei a debreceni kollégiumba adták, az ottani líceumba.
Érettségi után felvették a budapesti Gyógypedagógiai Főiskolára. A gyógypedagógiai szakot 1952-ben végezte el. Első munkahelye Hajdúböszörményben volt, ahol a kollégium nevelőtanára lett. 1954-ben Berettyóújfaluba került gyógypedagógusnak. Itt érték az 56-os események, amelyekben aktívan részt vett. Ezért aztán meghurcolták. Tanári állásából azonnali hatállyal felfüggesztették, rendőri felügyelet alá helyezték.
Egy hónapig volt osztálytársa, Madarász Dániel és felesége bújtatták.
Tanári pályája ideiglenesen megszakadt, emiatt másutt kellett megélhetést keresnie. A Villányi úti Országos Mozgásterápiai Intézetben (ma: Pethő Intézet), majd a Cserépkályhakészítő KTSZ-ben alkalmazták. 1957. szeptember 1-től 1958. november 6-ig a XVII. kerületben újra gyógypedagógusaként dolgozott. Ekkor másodszor is eltiltották a pedagógiai munkától. Ezután az IKARUSZ-ba vették fel fényező betanított munkásnak. Csak 1962-ben engedélyezték, hogy ismét pedagógusként alkalmazzák, akkor is csak vidéken, Budapestről továbbra is kitiltották. Így került Gödöllőre.
A megrázkódtatások végül 4 infarktushoz és 2 klinikai halálhoz vezettek, amelyek miatt 1982-ben rokkantnyugdíjba kellett mennie. Életben maradt, s 1982 novemberétől – igaz, csökkentett munkaidőben – tovább dolgozhatott logopédusként a gödöllői Ganz Árammérő óvodájában, majd Kerepestarcsán, később Isaszegen.
1982-ben Pedagógiai Szolgálati Emlékérem elismerésben részesült.
A teljes rehabilitációt dr. Glatz Ferenc művelődési miniszter aláírásával kapta meg 1990-ben.
1953-ban megnősült, felesége tanítónő volt.

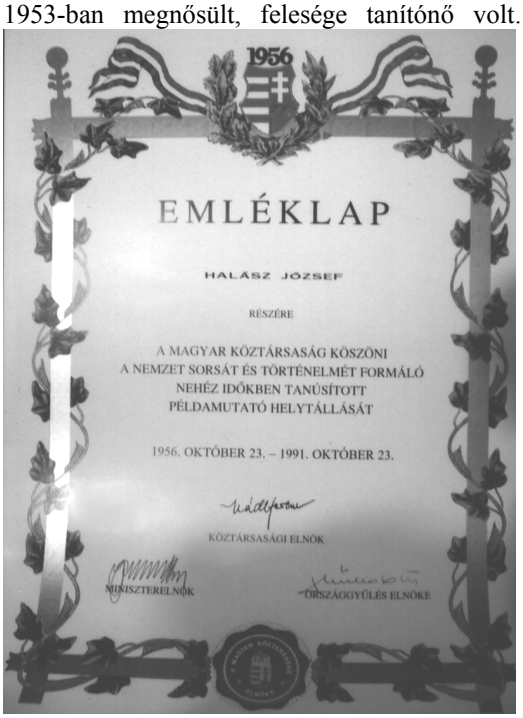

Első házasságából két fia született.
A nagyobbik, Levente 49 éves, gépészmérnök, tanár, gáz- és központi fűtés-, víz- és csatorna szerelő mester, de most kistérségi menedzserként dolgozik.
Kisebbik fia, Zsolt 1960-ban született. Neki egy kislánya van, Fanni, aki IV. osztályos. Az első feleségétől 1972-ben elvált.
1973-ban újra megnősült. Második felesége Várady Ildikó, aki angol-magyar szakos tanár, nyugdíjas.

Várady Ildikó

HARANGI JÁNOSNÉ Széchy Mária Katalin (Debrecen, 1930 – Debrecen, 2006): matematika-kémia szakos ált. iskolai tanár, igazgatóhelyettes.
Apja Széchy György tanító, anyja Keller Gizella tanítónő. Egy testvére volt: Gizella, magyar-

történelem szakos általános iskolai tanár, aki fiatalon meghalt. A II. világháború és következményei őket is sújtották. Házukat lebombázták, nehéz anyagi körülmények között kellett élniük, nem egy tragédiát kellett átélniük.

A Dóczy Református Leánygimnáziumban érettségizett. Az egri Pedagógiai Főiskolán szerzett matematika-kémia szakos ált. iskolai tanári diplomát. Nagyrabecsüléssel emlékezett meg tanárairól: Rapcsák Andrásról, Némedy Lajosról, Bot Györgyről.
Fiatalon férjhez ment évfolyamtársához, Farkas Gézához. Egy gyermekük született: Katalin. Közgazdaság szakközépiskolát végzett. 1957-ben házasságuk felbomlása után Harangi János tanárhoz ment férjhez.
A gyakorló évet az egyeki Ált. Iskolában töltötte, majd a balmazújvárosi Központi Ált. Leányiskolában kezdte pályáját. 1953-tól Debrecenbe kerülve a Kossuth Lajos Ált. Iskolában, majd 1954-61-ig a Simonyi úti Ált. Iskolában tanított. 1961-től a debreceni Dolgozók Ált. Iskolája tanára, 1965-től igazgatóhelyettese. Innen kerül a Pedagógus Szakszervezethez, ahol függetlenített titkára lesz a debreceni szervezetnek. 1974-től a Dolgozók Általános iskolájához visszakerülve újra igazgatóhelyettes lesz.
Mindig érdekelte a közösségi munka. Már első férje oldalán részt vállalt az ifjúsági mozgalomban. A Pedagógusok Szakszervezete első függetlenített városi titkára lesz, és nagy lendülettel kezdett az oktatásügyi dolgozók érdekképviseleti és érdekérvényesítő feladatának teljesítéséhez. Volt rálátása a különféle iskolatípusok problémáira. Lelkiismeretesen törekedett a különféle rétegek gondjainak feltárására: igazgatókra, nem pedagógus dolgozókra is kiterjedt figyelme. A 70-es évek elejére több olyan országos határozat született, mely érintette az iskolákat. A szakszervezeti érdekvédelem konfliktus-helyzeteket is teremtett. Harangi Jánosné kritikai érzéke és igazságérzete igényelte ezek bátor megoldását. Mindig határozottan kiállt a pedagógusok érdekében.
Családi körülményei miatt rövid ideig dolgozott szakszervezeti területen (1971-74), és visszatért a Dolgozók Ált. Iskolája igazgatóhelyettesi munkaköréhez.
Munkásságának kiemelkedő területe volt a felnőttoktatás.
Harangi Jánosné (akkor még Farkas Gézáné) a felnőttoktatással kezdő tanárként került kapcsolatba, mivel az iskolarendszerű felnőttoktatás bevezetésére törvény született 1946-ban. Az általános iskolák mellett szervezett tagozatokon tanított 1961-ig. Ezt követően az 1960-ban megalakult Debreceni Önálló Dolgozók Általános Iskolájának óraadó tanára lett. 1963-ig megismerte az új önálló iskola célkitűzéseit és programját, s jelentkezett főhivatású nevelőnek. Az iskola vezetősége alapos szakmai felkészültségű és megújulni képes tanárnak ismerte meg addigi munkája alapján, és 1963-ban alkalmazta a kialakulóban lévő tantestületben főhivatású tanárként.
Harangi Jánosné alapos szakmai tudás birtokában és a felnőttoktatásban szerzett széleskörű tapasztalatainak hasznosítási törekvéseivel kezdett munkához. Igyekezett megismerni és hasznosítani mások tapasztalatait is. Már alkalmazása előtt bekapcsolódott a Durkó Mátyás által szervezett, tervezett és vezetett kísérleti munkába, amelyben az iskola segítségével kutatta a tanulás szempontjából fontos témát: a felnőtt dolgozó ember élet- és munkakörülményeit. Tulajdonképpen ezzel a munkával indult tevékenysége a felnőttoktatás metodikai korszerűsítésének kutatása területén. Aztán a főhivatású tantestület egyre több kísérletet kezdett az Országos Pedagógiai Intézet megbízása alapján, kutatásokat, felméréseket, értékeléseket végeztek, valóságos pedagógiai műhely alakult ki az iskolában. Végül az 1960-as évek második felétől az Országos Pedagógiai Intézet Felnőttnevelési Tanszékének bázisiskolája, kísérleti

laboratóriuma lett az iskola. Harangi Jánosné ekkor már a megüresedett helyettes igazgatói állásra kapott kinevezést. Munkaköri feladatként látta el a kísérletek bevezetésének szervezését, segítését, feltételeinek megteremtését. Mindezeket nagy hozzáértéssel és lelkesedéssel végezte, s a kísérletekben maga is tevékenyen részt vett.

A beiskolázás szervezése érdekében részt vett az üzemekkel, munkahelyekkel, Termelőszövetkezetekkel, iskolákkal történő kapcsolatok szilárdításában, mint a Szakszervezetek Megyei Tanácsának aktivistája. E téren is sikeres tevékenységet fejtett ki, a testület tagjaival együtt és őket is segítve.

A pedagógiai műhelyben folyó munka eredményeinek közkinccsé tétele érdekében négy önálló kiadványt készíttetett 1960-1970-ben. Erre azért volt szükség, hogy segítsék a megyében folyó felnőttoktatás pedagógusainak továbbképzését, önképzését, mivel a megye bázisiskolája is volt az iskola. (Tapasztalatok az általános iskolai felnőttoktatásban, Módszertani tapasztalatok. 1. sz. Szerk. Kakucsi Géza, Kiadó: Debreceni Dolg. Ált. Isk. 1965

2. sz. Szerk. Kakucsi Géza, Kiadó: Debreceni Dolg. Ált. Isk. 1967

3. sz. Szerk. Kakucsi Géza, Kiadó: Debreceni Dolg. Ált. Isk.

4. sz. Szerk. Ungvári János, Kiadó: Megyei Ped. Int. 1970).

Az 1970-es, 1980-as években az iskola által kezdeményezett felnőttoktatási tájértekezletek és az Országos Metodikai Szeminárium (1974) tervező és szervező munkájából is sikeresen kivette részét.

A tantestületben felelőse és segítője volt a Hajdú-Bihar megyei Pedagógus Továbbképzési Intézet által évente kiírt pedagógiai pályázatoknak. Ösztönözte a nevelőket felnőttoktatási témák kidolgozására. Ennek is köszönhetően az iskolákból évente több értékes pályamunka érkezett be. Ő maga is többször vett részt a pályázaton. A Hajdú-Bihar megyei Tanács VB Művelődési Osztály Pedagógus Továbbképzési Intézete által kiadott Tanulmányok a felnőttnevelés köréből című válogatásban sikeres dolgozatával ő is szerepel. Dolgozatának címe: A vezetés különböző színterei egy felnőttoktatási intézmény speciális feladatrendszerében. A szerző a debreceni Dolgozók Általános iskolájának vezetői stílusát, vezetési színtereit elemzi nagy szakértelemmel. Egy rövid idézet dolgozatából:

„Az a tény, hogy az iskola valamennyi főhivatású nevelője részese a vezetés- irányítás munkájának, egy-egy területen öntevékeny és felelős vezető is, feltételezi az iskola céljának és feladatrendszerének alapos ismeretét, átérzését és átélését. Bátor önállóságot, öntevékenységet, döntési készséget, a tanulókkal megfelelő kapcsolatteremtési készséget igényel. Az iskolavezetés tervszerűen és tudatosan fejleszti e készségeket, melynek módszereit tartalmazza ez a tanulmány. Az iskolavezetés nagyon fontosnak tartja a vezetés megosztását. Ezzel növeli a beosztottak vezetési lehetőségeit, növeli a vezetésben való felelősségüket."

Harangi Jánosné munkája az iskolában 1971-ben megszakadt, mivel megválasztották a Pedagógusok Szakszervezete Debreceni Városi Bizottsága titkárává. Ebben a beosztásban sem feledkezett meg felnőttoktatói mivoltáról, hanem mivel a felnőttoktatók élet- és munkakörülményeit tapasztalatból, belülről jól ismerte, annak javítása érdekében a tőle telhető legtöbbet meg is tette. Három év elteltével visszakerült az iskolához és az akkor szervezett második igazgatóhelyettesi állást tölthette be s végezhette felnőttoktatói tevékenységét a korábbihoz hasonló szorgalommal és szakértelemmel.

Az iskola fennállásának huszonötödik évfordulójára, 1985-ben összefoglalót készített, melyben értékelte az iskola vezetőinek, főhivatású nevelőinek és a több, mint háromszáz óraadójának erőfeszítéseit és eredményeit, ezeket szemléletes statisztikán bemutatva.

Az 1967/1968. iskolai évben került sor a felnőttoktatás tapasztalatainak országos összegzésére. Ebben a munkában minden főhivatású és óraadó nevelő részt vett, de az egész megyében működő valamennyi felnőttoktató is. A véleményeket megyei csoportokban elemezték, ilyen csoportokat vezetett Harangi Jánosné is eredményesen. Végül kialakították az egységes álláspontot, ami sok segítséget jelentett a korrigáláshoz.

Harangi Jánosné gondolatait a témával kapcsolatosan a 3. sz. kiadványban fogalmazta meg a Gondolatok, tapasztalatok a dolgozók általános iskolája 7. és 8. osztályos matematika tanterve,

tantervi utasítása, tankönyve alkalmazásáról címmel.
Nyugdíjazásáig Harangi Jánosné aktív, kreatív tagja volt a debreceni Dolgozók Általános Iskolájában működő pedagógiai műhelynek.
Az iskolával nyugdíjazása után, 1986-tól is tartotta a kapcsolatot haláláig, 2006-ig.
Kitüntetései:
Országos Béketanács aranykoszorús jelvény, 1967.
Művelődésügyi Miniszteri Dicséret, 1969.
Maróthi György-díj és emlékérem, 1976.
Szakszervezeti Munkáért kitüntető jelvény arany fokozat, 1981.
Közlekedés biztonsága érdekében végzett társadalmi munka elismerése, 1983.
Pedagógus Szolgálat Emlékérem, 1986.
Eötvös József emlékérem, 2000.
Aranydiploma, 2001
Apáczai Csere János-díj
Forrás: Családi dokumentumok, iskolai anyagok.

Molnár Lajosné és Kakucsi Géza

HORICSÁNYI LÁSZLÓ (Nyírtass, 1934. szeptember 24. – Páty, 2005. október 9.): agrármérnök, igazgató.

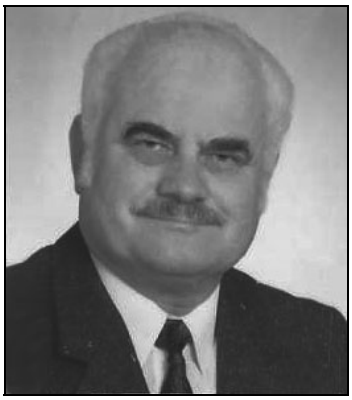

Öt gyermekes családban harmadik gyermekként született. Édesapja, Horicsányi Tivadar egy földbirtokosnál volt gazdatiszt. Édesanyja, Balogh Etelke a háztartást vezette, s öt gyermekét nevelte szeretettel református hitben.
Elemi, majd az államosítás után általános iskolai tanulmányait Nyírtasson végezte, majd beiratkozott a Bessenyei György Gimnáziumba Kisvárdára. Az első évet jelesen végezte, a második évfolyamra azonban nem iratkozhatott be édesapja munkahelye miatt. Ekkor a családi gazdaságot vezette 16 évesen. Tizenöt hold föld művelését, műveltetését végezte, mert édesapja beteg lett. Idősebb testvérei Budapesten dolgoztak.
Általános iskolai tanárainak rábeszélésére szakérettségi tanfolyamon szerzett érettségi bizonyítványt 1953-ban. Még ez évben felvételt nyert a Gödöllői Agrártudományi Egyetemre, melyet 1958-ban jó eredménnyel fejezett be. 1970-ben a Gödöllői Agrártudományi Egyetem tanárképző karán mérnöktanári oklevelet szerzett.
Első munkahelye a nyírtassi Állami Gazdaság volt. Rövid gyakorlat után üzemegység-vezető, majd központi agronómus lett. 1960-ban a mezőgazdaság átszervezésekor Gyürében megválasztották az akkor megalakult tsz elnökének. 1961-ben hazahívták szülőfalujába a Dózsa TSZ főagronómusának. 1962-től 1964-ig a Kisvárdai Bessenyei György Gimnáziumban tanított.
A következő állomás Nagyrábé, ahol akkor szervezték a mezőgazdasági szakmunkásképző iskolát. Ott lett igazgató 1969. augusztus 31-ig. Akkor összevonták az iskolát a Hajdúszoboszlói Mezőgazdasági Szakmunkásképzővel. Ekkor került Hajdúszoboszlóra, ahol 1992. december 1-ig volt a két intézmény igazgatója. 1973-ban Hajdúszoboszlóra költöztette öreg szüleit, hogy gondoskodjon róluk.
Nagyon szerette a pontos munkát. Ő magának is ilyen mércét állított fel. Az iskola és a tanulók érdekét tekintette a legfontosabbnak. Amivel nem értett egyet, amit nem látott jónak, elmondta a véleményét, bárki legyen is az, főnök vagy beosztott. Ez nem mindig tetszett annak, akinek szólt a kritika, de haragot nem tartott, ha támadták is. Illik életére Váci Mihály néhány sora:

„Úgy éltem én, ahogy itt élni kell,
Ahogy érdemes élni!
Egy emberöltőt éltem, de a sorsom
Történelmi és ezer évnyi!”

Magánéletében nagyon kedélyes, humoros volt. Barátai, kollégái szívesen hallgatták vicceit.
Az országos igazgatói értekezleteken mindig volt építő javaslata a következő időszakra. Nagy tisztelet övezte igazgató kollégái részéről, hozzászólásaival bizonyította magas szintű felkészültségét.
A következő volt a hitvallása:

„Ha kudarcaim térdre kényszerítenek,

S ha megcsal a reménység,
Akkor sem mondom, hogy
Nem érdemes!”

Ezt az idézetet állandóan a levéltárcájában hordta.

Jó kapcsolatot alakított ki a többi szakmunkásképző intézettel. Cserekapcsolatuk volt a Szlovákiában, Csécsen működő iskolával, ahonnan hozzájuk jöttek tanulók nyári gyakorlatra, az itteni diákok pedig a Brnoba, az ottani traktorgyárba mehettek két hétre. Utána egy hétig kiránduláson vettek részt a gyönyörű Csehszlovákiában, ami nagy élmény volt diáknak, tanárnak egyaránt.

Társadalmi munkát végzett az Országos Békemozgalomban, elnökségi tagja volt az Értelmiségi Szakszervezeti Tömörülésnek, és önkéntes tűzoltó főhadnagy volt.

Horicsányi László szakmai-közéleti tevékenységéről dr. Bánk Gábor, az Agrároktatási és Kutatási Dolgozók Szakszervezetének főtitkára az alábbiakban emlékezik:

„Horicsányi László a MEDOSZ egyik szakosztályának elnökségi tagja volt 1974-től. Később, 1978-tól a szakosztály Középfokú Oktatási Tagozatának elnöke lett. A szakszervezet átalakulása után, az újként 1988-ban megalakuló Agrároktatási és Kutatási Dolgozók Szakszervezetének alelnöke. Szakszervezeti munkáját a munkavállalók érdekeinek védelme, a szakszerűség és az oktatásért való sokirányú felelősségérzet jellemezte.

Az Értelmiségi Szakszervezeti Tömörülés (ÉSZT) 1989. évi megalakulásakor az elnökség tagja lett, és e pozíciójában a középfokú oktatásért volt felelős. Az ÉSZT képviseletében tagja volt az Oktatási Minisztérium Szakképzési Bizottságának és a Közoktatás-politikai Tanácsnak.

Munkáját mindenkor nagy agilitással, kiváló beleérző képességgel végezte, mert magát is beosztottnak tartotta: »…mivel nem az én magántulajdonú iskolám a Mezőgazdasági Szakmunkásképző Intézet, még akkor sem, ha most igazgatója vagyok!«, indokolta álláspontját.

Vezetői tapasztalata, tudása, szakmai gyakorlata, emberi hozzáállása olyan kincs, ami példaképül szolgál.

Munkáját igyekeztünk elismerni, melyet szerénységétől vezérelve – mint a döntnökök egyike – mindenkor el kívánt hárítani. Az ÉSZT fennállásának 10. évfordulóján elsőként kapta meg az ÉSZT Emlékérmét, Vígh Tamás Kossuth-díjas szobrászművész alkotását.”

A Mezőgazdasági, Erdészeti- és Vízügyi Dolgozók Szakszervezete Hajdú Megyei Bizottsága értékeléséből idézve:

„Horicsányi Lászlót igazgatói tevékenysége során következetes, hozzáértő, szigorú, de emberséges vezetőnek ismertük meg.”

A hajdúszoboszlói Városi Tanács VB Művelődési Osztályvezető véleménye (Márton József):

„Horicsányi László politikailag, szakmailag képzett, gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező vezető. Közéleti tevékenysége széles körű és példamutató. Az általa vezetett intézményben a nevelés, képzés, oktatás szintje megfelelő. Az intézmény ifjúságának társadalmi akciókban való részvétele elismerésre méltó.

A termelő üzemekkel jó együttműködést alakított ki.”

A fentieket bizonyítja az is, hogy a tanulóik közül a Szakma Kiváló Tanulója Országos Versenyen több ízben első helyezést értek el. Igazgatósága idején tanműhelyeket építettek, hogy télen ne a szabadban kelljen tartani a gyakorlatot. A gépeknek fedett helyet biztosítottak, hogy ne legyenek kitéve az időjárás viszontagságainak. Az ő igazgatósága alatt épült fel az új iskola épülete tornateremmel. Az intézet területén kollégákkal, tanulókkal együtt többféle sportpályát létesítettek, melyeken télen-nyáron a Megyei Sportnap rendezvényeinek helyet biztosítottak. Fontosnak tartotta a magas fokú szakmunkásképzéssel együtt az ifjúság sportolását is.

Sándor Gábor, aki helyettese volt így nyilatkozott róla:

„A mezőgazdasági szakoktatást élete fő céljának tekintette. A növénytermesztés gépesítését, annak legjobb, korszerűbb technológiáját, a növénytermesztő-gépész szakképző iskola fejlesztését, a modern tárgyi feltételek megteremtését tartotta fő feladatának. A gyakorlati oktatás tárgyi feltételeinek megteremtésében élen járt a többi mezőgazdasági szakmunkásképző iskolák között. A közismereti és az elméleti tanulnivalókat a gyakorlati oktatással heti váltásban szervezte meg. Nagy gondot fordított az elméleti és a gyakorlati képzést végzők munkájára. Hosszabb ideig a kiváló, a hivatástudattal dolgozók maradtak az iskola alkalmazásában. A

nevelőtestület tagjainak rendszeres továbbképzését ugyanúgy fontosnak tartotta, mint a magáét. A nevelőtestületi értekezletekre több alkalommal egyetemi tanárokat hívott meg előadónak. Igen nagyra tartotta a példaadás nevelő hatását. Élete volt a munkája! Hallatlan munkabírása, következetes magatartása volt, ezt beosztottjaitól is elvárta. Jó érzékkel látta meg a dicsérni való munkát, de feltudta tudta tárni a hibákat, hiányosságokat. Önös érdekek soha nem vezették, mindent az intézményért, a tanulókért, a szakma jobb elsajátításáért tett. Hatalmas munkabírása, szűnni nem akaró energiája lassan-lassan fogyatkozott. Két végéről égette a gyertyát! Bizonyára nem ismerte Áprily Lajos intelmeit, aki így ír *Ajánlás* című versében a hozzá hasonló tetterős emberekhez:

»Megálltál gátaknál, zuhatagnál,
de mindig új szépségek után futottál.
Mi lenne, ha egyszer nem sietnél,
s megállnál egy tónál:
a Genezáretnél?«

Nem állt meg, nem pihent, s megálljt parancsolt neki a halál."

1959-ben megnősült. Felesége Józsi Erzsébet tanítónő, akivel 46 évig élt boldog házasságban. Két gyermekük született: László 1961, Attila 1962. László az ELTE Jogi Karán szerzett diplomát, Attila Sopronban az Erdőmérnöki és Faipari Egyetem Erdőmérnöki Karán diplomázott. Három fiú és három lány unoka tette boldogabbá az utolsó éveit.

11 és fél évig betegeskedett, amit fegyelmezetten viselt. Kezelőorvosai megjegyezték, ritka az ilyen fegyelmezett beteg. 71 éves korában örökre eltávozott az élők sorából. Temetése Pátyon volt.

Kitüntetései:

1970. Mezőgazdaság Kiváló Dolgozója
1974. Mezőgazdaság Kiváló Dolgozója
1976. Társadalmi Munkáért Érem arany fok.
1977. Kiváló Társadalmi Munkás
1978. Tűzbiztonsági Érem ezüst fokozat
1983. Kiváló TSZ-tag
1984. Kimagasló Kollégiumi Nevelőmunkás emlékplakett
1985. Önkéntes Tűzoltó Szolgálati Érem
1986. Kiváló Munkáért Érem
1988. Kiváló Munkáért bronz fokozat
1993. Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat Közgyűlés Elnöke emlékérem
1994. Pedagógus Szolgálat Emlékérem

Források: hivatalos minősítések, kollégák és családtagok visszaemlékezései.

Kiss Lajosné és Horicsányi Lászlóné

HUSZÁR ISTVÁN (Diósgyőr, 1925. október 16. – Nyíregyháza, 2004. július 15.): tanító, festőművész.

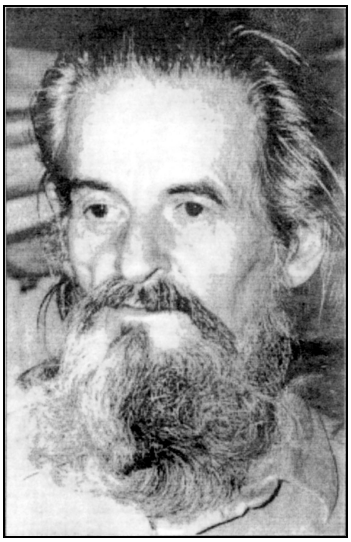

Nemcsak fiatal korára, de egész életére is hatással volt édesapja foglalkozása, aki a rendőrség kötelékén belül detektívként teljesített szolgálatot. Hivatásából adódóan sem tartozott a bőbeszédűek közé. A dolgokat-jelenségeket pontosan megfigyelni, az átélt élményt feldolgozni, s mindezt szükségszerűen visszaadni a család magatartásformájává is vált. Az ifjút elemi iskola után szülővárosa középiskolájába íratják, ahonnan a romantika korát élő fiatal egyik gimnazista társával — pisztollyal zsebében — „világgá megy". A rendőrség elfogja, s ezt követően a középiskolából kicsapják. Édesapja biztos helyre, Kőszegre viszi, ahol Huszár István a szerzetesek gimnáziumának lesz a tanulója.

A nehezen regulázható fiatal életében sorsformáló esemény, kemény tanoda, de egyszersmind bő szellemi forrás is lesz ez az egyházi iskola. Hitéletének elmélyítésével párhuzamosan közelebb kerül a görög, római, héber és egyiptomi mitológiák alakjaihoz is. Későbbi művészi életére is nagy hatást gyakorló klasszikus kor szépségét ugyan lelkesedve fogadja, de a kalandvágyát csak nem tudta kioltani. A szer-

zetesi iskolából is megszökik, szüleihez hazamegy. Ekkorra már Nyíregyházán dolgozik az édesapa, aki megtért gyermekét a Királyi Katolikus Gimnázium harmadik osztályába íratja. Végzés után – 1941-ben – az Állami Tanítóképző növendéke lesz. Osztálytársak lettünk. Újabb iskola, újabb alkalmazkodás. Ezt is nehezen viselte. Tanítási órák alatt, s szünetekben a papírfecnikre markáns arcélű fejeket skiccelt, rajzórán nem nagy kedvvel másolta a kihelyezett kancsókat és mértani idomokat. Gondolatai másfelé szálltak, keze másként mozdult. Rajzból is csak jó érdemjegyet kapott. S mindez még általános tanulmányi eredményén is tükröződött. Másodévesen is csak lassan lelkesedő, megfontoltan cselekvő, a díszlépéseket és fegyverropogásokat kerülő, saját utat kereső fiatalként volt közöttünk. Elkülönültségét egyedül az új rajztanár, Diószegi Balázs tanár úr tudta oldani, aki hamar felismerte benne a művészet utáni mély érdeklődést, s a kifejezéshez sajátságos útkeresés igényét. A két ember kapcsolata évtizedekre meghatározta Huszár István elkötelezettségét. Mesterétől tanulta meg látni a világot, szeretni a hétköznapok valóságát, a bensőből fakadó ihlet ábrázolását, a művészet becsületességét és komolyságát.

Tanítói képesítéssel a zsebében továbbtanulásra X-es származása miatt nem is gondolhatott. Mint érdeklődő fiatal kezdetben Nyíregyházán Ősz Dénes és Berki Nándor Szabadiskoláját látogatta. Ekkor döntötte el, hogy mindenképpen festő lesz. Persze, valamiből élnie is kellett. 1947-ben elfogadta a felajánlott vándortanítói állást. Hamarosan Vencsellő, Tímár és más tanyaközpontokban összevont osztályokban okította az apró gyermekeket, ahol mindig helyük volt az öt-hat éves kapatóba-lógóba felküldött kicsiknek, így Kozák Andrisnak, a későbbi színészművésznek is.

A mostoha tanyasi körülmények nem szegték kedvét. Ottani bezártságában születtek első művészi zsengéi. Éjszaka, petróleumlámpa mellett a leszűkült fény-és színvilágú iskolában jóformán csak grafikával foglalkozhatott. Ezek a kezdeti alkotások életútja kísérői maradtak. Közülük egyikkel — a Móricz Zsigmond portréval — a miskolci kisgrafikai biennálén találkoztam. Ötös redisztollal, kicsi felületen az író karakterisztikus vonásait rögzíteni, igazi művészi alkotás volt.

1949-tő1 a rakamazi általános- és ipari iskolába helyezték. Rajzot, helyesebben tárgyakat, dolgokat, jelenségeket látni s felismerni tanított. Új munkahelyén a villanyvilágítású szolgálati lakása már nagyobb teret, s a grafika mellett más technikát is kínált az alkotásra éhes embernek. S szenvedélyesen dolgozott. 1950-ben a sárospataki vár kiállító termében grafikái mellett a kísérletező és megújulást kereső fiatal linó- és farostmetszeteit is láthatták az érdeklődők. Majd gouach-sal dolgozott. Legszívesebben tájat festett a Rakamaz ésTokaj közötti hegyeslankás világról, az ébredő természet üdeségéről. A rakamazi emberek napjait is gyakran örökítette meg állványán. A helybéliek úgy érezték, a fiatal — kissé bohém — művésztanár közülük való.

A technikaváltással egyidőben látta, hogy a linó-, farostmetszetek és rézkarcok készítéséhez már nagyobb térre lesz szüksége. Szolgálati lakásának padlásán ekkor alakította ki első korszakának első műtermét. Ez egyúttal otthona is lett. Itt már kedvére kísérletezhetett, s szenvedélyesen kereste azt a módszert, amelynek eredményeként az olajban áztatott farostmetszetek árnyaltabb képpel lephetik meg a szemlélődőt. Élete könnyítésére ekkor felettes hatóságától heti egy alkotónapot kapott.

Mint irányítómester nélküli autodidakta — rakamazi remeteségében — hamar rájött arra, hogy a jó kép festéséhez legfontosabb alap a rajz. Ekkor vázlatok sorozatát készítette. Éspedig naponta. Mert tudta, ha egy hegedűművész nem gyakorol minden nap, azt megérzi játékán. Ha egy hétig nem gyakorol, azt már a közönség is megérzi.

Megyei közös kiállítások után első osztatlan nagy sikerét 1961-ben aratta Nyíregyházán, a TIT előadótermében. Ennek a kiállításnak kiemelkedő darabjai *Léda aranyszobra* és *Krúdy illusztrációk* linómetszet-sorozata, amely ma is látható a Jósa András múzeum folyosóján. Az 1963-as Nyírségi Képzőművészeti Kiállításon a további Krúdy-sorozat mellett *Éva* képével (monotípia) lepi meg a közönséget. Még abban az évben a Szabó László által vezetett tokaji, majd Bíró Lajos irányításával a hajdúböszörményi művésztelepen találkozik kortársaival. De gyakran megfordul a lengyelországi művésztelepeken is. Tagja lesz a Művészeti Alapnak. 1969-ben megköszöni tanítói státuszát, autodi-

daktaként szabadúszó lesz. A továbbiakban önmagát akarja adni, csak művészettel foglalkozik. Olyan igénnyel dolgozik, hogy mindenkihez szólhasson. A köréje csoportosuló fiatalokkal műtermében találkozik, útbaindulásukat otthonában segíti. 1972-ben feladja rakamazi remeteségét, s a megyeszékhelyen felajánlott műtermes lakásba költözik. Itt sem kötődik irányító mesterekhez. Tagja ugyan a népfőiskolát létrehozó csoportnak, de később tőlük is eltávolodik. Gondolatait — többségét vázlat nélkül — mindig vászonra álmodja. Termékeny évei következnek. Sorra jelennek meg figurális és képei. Ezzel kezdetét vette művész élete második korszaka, az illusztrációk készítése, amelyhez előzetes irodalmi olvasmányai nyújtottak segítséget. A leggazdagabb Krúdy-sorozatot Szabó Lőrinc és Radnóti Miklós verseinek illusztrációi követték. Később — mint találkozásunkkor említette — a „kis herceg"-korszak következett: „...nagy rejtelem ez ..." Középiskolai tanulmányaihoz visszatérve —, hogy egy-egy gondolatot, magatartási formát egyértelműbben tudjon megfogalmazni — a régi korok mitológiai alakjait is gyakran megjeleníti.

Óhajtott álmát, a nagy méretet és a falat a harmadik korszaka hozta meg. Táblaképei többségét egyházi felkérésre készítette, s templombelsőket díszít: *Szent Erzsébet triptichon, Keresztút I., II.* és oltárképek. (Apagy, Kisfástanya, Nyírszőlős, Nyírtét, Tiszadob, Tiszalök). De egyházi témát, illetve rituális mozzanatot tárnak a látogató elé sgrafittói, seccói és pannói is, amelyek templomokban, közintézményekben és magánlakásokban — a Nyírségtől a Kunságon át a Dunántúlig 22 helyen — egyaránt fellelhetők. Közülük is legnagyobb művészi alázattal a nyíregyházai Evangélikus Gyermekotthon sgra-fittó sorozata készült, amelynek első, falra-álmodott képe (Élim, 1986) a népével Izrael felé haladó, s csodálatos oázisra lelő Mózest ábrázolja. A következőn Jézus lábánál három bárány pihen, a negyedik — az elveszett és megtalált — kezei között kap védelmet. A továbbiakon *Nagycsütörtöki lábmosás* (1993), majd a sorozat utolsó darabja, az *Engedjétek hozzám a kisdedeket* (2000) látható.

Negyedik korszakát az arany jellemezte. Égetett arany munkáival, aranyfóliás képeivel először a Nyíregyházán megnyílt Képcsarnok Vállalat Benczúr termében jelentkezett. Újszerűségével nem csak a látogatókra gyakorolt nagy hatást, de még az idősebb művészbarátokra is. Ezzel a technikával készült festményeit a hazai és a külföldi befogadók mindig szívesen vitték otthonukba. Az aranykorszakban a *Jézus Krisztus szupersztár* zenéje és szövege új sorozat elkészítésére ihlette, amely nemcsak hűen adta viszsza annak mondanivalóját, hanem még gazdagította is.

Az alkotás örömét és szépségét időnként fában és kőben egyaránt kereste. Bocskai-utcai kedvetelésére és felkérésre születtek szobrai, domborművei. Többségük templomokban, közintézményekben és köztereken Szabolcsban, s a szomszéd megyében ma is láthatók: *Szent István, Szent Erzsébet, Tinódi Lantos Sebestyén és Béres Béla (*fehér márvány síremlék!) / (Ilk, Nyírbátor, Tibor-szállás, Tiszalök, Tokaj, Sajószentpéter) A szobrászatban is elért sikerei mellett a festészetet vallotta igazán magáénak, mivel képeinek gazdag színvilágától nem tudott elszakadni. Részére azok adták a megfogalmazott gondolat hangulatát.

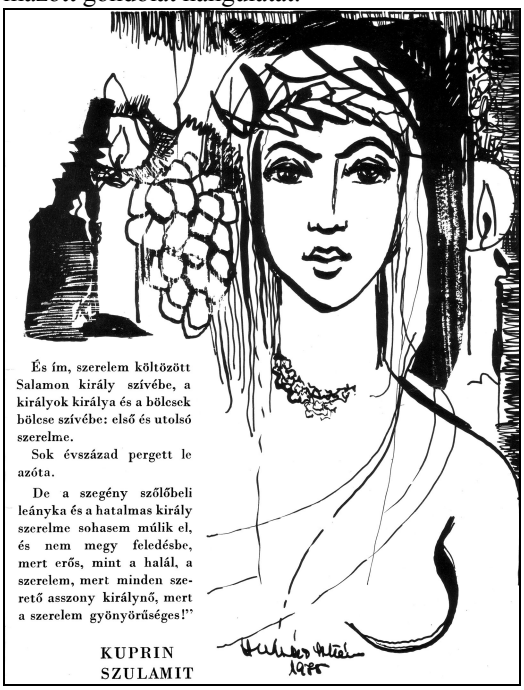

A valamennyi technikával tovább is dolgozó Huszár István az országban több mint negyven közös és vándorkiállításon vett részt. Ezek között nyolc önálló tárlaton mutatta be alkotásait.

Változatos témái között a szebbik nem szeretete és dicsérete képein is tükröződik. 1975-ben egyik katalógusán Kuprin Szulamitját idézve vallja, „*... a szegény szőlőbeli leányka és a hatalmas király szerelme sohasem múlik el, és nem megy feledésbe, mert minden szerető asszony királynő, mert a szerelem gyönyörűséges.)”* És ebben az időben gyakran lázad a valóság ellen. Talán csak azért, hogy több energiája maradjon művészete megvalósításához. A Postásklubban 1980-ban nyílt meg *A nő dicsérete* fedőnévvel ellátott, az akkori viszonyok között még provokációszámba menő tárlata, amely tulajdonképpen két aktsorozat volt.

A nő és az örökös szerelem *itt* is – mint legtöbbször – középponti szerepet kapott művészetében. Az érzelmek végleteit keresve 1985-ben a következő sorokat rögzíti: „*Öröm a Társam, mert kibonthatom létezésem értelmét, tehetem, mert megtanultam sírni, hogy boldogan nevethessek. Feladatom érzelemmel, értelemmel kitapogatni a létezés örömét, megmutatni, amit elértem, mindenki örömét élni, átélni, nyúlni mindenért, mi látszólag elérhetetlen, de létező való, a végtelennel kacérkodni létezésem véges határain.”*

De öröm volt részére a fiatalokkal való együttlét is, akikért felelősséget érzett. Igyekezett az élet szépségére figyelmüket felhívni, bennük a művészet iránti érdeklődést felkelteni, s az önálló útkeresés szabadságát részükre biztosítani.

Az alkotás nyugalmára egy esetben élete egyik legnagyobb szomorúsága, a műteremtűz is ránehezedett. Festményeivel együtt a fiatalok munkája is odaveszett. Az élet csapásait nehezen viselő, de megújulni mindig tudó művész két hónap múlva önálló kiállítással jelentkezett.

Pihenésként Vivaldi, Corelli zenéjéből, Francois Villon és Faludy György poéziséből töltődött. Nyaralás helyett sakkozott, vagy – egyre gyakrabban – ódon breviáriumából elmélkedett. Igen, hívő embernek vallotta magát. „*Hiszek egy istenségben, egy erőben, ami mindent tökéletesen megalkotott körülöttünk, nekünk csak az együttműködést kellene megtanulnunk a természettel. Mert meg lehet tanulni!”*

Huszár István a mögötte hagyott majdcsak hat, alkotó évtized alatt az ihletet sosem erőltette. Kivárta, míg megérkezik. Ajándéknak tekintette. Talán ezért is voltak olyan könnyedek képei. Szép nő és koldusasszony, ragyogó napsütés és szomorú kapualjak, fekete-fehér linómetszet és aranytól ragyogó Krúdy-fák. A sors végleteit figyelte, s a benne esztétikai rangra emelt, emberi lét örömét és értelmét kereste. Képeivel szeretni, érezni és gondolkodni tanított.

1980-ban Váci Mihály-díjat, 1994-ben Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Művészeti díját, a vásárosnaményi I. Beregi Képzőművészeti Tárlat díját kapta.

Adatszolgáltató: Huszárné Trizner Mária.

Forrás: Családi dokumentumok, H. Németh Kata: *A szemmagasság a jó,* kiállítási meghívók, megnyitók, visszaemlékezések.

Kincses Gyula

K

KABÁLY FERENC (Nyíracsád, 1935. március 11. - 2007. április 9.) tanító, gyógypedagógus, citeraegyüttes vezető.

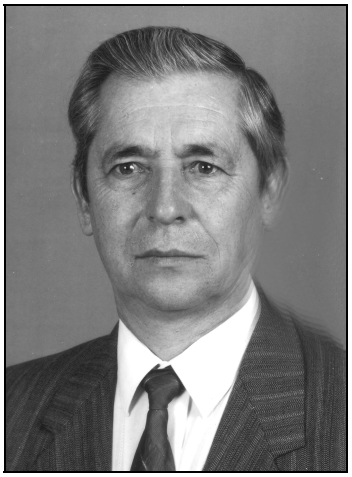

Ötgyermekes parasztcsalád elsőszülött gyermeke, aki a kemény fizikai munkán kívül édesapjától tanulta meg a citerázást. Az általános iskolát szülőfalujában végezte, majd a debreceni Fazekas Mihály Gimnáziumban tett érettségi vizsgát. Ezt követően a takarékszövetkezetben dolgozott adminisztratív munkakörben, majd katonai szolgálatot teljesített.

Nagy vágya vált valóra, amikor a nyíracsádi általános iskola tanítója lett. 1963-ban a Debreceni Felsőfokú Tanítóképző Intézetben szerzett tanítói képesítést.

A Buzita-tanyai általános iskolában 1-4. összevonású osztályban tanított. A községben lakott, de szinte Buzitán élt ez idő tájt. Ott alakította, formálta a tanya életét, gyermekét, felnőttét egyaránt. „Tervei perspektivikusak" olvasható egy, az iskola életét vizsgáló dolgozatának értékelésében 1978-ból. Igen, mindig szorgalmazta a buzitai emberek életének jobbítását, az útépítést, gyakorolta a népművelést, az ottani kulturális élet egyik fő mozgatója volt.

Buzita-tanyán Lakatos Júlia tanítónővel közösen a fiókkönyvtár keretében juttatták el a könyveket az olvasókhoz. Ellátta a népművelési ügyvezetői feladatokat, vezette az ifjúsági klubot, szervezte a tanyanapot, az ismeretterjesztő rendezvényeket.

Közel két évtizedes tevékenység után, 1979-ben bekerült az anyaiskolába, ahol újabb kihívásoknak kellett megfelelnie. Két évig alsóban tanított, majd 1981 szeptemberétől a kisegítő tagozat 1-3 összevonású osztályát bízták rá. Szakmai igényességét jelzi, hogy újra tanulni kezdett, és a Bárczi Gusztáv Pedagógiai Főiskolán oligofrénpedagógia szakos tanári végzettséget szerzett.

Vereb Csaba, a nyíracsádi iskolaigazgató így emlékezik rá:

„Hivatali kötelességeimet pontosan, lelkiismeretesen teljesítem - ez áll tanítói esküszövegében. Tanítóként, tanárként teljesítette, amit vállalt. Egyenként mindenkire tudott figyelni: családjára, kollégáira, tanítványaira. Az általa kialakított közösségeket lelkiismeretesen gondozta."

Nevelő-oktató munkája mellett jelentős szerepet vállalt a község kulturális életében is.

A vezetésével működő Ifjúsági Citera Együttes tevékenységével fellendült a község népzenei

élete. Elősegítette a népművészet helyi értékeinek, népi hagyományainak felszínre hozását, elterjesztését, amellyel hozzájárult a település hazai és külföldi megismertetéséhez.
Szepesvári András, egykori tanítója így méltatta: „Szerény, kedves, közvetlen, barátságos volt gyermekként és pedagógusként.
Igaz, őszinte, tiszta lelkű, áldozatkész ember, aki az egész életét szülőfalujának a szolgálatába állította.
Számára a család és a hivatás szent volt. Becsülettel helytállt a nevelés és oktatás göröngyös, nehéz, de szép útján évtizedeken át.
Lelkesedéssel szórta a személyiségéből áradó szeretetet, a tudás éltető magvait és népdal kincstárának ékköveit a citerás dalokkal, amelynek kisugárzó hatása a község határán túl is hallható és felemelő volt."
Felesége, aki a nyíracsádi óvoda vezetője, mindig támogatta, segítette munkáját. Leánya Adrienn, aki követte a tanári pályán, lelkes híve és ápolója édesapja hagyományőrző tevékenységének.
Diósné Kozma Erzsébet művelődési ház igazgató visszaemlékezése:
„A Nyíracsádi Ifjúsági Citera Együttest, mely 1975-ben alakult, 32 évig vezette Kabály Ferenc.
Kezdetben a lányát, az unokaöccseit és azok barátait tanította, később szervezett keretek között bővült a zenekar. Tanítványaival bejárta az ország gyermek-szaktáborait Csillebérctől Tiszakécskéig. Megtanulták, hogyan kell a hangszeren más módszerrel, libatoll helyett az ujjaikkal játszani.
Rendszeresen szerepeltek népzenei találkozókon, minősítőkön, versenyeken, fesztiválokon. Minden elért eredménynek nagyon örült, és az általa tanított gyermekeket még nagyobb lelkesedésre biztatta.
Minősítéseik:
1978-ban dicsérő oklevél,
1983-ban országos „Ki mit tud"-on való részvétel,
1984 és 2005 között a H-B. megyei minősítőn háromszor arany, ötször ezüst elismerés,
1985-ben országos minősítőn ezüst minősítés,
1995-ben Csökmőn országos népzenei minősítésen ezüst fokozat,
1997-ben Hajdúszováton országos ezüst minősítés,
1999-ben országos arany minősítés.
Jelentős elismerés volt számára 1999-ben a H-B. megyei Önkormányzat Kölcsey Ferenc-díja, és életre szóló élményt jelentett az a megtiszteltetés, hogy 2000 júliusában Észtországban a VI. Finnugor Fesztiválon a magyarságot az együttesével képviselhette. A község és a környező települések rendezvényeinek elmaradhatatlan szereplőivé váltak.
Külföldi fellépésre is többször kaptak meghívást: Jártak Finnországban, Észtországban, Szlovákiában, Erdélyben és Lengyelországban Naleczowban több alkalommal. Műsorukban a magyarság valamennyi tájegységének dalai szerepeltek.
A nyíracsádi hagyományokat, a betlehemezés és a csillagozás szokását éveken keresztül csak a citerások ápolták. Ezt a csoportvezetőnek, Kabály Ferencnek köszönhettük, aki 2001-ben ötleteivel hozzájárult a mára már hagyománnyá vált karácsony előtti Nyíracsádi Betlehemes Találkozó megrendezéséhez.
2006 decemberében a VI. Nyíracsádi Betlehemes Találkozón három televíziócsatorna forgatott és mutatta be a citerásaink betlehemezését."

Szabó Mihályné, a nyíracsádi népdalkör vezetője így emlékezik:
„A Nyíracsádi Népdalkör lelkes tagja volt, a dalkör megalakulásának első percétől. Itt is a hagyományőrzést, a tiszta népi énekhangzást tekintette elsődlegesnek. Példakép volt előttünk töretlen kitartása és a népdalok iránti olthatatlan szeretete. Tartalmas életutat hagyott maga után. Szárnyalt és másokat is magával ragadott a kimeríthetetlen energiája."
Igazi elhivatott tanító volt, aki az alapkészségek fejlesztésén kívül a néphagyományok szeretetére is nevelte tanítványait, a néphagyományok

ápolásával értékeket mentett, ami túlmutatott szülőföldjén.
Betegen is töretlenül dolgozott. Megrendítő élmény volt 2006 novemberében utolsó szereplése együttesével Debrecenben, a Széchenyi-kerti református templomban. Egy képzőművészeti kiállítás alkalmából a karácsonyi ünnepkörhöz kapcsolódó műsort mutattak be. Elhivatottsága, néptanítói szellemisége példa lehet mindannyiunk számára.
Források:
Nyíracsádi Élet 2007 áprilisi száma, családi, baráti emlékezések.

Kálmán Antalné és Pintye Ferenc

KÁLMÁNCHEY GÁBOR (Debrecen, 1887. május 5. – Budapest, 1978. április 4. 27.): igazgató-tanító, kántor.

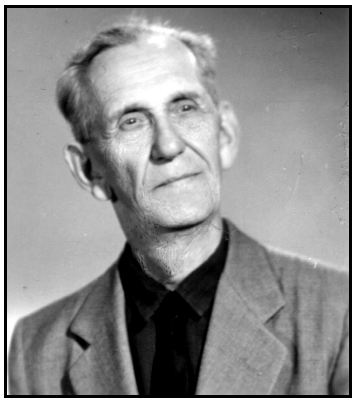

Elszegényedett nemesi családból származott. Édesapja a debreceni István Gőzmalomban dolgozott. Hárman voltak testvérek. István nevű öccse kiváló sportoló volt, fiatalon meghalt. Erzsébet nevű húga tanítónő lett, Nagykállóban tevékenykedett 40 éven keresztül. A felmenők 1580-ig követhetők vissza, amikor II. Rudolf római császár és magyar király nemeslevelet adományozott a Mihály és Bálint nevű testvérpár ősapáknak, akik a nemeslevél tanúsága szerint „különben is nemes szülőktől származnak és nemesi szabadalmakkal el voltak látva”. E nemeslevelet a közelmúltban felújíttatta és a debreceni Levéltárnak adományozta a Kálmáncsehi Sánta Márton Emlékalapítvány, melynek alapítója Kálmánchey Tiborné nyugdíjas tanárnő, Kálmánchey Gábor menye. A családnak számos kiemelkedő egyénisége volt: Kálmáncsehi Domokos prépost, Mátyás király papja és diplomatája; Kálmáncsehi Sánta Márton püspök, reformátor, prédikátor; Kálmánchey Gábor földbirtokos, a debreceni Református Kollégiumban ingyenes taníttatás alapítványtevője; Zsindelyné Tüdős Klára, a református nőmozgalom alapítója, divattervező, filmrendező, táncművész és üldözöttek megmentője.
Kálmánchey Gábor Debrecenben nevelkedett, tanulmányaihoz szüksége volt a fenti adománytevő segítségére. A Református Kollégiumban szerzett tanítói oklevelet 1906. dec. 21-én. Ezt követően teljes tanítói működésének helyszíne Gáborján volt, egészen nyugdíjazásáig. Kiváló énekhangja lehetővé tette, hogy kántori munkát is végezzen. A vékony, magas, komoly arcú, szálegyenes férfi erős, szép hangját kieresztve, önmagát harmóniumon vagy orgonán kisérve betöltötte a patinás református templom terét. Erre ma is emlékeznek egykori tanítványai. Temetéseken sem kímélte torkát, így esett, hogy a téli, zord időkben való szolgálat során kifázott, hangja megkopott, tüdeje később már nehezen bírta az igénybevételt.
1913-ban, Balazsérban kötött házasságot Sütheő Vilma tanítónővel, aki református lelkészi családból származott. Hosszú ideig ketten végezték a bihari faluban az elemi iskolai oktatást. Kálmánchey Gábor, aki szigorú és igényes volt, tanította a felsősöket, felesége, a „tyúkanyó-típusú”, kedves, közvetlen tanító néni pedig az alsósokat. Vilma néni az írás, olvasás, számolás mellett megtanította a gyerekeket sütni-főzni, varrni, kézimunkázni, Gábor bácsi pedig kertészkedni, gazdálkodni. A Berettyó a tanítói lakás mellett folyt, így jó termőtalaj állt rendelkezésre a növénytermesztői kísérletekhez.
A tanító házaspárnak négy gyermeke született, akiknek a pesztrálásából szívesen részt vállaltak a tanítványok. Legidősebb fiuk, Tibor az édesapám. Magyar-francia szakos tanár lett, a debreceni Fazekas Mihály Gyakorló Gimnázium, majd a Dolgozók Gimnáziuma igazgatója. Róla a 2003-as arcképcsarnokban olvashatunk. Zoltán testnevelő tanár lett, a pécsi Tanárképző Főiskola főigazgatója, majd átszervezése után egy ideig az egyetem rektora. Gabriella testnevelő tanárnő lett. Dezső katonatisztnek tanult, emigrációba kényszerült. A tanítópár gyermekei családot alapítottak, nyolc unoka született.

Kálmánchey Gábor és felesége 1938-ban kérte nyugdíjazását. Ezután, a II. világháborút követően Debrecenben, többek között a Csutorásházban laktak. Kálmánchey Gábor aktívan bekapcsolódott a pedagógus szakszervezeti mozgalomba, pénztárosként önkéntes munkát végzett hosszú évekig. Nagyon szívesen segített bárkinek, akinek csak tudott, akár pedagógus kollégáknak, akár rokonoknak, akár egykori tanítványoknak. Intézte, szervezte ügyeiket, bármit rá lehetett bízni, precíz volt és megbízható.

A közösségi feladatok mellett jutott ideje az unokák korrepetálására, köztük az én tanítgatásomra is. Éveken át segített nekem a tanulásban, megtanított tanulni. Gyakoroltuk a mértékegységeket, az óra leolvasását, a helyesírást, az olvasást. A könyvtárból hozott számomra újabb és újabb olvasnivalókat. Néha kicsit viszszaéltem a jóságával, és ahelyett, hogy megtanultam volna a leckét, mire ő megérkezett, hogy már csak kikérdeznie kelljen, eljátszottam az időt Gyuri barátommal ötig, utána meg hagytam, hogy nagyapa "a fejembe töltse" a tudományt. Még megérte, hogy doktoráltam, büszke volt rám, én meg rá. Nagyon szerettem a nagyapámat, példakép volt számomra megbízhatósága, gondossága, segítőkészsége, kedvessége, jósága. Olyan ember volt, akire mindig lehetett számítani. Nagymama pedig sürgő-forgó, pergő nyelvű asszony volt, aki a „semmiből" rendkívül kreatívan gyártott számunkra játékokat: képeslapokból dobozt, ezüstpapírból golyót, rongyból labdát, tejeszacskóból szatyrot.

Kálmánchey Gábor és felesége életük végén Budapesten éltek, és ott haltak meg. Arany-, gyémánt- és vasdiplomás tanítók voltak, magas kort értek meg. Debrecenben a családi sírhelyen nyugszanak.

Gellénné Kálmánchey Márta

KARDOS ALBERT dr. (Récekeresztút (Szolnok- Doboka v.), 1861. december 26- Göttling an der Ybbs /Ausztria/ 1945, január 9.): középiskolai tanár, igazgató.

Eredeti családneve: Katz, 1844-től Kardos. Elemi iskoláit és a gimnázium első két osztályát Hajdúszoboszlón végezte, a többi hat osztályt pedig a debreceni Református Kollégiumban. 1885-ben a pesti egyetemen szerzett magyar–latin szakos tanári diplomát és bölcsészdoktorátust. Doktori disszertációjának témája a XVI. század magyar lírai költészete. 1887-től 1891-ig a szentesi gimnázium tanára, 1891-től 1921-ig a debreceni Állami Főreáliskola (később Fazekas Mihály Gimnázium) tanára, 1912-től igazgatója is.

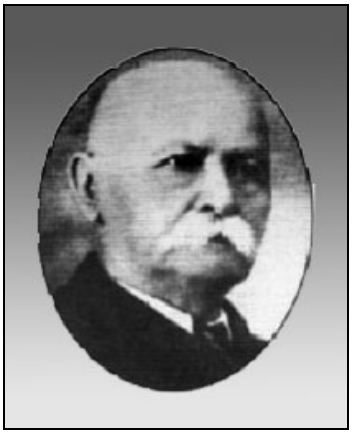

Tanítványainak visszaemlékezései szerint nagy tudású, de a diákokkal jó kapcsolatot tartó, véleményükre, észrevételeikre odafigyelő tanáregyéniség volt. 1892-ben önképzőkört szervezett az iskolában, ennek diákelnöke az 1903-04-es tanévben Tóth Árpád volt. A költő mindig szeretettel gondolt vissza egykori magyartanárára, ezt bizonyítja a Kardos Albert-emlékkönyvbe írt „Köszönöm" című verse is (1927).

1985-től a debreceni kerületi tanári kör titkára, emellett évtizedekig az 1890-ben létrejött debreceni Csokonai Kör titkára is volt. Kardos László szavait idézve: „Pajzsos, dárdás, szerelmes, agg és örökifjú őrangyala volt városának".

Viharos években volt intézményünk tanára, erre az időszakra esett az I. világháború, az összeomlás, a forradalmak és Trianon. Kardos Albert igazgatóként igyekezett a tanításhoz szükséges rendet és nyugalmat legalább az iskola falain belül megtartani.

Nyugdíjazása nem jelentett végleges nyugalomba vonulást: 1921-től az általa létrehozott, 1944-ig működő debreceni zsidó gimnázium első igazgatója 1929-ig. 1944-ben származása miatt Ausztriába deportálták, itt halt meg 1945 elején.

Tanár, nyelvész és irodalomtörténész volt. Tanári és tudósi tevékenységét két indíttatás határozta meg: a zsidó tradíciókhoz való hűség, me-

lyet a szülői ház inspirált, valamint a magyar nyelv és irodalom szeretete, a debreceni kollégiumban töltött évek hatására. Rendszeres szervezője volt az Egyetemes Philologiai Közlönynek és a Magyar Nyelvőrnek.
Kardos Albert emlékét a 40-es évek végétől kezdve a 60-as évek végéig a Fazekas Mihály Gimnázium által szervezett, róla elnevezett iskolaközi irodalmi verseny őrizte, 1999 óta pedig a minden év őszén megrendezett Kardos Albert nemzetközi vers- és prózamondó verseny, melynek fővédnöke a névadót még személyesen ismerő Szabó Magda írónő.
Jelentősebb munkái:
A XVI század magyar lyrai költészete (doktori disszertáció),1883.
Régi nyelv, népnyelv, irodalmi nyelv. – In: Magyar Nyelvőr, 1885.
A magyar szépirodalom története. A legrégibb időktől Kisfaludy Károlyig, 1892.
Magyar irodalomtörténeti életrajzok 1-2. kötet, 1913.
Stíluskritika – In: Nyugat, 1935.
Csokonai barátja, Nagy Gábor, 1940.
Csokonai ószövetségi látomása, 1943.
Oláh Gábor és a Csokonai Kör, 1943.
Róla írott munkák:
Kardos Albert- emlékkönyv, Debrecen 1927.
A nyolcvanéves Kardos Albert, 1941.
Kardos Pál: Kardos Albert születésének 100. évfordulója alkalmából. It 1962.
Nagy János: Kardos Albert nyelvművelő, stilisztikai munkássága – Nyr 1962.
Kardos László: Kardos Albert – It 1970.

Feuermann László

KÁRPÁTI GYÖRGY (Debrecen, 1894 – Karcag, 1962). tanító.
Apja Bécsből Debrecenbe áttelepült malomipari szakember. Az akkoriban felépült debreceni nagymalom főmolnáraként alkalmazták.
Egy debreceni magyar lányt vett feleségül. Öt gyermekük született: Károly, Jenő, Kálmán, Ilona és György.
György még csak négyéves volt, mikor édesapja meghalt. Az özvegyi nyugdíj kevés volt. Hamar megtanulták a nélkülözést. A nagyszülők áldozatos segítsége is kellett, hogy iskoláikat elvégezzék. Elemi iskoláikat Debrecenben, majd a három fiú: Károly, Jenő és György a Ref. Kollégiumban a tanítóképzőt is elvégezte és kántori képzést is szereztek.

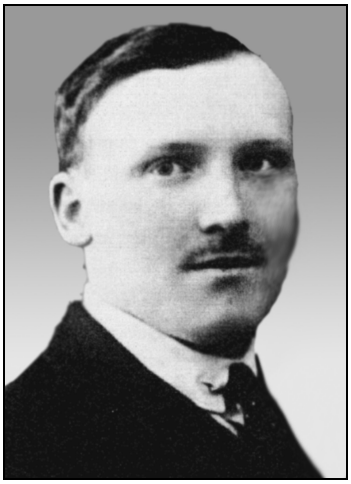

Kálmán szakmát tanult, majd mozdonyvezető lett. Ilonka - az egyetlen lány - a polgári iskola elvégzése után férjhez ment egy erdészhez, akivel Szolyvára költöztek, és ott élt haláláig.
Károly Karcagon kezdett dolgozni, György Békéssámsonban. Jenő az első világháború kezdetén lett katona. Hamarosan a frontra került és alig néhány hónap múlva elesett az orosz fronton.
Károly a katonai behívástól megmenekült, de György – a legkisebb - Békéssámsonból vonult a Ludovikára, majd az orosz frontra. A Lengyelországban folyó súlyos harcokban kellett részt vennie közel fél esztendeig. Csak az isteni gondviselés segítette, hogy életben maradt. Barátai, ismerősei, bajtársai szinte valamennyien elestek. Késő őszi napon, Lublin mellett esett orosz fogságba több száz társával. Ezzel kezdődött a közel hat évig tartó orosz hadifogsága. A fogság minden időszakát Szibériában töltötte sok ezer fogolytársával együtt. A nagyobb városok melletti táborokban laktak, pl. Barnaul, Irkutszk stb. Onnan csak sóvárogni lehetett, de hazajönni soha!
Szigorított börtönben is töltött közel három évet. Súlyos betegen, skorbutot is megkapva, végül fogolycserével szabadult! Teljesen legyengülve, Lengyelországon keresztül – kerülővel - hozták haza, akik megmaradtak. Senki nem várta és nem fogadta őket! Közel hatévi szenvedés után végül megkapták az „elbocsátó

levelet", egyszeri ingyen ebédre szóló utalványt és vasúti jegyet rokonok látogatására.
Később megkapta a Károly Keresztet, mely bizonyította, hogy a háborúban hősiesen helyt állt és végigharcolta.
Mint később kiderült, ez volt élete első és egyetlen kitüntetése, mert akkor a civil életben nem volt szokás jutalmat, vagy elismerést adományozni, különösen pedagógus berkekben. A fizetésen, javadalmazáson kívül más elismerést nem kaptak. Úgy tűnt, hogy ezt az 1945 utáni rendszer hozta szokásba.
A rokonokkal való találkozáskor tudta meg, hogy nővérét nem keresheti fel, mert Szolyván lakott férjével, melyet más országhoz csatoltak.
Szerencséje volt, mert első munkahelyén, Békéssámsonban fenntartották állását. Visszaérkezésével megkezdődött új élete.
A békésmegyei aprócska falu háborítatlan élete megnyugvást jelentett számára. Nagy lendülettel, újult erővel kezdett tanítói munkájához. Ekkor ismerte meg a posta egyik rokonszenves dolgozóját, akit 1924-ben feleségül is vett. Felesége Schlesinger Etelka, a közeli Tótkomlósról került oda a rokon postavezető mellé, mint kisegítő postáskisasszony.
A Békéssámsonban biztosított szolgálati lakásban laktak két gyermekük: György és Jenő születéséig. 1929-ben Károly bátyja segítségével költöztek Karcagra az úgynevezett délikülvárosi iskolába. Az iskola tanulóinak kb. egynegyede cigány volt, akik a közeli cigánytelepen laktak.
A Klebersberg-típusú iskola kényelmes otthont is adott a Kárpáti családnak. A teljesen osztott iskolában városból kijáró tanítók is dolgoztak. A színvonalas oktatás feltételei biztosítva voltak. Nem a származás, hanem a tudás volt a legfőbb érték.
Ebben élen járt az 1936-ig első osztályt kiváló eredménnyel tanító Kárpáti György.
Később ott született gyermekeik (Etelka, 1929 és Zoltán, 1931) is abban a környezetben nőttek 1936-ig. Együtt játszottak az iskolába járó és környéken élő gyerekekkel. Soha nem fordult elő nézeteltérés még a szülőkkel sem. A faji megkülönböztetést mint kifejezést nem is ismerték.
A szülőkkel és gyermekekkel való bánásmódnak és a tanításban elért eredményeknek városszerte híre ment. Így mikor nagyobb gyermekeinek továbbtanulása miatt behelyezését kérte a városba, szívesen teljesítették. Ekkor 1936-ban került Kárpáti György a központi Református Fiú Iskolába. A hattagú család is a központban lakott a Werbőczy utcai bérelt lakásban.
Kárpáti György az új iskolában is első osztályt tanított. Akkor még délelőtt és délután folyt az oktatás, ezért rengeteg idő maradt a gyakorlásra és a tanultak elmélyítésére. Az akkor jól ismert Drozdy-módszerrel és fonomimikával minden első osztályost jól meg lehetett tanítani. Ritkaság számba ment, ha valaki megbukott. Szinte kivétel nélkül jutottak második, illetve felsőbb osztályba. A gyermekek tudásáról, egész évben végzett tanulásáról a vizsgán adtak számot. Ez a református nagytemplomban történt, ahol beosztás szerint minden osztály minden tanulója megjelent és a vezető református lelkész, a rokonok, szülők és nagyszámú érdeklődő előtt felelt minden tanuló. Az osztályonként különkülön tartott vizsgán csak az elnöklő vezető lelkész és a tanító kérdezhetett. Minden tárgyból minden tanuló felelt felszólítás szerint. Egy-egy ilyen osztályvizsga órákig tartott és nagy tortúra volt a tanítóknak és gyerekeknek egyaránt. Viszont minden jelenlévő előtt bizonyították az eredményes évi munkát. Az esetleges hibákra külön felhívták a tanító figyelmét. Visszatérő problémák esetén el is tanácsolták az iskolából.
Kárpáti György tanítványai a legjobbak között szerepeltek, és számtalan dicséretet kapott feletteseitől, a tanulók szüleitől, azok rokonaitól. A pedagógusok és szülők körében jól ismert és megbecsült szakember lett. Nem egyszer felkérték – mivel nagyon szép magyarsággal beszélt - ünnepi beszéd megtartására az ifjúság és felnőttek előtt március 15-én, vagy Madarak és Fák Napján.
Gyerekei növekedésével növekedtek a családi gondok és az anyagi problémák. Ezért külön munkákat vállalt pl. az iparos iskolában. Hetenként több alkalommal tartott szakmai órákat iparos tanulóknak. Mikor gyermekei nagyobbak lettek, maguk is vállaltak iskolán kívüli munkát, hogy a család anyagi gondjai enyhüljenek.
1945 után az anyagi gondokat tovább fokozta, hogy egyszerre mind a négy gyermek tanult. A családfő egyetlen keresete csak úgy lett elég, hogy gyermekei tandíjkedvezmény mellett állami támogatást is kaptak.

Kárpáti György változatlan szorgalommal és hatalmas szakmai gyakorlattal több mint 30 éven át tanított első osztályt. 1945 után nevelőhiány miatt kénytelen volt harmadik osztály tanítását vállalni. Nagyobb gondot nem jelentett, mert hamar bedolgozta magát az új feladatra, de többletmunkát jelentett. Családi és iskolai gondjai meghaladták fizikai erejét és nem bírta tovább a szervezete.
Egyik délelőtti tanítás után hazaérve derült ki, hogy jobb oldala (keze, lába!) nem mozog akarata szerint, sőt beszéde is egyre érthetetlenebb lett. Az orvosi vizsgálat megállapította, hogy agyvérzést kapott. A tanítást egyik napról a másikra abba kellett hagynia. Mivel felgyógyulásához semmi remény nem volt, javasolták nyugdíjazását. 1946-tól tehát megszűnt számára a gyakorlati pedagógia, amit rajongva szeretett.
Ettől kezdve a négy gyermek komoly erőfeszítése kellett, hogy megkezdett tanulmányaikat folytassák, ill. befejezzék. A kapott tandíjkedvezmény mellett év közben is vállaltak külön munkát, magántanítványt stb. Szerencsére György 1946-ban, majd Jenő 1947-ben elvégezte a tanítóképzőt és állásba került, keresethez jutott. Segíteni tudták Etelkát és Zoltánt, akik a Mezőgazdasági Technikumba jártak. Később Etelka elvégezte az Agrártudományi Egyetemet és mérnöki diplomát szerzett, majd Zoltán a tanárképzőt, és testnevelő tanár lett.
Idős Kárpáti György betegségét csak részben lehetett javítani. 1952-ben katonafiának önállóan, kézzel írt levelet, de teljesen soha nem gyógyult meg. Sem a pedagógus munkába, sem a társadalmi életbe nem tudott bekapcsolódni, de lehetőségeihez mérten rajongással beszélt pedagógus pályájáról, munkájáról. Akik hallgatták, vagy hallották, nem tudtak meghatottság nélkül figyelni szavaira. A rokonok, ismerősök előtt bizonyította, hogy a gyermek nevelése, tanítása a legszebb foglalkozás. Akarva, akaratlanul a pedagógus hivatás szeretetét erősítette mindenkiben.
Akkor még nem tudtuk milyen hatást gyakorol környezetére, rokonokra és ismerősökre. Sikeres korábbi munkájának híre volt, ami tovább erősítette hivatása iránti rajongását. Sokakat meggyőzött, hogy a legszebb foglalkozás a tanítói munka! Ez a családjában nem tűnt el nyomtalanul, mert halála után számba vettük, hány közeli és távoli rokon választotta a pedagógus pályát. Kiderült, hogy óvónők, tanítók, tanárok, sőt egyetemi tanárok közel *hetvenen*. Beigazolódott, hogy az ő hatására alakult és nőtt családunk egy csodálatos pedagógus dinasztiává soksok gyermek és felnőtt, a társadalom jó részének hasznára.
Kárpáti Györgyben nem csak a pedagógus pályát rajongva szerető pedagógust tisztelhetjük, hanem példamutatásával egy pedagógus dinasztia megalapítóját is.
16 évi betegség és nyugdíj után 1962-ben halt meg. A város lakosságának nagy részvéte mellett úgy búcsúztak tőle, mint Karcag, a város pedagógusától, aki becsületes emberként dolgozott halálig.

Kárpáti Jenő

KECSKÉS PÉTER (Pocsaj, 1911. július 9. - Debrecen, 1995. július 11.): tanító, szaktanító, tanár.

„Kertész leszek, fát nevelek,
kelő nappal én is kelek,
nem törődök semmi mással,
csak a beojtott virággal."
(József Attila: Kertész leszek)

Emlékét megörökíteni az őt illető tisztelet által sugallt kötelesség. Pocsajban, az iskola melletti Templomzugban lakó, négygyermekes gazdálkodó családban született. A portájuk előtti Szigetrétje, a mellette csordogáló Ér vize kisgyermek korától második otthona volt.
A játszótérként birtokba vett Sziget növény-, rovar- és állatvilágát hamar megismerték. Az élénk érdeklődésű, sok naturális ismerettel rendelkező, ősszel iskolába kerülő elemista kisfiúban szunnyadó értékekre tanítói hamar felfigyeltek. Purzsás tanító úr, aki az V-VI. osztályos gyermekben pedagógusi pályára való

adottságokat vélt felfedezni, az öregedő szülőket felkereste, s őket Péter gyermekük további taníttatására kérte. A megkeresésnek foganatja lett, s Kecskés Péter a következő tanévtől már Derecskén, az Állami Polgári Iskolában tanult. Majd 1928-ban a nyíregyházi Állami Tanítóképzőbe jelentkezett, ahol 1933-ban tanítói oklevelével együtt a templomi-egyházi szolgálat teljesítéséhez is nélkülözhetetlen görög katolikus kántori oklevelet is megszerezte.

A tanítóképzőben az előlegezett várakozásnak megfelelően szép tanulmányi eredménnyel tett bizonyságot. Az internátusban olyan megbízatásokat látott el, mellyekkel csupán a megbecsülteket illették. A reáltárgyakban való otthonossága mellett külön értékelték kifejező grafikai készségét, s a népi motívumok gyűjtésében végzett tevékenységét. Azon diákok közé tartozott, akikre tanárai még évtizedek múltán is szívesen emlékeztek.

A tanszünet mindig a szülői házé volt. Őseitől hagyományozott készséggel tartotta rendben Érparti szőlőskertjüket. Tavaszi szünetben oltotta, nemesítette, vesszeit termőre metszette, nyaranta otthonuk asztalát gyümölccsel terítette. És ezt a szimbolikusnak is tekinthető feladatot évtizedeken át a palántányi emberkék nevelése során is jó szívvel, hozzáértő emberséggel végezte.

Még alig száradt meg a tinta friss kántortanítói oklevelén, amikor hazafiúi kötelességének teljesítésére behívót kapott a nyíregyházi gyalogos laktanyába. Helytállását - kötelező katonai szolgálatának letöltése után - hadapródőrmesteri ranggal ismerték el. Majd ismételten civilbe öltözve 1936-ban elnyerte a csegöldi egyházközség által meghirdetett kántortanítói állást. A rábízott fél iskolányi gyermeket a kezdő tanító hivatástudatával ugyan szeretettel oktatta-nevelte, de az érmelléki szülőföld hiányát, a rokonokbarátok messzeségét a homokos-jegenyés nyírségi táj nem tudta pótolni. 1939-ben földijei üzenetét kapva értesült arról, hogy szülőfaluja iskolájában álláshelyek üresedtek. A Purzsás házaspár nyugdíjazását követően felszabaduló két helyre az 1939. július 23-ára meghirdetett tanítóválasztó gyűlésen - több pályázó közül - az iskolaszék Kecskés Péter és Fekete Julianna tanítók pályázatát fogadta el.

A tantestületbe került fiatal tanerők az előző tanítók által alkalmazott eredményes módszereket megőrizve továbbfejlesztették, ugyanakkor az iskola és a család kapcsolatát tovább erősítették. Tudták, hogy a nevelésben, tanításban, az arra alkalmasok továbbhaladásában csak a szülői házzal együttműködve tudnak még eredményesebben dolgozni. Kecskés Péter középiskolai tanulmányai idején is kötődött szülőfalujához, annak iskolájához. Így lett ő a fiatalon megismert hivatásszeretet továbbvivője.

Még tanítójelöltként, téli szünetekben volt tanítóit rendszeresen felkereste, diákéletéről s a gyakorlóiskolai hospitálásairól, tanításáról elbeszélgettek. Szó esett arról is, hogy az internátusban - a tanítóképző állami jellegének megfelelően – négy felekezet fiaival is a legnagyobb békességben, egyetértésben éltek együtt. A barátságok nem felekezet, hanem azonos emberi értékek keresése nyomán születtek. Már akkor egyre érthetetlenné vált előtte a két vallást elválasztó fal, amely szülőfalujában még mindig lebonthatatlannak tűnt.

Kecskés Péter kinevezését követően - kirándulásokat szervezve - az iskola határát egyre messzebbre tolta. Tanítványaival a szűkebb régión túl Erdélybe is eljutottak, s ennek során az addig csak térképről ismert országrészről közvetlen élményekkel és ismeretekkel tértek haza. Tanóráin és kötetlenebb foglalkozásokon derűs egyéniségével mindig jól oldotta a gyermekekben meg-megjelenő feszültséget. Növendékei szívesen jártak iskolába. Tisztelték, szerették tanítójukat. És ezért tudta őket sok hasznos, s a továbbtanulást is alapozó ismeretre megtanítani. Részt vett az egyházi és községi élet felvállalható munkáiból: iskolahagyottak legényegyletének szervezése, dalárda vezetése, alkalmas fiatalok KALOT tanfolyamaira küldése, Hangya Szövetkezetben könyvelés végzése, szabadművelődési tevékenység, valamint aktív részvétel a leventemozgalomban. E két utóbbi terület volt iskolán kívüli legkedvesebb munkája. Érezte, hogy a közművelődésben és a leventemozgalomban való tevékenységével tud-ja csak feloldani az embereket évszázada elválasztó egészségtelen szemléletet.

A Kecskés házaspár – a kinevezettek 1940-ben házasságot kötöttek – szakmai-közéleti tevékenységük eredményesebb végzése érdekében közvetlenebb kapcsolatot építettek ki a református elemi iskola tanítóival, a Fényes házaspárral. 1941-től már a református és görög katolikus iskola növendékei a leventepályai közös torna-

vizsgával zárták a tanévet. A lányok kék, illetve piros kékfestő szoknyában, fehér blúzban, a fiúk tornamezben együttesen mutatták be látványos gyakorlataikat, versenyszámaikat. Ez a közös nemes vetélkedés nemcsak az iskolások fegyelmezettségéről győzte meg a látogatókat, hanem az évszázados elkülönülést, a két felekezetű és nemzetiségű lakosság közötti feszültség enyhülését is szolgálta.

1941. június 4-én Turcsányi Miklós kerületi esperes a harmadik osztályban tanító Kecskés Péter tanóráin is jelen volt. Látogatása befejeztével teljes megelégedettségét fejezte ki, mivel *„nemcsak tárgyi tudást, hanem lelki motívumokat is talált. Az iskola teljesen jó eredményt mutatott."* Az iskolán belüli feladatok egyre növekedtek. A második világháborúba való belépés a tanítók jelentős százalékát – köztük Kecskés Pétert is – az orosz harctérre szólította. Erről az időről Dr. Bába Miklós tanügyi esperes 1943. május 12-én felvett jegyzőkönyve az alábbiakat tartalmazza: *„Az általános kikérdezés során valamennyi osztályban minden tantárgyból jó előmenetelt mutattak. A tanítók működése példás* és *kiváló. Egyéni minősítés: – Kecskés Pétemé Fekete Julianna kitűnik kiváló modorával és a gyermekek kedélyvilágának állandó élénken tartásával. – Kecskés Péter a tanév nagyobb részét harctéri szolgálatban töltötte, helyettesítését az itthon maradt két tanító látta el. A tanügyi látogatás során jelenlevő tanító modora a gyermekekhez közvetlen, hitvallási és hazafias nevelése jó."*

A frontszolgálat és a tiszántúli háborús körülmények megszűnte után a Kecskés házaspár 1945 februárjában ismételten megkezdte a feljáró gyermekek tanítását. S még az év őszén egyre inkább beleveti magát az iskolán kívüli népművelésbe is. Mint az egész falu jó ismerője, a legényegylet fiataljaiból a legalkalmasabb szereplők kiválasztásával nagy sikerrel mutatták be Móricz Zsigmond Úri muri c. darabját. Az előadást a falu apraja-nagyja meg akarta nézni, ezért háromszor is megismételték.

Az 1945/46-os tanévben az általános iskolai oktatás teljes tagozatának megindításához az egyházközség kiegészítő tantermek és új álláshelyek szervezéséről is gondoskodott. Az 1940. évi 20. törvénycikk előírta, hogy az V-VIII. osztályokban valamennyi tantárgyat már nem egyetlen tanítónak, hanem szaktanároknak kell tanítaniuk. Kecskés Péter ekkor a református iskola vezetésével is kooperálva iskolájában, illetve az iskolák államosítását követően Pocsajban felvállalta a matematika, fizika és kémia tantárgyak tanítását. Eredményes pedagógiai munkássága elismeréseként s az állami iskola sikeres továbbfejlesztésében bízva a képviselőtestület igazgatói megbízatásra javasolta. Pedagógusi igényessége jelzőjeként nem mellékes, hogy 1951-ben Budapesten elvégezte a szaktanítói tanfolyamot, majd 1957-tól az egri Pedagógiai Főiskolán matematika-fizika szakon tanári oklevelet szerzett.

Az élet természetességeként a Kecskés család négy szép kislánnyal gazdagodott, akiknek közép- és felsőfokú taníttatásáról is kívántak gondoskodni (Julianna orvos, Eleonóra gépészmérnök, Angela vegyész-mérnök,. Katalin agrármérnök). 1955 nyarán beadott áthelyezési kérelmüket Debrecen város — 894,-Ft/hó alapfizetéssel — fogadta, s a házaspárt a szabadságtelepi, illetve a Füvészkert utcai iskolába helyezte. Kecskés Péter 1960-tól a Dolgozók Általános Iskolájában óraadó tanárként is tanított. Így részese lehetett annak a munkának, amely a OPI irányításával a felnőttoktatás metodikai fejlesztésének kutatási lehetőségével foglalkozott. Utolsó munkahelye a Simonyi úti Általános Iskola volt, ahol mindenki „Peti bácsi"-ként tisztelte, becsülte a nyugdíjba vonuló tanár kollegát. De pihenni azt követően sem tudott. Népi ülnökként, ifjúsági ellenőrként, AFÉSZ pénztárosként még mindig használni akart. Ezzel egy időben a műhelytelepiek osztott földjén 84 éves koráig egyre többet tudott törődni a *„beojtott virággal"*..

Forrásanyag: Családi dokumentumok, Pocsaji Görög Katolikus Egyházközség irattára, Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Debrecen, VIII. 112/a, 141-K-52/1955, Kakucsi Géza: A pedagógiai műhely kialakulása és működése a debreceni Dolgozók Általános Iskolájában

Kincses Gyula – Kincses József

KISS FERENC (Kenderes, 1862. december 4. – Pestszenterzsébet, 1948. április 9.): lelkipásztor, professzor, rektor.

Kenderesi református tanítói családban született, apai nagyapja kisújszállási, az anyai pedig dévaványai juhász számadó volt. Sokan megtették előtte is és utána is ezt az utat; paraszti kör-

nyezetben élő nagyapa fia tanító vagy lelkész, az unoka pedig külföldet járt akadémikus professzor lesz.

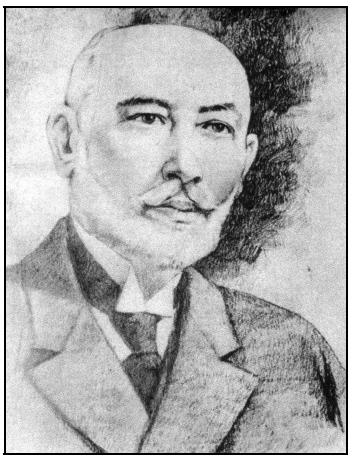

Ez az út az övé. Mezőtúri, késmárki, kecskeméti és debreceni tanulmányai után, 1884-ben az 1538-tól folyamatosan működő ősi Református Kollégium keretébe tartozó Teologiai Akadémián szerzett lelkészi diplomát. A mezőtúri tanítói és segédlelkészi szolgálat után Bécsben, az ottani tudományegyetem Protestáns Teologiai fakultásán folytatta tanulmányait, ahol európai hírű biblikus, historikus és gyakorlati teológiai professzorok előadásait hallgatja, amelyek elmélyítették az addigi hazai teológiai ismereteit.
Hazatérése után karcagi helyettes tanár, majd a 48-as forradalomban és szabadságharcban részt vett Könyves Tóth Mihály debreceni lelkipásztor káplánja, ezután Kisújszálláson helyettes tanár 1892-től, Földesen lelkipásztor 1893-tól, Püspökladányban pedig 1899-től végzi gyülekezeti szolgálatait. Közben 1893-ban megnősül, hat fiúgyermekkel áldotta meg Isten, akiket a legnagyobb szeretettel, hittel és tudományos igényességgel nevelt. Maga pedig a közegyházi munkája mellett egyháztörténeti, irodalmi és gyakorlati teológiai kutatásokat folytatott. Szociális, szeretetszolgálati és iskolafejlesztési tevékenységével a régi tiszteletes és tudós lelkipásztorok örökségét követi, így választják meg 1911-ben a Hajdúvidéki Református Egyházmegye esperesévé, 1912-ben pedig a Tiszántúli Református Egyházkerület püspökhelyettes-lelkészi főjegyzőjévé. Rövid esperesi szolgálata után, meghívás folytán elfoglalja a debreceni Református Teologiai Akadémia belmissziói és lelkipásztorkodástan professzori állását, amit két évtizedig töltött be, majd nyugalomba vonulása után a magyar református Szeretetszövetséget alapítja meg, és haláláig vezeti apostoli lelkülettel az országos diakóniai szolgálatokat. Eme országos jelentőségű szolgálataival több kötet is foglalkozik.
Kiss Ferenc munkásságát a vele foglalkozó munkák érintik, de a legkevesebb mértékben és mélységben az egyetemi tanári tevékenységét tárják fel. Megállapíthatjuk pedig, hogy tudományos igényessége nem hanyagolható el. Ha a professzori munkája előtti időszakot áttekintjük, olyan felismerésre jutunk, hogy 1891 és 1911 között húsz önálló kötete jelent meg. Nem teljes ez a szám, és nem nagy terjedelmű munkákról van szó, de nagyobb része a gyakorlati teológia tárgykörébe tartozó írás - később ennek lett a professzora. Az említett munkáknak a tudományos igényessége felismerhető. Hasonló eredményre jutunk, ha szeretetszolgálati munkássága két évtizedére gondolunk, igaz, itt inkább a szervezői, a szerkesztői és népszerűsítő tevékenység a meghatározó, de a tudományos igényessége itt is kifejeződik. Vessünk egy pillantást a Népbarát című könyvsorozatára, amely az 1941-ben publikált címjegyzék szerint 102 kötetet tartalmazott, s amelynek szerkesztője Kiss Ferenc volt. De szerzője is a Bibliai elmélkedések tíz kötetének és a szeretetintézményeket bemutató négy albumának. Egyébként a Bibliai elmélkedések cím alatt mások is publikáltak a sorozatban az ő felkérésére.
Az egyháztörténeti kötetek jól példázzák, hogy a szerkesztő Kiss Ferenc kiket állít példaképül a leendő lelkészek és presbiterek, valamint a szellemi-lelki táplálékra éhes hívek elé. Íme néhány név, a teológiatörténeti jelentőségű személyek közül: Mélius Juhász Péter, Károly Gáspár, Sztáray Mihály.
Igen gazdag a szépirodalmi anyag is. Ebben szerepelnek a szerzők között klasszikusok és kortárs írók, pl. Csokonai Vitéz Mihály, Petőfi Sándor, Arany János, Tompa Mihály, Eötvös Károly, Zilahy Lajos, Móricz Zsigmond, Szabó Dezső, Harsányi Zsolt, Szabolcska Mihály és mások. Kiss Ferenc szeretetszolgálati időszakában újságot is szerkesztett.
Megállapítható tehát, hogy Kiss Ferenc egyetemi tanári működése előtt is és utána is igényes

teológiai munkásságot folytatott. Az előzmények arról győzik meg a kutatót, hogy munkája mellett tudatosan készült az eljövendő egyetemi tanári tevékenységére, az életmű harmadik szakasza - szeretetszolgálati tevékenysége - pedig feltárja a teológia igazi valóját, hogy az nem öncélú, hanem az egész egyház épülésére adatik. Ezt gyakorolja Kiss Ferenc élete végéig.

Ezeknek az előre bocsátása után forduljunk teológiai tanári munkájának két évtizede (1912-1933) időszaka felé, ahol a szeretet és a tudomány kegyelmi ajándékával munkálkodott.

A Tiszántúli Református Egyházkerület 1912-ben tanszéket létesített a Hittudományi Kar hatodik katedrájaként a belmisszió, a nevelés- és oktatástan előadására a Dégenfeld-Schonberg Imre gyermekei által tett alapítvány felhasználásával.

A tanszék megalapítására Kiss Ferenc püspökhelyettest kérik fel, aki külföldi kutatóút után meg ís kezdi a tanítást 1913 elején. Majd folytatja munkáját az 1913/14. tanévben az egyházi intézményként működő teológián, a következő évben pedig a Magyar Királyi Tudományegyetem Teologiai Karán tanít, ahol őt nevezik ki az egyetem első rektorává. Kiss Ferenc székfoglalóját 1914. október 1-jén tartotta meg. Még abban az évben megalapítja - az egyházkerület felhívására - a Hajdúböszörményi Fiúkálvineumot és megszervezi a Lelkészképző Intézetet, amire azért volt szükség, hogy a Kollégium ne veszítse el a főiskolai rangját, mert az egyetem megalapítása érdekében az egyetemi karairól – teologia, bölcsészet, jogtudomány - lemondott. Egyetemi előadásait megkezdve, a hazai és külföldi tudományos kutatásokat felhasználva megírja és kiadja 1917-ben fontos kézikönyvét „Bevezetés a lelkigondozás és belmisszió elméletébe" címmel. Az 1920 és 1922 közötti években a nádudvari kerület országgyűlési képviselője lett, a parlamentbe kerülésénél a választók népjóléti, iskolafejlesztési és gazdaságszervezési országos jelentőségű munkásságát vették figyelembe. Az országgyűlésben védelmébe vette a forradalmak miatt meghurcolt tanítókat, megszavazta a Habsburg-ház trónfosztását, megbélyegezte a kereszt

énkurzus haszonélvezőit. Egyetemi ta-nári tekintélyét felhasználva 1926-ban megalapítja a Nyíregyházi Leánykálvineumot, amit két év múlva tanítóképzővel bővíttetett.

Tudományos teológiai munkájának elismeréseként a Pécsi Tudományegyetem Soproni Teologiai Kara díszdoktorává fogadja 1929-ben. Kiss Ferenc egyetemi tanári tevékenységét teológiai meggyőződése és predestinációs hite határozta meg.

Az is fontos, hogy az említett ajándékokat nem a világból elmenekülve éli meg a küldetéses ember, hanem evilágban, az egyház és a nép javára. Rektori székfoglalójának első mondatai a következőképpen vallanak erről: „Ez egymásra torlódó események szédítő zuhatagában, az egymást rohanva váltó diadal- és rémhírek pörölycsapásai alatt, a hol káprázatos jövőt, hol irtózatos megsemmisülést sejtető idő százfátyolos kapujánál, döbbenet nélkül, meg nem reszkető kézzel, az elvégzés hitének halálnyugalmával vésem be az új egyetem évkönyvének első érclapjára a megnyitó igéket: Hiszek a magyar nemzet történelmi hivatásában."

Az egyetem rektorának, az intézmény tudományos vezetőjének kitüntetett feladata, hogy az új egyetem teológiatörténeti és tudománytörténeti helyét jövőjével együtt meghatározza. Íme erre vonatkozó további mondatai: „Nem lesznek ez igék itt újak, csak újjá születtek. Szent tradíciók boltja hajlik itt védőn, értőn, biztatón a beköltözőre; Istenről, hazáról beszél itt a fal is; az evangyéliom s a nemzeti kultúra egyszerű köntösű, puritán erkölcsű magiszterei lakták ez ódon bástyát s szolgálták Istent és hazát a nemzeti hivatás ápolásának százados folytonosságában."

Kiss Ferenc teológiai gondolkozását áthatja a magyar népért érzett felelőssége. Hibát követne el, tévútra térne a kutató, ha ezt nem hangsúlyozná. Idézzük tehát a rektor székfoglalójának következő mondatait: „Egyetemi polgárok, kedves fiaim! Helyettünk az idők beszélnek hozzátok; a magyar állam tudományegyetemet állított számotokra, hogy a kultúra minden eszközével tölthessétek be a legszebb emberi hivatást; élni a hazáért. Íme megnyílnak előttetek a kapuk, üljetek lábainkhoz, amink van, mind nektek adjuk; de ha a haza más mezőre szólít benneteket, elbocsátunk, ott is azt a missziót végzitek, a magyar nemzet történelmi hivatását szolgáljátok."

Kiss Ferenc gyülekezeti lelkipásztori, hajdúvidéki esperesi, tiszántúli püspökhelyettesi és kollégiumi professzori szolgálatból érkezett az

egyetemi tanári rektori katedrára. Így hozta magával, lelkében a bibliai és missziói elkötelezettségét, amit tovább folytatott és mélyített tudományos igényességgel és sajátos pedagógiai rendszer alkalmazásával. Egykori teológiai tanárai hatottak reá: Menyhárt János tanári alázatával, Tóth Sámuel megbízható munkaszeretetével, Balogh Ferenc bibliai tudományosságával és magyar nemzeti elkötelezettségével. Utóbbi egyenesen példaképévé lett. Ennek több jele is lett Kiss Ferenc egyetemi tanári munkálkodásában. A teológiai ismeretek elsődleges forrásának a Szentírást tekintette, ő vezette be a tantárgyak közé a Biblia-olvasó órát, a hittanszaki önképzőkörben erősítette a rendszeres zsoltáréneklést, a gyülekezeti igehirdetés megsegítésére elkészítette a Magyarázatos Biblia kiadásának tervét, aminek - anyagiak híján - csak az első kötete jelent meg.

Bibliai szemlélet hatotta át a hittanhallgatók számára kiadott stúdiumait is. 1917-ben jelent meg a belmissziói kézikönyve. 1924-ben adta ki Bevezetés a lelkigondozás és belmisszió elméletébe c. jegyzetét, 1925-ben A lelkipásztori látogatás, 1927-ben A lelkigondozás feladatai c. műveit. Az említett műveire jellemző, hogy a hazai és külföldi szakirodalom felhasználásával állította össze azokat, ezen túl az a pedagógiai szándék is felismerhető, hogy ihlesse s készülő, a jövőben munkálkodó lelkészeket.

Kiss Ferenc professzori munkájának első értékelői a tanítványai voltak. Uray Sándor így ír róla: „Természetesen előadásaira mindig gondosan felkészült, minden előadása vázlatát közölte hallgatóival. Sőt az volt a pompás módszere, hogy az óra végén ő maga rekapitulálta: miről is volt szó. Így könnyedén megtörténhetett az, hogy az első, 1913-1914. tanév végén összszegezte és nyomtatásban is kiadta megtartott előadásainak kompendiumát.

A legtöbb professzornak /úgymond/ az a hibája, hogy azt hiszi, csak az ő tudománya van az egész világon és semmi más; így nem tudnak határt szabni előadásaikban; úgy szintén a vizsgákon a számonkérésekben sem, ezzel szemben, ő, aki érett fővel az életet jól ismerte: tudott bölcs mértéket tartani. Éppen ezért lelki magvetése mindig gyümölcstermő volt."

Értékelték mások is Kiss Ferenc nevelői tevékenységét; a Debreceni Tudományegyetem Hittudományi Kara a Theologiai Szemle összevont jubileumi számával köszöntötte a húszéves működése után nyugalomba vonuló tudós tanárt. Az említett, kötetnek számító kiadványt Csikesz Sándor adta át. Méltató szavaiból idézzük a következő mondatokat: „A patriarchai kor küszöbén megállunk egy pillanatra, hogy átnyújtsuk a magyar protestáns egyházi és tudományos közélet egyszerű szíves ajándékát: ezt a szerény füzetet. Írói majd mind mögötted vannak tovatűnő életkorban, bár kortársak és kartársak, melletted harcolók és veled fáradozók egész csoportjára ösmersz is közöttük. E füzet íróinak legtalálóbb közös neve a tanítványi sereg. Hálásan ösmerjük el, hogy nemcsak életkorban, de a lélek bölcs derűjében az érző szív fejedelmien tékozló szeretetében, az újra meg újra megifjodó akarat lüktető lendületében, az égő személyiség tüneményes munkabírásában, [...] közülünk még a legelső is csak tanítványaid lehetnek és velem együtt a többiek áldásnak és kitüntetésnek érezzük az utolsó helyet is e tanítványok seregében."

Török István akkori /1948/ dékán igy tekint vissza az egész életútra: „Mint professzor - s erről a tanítvány hálájával emlékezhetem meg - gondosan csiszolt és lelkes előadásaival a hallgatóságot állandóan magával ragadta; pátoszának egy pillanatig sem volt kétséges a hitele. A gyakorlati egyházi munkából érkezett professzor, mindnyájunk pásztora, atyai barátja, tapasztalataival átszűrt tanaival és élete példájával nevelt a gyakorlat számára. Előadásai nem egyszer istentiszteletté magasodtak; a tárgyilagosságuk nemcsak ennek ellenére, hanem éppen így is mindvégig megmaradt. Jelentős irodalmi munkásságát tanulmánykötetén és kisebb tanulmányain kívül főleg az egyházi lapok hasábjain fejtette ki. Nagyszámú cikkében a missziói tudományok egyik első útegyengetője hazánkban."

Összefoglaló megjegyzésünkben Kiss Ferenc professzori-rektori tevékenységére koncentrálunk, de nem hagyjuk, figyelmen kívül az ő egész munkásságát, hiszen egyetlen Ura vezeti végig, és egy lelkület - bibliás hit és emberszeretet - határozza meg életútját és szolgálatait. Studens és lelkipásztor a 19. század utolsó és 20. század kezdő évtizedeiben, egyetemi tanár az első világháború idején és az azt követő években. A második világháború előtti és utáni igen nehéz gazdasági időkben szolgált és alapí-

totta meg - Isten kegyelme által – az 50 szeretetintézményt.

Nagy utat tett meg Isten elhívott szolgája, hiszen a nádfedeles kántortanítói otthonból - ahol őrizték a földműves, pásztor ősök emlékét - vezette az útja az igehirdetés szószékéhez, az egyetemi rektori székhez és az országos szeretetszolgálat végzéséhez. Törekedett arra, hogy a lehetőségekkel teljesen éljen, de előtte mindig nyilvánvaló volt, hogy ezek nem emberi teljesítmények, hanem Isten kegyelmének munkája. Költői, prófétai emelkedettséggel vallotta: »El sem tudok képzelni könnyebb munkát, mint isteni küldetésben járni s sáfársággal bízatni meg«. Krisztus gyönyörűséges terhét hordozta életében, munkáiban mindvégig.

A reformátori és az új reformációs tanítással már a szülői otthonban megismerkedett, elmélyült ebben a az ősi debreceni Kollégiumban, és ezt élte, hirdette küldetése során.

Professzori tevékenységébe bevonta a hallgatóit; jegyzeteit ők másoltak, adták ki, és így készítette fel őket az egyházépítő, a népet segítő és embermentő szolgálatra. Kiss Ferenc gyakorlati teológiája és rektori székfoglalója ékes bizonyság erre.

Egyháztörténeti jelentőségű a Lelkészképző Intézet, e Kálvineumok, a szeretetszövetség és a diakóniai intézmények létrehozása, a nyugati teológiai eredmények magyarítása”

Aki a halott tudós hagyatékához közelít, megérinti azt az ő lelkisége. E sorok írójával ez történt húsz évvel ezelőtt és most is a teológiájával való foglalkozás közben, valamint amikor életét így foglaltam versben:

Szeretet végig,
Áldozat vérig;
Szolgálat sírig!

Irodalmi utalások:

1. Kiss Ferenc: Rektori megnyitó beszéd. A Debreceni M. Kir. Tudományegyetem közgyűlésén, 1914. évi október hó 1-jén hangzott el. Debrecen, 1914. 6.
2. Ötvös László: Szeretetszövetség és szeretetszolgálat. Karcag, 1994. 14-28.
3. Uo. 1994. 14-28.
4. Nagy Sándor: A Debreceni Koll. mint egységes intézmény az egyetem kiválásáig. Debrecen, 1940. 510.
5. Kiss Ferenc 1914. 5-4.
6. Uo. 1914. 476.
7. Dr. Kecskeméthy István: Márk evangéliuma /5-6. rész/.
Szerkeszti Kiss Ferenc, kiadja az ORLE. Debrecen, 1916.
8. Kiss Ferenc: A belmisszió kézikönyve. Debrecen, 1917.
9. Forgács Gyula: A belmisszió és cura pastoralis kézikönyve.
Pápa, 1925. Átnézte: Kiss Ferenc.
10. Kiss Ferenc: Bevezetés a lelkigondozás és belmisszió elméletébe. Debrecen, 1924.
11. Kiss Ferenc: A sáfár. Lelkészekről lelkészeknek. Debreceni Prot. Lap, 1924. 24-25. szám.
12. Kiss Ferenc, 1924.
13. A professzor következő jegyzeteit emeljük ki: A belmisszió tárgyköre. Kiadja: Kiss Gyula 3. év. hittanhallgató 1926/27.
- Uo. adta ki A lelkigondozás feladatai c. studiumot I927-ben.
14. Uray Sándor: Dr. Kiss Ferenc /1862-1948/ élete és alkotásai. Kézirat a Nagykönyvtárban. Debrecen, 1965. 2. füzet 48-49.
V.ö. Ifj. dr. Fekete Károly:Kiss Ferenc professzori életműve gyakorlati teológiai szempontból. /Kiss F. öröksége-konferencia. Bp. Zsinati Iroda Tanácsterem, 2006. október 7./ 11.
15. Ferenczy Károly: Honoris causa. Lelkészegyesület, 1929. 41. szám 298.
16. Theol. Szemle IX. 5¨8. 1933. Karácsony 1954. Húsvét --Pünkösd összevont szám. Szerkesztette: Csikesz Sándor.
Török István: Theol. Szemle, 1948. 1. körlevél 77-78.

Ötvös László

KISS IMRE BARNA (Nyírbéltek, 1929. 04. 24. – Debrecen, 2006. 11. 11.): matematika-fizika-technika szakos középiskolai tanár, főkönyvtáros.

1935-től Nyírbélteken végezte az elemi iskola 6 osztályát, majd az általános iskola 5-8. osztályát magántanulóként fejezte be a helyi katolikus iskolában. 1951-ben a debreceni Fazekas Mihály Gimnázium reál tagozatán érettségizett. Egyetemi diplomát a Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerzett 1955-ben. A munka mellett folytatta tanulmányait: az egri Tanárképző Főiskolán 1963-ban műszaki ismeretek és gyakorlati szakon, az Eöt-

vös Loránd Tudományegyetemen könyvtárosi szakon 1968-ban szerzett oklevelet.

Tanári pályáját Mátészalkán, az Esze Tamás Általános Gimnáziumban kezdte, majd 1957-től általános iskolában tanított, előbb Győrteleken, azután Derecskén. Itt 1962-től a Hazafias Népfront járási titkáraként dolgozott, majd 1963-tól a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtárban tevékenykedett 1969-ig. Ekkor ismét visszatér a tanári pályához, előbb a Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakközépiskolában, majd a Csokonai Vitéz Mihály Gimnáziumban tanított 1976-ig. Ismét visszatér a könyvtári munkához, és ’76-tól nyugdíjazásáig, főkönyvtárosi beosztásban dolgozik a megyei könyvtárban, 1989-ig.

Kiss Imre földműves család ötödik gyermekeként született, Nyírbélteken. Paraszti sorból, nehéz körülmények között küzdötte fel magát a művelt értelmiségi szintre. Három diplomát szerzett, dolgozott általános és középiskolai tanárként, könyvtárosként, de soha nem felejtette el, hogy honnan jött.

Elemi iskolás korától szüleinek a földműves munkában segített 17 éves koráig. A II. vh. után kezdett tanulni, először magánúton, majd nyilvános tanulóként. Így szerzett érettségit a Debreceni Állami Fazekas Mihály Gimnáziumban, majd matematika-fizika szakos középiskolai tanári oklevelet a Kossuth Lajos Tudományegyetemen.

Kitartó, szorgalmas és önmagával szemben nagyon szigorú volt tanulmányaiban és munkájában egyaránt. Hatalmas erőfeszítésekre volt képes céljai elérése érdekében, melyekhez makacsul ragaszkodott. Ezek a célok reálisak voltak, de nagyon meg kellett értük küzdenie. Másokkal szemben viszont rendkívül türelmes volt, legyen szó közvetlen vagy tágabb környezetéről. Mindig csendesen, visszafogottan nyilvánított véleményt, de alaposan és meggondoltan. Érdemes volt odafigyelni a szavára. Nagyra becsülte tanítványait. Nem volt híve a poroszos, tekintélyelvű nevelésnek. Tanítási módszere a direkt ismeretközlés helyett a gondolkodtatva rávezetés volt.

Az általa tanított tárgyak (matematika, fizika) általában nem tartoznak a népszerű, könnyű tananyagok közé, mégis sikerült megszerettetni, közelebb vinni tanítványaihoz. Ezt az érdeklődés ébren tartásával, változatos pedagógiai módszerek alkalmazásával és kísérletek bemutatásával érte el. A gyermeki rácsodálkozás motiválta kísérleteit, mint azt egyik példaképétől, Öveges professzortól is sokszor láttuk. Technikai ismereteinek szélesítése, elméleti tudásának gyakorlatba történő átültetése, kísérletező kedve indíttatására műszaki ismeretek és gyakorlat szakon is tanári képesítést szerzett. A tanítás-nevelés központi helyet foglalt el életében. Nagy gondot fordított rá, hogy folyamatosan képezze magát. Óriási tudásszomjjal rendelkező pedagógus volt, szerteágazó érdeklődéssel. A természettudomány volt fő területe, de folyamatosan figyelemmel kísérte a társadalomtudományok fejlődését is. Nagyon szerette a zenét, több hangszeren is játszott (hegedült, furulyázott). Fiatal korától hozzászokott, hogyan kell önképzéssel, kedvezőtlen feltételek mellett is, kemény munka árán elsajátítani a szükséges ismereteket. Életfilozófiája volt az élethosszig tartó tanulás. Mindig precíz időbeosztással dolgozott, és különösen sokra becsülte a tudományos ismeretek forrásait, a könyveket. A könyvtárosi munkában sokat segített pedagógiai tapasztalata. E tevékenységének kezdete szinte egybeesett azzal, amikor a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtárban az addigi szoros értelemben vett kölcsönzési tevékenységhez képest áttértek a szabadpolcos könyvkölcsönzésre és az olvasószolgálati munkában kialakították a szaktájékoztató szolgálatot. Műszaki szaktájékoztatóként a tájékoztatási területnek megfelelő egyetemi végzettséggel rendelkezett, de könyvtárosi szakképesítését a munka mellett szerezte meg az ELTE könyvtá-

ros szakán. A Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár több országos elismerést is kapott ott töltött évei alatt, általagon felüli teljesítményéért (1977-ben Kiváló Könyvtár, 1984-ban Tudományos Könyvtár). A könyvtári munka számára szolgálat volt, az olvasók szolgálata, de egyben tudományos műhely is, ahol a tudás hatalmas tárháza található.

Segítőkészsége tette sikeressé könyvtárosi munkájában. Műszaki szaktájékoztatói tevékenysége idején tanárok, tanulók, kutatók és a műszaki-technikai fejlődés iránt érdeklődők százai fordultak hozzá rendszeresen segítségért. Tudták, hogy bizton számíthatnak rá. Műszaki területen gyűjtött óriási tapasztalata, a könyvtár állományának alapos ismerete, precizitása miatt megbízható segítsége volt a könyvtár olvasóinak évtizedeken keresztül.

Jelentős publikációi maradtak fenn, amelyek könyvtárosi tevékenységének idején készültek, de szorosan kötődnek pedagógiai munkájához, hiszen elsősorban tanulók, tanárok számára készültek. Például a Bevezető a meteorológia magyar nyelvű irodalmába című kiadvány lektora, Dr. Justyák János, a Kossuth Lajos Tudományegyetem Meteorológia tanszékvezető egyetemi tanára a következőket írta a műről: „Kiss Imre a szakirodalom összegyűjtésével hatalmas és egyben kiváló munkát végzett. Mindezt nagy utánajárással, gondosan, igen lelkiismeretesen hajtotta végre. Munkája hézagpótló a magyar meteorológiai tudomány számára, de mindazok számára is, akik a mindennapi élet és a meteorológia közti kapcsolat iránt érdeklődnek."

Felesége szintén a pedagógia területén dogozott 35 évig. Mindkét gyermeke felsőfokú képesítést szerzett. Fia programozónak, lánya gazdasági szakembernek tanult.

1945 után kezdte meg tanulmányait, és a rendszerváltás évében ment nyugdíjba. Mindvégig megőrizte emberi tartását, hű maradt elveihez. Tanári, emberi példamutatása komoly hagyaték mindazok számára, akik ismerték.

Főbb művei, publikációs tevékenysége:

– A természettudományos művek propagandájáról könyvtárakban végzett felmérések alapján, Kiss Imre,
Debrecen: Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár, 1970 - A Módszertani füzetek sorozat kötete.

– Bevezető a csillagászat magyar nyelvű irodalmába, 1945-1985 / Kiss Imre, - Debrecen: Hajdú-BiharMegyei Könyvtár, 1981. - 485 oldalon 3.569 bibliográfiai tételszámmal - ISBN 963 7531 05 X
Technika: 1945-1982 /Kelecsényi Istvánné, Kiss Imre közrem. - Budapest: Múzsák, 1984.- A Könyvtári kistükör: Ajánló könyvjegyzék sorozat kötete.-
ISBN: 963563 041 7

– Bevezető a meteorológia magyar nyelvű irodalmába: 1945-1985 /Kiss Imre .- Debrecen: Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár, 1989.- 574 oldalon 5.686 bibliográfiai tételszámmal .- ISBN 963 7531 47 5

Értékes munkájáért Szocialista Kultúráért Érdemérem kitüntetést kapta 1982-ben.

FORRÁSOK:

Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár katalógusa, személyes dokumentumok, visszaemlékezések.

Kerek Lajos Ferencné, sz. Kiss Judit Katalin

KOLLÁNYI BOLDIZSÁRNÉ Bihari Margit (Élesd, 1877 – Debrecen, 1962): tanítónő.

A tisztelt és nagyra becsült Margit néni Nagyváradon végezte a postamesteri iskoláját és a tanítónőképzőt. Nagyszalontán, Székelyhídon és Nagyváradon dolgozott mint postakiadó és tanító, majd 1909-től Berettyóújfaluban folytatta tanítói pályafutását. „Itt népszerűségnek és közszeretetnek örvendett." Így emlékezett meg róla a Vermes Ernő szerkesztésében megjelent *Bihar vármegye 10 évvel Trianon után* c. kötet. (Berettyóújfalu, 1930)

Margit néni erős egyéniség, határozott, szilárd jellem volt. Munkabírása, munkavégzésének színvonala példamutató volt. A gyermekek iránti szeretete, törődése, mások sorsa iránti részvéte, segítségadása jellemezte pedagógiai pályafutását. Modern gondolkozású nő volt. Szabadságszerető. Igazi demokrata! Ezek a tulajdonságok vezették az egyéni gondolkozásmód, a véleménynyilvánítás, a cselekedetek és a nemes tettek mezejére. Ezért vált ő Berettyóújfalu karakterisztikus, emblematikus személyiségévé.
Életének ellentmondó élményei csiszolták, élesítették tisztánlátását, formálták szemléletét. Hiszen nem mindenkinek adatott meg, hogy Nagyváradon „poroszkáljon" lován a nagyváradi művészvilág színe-java között egyenes derékkal, hosszú szoknyában, zsabós, testhez simuló felső résszel, vagy hosszú szárú szipkájából szippantva cigarettáját írók, költők, filozófusok beszélgetéseit, eszmefuttatásait hallgatva. (A férj kiváló író, költő, újságíró volt, Ady legjobb barátja, a Szabadkőműves Páholy nagyváradi csoportjának tagja, az első világháború önkéntes hadi tudósítója. – Bakó Endre: Írók, költők Újfalu vonzásában).
Margit néni - leginkább egyedül - Berettyóújfaluban tette a dolgát. Felszólalt nevelési értekezleteken, verset, novellát írt, fellépett műkedvelő előadásokon, nevelte három fiát: Sándort, Pált és Endrét, kiállításokat szervezett, említésre méltóan kézimunkázott, és főállásban a református elemi iskola első osztályos gyermekeit tanította. Évtizeden át mindig 1. osztályt!
Volt, amikor 62 gyermek ült vele szemben az osztályteremben. Rengeteg! 62 főt kiművelni alapvető írás-olvasás-számolási készség elsajátítására. Beszélni helyesen, viselkedni, együtt játszani, étkezni stb. Mennyi a tennivaló a tudatlan, neveletlen, hangoskodó vagy szerény, igen csendes kisleányok körében! Logopédusként is működött, ha kellett. A selypítő, a hangokat rosszul intonáló gyerekekkel addig gyakoroltatta a helyes hangképzést, amíg az nem volt tökéletes – emlékezett Pécsi Imréné tanítónő, a volt tanítvány.
Ma három unokája él. Erzsébettől, Katalintól kaptam olyan életrajzi adatot, írást, amik róla szólnak vagy ő írta. Köszönet érte. Elmondták, a Tanácsköztársaság bukása után egy kommunista érzelmű suszter meghalt Berettyóújfaluban. A pap nem temette el. Margit néni megsajnálta, s mint református egyházi tanítónő felállt a szószékre, elbúcsúztatta, imádkozott érte. Volt bátorsága, embersége a végtisztesség megadásához. Különböző érzelmet váltott ki cselekedete a faluban, de az állása maradt! A Rákosi-korszakban idős nyugdíjas volt már. Beszélgettünk. Megkérdeztem: Ezért harcolt Margit néni? Lakonikus válasza ennyi volt: „Nem ilyen lovat akartam" – és mélyet szippantott szipkás cigarettájából.
Pedagógiai munkáját, módszerét csak írásaiból és a volt tanítványai elbeszéléseiből ismerem.
Értekezleteken rendszeresen felszólalt. Egy ilyen leírt felszólalása került a kezembe. Témája: A szülők felelőssége az erkölcsi nevelés területén. Te jó ég! Ezek ma is aktuális problémák. Taglalta a szülők példamutatását a munkavégzésben, a kulturált beszédben, viselkedésben, embertársaink megbecsülésében. A viselkedési normák megtartása és megtartatása igen fontos: továbbvivő, pozitív értékek a családi nevelésben – írta le tapasztalatát Margit néni.
A csoda c. kis írása, úgy vélem, önéletrajzi ihletésű mű a pedagógiai hitvallásról, elhivatottságról. A küzdelem csodájáról, a kitartó, szeretetteljes munka gyümölcséről egy-egy kis valódi kiizzadt gyöngyszemről elmélkedik. Az élethelyzetek konfliktusának megértése vezet az érzékeny gyermeki szívek, lelkek megnyitásához, s apró sikereken keresztül a csodához, a tudáshoz. Meghatóan ír a mindennapos komoly munka tapasztalatairól, örömteljes eredményeiről.
Megható, megdöbbentő az a verse, amit a Bihar c. lapunk közöl 1927. május 12-én. Arról a kisleányról szól, akit nagyon várt az (első) osztályba, de ez a kedves gyermek csak a kilincsig jutott el. Sohasem léphetett be az osztályterembe, mert korán eltávozott az élők sorából. Szomorú ez az írás, empátiától fűtött.
A szeretet virágai övezték. 1934. november 8-án a Bihar c. lap üdvözli Kollányi Boldizsárné huszonötéves jubileumára cikkében. Vasárnap délelőtt volt, és megható ünnepségről számol be a sajtó. Zsúfolásig megtelt a terem. Elöljárók, képviselők Bölöny főszolgabíró, pályatársak, tanítványok, tisztelők, barátok árasztották el az asztalt a szeretet és hála virágaival.
Lelkes éljenzéssel fogadták a jubiláló tanítónőt. Ő a meghatottságát igyekezett leplezni. Beszámol a sajtó Dr. Hajdu Gyula református lelkész

és Salánki Ferenc igazgató méltató, köszöntő beszédéről, amit többször ováció, lelkes taps szakított meg. Hajdu lelkész úr „a lelkes, mindig megújuló, ambiciózus” tanítónőről szól, akinek „szíve igazi tanító szív, lelke igazi tanítói lélek” volt. Salánki igazgató „a gyermekek iránti olthatatlan szeretetét” emelte ki. (A tantestület ezüst cigarettatárcáját nyújtotta át ajándékul.) A gyermekek verse, köszöntője, sok-sok virága hatotta meg Margit nénit igazán.
Mire volt még ideje? Nemcsak a pedagógiának, a gyermeklelkeknek volt ismerője, az elmélet és gyakorlat tudora, hanem *jótékonysági, műkedvelő előadások szervezője és szereplője is tudott lenni.* A Bihar Népe c. lapban 1925. július 16-án dicsérték színészi alakítását, szerepének karakteres megjelenítését Kiss Antal, Dr. Barcsay Károly, Vitéz Joo Ferenc, Fényes György, Debreczeni Lajos, Vinnay István társaságában.
Tanügyi kiállításokat rendezett.
Kézimunkáit díszoklevéllel jutalmazta a MANSZ (háború előtt). Idősebb korában is szerette a társaságot, a szomszédokat. Felkeresték rokonain kívül a pályatársak, tanítványok. Szívesen beszélt a múltról, mutatta fényképeit.
A végtisztességet, a búcsúztatást Dr. Bagossy Sándorné (Málika néni) tanítótársa mondta családja, ismerősei, munkatársai körében 1962-ben. Debrecenben nyugszik.
Hálával és tisztelettel emlékezünk rá – mondták a még élő volt tanítványai.

Hamvas Lászlóné

KÓNYA JÓZSEFNÉ dr. Timon Klára Magdolna (Miskolc, 1938. dec. 7. - Debrecen, 2007. ápr. 19.): középiskolai tanár, megyei szakfelügyelő-szaktanácsadó, egyetemi adjunktus.
Tanári diplomáját 1963-ban szerezte a Kossuth Lajos Tudományegyetem Természettudományi Karának kémia-fizika szakán. Attól kezdve 36 éven át a debreceni Tóth Árpád Gimnáziumban tanított. 1970-től Hajdú-Bihar megyei szakfelügyelő-szaktanácsadó, 1985-től vezető pedagógus. 1989-től adjunktus a Kossuth Egyetemen (KLTE), a kémia szakmódszertani csoport vezetője.
Tanári hivatástudata, a tanítás iránti elkötelezettsége családi indíttatású – édesapja gimnáziumi tanár, édesanyja tanítónő volt, nővére kémiatanár, férje a KLTE professzora. A családban eleven hagyományként őrizték a 48-as szabadságharc tábornokának, dédapjának emlékét. Talán nem véletlenszerűen hozhatjuk kapcsolatba szabadságszeretetével, példás önfegyelmével, munkastílusával.

Eredményes, boldog életútjának forrása a tudatosan vállalt hivatás, a szakma- és gyermekszeretet volt. A szakmai helytállás és a nőianyai szerep példás egységét valósította meg: a szeretet és megértés mellett mindig meghatározónak tartotta a fegyelmezett munkarendet és életvitelt. Gyermekeik szeretetteljes, de következetes nevelése önállóságra és helytállásra irányult. Két gyermeket neveltek Ifjabb Dr. Kónya József intézetigazgató, kutatóorvos a debreceni egyetemen, Dr. Kónya Klára vegyész, kutatásszervező Kanadában él, és négy fiúgyermeket nevel (ők a „távunokák”).
Dr. Kónya Józsefné a múlt század második felében évtizedekig segítette az 1956-ban létrehozott Tóth Árpád Gimnázium pedagógiai arculatának, szellemiségének kialakítását. A klasszikus gimnáziumi képzés jól képzett tanárának nevelői stílusát – a változó kor igényei nyomán – az általános és szakmai műveltség állandó és folyamatos fejlesztése határozta meg. A reáltudományok mellett nagy gondot fordított a humán műveltségi elemekre és a gyakorlati követelményekre.
Mesteri módon alkalmazta a didaktikai és a módszertani elveket – korszerű, élményt adó órákat tartott. Különös figyelmet fordított az ismeretek gyakorlati alkalmazására. Tanítványai

elfogadták és megszerették a kémiát. Egykori tanítványa, később tanárkollégája írta róla: „Óráira mindig felkészült, óravázlatai a feleltetés tervét is tartalmazták."

Diákjaival szemben magas követelményeket támasztott. Igényes, szigorú tanárnak tartották, de sohasem követelt többet és mást, mint amit a tanulási folyamatban – tanári irányítással – feldolgoztak. Ezt pedig élményszerűen végezték – a tanárnő bemutatta a kémia tudományának érdekes és alapvető elemeit, összefüggéseit a modern világ természeti-társadalmi folyamataival, a mindennapi életben, a termelés világában és az emberi környezetben betöltött szerepével. Az érdeklődő legjobbakat igényes szakköri munkába vonta be, több tudásra, jobb teljesítményre ösztönözte őket.

Rendszeresen voltak jól felkészített tanítványai az Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny (OKTV) döntőjében. Az 1970 és 1995 közötti években kémiából kiemelkedő sikert értek el. Szinte mindig szerepeltek a legjobb 20 között, gyakran végeztek az első három hely valamelyikén. Különösen kiemelkedő eredmény volt, hogy a Nemzetközi Kémia Diákolimpián négy diákja is bejutott a csapatba, s ezüst- és bronzérmet szereztek.

Kiváló osztályfőnök is volt, megkülönböztetett figyelmet szentelt a munkaszokások, a munkakészség, a közösségi élet, a hazaszeretet erkölcsi követelményeinek. Személyválogatás nélkül gondoskodott tanítványai fejlődéséről, nagyszerű embereket nevelt. Példás volt a diákok önismeretre és pályaválasztásra nevelése. Hivatásának felelősségét és szépségeit sugározta személyes példájával, eredményes, jó munkájával és kiegyensúlyozott magatartásával.

Méltán választották a kémia szaktárgyi munkaközösség vezetőjévé az iskolában. Ösztönző példája nyomán csiszolódtak a szaktanári módszertani eljárások, differenciálódtak az értékelés és osztályozás módszerei, hatékonyabbá vált a tehetséggondozás, tudatosabbá vált a tanártársak nevelő szerepe. Ez a szervezett együttműködés hatékony munkaformákat és eljárásrendszert alakított ki, amelyre az oktatási koncepciók gyakori változásai közepette igen nagy szükség volt. Mint szaktanár és szaktanácsadó ebben is megértő és mértéktartó volt, helyes arányt teremtett a változások, a célok és az előírások betartása között.

Az országban először a Tóth Árpád Gimnáziumban engedélyezték a biológia-kémia szakosított tantervű képzést. A munkaközösség dolgozta ki a képzési tartalmat, a taneszközök és segédanyagok rendszerét. 1963 és 1979 között az itteni kezdeményezés nyomán vált országossá az ún. tagozatos (szakosított tantervű) képzés. Amikor a gimnáziumokban kötelezővé vált a heti 1 napos szakmai előképzés (5+1), a kémiatanárok kezdeményezésére összefogtak a debreceni Biogal Gyógyszergyárral (amely vállalta a bázisüzem szerepét), és „gyógyszergyártó" szakképzést indítottak. Ez jóval tartalmasabb volt az átlagos gyakorlati oktatásnál (amit tréfásan 6-1-nek kereszteltek át az iskolákban, mert sok helyen nem lehetett nívós képzést szervezni). A Tóth Árpád Gimnáziumban speciális laboratóriumot építettek ki, ehhez kapcsolódott az üzemi képzés. A negyedik év végén minősítő vizsgát tettek a tanulók, és ez sok – felsőfokon tovább nem tanuló – fiatal elhelyezkedését segítette a magyar vegyiparban.

1979-ben az 5+1-es rendszert a fakultatív oktatás váltotta fel. Ebben a rendszerben újból speciális osztályokat indítottak,most már a gyakorlati képzés tapasztalatainak felhasználásával.

Kiváló feltételeket teremtettek a tantervek, tanmenetek kidolgozásával, a technikai eszközök megújításával, a kémiai laboratórium, szaktantermi előadóterem és tanári dolgozószoba létesítésével (ezek szinte tanszéki szerepet töltöttek be). Az igényes munkahely az iskola fontos egysége, egyik központja lett, ahova más tanárok is szívesen jártak be. Ez javította a munkahelyi légkört, erősítette a tantestület összetartó erejét. Dr. Kónya Józsefné – mindennapi feszes munkarendje közepette – a családi ünnepekre és baráti összejövetelekre is gondosan készült. Nemcsak a természettudományokat, hanem a természetjárást is kedvelte. Minden évben állandó résztvevője – nemegyszer szervezője – volt az országjáró, országismereti kirándulásoknak.

Személyiségének varázsával, hivatásszeretetével, kiváló munkájával tanítványai vonzó példaképévé vált, de kollégáit is magával tudta ragadni. Magától értetődően fogadták el a tanáregyéniséget meghatározó alapelvét: a tanárnak mindig a tanulók fejlesztését kell szolgálnia.

Szakfelügyelői-szaktanácsadói munkáját is nagyon komolyan vette. Bemutató órát tartott kollégáinak – ez nem volt általános a pedagógiai közéletben. Érthető, hogy a megye és a város tanárai előtt valódi tekintélyre tett szert: nagyra értékelték és tisztelték. Óramegbeszélései és - értékelései tárgyszerűek, tartalmasak voltak, mert nem a személyre, hanem a munkára irányultak.

Elemző és irányító készsége átlagon felüli volt, s ez rendkívüli kifejező kommunikációval párosult.

Életeleme volt a tanítás. Kiváló tanár volt a szó igaz értelmében. Ugyanakkor vezetői tulajdonságaiban is követendő volt. Különös empátiával fordult a nehézségekkel küzdő kollégák és tanítványok felé. Bölcs élettapasztalatával mindig a segítés, a megoldás módját kereste. Felelősséget érzett szűkebb és tágabb környezetéért.

1989-ben a KLTE Kémia Intézetének felkérésére pályázott a szakmódszertani csoport vezetői posztjára. Természetesen sikeresen. Felelős lett a tanár szakos hallgatók tanítási gyakorlatának megszervezéséért, tagja volt a Természettudományi Kar tanulmányi bizottságának, a Tanárképzési Bizottságnak. Jelentős részt vállalt a tanárjelöltek szakmódszertani képzéséből.

1996-tól nyugállományban is aktívan dolgozott az egyetemi képzésben mindaddig, amíg egészsége váratlanul meg nem roppant. Egyetemi működésével fénylő példát mutatott a fiatal tanárjelölteknek. Követelményeivel és egész magatartásával hivatástudatra nevelt. Szorgalmazta a módszertani stúdiumok megújítását, s ennek eredményeként számos területen változtatásokat végeztek. Meggyőződéssel hirdette, hogy az iskolában képességeket kell fejleszteni, s nem előadni. Az átlagos képességűekkel is meg kell értetni a tanagyag, a tudományág szellemét, alapproblémáit; a szemléltetést és a gyakorlást nélkülözhetetlennek tartotta. Várallyainé Balázs Judit, egykori tanítványa, később tanártársa a Tóth Árpád Gimnáziumban így vallott róla: „Elsősorban középiskolai tanár volt, egyetemi foglalkozásain is tanárokat nevelt. Ott arról beszélt, hogy a tanári munka a legfelelősebb hivatás. Fontos feladat, hogy diákjaival szerettesse meg az adott tudományterületet. A jó tanárnak hitele van a diákok előtt. Ezért kell szakmai maximumra törekedni, pontosan fogalmazni, egyértelműen számon kérni: ezért kell megtanulnunk tanítani... Nála mindenki egyforma esélyekkel indult. Soha nem kivételezett senkivel. Csak a gyerek érdekelte. Egy becsületes diák számára mindig adott javítási lehetőséget, és egy érdeklődő szülő számára mindig volt biztató szó, megértés."

Életpályájának különösen fontos vonulatát jelenti szakmai munkássága.

- 1964-ben országos konferencián ismertette a biológia-kémia szakosított tantervű oktatás tapasztalatait
- Versenybizottsági tagként számos feladatlapot, számítási feladatot állított össze az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyekre és az Irinyi János Tanulmányi Versenyre évtizedeken át, 1971-től
- 1974-től átfogó értékeléseket készített – szaktanácsadóként – az egyes iskolákban folyó kémiatanítás helyzetéről (elemzés és tudásszintmérés)
- 1978-ban sorra jelentek meg tankönyvei és szakmai kiegészítő munkái (főleg a Nemzeti Tankönyvkiadónál)

1. Kémia I. a szakközépiskolák számára 1981. (Jelenleg a 22. kiadás)
2. Kémia I. szakközépiskolai munkafüzet. 1881. (Jelenleg a 23. kiadás)
3. Társszerzőkkel: Kémia III. tk. Gimn.1984. (Jelenleg 21. k.)
4. III. osztályos gimnáziumi munkafüzet 1984. (Jelenleg 21. k.)
5. Társszerzőkkel: Természetismeret I. a tanítóképző főiskolák számára. Jegyzet. 1984.-92. (Jelenleg 2. k.)
6. Kémia I.-III. Tanári kézikönyv 1987. (Jelenleg 12. k.)
7. Összefoglaló feladatgyűjtemény kémiából 1987. (Jelenleg 12. k.)
8. Összefoglaló feladatgyűjtemény kémiából Megoldások 1996. (Jelenleg is érvényes)
9. Társszerzővel: Kémia 9. 2005. (2007-ben is)
10. Társszerzővel: Kémia 10. 2006.

- Cikkek A kémia tanítása c. szaklapban
- Cikkek a Tóth Árpád Gimnázium évkönyveiben
- Kiadványok lektori feladatainak ellátása
- 1988-90. Tantárgyi mérések (csaknem félezer tanuló tudásszintjének mérése, s ennek nyomán megbízható mérőeszköz készítése középiskolások és egyetemi hallgatók számára)

- Szakmai konferenciák és országos rendezvények rendszeres és elismert előadója, szereplője
Kitüntetések, elismerések:
Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1970.
Kiváló Tanár, 1976.
Miniszteri Dicséret, 1979.
Kiváló Munkáért, 1986.
Ágai Endre-díj, 1988.
Szent-Györgyi Albert Emlékérem, 1991.
Richter Gedeon Alapítvány életműdíja, 2000.
Kiváló Egyesületi Munkáért (Magyar Kémikusok Egyesülete) 2005.
Tóth Árpád Gimnázium Pro Schola-díja, 2006.

Polgár Sándor

KORSÓS JÓZSEF (Debrecen, 1916. szept. 7. – Nyíregyháza, 1987. júl. 14.): tanító, ált. isk. tanár, igazgató.

Debreceni iparoscsaládban született. Nehézségek árán, de a szülők mind az öt fiút tisztességgel kitaníttatták. Öccsével, kinek nevét általános iskola viseli Karcagon (Korsós István) a pedagógus pályát választották.
Tanulmányait Debrecenben végezte. 1938-ban kántortanítói oklevelet szerzett a Református Kollégium Tanítóképző Intézetében. 1941-ben házasságot kötött Porzsolt Margit tanítónővel. Boldog házasságukat a második világháború szakította félbe. Súlyos sebesülése után orosz hadifogságba került, ahonnan hosszú évek múltán szabadult. Ezek az évek rányomták bélyegüket a későbben megromlott egészségére.
Házasságukból három gyermek született. Szerény pedagógusi fizetésükből szeretetben felnevelték őket, mindhárman felsőfokú képesítést szereztek. A fiúk a műszaki pályát választották, a szülők hivatását csak leányuk folytatta.
A pályakezdő évek, a többszöri költözködés után Nyírvasváriban telepedtek le, ahol az általános iskola igazgatójává nevezték ki. A falu hamar befogadta a szorgalmas házaspárt. Az oktató-nevelő munka mellett sokat tett a közösségi élet alakításában is. Színjátszó kört, énekkart szervezett. Felesége a község lányait, asszonyait fogta össze (kézimunka, háztartási ismeretek stb.).
A tantestület is igazi, jó közösséggé formálódott. Jól példázza az iskola és a szülők kapcsolatát a következő történet. A budapesti VIT-en egy tehetséges parasztgyermek képviselhette a falu tanulóifjúságát. A község apraja-nagyja összefogott a siker érdekében. Selyemzászlót hímeztek, melynek egyik oldalán az úttörők jelképét, másik oldalán a magyar történelem nevezetes eseményeit és évszámait örökítették meg. Annyira elnyerte a szervezők tetszését, hogy az úttörők szövetsége székházában kiállították.
Ismerve a vidéki emberek pénzügyi lehetőségeit, nyári munkát szervezett a tanulók számára. Játszva ismerkedve a környezettel, a növény- és állatvilág rejtelmeibe vezette be őket. A tudás és a munka örömét plántálta diákjaiba. A szünidőben az üres tantermekben selyemhernyót tenyésztettek, ősszel makkot, akácmagot stb. gyűjtöttek. A befolyt szerény összegekből pótolták a kirándulások költségeit. Így jutottak el a síkvidéki gyerekek a hegyek közé. Maradandó emléket hagytak a diákokban a Szalajka, a Garadna völgyében az igazi nomád táborozások, ahol közösen főztek a szülők, tanárok, gyerekek, vagy kapaszkodtak fel kötél segítségével a „magas” hegycsúcsokra. Felejthetetlen élményt jelentett a fővárosi kirándulás, Budapest nevezetességeinek megismerése.
A hazaszeretetet, a nemzeti büszkeséget nem szólamokban hirdette, hanem kézzelfogható közelségbe hozta a tanulókhoz. Fontosnak tartotta az ifjúság lelki, szellemi gondozását. A felnőttek tiszteletére nevelés kapcsán kedves emléket őrzök. Az édesapám szervezésében nagyon szeretetteljes műsorral kedveskedtünk az első osztályos tanító néninknek – Lukács An-

nuska néninek – nyugdíjba vonulása alkalmából. (Ma is fülembe cseng Csajkovszkij Altatódala. Néha ezzel ringattam el én is álomba unokáimat.)
A szabadidő kultúrált eltöltése kapcsán évente több alkalommal vonultunk tömött sorokban a közeli kisvárosba színház-, illetve mozi látogatásra. Szívügye volt a zene, az olvasás megszerettetése is (könyvtárfejlesztés).
Nagy hangsúlyt helyezett a tanulók testi, egészségi fejlődésére. Az iskola, korábban grófi kastély parkjában lehetőség nyílt a testnevelési órák mellett egyéb szabadidős sporttevékenységekre, év végi színvonalas tornabemutatókra. Az óraközi szüneteket tanár-diák röplabdameccsek színesítették.
Büszkeség töltötte el valamennyi nevelő és iskolás szívét, amikor 1953-ban a rádiót körülülve együtt szurkoltak és ünnepelték az aranycsapat 6:3-as győzelmét az angol válogatott felett.
Szeretettel fogadta, és személyes példamutatással egyengette a pályakezdő kollégák lépéseit. Álljon itt egy idézet Gazda Lászlónak, a Déri Múzeum későbbi igazgatójának egy névnapi ajándékkönyvbe írt soraiból:

Józsi bácsinak!
„Köszönöm a gondosságod, / Köszönöm a félted. / Bárhol leszek a világon / Nem felejtem Néked!”

Csendes szavú, de szigorú, következetes volt. Bizalommal fordultak hozzá beosztottjai, és az emberek ügyes-bajos dolgaiban is segített eligazodni.
Oktatói és vezetői munkája mellett is képezte magát. Elvégezte Egerben a Pedagógiai Főiskolán a biológiai-földrajz szakot.
A munkában eltöltött évek 1962-1964-ig Nyírbátorhoz kötötték. Itt is igazgatói teendőket látott el. A tanévet lezáró oktató-nevelői munkát összefoglaló beszámolóit mindig magas szinten értékelték felettesei.
Életútját a hivatástudat, a gyermekek iránti szeretet kísérte. Alkalmazkodva a változó oktatási-nevelési módszerekhez mindvégig élvezte vezetői, kollégái és a szülők bizalmát, elismerését.
A család 1964-ben Nyíregyházára költözött, ahol a Bessenyei György Tanárképző Főiskola tanulmányi osztályát vezette, nyugdíjazásáig.
Nyugdíjas éveit csendben, népes családja (9 unoka) körében, kissé megromlott egészségben 71 éves koráig élvezhette.

Bús Zoltánné Korsós Judit

KOVÁCS GYULÁNÉ Barabás Margit (Magyarhomorog, 1928. október 13. – Berettyóújfalu, 2006. szeptember 19.): általános iskolai tanár.

Földművescsaládban született. Itt nőtt fel két leánytestvérével együtt. Ez a szeretetteljes, nyugodt légkör meghatározta egész életét.
A magyarhomorogi hatosztályos elemi után polgári iskolai tanulmányait magánúton, Berettyóújfaluban végezte. Továbbtanulási szándékáról nem mondott le, tanulmányait a debreceni Dóczy Tanítónőképzőben folytatta. Leérettségizett, és 1949-ben az egri Pedagógiai Főiskola földrajz–rajz szakos hallgatója lett. A komádi nevelőotthonban eltöltött gyakorlóév után, 1953-ban tanári oklevelet szerzett.
A hajdúnánási nevelőotthonban eltöltött évek nemcsak a pályakezdő tapasztalatszerzésben, hanem életének további átalakulásában is jelentősek voltak. 1955-ben férjhez ment. 1957-ben Berettyóújfaluban nevelőotthont alapítottak. A megye pályázatot írt ki gyakorlattal rendelkező pedagógusok számára. Margó jelentkezett. Pályázatát elfogadták. 1957. augusztus 1-jén ő lett a nevelőotthon *első* kinevezett pedagógusa, amit mindig szívesen emlegetett.
Berettyóújfalu sokat jelentett életében. Nyugdíjazásáig itt dolgozott. Lakást kaptak. Itt születetett két leánya: Jutka és Tünde, majd unokái. Itt találta meg az életét egyre jelentőségteljesebben kitöltő és meghatározó tevékenységét: a szövést. A szövés segítséget jelentett a mindennapok tanári munkájában is. Lépésről lépésre, továbbképzésről továbbképzésre bővítette ismereteit, szívós munkával, akarattal és tudásvággyal a mindennapi feladatok mellett.

A nevelőotthoni, vagy ahogy itt nevezték Berettyóújfaluban, a gyermekvárosi munka nem volt könnyű. Komoly egyéni és csapatmunkát, pedagógiai rátermettséget igényelt. A nehéz sorsú, családból kidobott, elfelejtett, megsebzett fiatalok a pedagógus mellett szülőt, barátot kerestek, érzékeny, együttérző segítőtársra vágytak. Ezeknek a gyermekeknek olyan pedagógus, szaktanár kellett, aki szaktekintélye mellett *ember* volt. Aki csendes bölcsességével, közös együttmunkálkodással olyan légkört tudott teremteni, hogy ezek az „emberkék" ki tudtak nyílni, zárkózottságukat fel tudták oldani, kérdezni mertek: a társas együttélésről, a morálról, a megjelenésről, a kulturált beszélgetésről, az otthonteremtésről, a jövőépítésről, ízlésről, és ami még fontos: a munkavégzésről, a becsületről. Sokat beszélgettek a gyerekekkel. Margóra figyeltek. Egyénisége segítette munkájában. Halk szavú, figyelmes, gyermekszerető volt. Meghallgatta őket. Ő maga példát mutatott. Egész életében kitartóan dolgozott. Munkája pontos és esztétikus volt. Elvárta ezt a munkamorált tanítványaitól. Kedvesen, derűsen, de megdolgoztatta őket – óráján és a délutáni foglalkozásokon is. Ez a jókedv és derű pozitívan hatott a tanulókra és a munkatársaira egyaránt. Rávezette őket, hogy a fegyelmezett, jól, pontosan végzett munka adja az igazi boldogságot. Egyik kolléganője így jellemezte: „Kínos pontossággal, de nem izzadságszaggal tette dolgát." Munkatársai ezért is elismerték, szerették. Tanítványai nyugdíjazása után is visszatértek hozzá, felkeresték, beszámoltak életükről, eredményeikről, de ha szükség volt rá, gondjaikat is feltárták, tanácsot kértek. Talán egy pedagógusnak ez jelenti a legnagyobb örömet, elismerést.

Margónak a földrajz-, és főleg rajzóráin ugyanez a gondosság, alaposság, szakmai felkészültség volt tapasztalható. Délutáni foglalkozásain már szerepet kapott a grafikai és szövő alkotóműhelybeli foglalkozás.

A rajzterem melletti rajzszertár tiszteletparancsoló gazdagsága, rendje lenyűgözte a gyerekeket. A „kincsek" birodalma, a szép kövek, népi edények, üvegek, szőttesek, reprodukciók, termések, a színek, a formák elbűvölték a gyerekeket, megnézték, megtapogatták a tárgyakat, szívesen festettek és rajzoltak.

Egyszer csak bekerült a gyermekváros rajztermébe a szülői ház szövőszéke. A gyermekek megilletődve körüljárták, megcsodálták, felvetették és elkezdtek szőni. Ismerkedtek az ősi mesterség alkotási folyamatával. Ezen az egy munkafolyamaton (avagy munkafolyamatok sokaságán) annyi hatás érte a gyermeklelkeket, ami egy külön tanulmányt is megérne.

Erkölcsi, értelmi, érzelmi hatások tárházát lehetne felsorakoztatni. Ezt tette Margó a gyermekekért. A szövés komoly munka. „Margó pedig csodálatosan szőtt" – mondta a kolléganője. Tudtuk, láttuk mi is. Mély alázattal, elszántsággal, türelemmel tervezett és szőtt. Boldog ember volt. Kiegyensúlyozott, kedves, harmonikus. Éreztem, hogy tartását és emberi méltóságát a szövőmesterségnek és a nevelésnek köszönheti. Megtalálta magában a kincset, amiért érdemes volt dolgozni. Örömet szerzett magának is. Tudott alkotni. Hiszen minden emberben valamilyen szinten benne él, hogy tegyen, alkosson, öröme legyen, egyeseknek vagy akár egy közösségnek pillanatnyi vagy tartós boldogságos élményt szerezzen.

Margó átadta tudását. Gyermekcsoportokat, felnőtteket, pedagógusokat, érdeklődőket, sőt családja férfi tagjait is „megfertőzte" ezzel az alkotási lázzal.

Szívvel-lélekkel, fáradságot nem kímélve képezte magát. Ezzel gazdagodott és gazdagított másokat is.

1965-ben Bényi Árpád többéves rajz komplex továbbképzésén a grafikai csoportban kiváló minősítést kapott.

1977–79: a Rajztanári Stúdió debreceni szövőkomplex szemináriumán kiállított szövött anyaggal, dolgozattal („A kender útja a vetéstől a szövésig") szerepelt. Szintén kiválóan megfelelt eredménnyel végzett.

1980–1989 az Országos Népművelési Intézet B és C kategóriás szövőszakkör-vezetői tanfolyamát sikeresen elvégezte.

Nyaranta sem pihent. 1980-ban és 1981-ben Balatonalmádiban, 1982-ben Gödöllőn az országos Művelődési Intézet nyári alkotótábori meghívásának tett eleget.
1982–ben a Hajdú-Bihar megyei Népművészeti Egyesület alapító tagja lett.
1983-ban a Városi Művelődési Központ szövőtanfolyamát vezette. Ide járhatott a város aprajanagyja.
1993-ban alapító tagja a Bihari Népművészeti Egyesületnek
Önzetlenül segített az embereknek tanácsaival, szakirodalommal, fonalrendeléssel, tervezőmunkával stb. Grafikái, gyapjú- és vászonszőttesei kiállításokon szerepeltek. (Ezek zsűrizettek, számozottak.) A Bihari Múzeumban segített a program összeállításában, a kenderfeldolgozásról szóló állandó kiállítási anyag elrendezésében, a szövőszék bemutatásában.
Kiváló munkatárs, segítőtárs volt. A „csapattársakhoz", barátokhoz ragaszkodott. Tisztelte barátságukat, tudásukat. Meg kell említenem őket: Dr. Papp Lászlóné, Hubert Erzsébet, Borbély Jolán, Holb Margit, Petrás Anna.
1988-ban nyugdíjba vonult. 1997-ben férje elhunyt. A szövés egyedüllétében is támaszt jelentett. Kongresszusokra járt, népi hagyománygyűjtésben vett részt, itthon, Erdélyben, Ukrajnában, Szlovákiában.
Családja támogatta, segítette munkáját, útjait.
Kitüntetései:
Kiváló Munkáért (1978)
1984-ben 35 éves úttörőmunkáért kapott elismerést.
Családját szívvel-lélekkel, szeretettel és hittel nevelte. Leányaira és családjára, három fiúunokájára nagyon büszke volt; az építészmérnökre, a leendő közgazdászra, Lászlóra, aki főiskolás, rajz–hittan tanári szakon tanul és festményei kiállításokon szerepeltek (sajnos nagymamája már nem láthatta munkáit).
Leányai így emlékeznek rá: „Anya csodálatos volt!"
Kállai Irén, a Bihari Múzeum vezetője segítőkész, tettre kész, közösségi embernek tartotta.
Kolléganője, Lovas Olívia Szende így írt róla: „Tanította tanítványait a szövésen keresztül a tiszteletre, az alázatra a népművészet iránt."
2006. szeptember 19-én elment egy melegszívű, remek ember, pedagógus.
A kórházban még tervezte, mit fog szőni a felvetett szövőszéken.
Kívánom, lelkes tanítványai sorában legyenek valakik, akik a szövőszékén hagyott fonalat tovább szővik…
Köszönöm az adatokat, a segítséget lányának Sziklainé Jutkának, tanártársának, Lovas Olívia Szendének, és Kállai Irén múzeumvezetőnek.

Hamvas Lászlóné

KOVÁCS JÓZSEF dr. (Seregélyes, Fejér megye, 1912. szeptember 5. — Budapest, 1983. március 8.): magyar-francia szakos középiskolai tanár, Kossuth-díjas tankerületi főigazgató, diplomata, belgiumi (BENELUX országok) magyar nagykövet, alapító főiskolai főigazgató, az első UNESCO asszociált főiskola megalapító főigazgatója Magyarországon, a Munka Érdemrend arany fokozata kitüntetést három ízben elnyert pedagógus és számos más kitüntetés birtokosa.

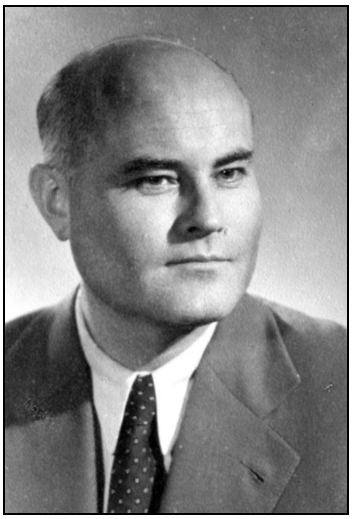

A Fejér megyei dunántúli paraszti világ, a Hadik és Zichy grófok kastélyainak közelségében, az első világháború borzalmai és megpróbáltatásai közepette cseperedett és eszmélkedett a hadiárvából lett kiváló pedagógus.
A szülők alakját, emlékét talán leghívebben a költő-báty, Kovács Imre református esperes sorai idézik meg:
"Édesanyám, Bozai Éva, /Kilencszázhúszban halt meg szegény / Poétás apám megelőzte. /Galícia vad harcmezején / őt tizenötben gránát

ölte./ Aratása volt a halálnak. / Fiatalon vitte el őket."

A hősi halott Kovács apát, Sándort garabonciásként ismerték a vidéken. Az árvaságra jutott öt gyerek gyámja a Hadik János gróf kastélyában fűtőként dolgozó Csontos János sógor lett, a lovakat is tartó anyai nagyapa, Bozai János után. A lóval bánni tudást egészen kis gyerekként sajátította el a kis Jóska.

Csontoséknál a mestergerendán egy Petőfi verseskötet is lapult. Esténként télen ebből olvasta fel Kukoricza Jancsi történetét az árváknak. „Petőfivel aludtunk el, ő volt szegénységünkben a gazdagságunk."- írta visszaemlékező könyvében. Az iskolaévek a 4. elemiig Seregélyesen Szalánczi Károly tanító úr irányításával, majd az ő segédletével a szombathelyi árvaházban teltek. A sikeres vizsgák letétele után a szombathelyi Faludi Ferenc Reálgimnázium tanulója lett 1923 szeptemberében.

A városi diákévek az előrehaladás mellett nehézségeket is hoztak, a családi-falusi környezetből kiszakadás, az egyedüllét, az árvaság érzésének feldolgozása különösen érzékennyé tették az egyébként is szerény fellépésű fiút."Tantárgyaim közül az irodalom vonzott leginkább…Rajongásig szerettem földrajztanáromat, dr. Bezzegh Gyulát, aki sok emberséget tanúsított irányomban nyolc éven át, az ágrólszakadt kis árva iránt. Jelesre is tudtam a földrajzot végig!"- vallotta életrajzi ihletésű könyvében (Tegnaptól holnapig. Bp.1978.)

A szépségek emlékezete társult az emberi gonoszság, rosszakarat felidézésével is. Gimnáziumi igazgatója Schummer és Schlosser, a történelemtanár megnehezítette debreceni egyetemi felvételijét. És mégis sikerült!

Hankiss János, a francia tanszék professzora és Milleker Rezső dékán segítségével a hiányzó erkölcsi bizonyítványt fellebbezéssel pótolták

Az 1931-32-es tanévtől Kovács József a gróf Tisza István Egyetem magyar-francia-német szakán beiratkozott hallgatója lett Debrecenben, s itt az internátusban kapott elhelyezést. A tanítás ekkor még az ősi református kollégiumban folyt, de a Nagyerdőn már épült az új egyetem. A későbbi nagyformátumú, igényes, kedves pedagógus hivatásszeretete Debrecenben szilárdult meg. A debreceni egyetemen ismerhette meg a nagy elődök mellett a kortárs szellemi élet kiválóságait, a népi írókat, teológusokat, sőt a jogászokat, orvostanhallgatókat is. A felsőbb évfolyamon Móricz Zsigmond, Veres Péter, Csűry Bálint, a teológus testvér Kovács Imre, Kiss Tamás versei, írásai nagy hatással voltak a fiatal bölcsészre, de a francia irodalom professzora, Hankiss János javaslatára Párizsba készült. 1934-ben egy súlyos mellhártyagyulladás visszavetette szülőfalujába dr. Fornet Béla belklinikai professzor tanácsára. Nyolc hónap kórházi kezelés után újra otthon! A gyógyulás után 1936-ban indulhatott útnak Párizs felé — Budapesttől Bécsig hajóval, innen vonattal Strassburgon át Párizsig. Ekkor próbálhatta ki először nyelvtehetségét, tudását két útitárs francia lány társaságában. „Ady Endre ismert verse dalolt bennem: Itt volnék hát, a vágyak szent városában"- írta visszaemlékezésében.

Két évre a Sorbonne hallgatója lett (1936-38), s a legkülönfélébb szolgálatokból tartotta fenn önmagát (iskolapedellus, takarító, mindenes egy úri svéd mérnöki háznál, majd egy francia gróf, a Chabannes család palotájában).

A Sorbonne némi csalódást okozott, „az előadások valami középkorias konzervativizmust sugalltak", mégis nyitottabbak voltak a debreceni irodalmi légkörnél. És az újságok, az emigrációban élőkkel, a párizsiakkal formálódó kapcsolatok, a francia nyelv és kultúra rétegeinek megismerése megalapozták a tanári diplomát, amelyet 1939-40-ben sikerrel megvédett a Debreceni Egyetemen. Ez évben a Tisza István internátusban felügyelő tanárként dolgozott, s nyáron a Hankiss professzor-féle nyári egyetemen Pierre Moorgati és Francois Gachot nevű francia előadók társaságában tevékenykedett.

Itt ismerkedett meg későbbi feleségével, Liska Máriával, aki Békéscsabáról tanulni érkezett a debreceni egyetem matematika-fizika szakára. A debreceni nehéz, hatalmas havas, hideg tél után a fiatal pár a Felvidéken, Rimaszombatban kapott állást. 1940-ben már a második világháború szele kísértett, de a 12 debreceni friss diplomás még demokratikus szellemben, nyugodt körülmények között kezdhette meg tanári pályafutását.

Kovács József magyar és francia nyelvet, irodalmat tanított az Egyesült Protestáns Gimnáziumban. Friss házas (1941) és friss diplomás tanár volt egyszerre. A debreceni és a sorbonnei évekből táplálkozott, de új, főként baloldali hatások érték kollégái Bolla József, Dobos Jó-

zsef, K. Nagy István, Nagy Gábor, egykori debreceni diáktársai révén.

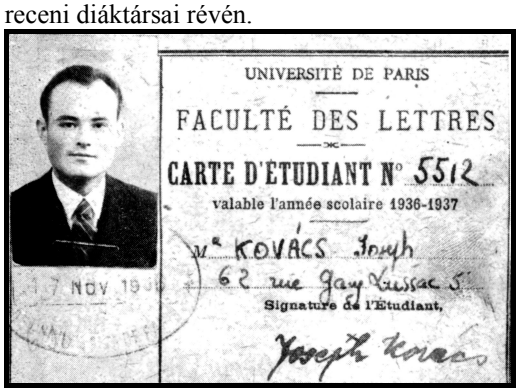
UNIVERSITÉ DE PARIS
FACULTÉ DES LETTRES
CARTE D'ÉTUDIANT N° 5512
valable l'année scolaire 1936-1937
Mr KOVÁCS Joseph
62 rue Gay Lussac 5e
Signature de l'Étudiant,
Joseph Kovács

Igazolványa a Sorbonne-ról

1944 őszén megkezdődtek a bombázások, állandó szirénázás, pincékben élés következett. Menekültek áradata érkezett Erdélyből, Békés, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár megyékből, akik nyugatra indultak volna tovább. Megszűnt a tanítás az iskolákban, a gimnáziumban, a háború sok áldozatot követelt. A zsidókat gettóba zárták, többeket elhurcoltak, kevesen tértek vissza. A hegyekből francia katonák törtek elő, 1944 karácsonyán Rimaszombatban a németek menekültek, s megjelent az első szibériai kinézetű szovjet katona, Tyima kapitány, egy moszkvai egyetemi hallgató.

A rimaszombati békés családi otthon „parancsnoksággá" vált. A tanárok a pincében húzták meg magukat. A francia mellett az orosz nyelvet törték, egykori 1912-es tankönyvekből tanultak oroszul.

1945. június 20-án a tanárok és tanítványok egy része már Magyarországon volt, hiszen a csehszlovák területeket el kellett hagyniuk. Előzőleg 1945. május 9-ét úgy élték meg, mint a háború, a fasizmus feletti győzelem napját. Valóban kinyíltak a határok, egész Gömört, a hegyeket be lehetett járni, ez korábban tiltott volt.

1945. május 24-én a Szlovák Nemzeti Tanács megszüntette az Egyesült Protestáns Gimnáziumot Rimaszombatban. A magyar érettségit a Lévay József Református Gimnáziumban lehetett letenni Miskolcon 1945 júniusában. Az utolsó igazgató Holéczy Miklós volt.

1945 új állást hozott, északról délre költözést: Békéscsaba, a feleség szüleinek otthona fogadta be a fiatal pedagógus párt és nevelt leányukat, Balog Juliskát.

A békéscsabai Lorántffy Zsuzsanna Leánygimnáziumba nevezték ki tanárnak Kovács Józsefet. Az ottani tanári kar jórészt polgári, demokratikus gondolkodású emberekből állt, de a román határ közelében, a Viharsarokban élő pedagógusok bizonytalanok voltak. Az országban változások zajlottak, két év Békéscsaba után (1945-47) Szombathely következett—a tankerület élén (1947-49).

A háború után az ország oktatási, kulturális rendszerét, életét fel kellett építeni, át kellett szervezni. Az egykori felekezeti iskolák állami kézbe kerültek. Közben folyt az eszmecsere a fiatal írókkal, Féja Gézával, Cseres Tiborral, Darvas Józseffel, megismerték József Attila nevét, verseit.

Az akkori tankerületben (Vas, Győr-Sopron, Zala megye) 90 %-ban felekezeti képzés folyt (tanító-, óvónőképzés), a tanárok 70 %-a nem is politizált. 1948-tól átszerveződött, demokratizálódott a diákélet. Nyaralásokat szerveztek a gyerekeknek a Balatonra, a pedagógusoknak Keszthelyen szaktanári továbbképzést biztosítottak. 1949-50-ben egyre nagyobb hányad folytatta tanulmányait a középfokú oktatásban. Új középiskolák nyíltak meg Celldömölkön, Sárváron, Kapuváron, Körmenden, Vasváron, Csornán, Jánosházán.

1950. január 1-jével a Mária Terézia korabeli tankerületi főigazgatóságok megszűntek országszerte, új közigazgatási, tanácsi rendszer lépett érvénybe.

Kovács Józsefet az akkori államtitkár, Szávai Nándor új feladattal bízta meg. A sashegyi ösztöndíjas intézet igazgatói teendői vártak rá. Az ország különböző tájairól érkeztek a növendékek, mintegy ötszázan. Az együttélés nehézségekkel járt, s csak egy évig tartott, mert 1950 nyarától Darvas József miniszter helyettese ként új feladat várt rá a Közoktatásügyi Minisztériumban. A tapasztalatokkal felvértezett pedagógus és családja Budapesten élt (1950-53). Ebben az időben este tíz óra előtt nem volt illendő a minisztériumból hazamenni!

1952-ben a Pedagógiai Szemlében jelentették meg az ún. minimális közoktatási programot és értékelték az 1945 óta eltelt időszak eredményeit.1950-ben került a vezetésbe Jóború Magda és Orbán László.

Kovács József feladata az új tankönyvek kiadása és szerzőinek megtalálása, felkérése lett. Mil-

liós példányszámokkal dolgoztak, pályázati rendszerben a Közoktatásügyi és a Tankönyvkiadó főfelügyeletével.
1952-ben rendezték meg az országos nyelvtantanítási konferenciát, amelynek főreferátumát a miniszterhelyettes tartotta. Az anyanyelvi oktatás ügyét páratlan lelkesedéssel támogatta a konferencia az általános és középiskolai szinten. Az 1952 novemberi nyelvtantanítási konferencián már az egyetemi szintről is támogatást nyert a program. Ekkor Pais Dezső professzor mondott bevezetőt. Megjelent Tompa József akadémiai leíró nyelvtana és az Anyanyelvünk az iskolában című módszertani folyóirat. 1953-55-ben mégsem itt folytatódott Kovács József Kossuth-díjas pedagógus pályája, hanem a fővárosi pedagógus szakszervezet élén. Ez időben súlyos válságok, viták, értelmetlen iskola- és felsőoktatási intézményátszervezések mentek végbe politikai felsőbb utasításra. Erdey-Grúz Tibor volt az oktatásügyi miniszter. Rossz közérzet jellemezte a közoktatás vezető szakembereit.
1955-57 között a külügyminisztérium új feladattal bízta meg a franciául kiválóan beszélő, művelt pedagógust. A debreceni egyetemi évek és a francia tapasztalatok alapozták meg kinevezését diplomáciai szolgálatra. Ekkor már négy gyermek (két fogadott, Juliska és Marika és két időközben született Éva és László) nevelése is hárult a családra.
A diplomáciai szolgálatot nagyköveti szinten elsőként Kovács József látta el Brüsszelben.
Korábban csak ügyvivői szintű volt a kapcsolat Magyarország és a Benelux államok között.
A francia nyelvtudás igencsak hasznára vált a nagykövetnek, mert a követség alkalmazottai között alig volt megfelelően képzett munkatárs. A fogadásokon és tárgyalásokon Baudouin király előtti megjelenésétől az alacsonyabb szintű nyelvi és emberi környezetben kellett helytállnia. A megbízatás egészen 1957-ig tartott, 1956 új helyzetet teremtett. Megszűnt a nagyköveti képviselet, ismét ügyvivőt küldtek ki Budapestről Belgiumba. 1957-62 egy újabb, hosszabb periódust hozott Kovács József számára a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium élén. Az intézmény 1912. február 1-jén nyílt meg, a fővárosi nevelők egyetlen továbbképző intézete volt szerteágazó feladatkörrel; továbbképző tanfolyamok és tudományos előadások, laboratóriumok szervezése, gyakorlóiskolák, pedagógiai könyvtár, Pedagógiai Múzeum irányítása. 1957-ben a beindított Apáczai Csere János Szabadegyetemen 4200 fő vett részt, itt előtérbe kerültek a gyakorlati szemináriumi formák. A szabadegyetem megszűnésével az 1961-62-es évtől a munkaközösségi forma lett a továbbképzés módszere. Összesen 32 tematikus továbbképzési forma szerepelt a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium programjában. 1958-1961 között 4915 fő vett részt a képzésben. Az 1961-62-es tanévben, az intézmény fennállásának 50. évében a szemináriumot egy felsőoktatási kormányrendelettel megszüntették. A Fazekas Mihály Gyakorló Gimnázium költözött a szeminárium épületébe.
Az 1960-70-es évek már Kelet-Magyarországon teltek. 1962-72 között új, valóban nagyszabású tervek megvalósításába kezdett a tapasztalt pedagógus. Tanárképző főiskolát kellett teremteni az ország egyik legelmaradottabb régiójában. A kukoricaföldek, erdőszéli területek helyén, Nyíregyházán először a Vasvári Pál utcai épületben, majd a Sóstói úton az új épületekben indulhatott meg az első magyarországi Unesco asszociált főiskolában a képzés. Kovács József vállalta. Egy számára ismeretlen város, Nyíregyháza mellé állt. Talán a debreceni egyetem közelsége is bátorította, a Báthoryak, Rákócziak hagyományai, a felvilágosodás, Bessenyei György szelleme is vonzotta. Tájékozódó látogatás után az egész család Nyíregyházára költözött. A fiatal főiskola 1962. szeptember 21-én nyitotta meg kapuit. Óriási hatással volt a város és az északi régió kulturális életére, de felvirágzott a sportélet, az oktatás is. A főiskola Bessenyei György nevét vette fel, nevelési és tanárképzési feladatokat látott el. Ez volt a hőskor, az alapítás, az építkezés időszaka. Az alapító főigazgató szellemi központot teremtett Nyíregyházán, a sóstói erdő természetes környezetében álmodta meg a korszerű nemzetközi kapcsolatokkal is rendelkező intézményt. Ide hozatta Bécsből a névadó Bessenyei György, a felvilágosodás alakjának fehér márványszobrát, amely ma a kiválóan működő, de gondokkal küzdő főiskola hatalmas Bessenyei-auláját díszíti.
Kovács József 1972-ben számos kitüntetés birtokosaként, de betegségekkel, nehézségekkel is sújtottan nyugdíjba vonult, s visszatért Budapestre (leánya, Éva az egykori alma mater, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem, fia

László, a BME közlekedésmérnök hallgatója lett).

Kovács József az 1970-es évektől betegeskedve Budapesten élt családja körében, de aktív szellemi munkával teltek hétköznapjai. Szellemi örökségét életrajzi ihletésű pedagógiai könyve (Tegnaptól holnapig. Bp. 1978), számos írása, előadása, fénykép- és hangfelvétel őrzi.

1983. március 8-án adta vissza lelkét a teremtőnek. Temetése társadalmi esemény volt a Farkasréti temetőben. Életét 70 évesen érezte befejezettnek és teljesen lezárhatónak. Sok titok maradt feltáratlanul mindig új fordulatokkal, változásokkal, hányattatásokkal teli, árvaságból induló, de magasba szárnyalni tudó életútján. Családját, barátait nagy veszteség érte halálával. Unokái, Kincses Melinda és Márk (Éva leányának gyermekei) akkor Debrecenben éltek, de az első lépéseket még a barátságos budai családi otthon kertjében tehették meg a nagyapa óvó tekintetétől kísérve. Sem a kertet, sem kedves mosolyát, sem bölcsességét nem élvezhettük többé.

A Farkasréti temető egyik magaslatán, az egy szál fából kifaragott mintegy két méter magas kopjafa áll méltóságteljesen, rajta faragott tekercs, amely az alapítót jelképezi. A sírhely családi környezetben, a maga egyszerűségében és természetességében őrzi Kovács József emlékét.

Források:

1. Kovács József: Tegnaptól holnapig. Egy pedagógus visszaemlékezései. Tankönyvkiadó. Budapest 1978.
2. Kovács Imre: Vallani—csak: vallani. Versek. Debrecen 1984.
3. Pedagógusok arcképcsarnoka. Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület. 2006.
4. Horváth Dezső: Apjuk helyett—állam. Felső-Magyarország Kiadó. Miskolc 2006.
5. Margócsy József: A pedagógus és az élet. Tankönyvkiadó. Korszerű nevelés. Bp. 1984.
6. Kincses Kovács Éva: Az öt karika bűvöletében. Grafit. Nyíregyháza 2006.
7. A Kovács-család archívumának, hagyatékának darabjai, személyes dokumentumai, beszélgetések, lejegyzések alapján szerkesztett kézirat: dr. Aporné dr. Kovács Éva Bp. 2007.

Aporné Kovács Éva

KOVÁCS TIBOR (Hajdúnánás, 1924 - Debrecen, 2006): gyógypedagógus, szaktanácsadó.

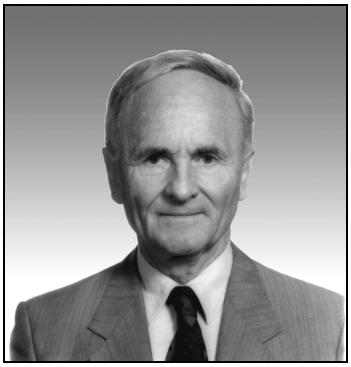

Életrajzi adatai pontokba szedve alig egy oldalt tesznek ki. Ha az adatok mögötti emberi, szakmai tartalmat veszem számba, az megtölt egy könyvet, amint azt az Orando et laborando címet viselő 2006-ban megjelent önéletrajzi könyvében el is olvashatjuk.

A róla szóló emlékezést saját szavaival kezdem. „Szakmailag tanárnak érzem magam, de református egyházi kötődéseimtől, belül hordozott hazámtól nem tudnék megválni. Csak ha hívnak odafentről.” - írta az említett könyve záró soraiban.

A debreceni Református Főgimnáziumban érettségizett, majd a francia hadifogságból hazatérve elvégezte a debreceni Teológiai Akadémiát, és segédlelkész lett a Nagytemplomi gyülekezetben (1950–ben).

1954-ben, mikor a szószékről püspöke leparancsolta – mert „csak a Biblia által hordozott üzenetet hajlandó közvetíteni” – előbb segédmunkás, majd képesítés nélküli nevelő Tornanádaskán. 1954-ben vette feleségül György Márta gyógypedagógust, akiben a lelki társ mellett szakmai társra is talált. Két gyermekük született.

1968-ban szerzett gyógypedagógusi diplomát. A gyógypedagógia gyermekközpontúsága, különös emberformáló volta vonzotta erre a terültre, amikor lelkészi hivatását ott kellett hagynia. A pedagógiának ebben a világában megtalálta azt, ami értéket jelentett a számára. 1972-től a tartalmi fejlesztés feladatára létrejött az OPI-ban a gyógypedagógiai részleg, amely a tantervek átdolgozását, és az új típusú intézmények (pl. foglalkoztató iskola) tanterveinek kidolgozását

végezte. Szakfelügyelőként beletartozott abba a tízfős teambe, akinek a véleményét szakmai kérdésekben kikérték. Ezen időszak tartalmi korszerűsítéseinek tevékeny részese.

Tanítani nagyon szerettem és tudtam is - írta, mivel azonban szerette volna távol tartani magát az iskolai ünnepélyek politizálásától, Debrecenbe visszakerülve 1973-ban a Megyei Pedagógiai Továbbképzési Intézetbe hívták dolgozni, ahol lehetőséget kapott, hogy az iskolaérettség, iskola-előkészítés, néma-értelmes ol-vasás, korai beszédfejlesztés, korrekciós osztályok indításának a kísérleteit vezesse.

Az ekkor induló korrekciós osztályok szervezésében, az ott tanító pedagógusok felkészítésében, megsegítésében jelentős tevékenységet fejtett ki Dr. Szabó Pál segítőjeként.

Mint lelkész, mint költő a szavak mestere volt. Nem véletlen tehát, hogy mint gyógypedagógus a beszéddel, annak írott változatával - az olvasással, az olvasászavarral, a diszlexiával - foglalkozott legtöbbet. Ezen a területen munkássága jelentős szakmai értéket képvisel. Munkásságával új iskolája indult a hazai diszlexia-kutatásnak, mely a magyar hangtanra épül, és nyitott a határtudományok felé is. Az olvasási - helyesírási zavart (a diszlexiát) nyelvi fejlődési zavarként határozta meg az „Olvasni és írni jó!" /1971,1981/ fejlesztő-korrekciós feladatlapjaihoz írt bevezetőjében:

„A beszéddel kapcsolatos analizáló-szintetizáló képesség zavara a nyelvi fejlődés bármelyik szakaszában felléphet. Így a hallott beszéd idején az akusztikus elemzés és összehasonlítás, a mondott beszéd tanulása idején a beszédmotoros tagolás és kivitelezés, az olvasott beszéd tanulásakor a látási alakfelfogó, tagoló és összehasonlító képességek zavarai jelentkezhetnek, az írott beszéd tanulása idején pedig, mindezekhez még a vizuo - motoros kivitelezés problémái is társulhatnak."

A terápia mindig egyéni - írja, melyhez az orvosi, logopédusi, pszichológusi segítségadás mértékét megítélő komplex gyógypedagógusi szakértelem lenne szükséges. Tekintettel kell lenni a zavar okára, idejére, figyelembe kell venni az értelmi, érzelmi, akarati képességeket.

Ekkor dolgozta ki a diszlexia–prevenciós gyors tesztet. Ez az „olvasáshoz szükséges képességek tájékoztató jellegű vizsgálata beiskolázás idején," - amellyel az óvodai nagycsoportban és az első osztályban év elején lehet feltérképezni az olvasáshoz - íráshoz szükséges képességek meglétét vagy hiányát. A teszt sztenderdizált, a mai napig biztos eszköz a szakemberek kezében a diagnosztizálásnál. Elkészítette a képességek kialakításához, fejlesztéséhez szükséges feladatlapokat is. Ugyanígy kidolgozta „Az olvasási készség vizsgálata" címmel a felmérőlapot az általános iskola második-negyedik osztálya számára, és itt is elkészítette a fejlesztéséhez szükséges feladatlapokat. Ez azért jelentős, mert a gyakorlat számára mai napig alig létezik olyan diagnosztikus eljárás, amelyhez a képességfejlesztő feladatlapok is kidolgozottak. Munkáit a Hajdú-Bihar Megyei Pedagógus Továbbképzési Intézet és a Magyar Pedagógiai Társaság Debreceni Területi Tagozata adta ki.

Ezek a kiadványok a mai napig használhatók, jó fejlesztő anyagok, amelyek munkáltatóak, színezhetőek, játékai egy része nagyítva, mágneses táblára alkalmazva, osztályszinten is használható. Arról álmodott, hogy jó lenne, ha minden olvasás-helyesírásgyenge gyermek kezébe gyakorló szöveget, színes feladatlapokat és játékokat adhatna..

Emlékezem rá, mint olyan kollégára, aki ma ritkán tapasztalható tulajdonságokkal rendelkezett: emberség, erkölcsi tartás, kollegalitás, szerénység.

Alkotó pedagógiai munkára ösztönözni, kezdeményezéseket bátorítani kevesek adománya. Ő ehhez is kitűnően értett! Az abban az időben megjelenő kisegítő-foglalkoztató iskolás tankönyvek nagy részét Hajdú-Bihar megyei gyógypedagógusok írták, a megszületett tankönyvek mögött az ő segítő támogatása állt. Szaktanácsadói tevékenységéről így ír:

„Mint megyei szakfelügyelő is igyekeztem belső autonómiámat megtartani. Ezt úgy lehetett, hogy vállaltam az ütköző szerepét. Nem adtam át kollégáimnak az ütéseket, amelyek egy értelmetlen ideológia rezgésszámai alapján születtek."

Értelmiségi közérzet című versében így fogalmaz: „Terhelten buta parancsokkal, s pa-rancsot adó parancsnokkal, gyakran szívünkbe szúró kínnal, zsebünkbe rejtett Nitromint-tal élünk, Európába szakadt hittel: ké-pességeink alatt" /1975/

Mint pedagógus csak egy Maróthi-díjat kap (1979).

Egyházától - gesztus talán? - verseskötetei megjelenésének támogatását (öt önálló kötet) és lehetőséget, hogy oktasson a Református Tanítóképző Főiskolán és a Református Hittudományi Egyetemen (1986-1998).

A megemlékezést a pedagógiáról vallott soraival zárom: „Tapasztalatom szerint a pedagógia tehetség dolga, kibontakoztatni az egyéni adottságokat: művészet." Benne mindkét adottság megvolt.

Az általa írt pedagógiai kiadványok jegyzéke:

- Játékok, feladatlapok, gyakorló szövegek olvasás – helyesírásgyenge gyermekeknek /1971/.
- Az olvasási-helyesírási zavarok korrekciója (Olvasni és írni jó!) /1971/.
- Képes nyelvi program elmaradt beszédfejlődésű és beszédhibás gyermekek számára /1977/.
- Manipulációs eszközök az olvasástanítás kezdetén/1977/.
- Munkalapok a kisegítő iskola 1. o. olvasás–korrekciójához /1977/.
- Útmutató a kisegítő iskola 1. o. olvasás-korrekciójához /1977/.
- Értelmes némaolvasásra való nevelés/1978/,
- Játékok és manipulációs eszközök a diszlexia korrekciójához /1978/.
- Feladatlapok és manipulációs eszközök a diszlexia korrekciójához /1981/.
- Olvasásterápia számolópálcikával /1996/.

Majorné Szathmári Erzsébet

KÖBLÖS SAMU (Retteg, l875. augusztus 30. – Debrecen, 1939. szeptember 30.): középiskolai tanár, gimnáziumi igazgató.

A ma Romániához tartozó Rettegen született református lelkészcsaládban. Iskoláit és egyetemi tanulmányait Kolozsváron végezte. 1899-ben tanárjelöltként lett a böszörményi gimnázium helyettes tanára, majd oklevelének megszerzése után 1903-tól 1937-ig az iskola igazgatója. 1914 és -18 között, majd 1934-től -39-ig a Kálvineum irányítását is ellátta, tehát nyugdíjba vonulása után sem szakadt meg a kapcsolata az intézménnyel.

A hajdúböszörményi gimnáziumra jellemző volt, hogy néhány igazgatója több évtizeden át töltötte be tisztségét. (Kozma Sándor 35, Mihály János 30 év.) A vezetőként eltöltött hosszú idő is segítette ezeket a kiváló pedagógusokat, hogy egységes szellemi közösséget formáljanak.

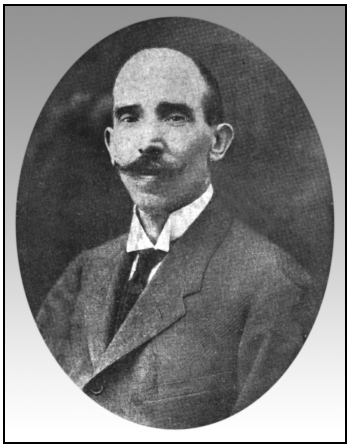

Különösen nagy feladat várt ezen a téren Köblös Samura, mert megválasztásakor csak hét osztálya volt az iskolának, ebben az időben vált az intézet főgimnáziummá, igazgatása első tanévének végén tartották az első érettségi vizsgát.

Ő irányította a már meglévő iskolaépület bővítését, a földszinten működő üzletek átalakíttatását tantermekké, szertárakká, a jelenlegi lépcsőház is l910-ben kapta végleges formáját. Komoly erőfeszítést igényelt tőle és tanártársaitól a könyvtárfejlesztés, megfelelő szemléltető eszközök beszerzése, a közösség hagyományrendszerének (ballagás, majális) megteremtése.

Az ORLE (Országos Református Lelkészegyesület) vezetői Baltazár Dezső püspök, Kiss Ferenc teológiai tanár és sok névtelen munkatárs és adományozó megalapították a Kálvineumot, hogy a nehéz sorsú lelkész- és tanítóárvák számára továbbtanulási lehetőséget biztosítsanak. A fiúk internátusa Hajdúböszörményben épült fel a magyar református egyház és a város áldozatkészségének köszönhetően.

Az intézmény építési munkáinak szervezésében, az egyházi és világi hatóságokkal való egyeztetésben Köblös Samu kiváló szervezőnek bizonyult.

1914-ben megnyílt a diákotthon, amelynek ő lett az első igazgatója. A háborús viszonyok között, amikor az élelmiszerek beszerzése is nagy gondot okozott, sikerült szellemi és anyagi értelemben megfelelő biztonságot nyújtania bennlakó diákjai számára.

Köblös igazgató úr értékrendszerét a haza- és nemzetszeretet, valamint fogadott városa, Hajdúböszörmény iránti elkötelezettség jellemezte. A magyar múlt tiszteletét Kolozsvárról, Mátyás király és Bocskai szülővárosából hozta magával. „[…] elhagytam Bocskay házát és rátaláltam Bocskay népére" vallotta igazgatóságának 25 éves jubileumán rendezett ünnepségen böszörményivé való átlényegülését magyarázva.
Pedagógiai ars poeticáját a szeretet határozta meg. Jellemző volt rá a következő önértékelés: „s ha végül a gondjaimra bízott ifjúságra néztem, mindenkiben először is a testvért láttam, aki szeretettel közeledik felém, s akihez nekem is testvéri szeretettel és atyai jóindulattal kell lépéseimet megtennem még akkor is, ha annak csintalansága vagy pajkos éretlensége ráncba szedeti homlokom redőit."
Bölcs vezető volt, a tantestületben keletkezett feszültségeket határozottan, de tapintatosan simította el. Tanártársa, dr. Sarkadi Nagy János (néhány év múlva utóda az igazgatói székben) így emlékezett meg róla: „Isten […] Köblös Samuban olyan vezetőt adott nekünk, aki a kálvinista hagyományoknak megfelelően primus inter pares volt. Ő mindent megértő és mindent megértetni akaró szellemével évtizedeken át elérte, hogy tanári karunk oly harmónikus, kollegiális életet élt, amivel példát adhatott más intézeteknek." Ösztönözte kartársai alkotó tevékenységét, hagyta érvényesülni azokat a nevelőket is, akik nehezen viselték el az akkori közoktatás merevebb gyakorlatát. Vezetése alatt a gimnázium a város szellemi életének jelenét és jövőjét egyaránt meghatározó tényezőjévé vált. Az iskola növendékei (Maghy Zoltán, Pálnagy Zsigmond, Litkey György) teremtették meg Király Jenő művésztanár irányításával a böszörményi festőiskolát, amelyet ma is büszkén vall elődjének a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep.
A Kálvineum országos beiskolázású intézmény volt, diákjai sokfelé, még a határon túlra is elvitték a város és az alma mater hírét. Az internátusban puritán szigorúság uralkodott, de nem zárta béklyóba a növendékek gondolkodását, ezt bizonyítja, hogy a végzettek, bentlakósok később a társadalmi élet legkülönbözőbb területein töltöttek be jelentős szerepet (Kállai Gyula, kommunista miniszterelnök; Losonczy Géza, az 56-os forradalom mártírja; Bertalan Imre, amerikai református püspök).
Köblös Samu társadalmi szerepvállalásai is igazolják azt a megállapítást, hogy Magyarország kultúráját a pedagógusok teremtették meg, tartották és tarják fenn. A falusi oskolamesterek, polgári és középiskolai tanárok, és a pályája vége felé méltóságos címet is elért igazgató. Nemcsak azzal, hogy az iskolában jól tanítottak és becsületre neveltek, hanem oktatáson kívüli munkájukkal is.
Az igazgató úr kollégáival együtt népművelő előadásokat szervezett, egyik alapítója és hosszú éveken át aktív tagja a városi dalkörnek, újjászervezte a Polgári Casinót.
A magyar közoktatás és a böszörményi szellemi élet jelentős alakja volt, méltó arra, hogy emlékét megőrizzük, példáját kövessük.
Források:
A Hajdú-Böszörményi hatosztályú Ev. Ref. Gimnázium értesítői l899/l900 –l910/11 évf.
A Hajdúböszörményi Ref. Bocskay-Gimnázium évkönyvei l911/12-1939/40. évf.
Dr. Sarkadi Nagy János válogatott írásai

Csiha László

KÖZÉPESY MÁRIA (Nagyvárad, 1916. december 9. – Berettyóújfalu, 1994. június 13.): általános iskolai tanár.

Ahogy telnek az évek, úgy egyre jobban előtérbe kerül gondolatomban a múlt, és ezzel együtt felidéződnek fiatal éveim fontos, meghatározó egyéniségei, emberei.
Így jutott eszembe latintanárom, *Középesy Mária*, akivel később egy tantestületben dolgoztam, és aki segítette, gazdagította pályámat. Nagy

tudással, intelligenciával, segítő szándékú szigorral jellemezhető magyar–történelem–német, majd orosz szakos polgári iskolai tanárnő volt.
Felvettem a kapcsolatot ma is élő két testvérével, készségesen segítettek, így életrajzi adatait is közölhetem.
Mária néni Erdélyből származott szülők gyermekeként 1916-ban Nagyváradon született.
Édesapja, dr. Középesy Dezső főszolgabíró volt. Édesanyja öt gyermeknek adott életet, de kettő korán meghalt. Két testvére most is Cegléden él. Fiútestvére gyógyszerész lett, főgyógyszerészként ment nyugdíjba. Leánytestvére, Magdolna együtt élt vele Berettyóújfaluban. Szervezte, vezette a mindennapok otthoni tevékenységét, sőt korrepetálással szegényes anyagi helyzetükön is segített.
Középesy Mária a középiskolát Hajdúböszörményében a Bocskai gimnáziumban végezte, mindig jeles eredménnyel. 1939-ben a szegedi állami tanárképző főiskolán kitűnő bizonyítvánnyal magyar–történelem–német szakos tanárnői képesítést szerzett.
Mint fiatal tanárnő Sárospatakon a római katolikus polgári iskolában tanított két évet, majd egy évre Tótkomlósra került. Azután beadta áthelyezési kérelmét a berettyóújfalui Polgári Fiúiskolához, és itt, a később általános iskolává alakult intézményben dolgozott nyugdíjba vonulásáig, 1972-ig.
Az iskolarendszer átalakításával német diplomáját a tanítási órákon nem kamatoztathatta, ezért a debreceni Kossuth egyetemen elvégezte az orosz szakot.
A háború után 1945–46-ban megkezdték Berettyóújfaluban a gimnázium szervezését. Szülők, tanárok (Sárdi igazgató), a falu vezetői észlelték, hogy Nagyvárad elvesztése nagy űrt jelentett az ifjúság okításában, hiszen Berettyóújfaluból és környékéről sokan tanultak Nagyváradon. Ezért kigondolták, kiharcolták, megszervezték és létrehozták Berettyóújfaluban az Arany János Gimnáziumot. (1996-ban ünnepelték 50 éves jubileumát.)
Mi, tanulók többletmunkát vállaltunk. Polgári iskolai tanulmányaink mellett a hét délutánjain és vasárnap délelőttönként különbözeti vizsgára készültünk fel tantárgyanként. Középesy Mária tanárnőnek jutott a legnehezebb feladat. Latint tanított. A négy év latin nyelvtana, szókészlete, helyesírása, fordítása hatalmas anyag, éppen ezért nap mint nap „tömte” a fejünkbe a tudást; kitartóan, következetesen, időnként kevéske humorral tűzdelve gyötörtük egymást. A feladat, az elvárás, a megfelelés kényszere mindkét oldalról (tanár-diák) nagy felelősséget jelentett. Ő volt, aki új, ismeretlen tárgy tanításával edzette agyunkat, jellemünket. Keménysége, céltudatossága, emberszámba vevő követelése hatott ránk. Igazságszerető, felelősségvállaló ember volt, a feladat nagyságához mérten dolgozott és dolgoztatott bennünket. Eredményes vizsgánk után a gimnázium 5. osztályába léphettünk.
Középesy Mária tanárnő tulajdonképpen részt vállalt e tettével, tanártársaival egyetemben egy „új értelmiség” nevelésében. Hiszen az akkori közéletnek új „szellemiségű”, tanult emberekre volt szüksége. Helytállást, morális tartást nyújtott nekünk, a nemzet sorsát alakító munkánkhoz. Gimnáziumi, egyetemi felvételizőknek is mindig segített.
Németül tanuló gyerekeket szívesen tanított otthonában, délutánonként.
Különleges tanáregyéniség volt. Keménységéért, igazságérzetéért, hazaszeretetéért sokan szerették. Egész életét a gyermekekért, a tanítványokért végzett munka töltötte ki. Pedagógiai ismerete, tárgyi tudása, hivatástudata, emberszeretete szilárd bázist jelentett a tanulóknak.
Becsületesség, igazságosság, felelősségvállalás volt a jelszava.
Humán érdeklődésű ember volt. Sokat olvasott, a természet nyugalma, szépsége lenyűgözte, és kerti tevékenysége mindig pihenést, kikapcsolódást nyújtott számára.
Óráján szívesen hospitáltam, mert ott komoly alkotó munka folyt. Amikor a szellemi terheléstől fáradt tekinteteket észrevette, akkor megállt, egy kis mozgás, beszélgetés, humor, hahota, jóízű, felszabadult nevetés, megpezsdült vér, élénk szemek jelezték, mehetünk tovább, már könnyebb lesz az új ismeret befogadása. Ilyen egyszerű? Ilyen egyszerű! Azért, mert ilyen volt az ő embersége, tanársága, egész karaktere.
Kolléganőm, Váradiné Kiss Katalin mondta: „Mária néni nagyszerű tanár volt! Egész életre megtanított helyesen írni.”
Hoszpodár Sándor tanítványa meghatottan említette: árva gyermekként szerető, gondoskodó simogatásáért, törődéséért hálás neki.
Baka Sándorné Erzsike, szomszédja és tanítványa volt, így emlékezett rá. „Szerencsés hely-

zetben voltam, egy udvaron laktunk. Becsületes, őszinte gyerekszerető, igaz ember volt. A tanulást megkövetelte, szigorú, de jólelkű, segítőkész tanár volt. Ma is nagy tisztelettel gondolok rá!”

1956-ban az Állami Általános Leányiskola a munkástanács elnökének választotta. Szervezés, rendteremtés, testületének védelme volt a legfőbb tennivalója. Ez esemény után elismerést, kitüntetést sohasem kapott. Mikor nyugdíjba ment, az akkori vb-elnök levélben köszönte meg 33 éves szolgálatát. Elismerését megőrizték, abból a szövegből idéztek.

„Ahogy az élete állt mindig nyitva tanítványainak, úgy nyitotta ki tudását, szívét, emberségét a tanulók előtt, hogy minél több tudással felvértezve állják meg helyüket az élet forgatagában…” (1972. június 3.)

1994-ben elhagyott bennünket. Elfáradt. Testi erejét kikezdte a sok munka, aggódás, féltés.

Hamvas Lászlóné

L

LÁNYI PÁLNÉ sz. Tömöri Krisztina (Dévaványa, 1907. július 26. – Leányfalu, 1996. január 22.): óvónő.

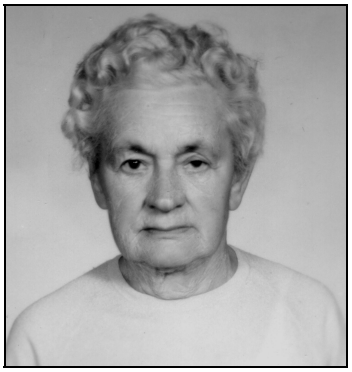

A II. világháború előtti időszakban a Szabolcs megyében működő kevés okleveles óvónő egyike volt, akit hétéves kora óta özvegyen maradt édesanyja nevelt hat idősebb testvérével együtt. Szülőfalujában, Dévaványán, a mai alföldi kisvárosban a helytörténetírás számon tartja nagyapját, Tömöri Pált, aki Arany Jánossal egy időben tanult a debreceni Református Kollégiumban, majd nyolcvanéves koráig tanította a betűvetésre Dévaványa népét. Ez a családi örökség kötelezte, hogy a család minden tagja tanuljon, a lányok óvónők, tanítónők lettek, a fiúk gazdálkodó, kereskedő emberek.

Lányi Pálné a Dévaványán végzett elemi iskola után Hódmezővásárhelyen, a Tiszántúl akkor egyetlen Óvónőképző Intézetében szerezte meg diplomáját 1925-ban. Ennek ellenére okleveles óvónőként sem tudott állandó jelleggel elhelyezkedni, Dévaványán és Kunhegyesen mint fizetés nélküli óvónőt foglalkoztatták két éven át.

Életében az 1930-as év hozott változást, amikor Lányi Pál református lelkésszel kötött házasságot, még ebben az évben Nyírbátorban telepedtek le. Házasságukból három gyermek született (Lívia 1933, Ildikó 1935, Botond 1941). Közülük a pedagógus pályát egyedül Lívia (Galamb Gáborné) folytatta, aki Nyíregyházán a Leány Kálvineumban szerzett tanítói okle-velet, majd a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolán tanári diplomát.

A gyermekek cseperedése után, 1943-tól kezdett óvónőként dolgozni a mezőváros akkori, mindössze egycsoportos községi óvodájában. A Kosssuth utca 13. szám alatti, akkor nagy udvarral rendelkező épület (mely valaha vendégfogadó volt) az óvoda mellett helyt adott az óvónői szolgálati lakásnak is. Már mint vezető óvónő kapcsolódott be a szakmai továbbképzésbe, amennyiben az 1952 és 1955 között működő óvónőképző hallgatói javarészt hozzá jártak szakmai gyakorlatra.

Az ötvenes években az óvodák számának gyarapodása mellett egyre inkább igénnyé vált, hogy szakképzett óvónők foglalkozzanak a gyermekekkel. Nyírbátorban is több óvodát nyitottak, de igen sok szülő a saját jó tapasztalatai révén a „központi” óvodába, Tincsi nénihez íratta be gyermekét. Ennek is tudható be, hogy Lányi Pálné az akkori rendszer megítélése szerint osztályidegen létére megmaradhatott a pályán, nem helyezték át máshová.

Szakmai érdeklődését jellemezte, hogy rendszeres olvasója és levelezője volt az Óvodai Nevelés című szaklapnak. Írásaiban a saját tapasztalatai alapján mondott véleményt a gyermeknevelés aktuális kérdéseiről.
Már akkor eseményszámba mentek az óvodai vizsgák, melyekre úgy készítette fel az iskolába induló kicsinyeket, hogy ki-ki képességeinek legjavát mutassa szülei, a vendégek előtt. A szeretetteljes gondoskodásnak is köszönhető, hogy sok nyírbátori, vagy onnan elszármazott, a pedagógus pályát választó középkorú és idősebb ember él, aki ma is emlegeti óvodai élményeit, a nyiladozó értelemmel felfogott tanulást, a másik ember megbecsülését.

Lányi Botond

LAUKONIDESZ JÓZSEF (Pásztó, 1909. június 24. - Pásztó, 1978. május): középiskolai tanár, szakfelügyelő.

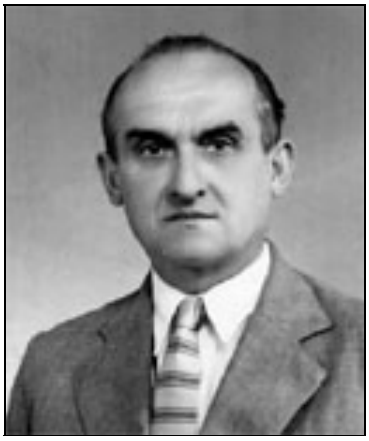

Anyja sz. Csabai Erzsébet. A tanári működését 1934. április 4-én kezdte. Megházasodott, a felesége tanítónő volt. Két gyermeke született. Az egyik fogyatékos volt, aki nem tudott önmagáról gondoskodni, a másik fia a Bajza József Gimnáziumban érettségizett, majd tanár lett. 1945. október 30-tól tanított a Bajza gimnáziumban. 1970. augusztus 31-én nyugállományba vonult, de egy ideig még nyugdíjas óraadóként dolgozott.
Részletek Tőzsér Ferenc visszaemlékezéséből:
„Laukonidesz József sorsa Pásztón indult. Édesapja kőművesmester volt. 1914-ben, az első világháborúban elesett, és ettől kezdve özvegy édesanyja nevelte akkor hároméves öccsével együtt, a félárvaság mostoha körülményei közepette.
Alsóbb iskolai tanulmányait végig kitűnő eredménnyel végezte. Így került a váci hadiárva internátusba, és ugyancsak Vácott érettségizett kitüntetéssel. A híres budapesti Eötvös Kollégium diákjaként a budapesti egyetem bölcsésztudományi karán magyar—latin—görög szakos tanári diplomát szerzett, természetesen kiváló eredménnyel.
Tanári pályafutását a miskolci reáliskolában kezdte, és amikor iskoláját 1939-ben Kassára telepítették, a tankerületi főigazgatóságra került szakelőadói minőségben. Tanügyigazgatási karrierje a II. világháború vérzivataros éveiben megszakadt. Szándéka és akarata ellenére sok társával együtt Németországba vitték, ahol a háború befejezéséig hontalanul hányódott, majd a francia felszabadító hatóság engedélyezte, hogy hazatérjen feleségéhez és súlyos beteg gyermekéhez.
A felszabadulást követő évtizedekben a hatvani gimnázium tanáraként dolgozott egészen nyugdíjazásáig. Közben sorozatos nyelvtanfolyamokon orosz nyelvi képesítést is szerzett.
1957 után orosz- latin nyelvből megyei középiskolai szakfelügyelőként is dolgozott.
Ennyi a curriculum vitae. De mennyi gazdag élettartalom rejtezik a száraz adatok mögött! Jómagam csupán az öregdiákok sokszólamú, de összhangba csendülő gondolatát próbálom érzékeltetni:
Felkarolt bennünket, egyszerű falusi vagy kisvárosi gyermekeket. Mindig volt számunkra a szeretet melegével hevített biztatása. Példát mutatott kötelességtudatból, emberszeretetből és főképpen szerénységből.
Sosem hivalkodott önnön érdemeivel, pedig lehetett volna oka sikerekkel büszkélkedni, hanem mindig a mi eredményeinkre volt büszke.
És sok évtized távlatából felsugárzik a színes tanórák varázsának emléke. Az antik kultúra, a latin nyelv szépsége, a magyar- és világirodalom, az anyanyelv megannyi gyönyörűsége tárult elénk azokon a tanítási órákon, melyeket „Lau bácsi" celebrált. Megtanultunk az ő szemével látni, az ő meleg szívével érezni.
Tanítványai között sosem volt ún. „rossz" diák. Később tanártársaként is őszinte elismeréssel tapasztaltam, hogy a korbácspedagógia

szigorán felülemelkedve milyen erősen hitt a jó szó embernemesítő erejében. Tőle hallottuk a bölcs nevelési intelmet: Egy kanál mézzel több legyet lehet fogni, mint egy hordó ecettel.
Az érettségi találkozóinkra is eljött, meghatottan, új ünnepi ruhában és fénylő ünnepi arccal. Aztán máshová, messzebbre szóló meghívót kapott. Pásztón, szülőhelyén kísértük utolsó útjára..."
Vajda Józsefné visszaemlékezése:
JOSEPHUS LAUKODINESZ
Az emlékkönyvembe jegyzett aforizmát így írta alá 1955. december 6-án kedves magyar-latin-orosz szakos tanárom: Laukonidesz József.
Manapság a diákok szégyellik egymás előtt, ha szorgalmasak. Lau bácsi saját tanulási módszerét mesélte el nekünk. Ebből láthattuk: az Eötvös Kollégium tehetséges diákjának is mennyit kellett fáradoznia a tudásért. Talán ezért tudta megbecsülni ügyetlen próbálkozásainkat éppúgy, mint szebb eredményeinket. Hitte, hogy az akarat csodát tehet.
Értékrendjében talán a becsület állott a legelőkelőbb helyen. Soha nem panaszkodott. Saját vágyairól nem beszélt. De az arca felragyogott, amikor a görögség életének színtereit, a Forum Romanumot vagy a híres itáliai borfajtát említette.
Közös osztálykirándulás tervét szőtte, de tudtuk, ez legalább annyira a csodák világába tartozik, mint a drága kövek, szövegek. Tudomásom szerint soha nem járt a "szent" helyeken.
Elgondolkodtató, hogy az irodalmi művek gazdag tárházából melyik tanár mit tud élővé, emlékezetessé varázsolni. Az, akinek a szavai, hangsúlyai nyomán nem feledhetem, hogy a görög férfiak milyen nemesen tudtak sírni, nagyon ismerhette a bánat mélységeit. Az ő személyéhez tudom kapcsolni azt a medicinát is, mely a lelkisebet gyógyítja, az emberben lévő vadságot megszelídíti. Vajon van-e közöttünk, aki a népdalra gondolna, a muzsikára?
Mennyiszer idézte: „A fél tudósság veszedelmesebb a csupa ostobaságnál." Ezen okból törekedett arra, hogy ismereteink pontosak legyenek. - Lányok! nem "ridikül" az a kis táska, melyet hordanak, hanem retikül. Nem "rökamé", helyesen: rekamié, és következett a szó eredetének magyarázata, Madame Récamier felfedezésének története, egyszóval: a kultúrhistória.
1954. február 24-én "A vezér és alkalmazottja" című olvasmányt írtuk le a magyarfüzetbe 14 sorban. Ezután nálam a "curriculum vitae = önéletrajz" bejegyzés következik...
A "Rákosi elvtárs beszél a bíróság előtt" vázlatát megelőzik a szónoklat elméleti tudnivalói két oldalon, nem mulasztva el az elsős gimnazistáknak megtanítani a rétor és a retorika különbségét, és rögzítendő: Rákosi elvtárs előtt már éltek szónokok, pl. Démoszthenész, Cicero, Kölcsey, Kossuth). Nem tudom nem ide írni, hogy milyen bejegyzés következik a politikai beszéd után: " Gyetsztvo, V ljugyah, Moji unyiverszityetü." (Gyermekkor, Emberek között, Az én egyetemeim)
Gondolom, a fentiekhez nem szükséges kommentár.
Osztályfőnökünk 1957 tavaszán készített rólunk jellemzést, melyet továbbtanulási kérelmünkhöz kellett csatolni. Egyetlen negatív értelmű szó sem szerepelt a szövegben, mely bennünket, 18 éveseket megbélyegzett volna. (Az eredeti, kézírásos véleményeket 30 éves érettségi találkozónkon elolvashattuk.)
Lau bácsi olyan tanár volt, aki számon tartotta érdemeinket, nyesegette hibáinkat. Ha valaki a kilenc múzsa nevét tudta, a négy év alatt legalább kilencszer kapott érte dicséretet. De aki a tócsát megkerülte a járdán, holott mindenki átlépte, nem számíthatott arra, hogy kikönyörgi neki a testnevelés jelest a konferencián. Gyengéd feddését ugyancsak sokszor elismételte.
Érettségi után zavartan hallgattuk "Kezét csókolom!" köszönését. A női nem iránti tiszteletét tolmácsolta vele. Hadd álljon itt végül az a réges-régi idézet a mostaniak okulására, vigasztalására:
„TRANQUELLIS REBUS
SEMPER ADVERSA TIMETO,
RURSUS IN ADVERSIS
MELIUS SPERARE
MEMENTO!"
A szerencsétlenségben jót remélni - örök érvényű tanács. Jól tudta ezt Laukodinesz József, és minden bizonnyal tanította már a hatvani Klebelsberg Kunó Gróf Gimnázium diákjainak is.

Vajda Józsefné

LÁZÁR GYULA (Hajdúszoboszló, 1915. – Hajdúszoboszló, 1971. augusztus 19.): tanító.

Szülei hatodik gyermekeként született. Iskoláit szülőhelyén, a helyi református elemiben és az Állami Polgári Iskolában végezte. 1930-ban felvételt nyert a sárospataki Református Tanítóképzőbe, melyet 1935-ben fejezett be.
Egyévi állástalanság után egy különleges ajánlatot kapott. 1936-ban az akkori Vallás– és Közoktatásügyi miniszter egy új módot talált a tanárok-tanítók munkanélküliségének enyhítésére és egyben a tanyasi gyerekek írás-olvasás oktatásának megoldására finn illetve svéd mintára (Lappföld). Létrehozta a vándortanítói állásokat. Lázár Gyula kinevezést kapott a Hortobágyra tanítónak, az Angyalháza-Hortobágy térségében élő gyermekek írás-olvasásának megtanítására, akik addig nem járhattak iskolába. Ezt a hatalmas területet két részre osztották, centrumában 1-1 tanyaközponttal. A kinevezett tanító egy évben két helyen csekély létszámú – 8-12 fős – osztatlan csoportokban tanított 1-6. osztályos gyerekeket. A tanító ellátásáról és lakásáról – mely egyben az iskolaterem is volt – a ménesgazda saját házában gondoskodott. A költségeket az állam fizette. A szülőknek kellett gondoskodni arról, hogy a gyermekek reggel 9-re az iskolába eljussanak. Egy-egy szülő 2-2 kisgyermeket hozott lóháton, és délután 3 óra körül értük jött és hazavitte őket. Az első csoport tanulmányi ideje szeptember végétől karácsonyig tartott, a második csoport számára január végétől május közepéig. A tanító feladata elsősorban a nyomtatott, majd írott betűk ismeretének és írásának elsajátíttatása volt, hogy a gyerekek felnőve hivatalos iratot képesek legyenek elolvasni és megérteni. Lázár Gyula két évig tanított ilyen formában a Hortobágyon.
1938-ban Debrecenben letöltötte katonaidejét. 1939-ben Fegyvernekre, a katonai nyilvántartóba került mint polgári alkalmazott. Itt leventeoktató is volt. 1942-ben vonult be, és frontszolgálatot teljesített a magyar hadsereg összeomlásáig mint karpaszományos hadnagy. Az ő feladata volt egy zászlóalj Ukrajnából való hazavezetése. Közben orosz fogságba került. A fogságból való menekülés révén a Hajdúságban lakók Beregszászba jutottak, és ott segítséggel civil ruhát is kaptak. Ha sokan betegen is, de lassan mindenki hazajutott.
Hajdúszoboszlón a közigazgatásnál alkalmazták rövid ideig, de ő inkább megmaradt eredeti, tanítói hivatásánál. 1956-ban a helyi Forradalmi Bizottmány elnökségének tagja a Pedagógus Szakszervezet részéről. Feladata: az iskolákkal, intézményekkel való összhangteremtés az ifjúsággal és azok szervezeteivel. E miatt megbízhatatlanná vált és fegyelmi vizsgálat indult ellene, s büntetésként Mátramindszentre helyezték, ahonnan később Kisújszállásra került, hogy családját egy héten egyszer látogathassa. Sok egyéni hányattatás után visszakerült szoboszlói állásába, de ekkor már beteg volt. Hosszú, súlyos betegség után 57 éves korában hunyt el 1971. augusztus 19-én. A hajdúszoboszlói temetőben helyezték örök nyugalomra.
1945-ben kötött házasságot Rigó Pálmával. Két gyermekük született, Pálma jogász, Zsolt fotóriporter.
Kiss Dezső Péter, volt tanítvány visszaemlékezése:
„Emberi létünk sok-sok csodálatos ajándéka közül talán az emlékezés képességét kellene legőszintébben megköszönni a Teremtőnek. Ennek köszönhetően több mint 40 év távlatából visszapergethetem a hajdúszoboszlói fiúiskola felső tagozatában töltött 4 évemet, azzal a szándékkal, hogy felidézhessem egy karakteres tanárember alakját, előadóstílusát, emberségét. Ha úgy tetszik, varázsos egyéniségét. Lázár Gyula a magyar nyelv és irodalom rejtelmeibe avatta be a csupa fiú osztály alapos nyesegetésre, formálásra, nevelésre megérett tanulóseregét. Jó előadó volt, akár egy színész, értőn hangsúlyo-

zott, a verseket a tanári pódiumról, mint egy piciny színpadról, átélten tolmácsolta. Azért sem nehéz visszaidézni alakját, egyéniségét, jellemét, mert, mint amolyan karakteres ember, hamar nyomot tudott hagyni hallgatóságában. Ha kellett, szigorú volt, de viccelődésre, anekdotázásra is készen állt, hogy figyelmünket lekösse. Nemzedékek sora tőle hallott először Petőfi-, Arany- vagy Ady- verset, neki köszönhetően igazodott el a grammatika sűrű ingoványában. Beleérző képessége is felsőfokokban minősíthető, ugyanis egy ízig-vérig pedagógus ismeri csemetéit, segít a pályaválasztás nehéz döntéseinél, a formálódó jellem konfliktusos útelágazásainál. Lázár Gyula előszeretettel javasolt diákjainak hivatást, jövőképet, amire bizony szükségünk is volt nekünk tétova, tanácstalan ifjaknak. Osztálytársaim majd mindegyikének utat mutatott, legyen értelmiségi, műszaki ember, ősei földhöz kötődése miatt mezőgazdasági szakmunkás vagy egy becsületes asztalos, esztergályos, ács stb.

Lázár tanár úr szerencsés ember, hiszen megadatott számára az, hogy tanítványok ezreinek emlékezetében élhessen. Nyugodt szívvel jelenthetjük ki: Hajdúszoboszló amúgy sok-sok nagy tanáregyéniséget felvonultató dicső mezőnyében a legfelső sorokban a helye.

Kedves Tanár Úr! E sorok írójának, ott a második sorban ülve, 8. osztály felénél színészi pályát vizionált. Bár voltak ilyen irányú vágyaim, mégis a zsurnalisztika, az újságírás csábított el. Ezúttal pedig méltó, szép feladat, hogy az emlékezés néhány sora is az én tisztem lehet. Talán annyi személyes megjegyzéssel, hogy kisebbik lányom már hivatásként a színészetet választotta. Ha nem is élesen, de a kontúrokat már akkoriban jól látta Tanár Úr!"

„Akit a nép szívébe zár, nem hal meg soha az."
/Váci Mihály/

Források: családi és tanítványi visszaemlékezések.

Krisztalovics Tivadarné Lázár Erzsébet

LENGVÁRY JÓZSEF (Miskolc, 1916. december 20. – Nyíregyháza, 2001. május 8.): tanító, tanár.

Apja honvéd főpatkolómester, anyja háztartásbeli. A családban két gyermek született. Elemibe Abádszalókon járt, ezt követően a pápai, majd sátoraljaújhelyi reálgimnáziumban folytatta tanulmányait. Célba a pataki tanítóképzőben ért. Később, már felnőtt fejjel végezte el a Pécsi Pedagógiai Főiskola testnevelés szakát.

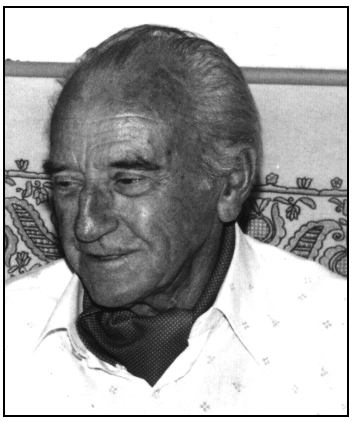

A Patakon képesítőzött fiatal tanítóra az indulásnál az állástalanság keserű időszaka várt. Ingyenesen írnokoskodott. A tényleges pályakezdésre Erdélyben került sor.

Az ígéretes kezdést csakhamar megszakította a 2. világháború, a katonáskodás. A háború után bontakozott ki élete, pályája.

Megnősült. Feleségül vette Kokas Bertát. Két lányt neveltek.

Pályájának főbb állomáshelyei: Tiszagyenda, Tiszaderzs, Nyírbátor, Újfehértó, Nyíregyháza. A vidéki tanárember tipikus útját járta. Főtárgyaként mindig a testnevelés szerepelt általános és középiskolában. De ha a szükség úgy hozta, szívós önképzést követően más szakterületek alapismereteibe is bevezette diákjait.

Volt olyan időszak, hogy magyar nyelv és irodalmat tanított, s nagyon büszke volt az akkori szakfelügyelő, Margócsy József elismerésére, hiszen az ő tanítványai nyerték sorra a magyar szaktárgyi versenyeket a megyében.

A legtöbb fiatal által amúgy is kedvelt sport, mozgás fortélyait adta át nagy szakszerűséggel, lelkesedéssel – és eredményesen. Általános iskolás koromban ő tanította meg, hogyan fogjam az ásót távolugró gödör felásásakor, szerettette meg velem az atlétikát, versenyeztetett 60 m-es síkfutás, távolugrás, súlylökés ágakban. Boldogan ölelt át, amikor hoztam a dobogós helyezéseket. Az ötven éve szerzett érmeim még ma is féltett kincseim közé tartoznak.

Kemény és következetes tanárként őrzi a tanítványok emlékezete, de olyan, aki a diáköröm kieszelésében is leleményes volt.
A tanítás és a sporttal kapcsolatos feladatok ellátása jelentették számára az éltető elemet, az örömforrást.
A tanárkodás mellett dolgozott a tanügyi irányítás és a sportszervezés területén is.
A pálya lendületes, kibontakozó szakaszában kiapadhatatlan energiával tanított, szervezett, tevékenykedett.
Az előírt, kötelező feladatokon messze túlmenően vállalt és végzett számtalan munkát, főként nyírbátori és nyíregyházi évei idején.
Nagyszabású kirándulásokat szervezett. Sok bátori kisdiák neki köszönhette élete első fővárosi, balatoni élményét. 1957 nyarán Balatonfüred volt az állomáshelyünk, s innen fedezhettük fel irányításával a Balaton északi oldalának gyönyörűségeit. Megtanultunk túrázni, megbecsülni természeti kincseinket, tisztelni az emberi munka eredményét. Sose fogom elfelejteni a Baricska-csárdai vacsoránk után akaratlanul bekövetkezett „nevető-versenyünket" egy másik asztaltársasággal, melynek ő volt az irányítója.
Ugyancsak Nyírbátorban részt vett az amatőr színjátszásban. Kollégáival — többek között — színre vitték Bródy A tanítónő c. darabját, s járták vele hétvégeken a vidéket.
Sokat dolgozott a pedagógus szakszervezetben is. „Nagy csapat" volt: Puskás Lajos - Lengváry József – Oláh Tibor, akik nemcsak a munkában, de a magánéletben is példamutatók voltak.
A sporttal való kapcsolata egész életében jelentős szerepet játszott. Mindig a labdajátékok vonzották. Ifjúként asztalitenisz-bajnoka volt Észak-Magyarországnak. Később a foci vált egyeduralkodóvá. Játékosként, játékvezetőként, szakmai ellenőrként működött életkorának megfelelően. A családi legendárium szerint pályája csúcspontjának tekintette azt a kupameccset, amelyen asszisztensként „lengetett" a Népstadionban.
Számtalan szakmai és sporttal kapcsolatos elismerése közül legbecsesebbnek az Esterházy-plakettet tartotta.
Könnyen, szívesen és színesen írt az őt érdeklő témákról.
Pedagógiai tárgyú cikkei a Köznevelésben, sporttal foglalkozó írásai a Kelet-Magyarországban, Népsportban, Játékvezetőben jelentek meg.
Az elszenvedett keserűségek, ritka kudarcok ellenére mindig derűs, kedves, nyitott maradt, kellemes társasági ember volt. Kártyacsaták (kaláber, ulti) kedélyes résztvevője, jó cimbora, segítőkész barát, nagyszerű ember.
Számtalan tanítványa igyekezett követni példáját. Nagyon büszke volt leányaira, rajon-gásig szerette őket, akik mindketten a pedagógus pályát választották, s ő egyengette életüket.
Kisebbik leányuk tragikus autóbalesete megtörte lendületes életvitelét, de ő erős támasza volt feleségének, s a testvért elvesztő leányának.
Szeretett felesége halála után barátai nem hagyták magára, s ő szinte élete utolsó pillanatáig tevékeny EMBER volt.

Oláh Gábor és Raffayné Oláh Katalin

LENGVÁRY JÓZSEFNÉ Kokas Berta (Zilah, 1923. október 20. – Nyíregyháza, 2000. február 17.): tanító, tanár.
Csizmadia apja és háztartásbeli anyja igen korán elváltak, emiatt lányuknak rokoni nevelőszülők viselték gondját.

Tanulmányait Nyíregyházán végezte a polgáriban, líceumban, a tanítóképzőben. A Kálvineumban bontakozott sokirányú tehetsége. Kitűnő tanárai (Nyulasi Imréné, Romhányi Gyuláné, Porzsolt István) melletti Kiss Lajos múzeumigazgató voltak fő mentorai. A képzőben minden igényes pályázaton indult, amit többnyire meg is nyert. Legnagyobb sikerét Kodolányi Suomi c. munkájának elemzésével aratta, az író figyelmét is magára irányítva. Iskolája büszkesége volt a rajzoló, a versmondó

Kokas Berta is.
1944-ben férjhez ment Kovács Józsefhez. A háború csupán néhány hónap együttlétet engedélyezett. Megszületett Judit lánya, akit négy esztendeig özvegyen, egyedül nevelt. 1949-ben új életet kezdett Lengváry József oldalán. Boldog évek következtek. Ágnes lányukkal lett teljes a család.
A meg nem elégedés lendülete hajtotta. Férjéhez hasonlóan ő is folytatta a tanulást. 1956-ban diplomázott az ELTE pedagógia szakán.
Pályája Nyíregyházához és Nyírbátorhoz kötődött.
Gazdag munkássága során különböző intézményekben dolgozott, tanított, nevelt női ipariskolában, gyakorlóiskolában, kollégiumban, általános iskolában, középfokú óvóképzőben, gimnáziumban, felsőfokú tanító- és tanárképzőben.
A szabottnál, megkívántnál mindig többet tett. Kisiskolások tanítójaként lelkes, fiatal kollegáival /Rácz Magda, Valkó Irén/ nagy lendülettel kapcsolódott be a bábozásba. A mai nyíregyházi Mesekert Bábszínház ezt a társaságot tekinti jogelődjének, amint erről állandó kiállításuk dokumentumai is szólnak.
Már gyermekként megmutatkozott átlagosnál erőteljesebb affinitása a művészetekhez. A János vitéz dramatizált változatában játszott szerepéről poétikus szépségű képeket őriz a „családi archívum". Ehhez a remek műhöz felnőttként is visszatért. A nyírbátori kollégistákkal vitte színre Petőfi remekét. A kollégisták apraja-nagyja játszott a darabban, belekóstolva egy újfajta játék gyönyörűségébe. Ugyancsak a bátori kollégistákkal szövetkezett Vörösmarty Csongor és Tündéjének bemutatására.
Termékeny és eredményes éveket töltött a Nyíregyházi Felsőfokú Tanítóképzőben – előbb a gyakorlóban, később a főigazgatóhelyettesi poszton.
A Bessenyei Tanárképző Főiskolával történt fúzió után évekig a tanítói tanszéket vezette. Sosem vált bürokratává. Igazán a hallgatókkal való eleven kapcsolat, együttmunkálkodás éltette. Nagyon szerette a csoportpatrónusi munkát. „Csodacsoportjaival" valóban csodaprogramokat valósítottak meg.
Vezető beosztásai is predestinálták a mindenkori reformmunkálatokban való részvételre. E területen is kemény munkát végzett.
Kutatásai, publikációi két területre terjedtek ki: a végzett hallgatók nyomkövetésére, helytállására, pályahűségére valamint a pedagógia és a szépirodalom kapcsolataira. E két területen szerzett tapasztalatait az Actában és a Pedagógiai Műhelyben publikálta. A szorosan vett szakmai munka mellett igen aktívan bekapcsolódott a korabeli nőmozgalomba és a Magyar Pedagógiai Társaság tevékenységébe.
Örökké dolgos kezében mindig ott volt valamilyen kézimunkakészség, kötő-, hímző- vagy horgolótű. Számtalan növendéke általa ismerte meg a népművészet remekeit, a csinálás örömét.
Amint lehetővé vált határon túlra is kitekinteni, nyomban megragadta a lehetőséget. Először lányaival ruccant a szomszédságba, később tanítványaival, az ifjú tanítójelöltekkel merészkedett mind messzebbre /Auerbach, Krakkó, Varsó/. Emlékezetes szép tanulmányutat tett Moszkvában, Leningrádban. Utazásait is nagyban meghatározta művészeti érdeklődése, kedvenc költője, Ady. A költő nyomába ment Váradra, Kalotaszentkirályra és a rég látott szülővárosba, Zilahra. Később, a nyugdíjas évek idején Nyugat-Európa néhány szép tája is sorra került /Bécs, Barcelona/. Útinaplói pompás tollrajzok a látottakról.
A nyugdíjas években szokásos keresztrejtvényfejtést is kreatívvá tette. A legjobban tetsző bölcsességekből formálódott az Ezüstmondások könyvecskéje.
Kisebbik lányának elvesztése kiheverhetetlennek bizonyult.
Az egyre súlyosbodó betegségek idején talán az olvasás gyönyörűsége maradt meg legtovább vigasztalásként.

Molnár Zoltánné

LOVAS LÁSZLÓ (Bihardiószeg, 1908. augusztus 8. – 2005.): általános iskolai tanár, osztályvezető-helyettes.
Mire elemi iskolai tanulmányait befejezte, a történelem megkezdte sötét romboló munkáját. A szegény vasúti altiszt családjának át kellett lépni a betolakodott határt – Debrecenbe került a család vagonlakónak, majd sok nehézség után otthont is tudtak teremteni.
Lovas László polgárit, majd kereskedelmit végzett, itt érettségizett. Kora gyerekkorától gyakorolta a tanítás mesterségét, hiszen tanulásának

anyagi feltételeit magának kellett megteremtenie.

És persze mindig kitűnően kellett tanulni, egyrészt eredendő tudásvágyból, másrészt a tandíjmentesség elnyerése végett. A kereskedelmiben tanultaknak nagy hasznát vette, a gyorsírás, az idegen és magyar nyelvű levelezés segítette a kenyérkeresetben. Egyrészt az érettségi után, amikor báró Wlasits titkáraként megteremtette a továbbtanulása feltételeit. Egy év titkárkodás után ugyanis beiratkozott a Szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolára. Főiskolai tanulmányi évei a dicsőséges Kle-besberg-korszak idejére estek. Élete végéig büszkén emlegette, hogy a miniszter úr kezet fogott vele, amikor látogatást tett az egyetemi kollégiumban.

A boldog főiskolai évek 1928–1932-ig tartottak. Sokan tanúsítják, hogy az intézmény kitűnő színvonalú volt. A szakpárok egyikét hallgató diák tudását a tudományegyetem föiskolai karán gyarapította. A tudományegyetem hallgatói közül kitűnt kitűnő didaktikai érzékével, amit bizony segített kifejleszteni a sok-sok korrepetálás, háztanítóskodás. Növelte a tekintélyét a hallgatótársak között gyorsíró-tudása, hiszen főiskolai tankönyvek nemigen voltak, a professzorok előadásai szolgáltak tananyagul. Ezen előadásokat gyorsírással lejegyezte, és – áttéve természetesen „közönséges írásba” – kollégák épülésére átadta – és saját anyagi helyzetén is segített. 1932-ben kitűnő minősítésű oklevéllel fejezte be szegedi tanulmányait. Aztán megkezdődött a pedagóguspálya. Rövid ideig Komádiban, majd Bátaszéken működött polgári iskolai tanárkén, innen hozott feleséget – 68 éves időtartamra. A házasságkötés után a fiatal pár Debrecenben kezdte el hosszú és gyümölcsöző közös életét.

A fiatal tanárnak nagy megtiszteltetés és nagy siker volt, hogy meghívták tanárnak Debrecenbe, a Kollégiumban működő polgári iskolába. Már fiatalon is nagyon pontos volt, és sokat adott arra, hogy tanítványai a legmagasabb szinten tanuljanak meg gondolkodni.

Fiatalon írta meg módszertani füzetecskéjét Hogyan számoljunk pontosan és gyorsan? címmel. És ezt tanította egész életében. Pontosan és gyorsan. A fejszámolást, a mnemotechnikai trükköket is megtanította.

Három lánya született, őket is rászoktatta a fejszámolásra, a becslésre, a fejlesztő logikai játékokra. Bár nem lettek természettudományszakosok, mindig hasznát vették.

Már tanári működésének korai szakaszában is jellemző volt rá a tanítványai iránti tisztelet. Szerencsére ez kölcsönös volt. Havonta meghívta otthonába uzsonnára a legjobban teljesítőket. Tanítványok – ez a szó a legnagyobb érzelmi töltettel bírt egész életében. Nem volt ennél tiszteletreméltóbb rang a szemében. Hála Istennek, sokan a tanítványok közül saját teljesítményük jogán is tiszteletreméltóvá váltak. És sokan közülük életük magaslatáról is mélyen meghajoltak, köszönve a tanár úrtól kapott tudást, képesség-kibontakozást.

Pályájának állomásai voltak még: a debreceni MÁV Műhelytelepi Általános Iskola, rövid ideig a Fazekas Mihály Gyakorló Gimnázium – ez már párhuzamos volt a megyei vezető-szakfelügyelői megbízatásával. Tíz évig volt szakfelügyelő. A megye legkisebb helységébe is elment. Nagyon szerette ezt a segítő munkáját is. Volt hivatalnok is: osztályvezető-helyettes a Hajdú-Bihar megyei művelődési osztályon. Ebben a munkában is sok szakmai örömet talált. Felettesei a szakszerű, gazdaságosan fogalmazott jelentésekért, a megye igazgatói az emberi nyelven fogalmazott feladatokért tisztelték.

A tanári pálya utolsó szakaszában a Kossuth Lajos Tudományegyetem Gyakorló Általános Iskolájában volt vezető tanár. A diákok, a szülők és kollégák tisztelték felkészültségét. Büszke volt a teljesítményére – versenyző tanítványai eredményei okán „sztártanár” volt. De őszinte érdeklődéssel és megbecsüléssel fordult kollégái munkája és eredményei felé.

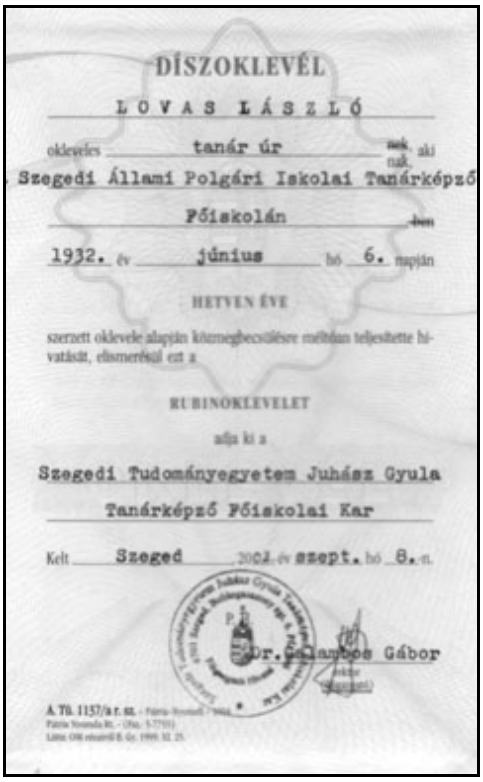
DÍSZOKLEVÉL

LOVAS LÁSZLÓ

oklevéles tanár úr aki

Szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző

Főiskolán

1932. év június hó 6. napján

HETVEN ÉVE

szerzett oklevele alapján köztiszteletre méltóan teljesítette hivatását, elismerésül ezt a

RUBINOKLEVELET

adja ki a

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula

Tanárképző Főiskolai Kar

Kelt Szeged 2002. év szept. hó 8. n.

Dr. Csiamboe Gábor

40 éves pályafutása alatt egyetlen napot sem mulasztott, egyetlen percet sem késett. Sok éven keresztül volt érettségi elnök, jelenléte és biztató figyelme nélkül egy felelet sem hangozhatott el. A kötelességteljesítés megkerülhetetlen dolog volt az életében – családfőként is, a legnehezebb időkben is.

Hosszú élettel áldotta meg Isten, megkapta az arany-, vas-, gyémánt- és rubindiplomát is. Halála percéig matematikatanár maradt.

Lovas Olívia Szende

LOVÁSZ SÁNDOR (Vasad, 1925. – Hatvan, 1997. július 17.): középiskolai tanár.

Élete úgy alakult kezdetben, mint a többi kisbirtokos paraszt gyermekének élete. A szüleivel élt huszonhét éves koráig, Domonyban és Jászkiséren elvégezte az elemi iskolát. Hiába tűnt ki azonban társai közül jó tanulmányi eredményével, magasabb iskolába nem kerülhetett a szülők anyagi helyzete miatt. Megtanulta ellenben a kisparaszti élethez és gazdálkodáshoz szükséges ismereteket: a földművelés, az állattartás fogásait, a szerszámok házi készítését, a gépek karbantartását, javítását, de ez nem elégítette ki érdeklődését, megtanult hegedülni is magánszorgalomból.

Már a családalapításra gondolt, amikor közbeszólt a történelem. Ezidőben toborozták a munkás-paraszt fiatalokat a magasabb iskolákba. Választottja úgy gondolta, követi a Sós Imréék példáját, és jelentkezett felnőtt fejjel továbbtanulásra. Ő sem akart lemaradni, és beiratkozott szakérettségis iskolába. Nem volt könnyű annyi év kihagyása után újból beülni az iskolapadba, de ha valamibe belefogott, azt szerette végigvinni. Két éven át tartó bentlakásos tanulás után jeles eredménnyel szerzett érettségi bizonyítványt 1952-ben, majd azt követően az Eötvös Loránd Tudományegyetem nappali tagozatán matematika-fizika szakos középiskolai tanári oklevelet.

A hatvani Bajza gimnáziumban kezdte meg tanári pályáját 1958-ban, és huszonhét év múlva innen ment nyugdíjba is. Nemcsak a munkahelyéhez volt hűséges. Feleségül vette Zana Ilonát, aki időközben szintén tanár lett. Az ötvenes években sem volt könnyű a pályakezdő fiatalok helyzete. Először albérletben, aztán egyszobás, majd másfél szobás lakótelepi lakásban voltak kénytelenek lakni hármasban az édesanyjával, majd az időközben megszületett kisfiukkal, Sándorral.

A nehézségeket azonban elviselhetővé tette az az elismerés, amit a gimnáziumban végzett tanári munkájával vívott ki magának a tantestületben és a tanítványai körében. Nem volt régi-

fajta, elefántcsonttoronyba behúzódó, szórakozott professzor. Két végén égette élete gyertyáját. Tanított a nappali, az esti és a levelező tagozaton, kétszer annyi órában, mint amennyit kötelezően előírtak. Nem restellt leállni futballozni, a vendéglőben kivette a hegedűt a zenész kezéből, egyike volt azoknak a tanároknak, akik elsők között tanultak meg gépkocsit vezetni, és nem vallott szégyent a klubban a kártya-, a sakk- vagy a biliárd-asztalnál sem. Nem volt szakbarbár, érdeklődött a sport, az irodalom, a történelem kérdései iránt is.
Oktató munkájának eredményeként több tanítványa szerepelt sikeresen az általa tanított tantárgyból az országos középiskolai versenyen. Például Szondy György fizikából az első tíz közé került.
Néhány évi sikeres tanári működése után ő lett a fizika szakos tanári közösség vezetője, megválasztották az iskola MSZMP-szervezete titkárának, hosszú éveken át töltötte be az iskolai szakszervezeti elnöki tisztséget. Magára vállalta az iskolai órarend elkészítését, amikor látta, hogy az igazgatóság tagjai mennyit bajlódnak vele. Ez azért nem volt könnyű feladat, mert csak a nappali tagozaton több mint harminc osztályban 1 200 diák tanult. Neki volt köszönhető, hogy a tanév elején zavartalanul megkezdődhetett a tanítás.
Munkáját az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetéssel és Szolgálati Érdeméremmel is elismerték.
Élete utolsó szakaszában rendeződtek életének anyagi körülményei. Teljesült régi vágya: a lakótelepről saját családi házába költözhetett. Kedvenc Wartburgjával meglátogathatta rokonait, kirándulhatott Csehszlovákiába, Romániába és Lengyelországba. Nyugdíjba vonulása után sem tétlenkedett. Amíg egészsége engedte, szőlőt termelt a Dézsmaszék-dűlőben lévő kertjében, a ház körüli gazdaságában kertészkedett, állatokat nevelt, asztalosműhelyt rendezett be magának, és amikor a szomszédok, barátok segítséget kértek tőle, mindig számíthattak rá.
Sajnos, egyetlen káros szenvedélyén, a dohányzáson nem tudott úrrá lenni. Az ennek következtében kialakult betegsége egyre súlyosabb lett. Le kellett mondania a nagyobb fizikai erőkifejtéssel járó munkákról, de még ekkor is tevékenykedett: megtanulta a kosárfonást. Aztán ezzel is kénytelen volt felhagyni. 1997. július 17-én végleg lehunyta a szemét.
Családja, rokonai, barátai, munkatársai mellett több ezer egykori tanítványa őrzi szeretettel emlékét.

Németi Gábor

LYACHOVICS JÓZSEF (Kereknye, 1917. október 21. – Debrecen, 1999. augusztus 23.): általános iskolai tanár.

Az Ung megyei Kereknyén született görög katolikus papcsaládban, hatodik gyermekként. Felmenői, kiterjedt rokonsága századok óta a papsághoz tartoztak, a kárpátaljai görög katolikus egyház meghatározó tagjai voltak. Királyházán nevelkedett, majd a gimnáziumot Ungváron végezte el. Szülőföldje akkoriban Csehszlovákiához tartozott, így a jogi egyetemet Brünnben (ma Brno) kezdte el, majd – mivel a bécsi döntés Magyarországhoz csatolta Kárpátalját – Debrecenben folytatta. A második világháborúban katonai szolgálatra hívták be, főhadnagy volt. A háború után családjától elszakadva, Magyarországon maradt. Az egyetemet Debrecenben fejezte be, de doktorrá avatására már nem került sor politikai okok és a debreceni jogi kar megszűnése miatt.
Rendkívül jó nyelvérzéke volt, több nyelven beszélt, így oroszul is. A második világháború utáni nagy kereslet nyomán orosztanár lett, diplomáját már munka mellett szerezve. Feleségét 1951-ben ismerte meg. Közös életüket Zsákán

kezdték, ahol 1954-ig tanított, majd a sárándi általános iskolában folytatta.
Az oktató munka mellett mindig nagy figyelmet fordított a sportra is, különösen a focira. Hosszú évekig a sárándi futballcsapat edzője volt. Különösen kiemelt figyelemmel és gondossággal foglalkozott a hátrányos helyzetű, főleg roma gyerekekkel. 1966-tól Konyárra helyezték, ahol nyugdíjazásáig dolgozott. Tanítványai mindenütt tisztelték és szerették. Nyugdíjas éveit csendben, békességben, kertészkedéssel és utazással töltötte. Gyermekük nem született, de nagyon szerette testvérei gyermekeit és keresztlányát, akihez sajátjaként ragaszkodott. Boldog házasságának 48. évében érte váratlanul a halál.
Életének két meghatározó fundamentuma volt kárpátaljai származása és görög katolikus hite. A debreceni egyházközség aktív tagja volt. Hitét a legnehezebb időszakokban is megtartotta, ami miatt sokszor hátrányt szenvedett. Segítette a szovjet korszakban betiltott, illegálisan működő ungvári egyházat is. Soha nem feledte kárpátaljai származását, bár évtizedekig nem látogathatott haza, testvérei, rokonai azonban rendszeresen felkeresték. Szülőföldjét csak a Szovjetunió felbomlása után, a 1990-es években látta ismét. Magyarságtudata, igazságérzete, megalkuvást nem tűrő jelleme példát mutatott a körülötte élőknek.

Radnai Ferencné

LYACHOVICS JÓZSEFNÉ Márton Erzsébet **(**Mikepércs**,** 1921. november - Debrecen, 2004. augusztus 13.): általános iskolai tanár, iskolaigazgató.
Édesapja csíkszentdomokosi székely ezermester, gazdálkodó. Édesanyja, Nagy Amália háztartásbeli volt. Egy húga született, Amália Ilona. A szülők nagy áldozattal taníttatták lányaikat. Márton Erzsébet az elemi iskola elvégzése után a debreceni Svetits Gimnáziumba járt egy évig, majd a Dóczy Gimnáziumban folytatta. Itt érettségizett és végezte el a tanítóképzőt 1942-ben. Az első és második bécsi döntés után a visszacsatolt területeken tanárhiány alakult ki, így egy évig Hegyközszentmiklóson – a mai Románia területén – teljesített szolgálatot, majd szülőfalujába, Mikepércsre sikerült visszatérnie. Itt ismerkedett meg férjével, Lyachovics Józseffel, aki Kárpátaljáról menekült Magyarországra. 1951-től mindketten Zsákára kerültek tanítani, Márton Erzsébet mint iskolaigazgató.

A zsákai évek alatt szerzett testnevelés tanítására jogosító diplomát Jászberényben. 1954-től Sárándon tanított és tizenkét évig mint iskolaigazgató dolgozott. Közben a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolán újabb – politechnika-tanári – diplomát szerzett. 1966-ban koncepciós vádak alapján leváltották, de 1979-ben történő nyugdíjazásáig a sárándi iskolában tanított. 38 évi pedagógusi pályája alatt több generációt tanított. Sárándon nincs család, ahol ne lenne tanítványa. Emberségére, tudására, barátságos és segítőkész habitusára emlékezve volt tanítványai rendszeresen látogatták haláláig. A falu szeretetét és megbecsülését jelzi, hogy 2000-ben a millenniumi ünnepségeken ő volt a zászlóanya.

*

Halmos Sándor interjúja Lyachovics Józsefnéval, 1995. február 2.
„Sáránd (HBN) - Lyachovics Józsefnét Sárándon mindenki ismeri. Évtizedeken keresztül nemzedékek tanítója volt, s emellett a hímzés mestere. 1984-től hímző népi iparművész. 1994-ben a XX. országos Kis Jankó Bori hímzőpályázaton délbaranyai hímzett garnitúrájáért első díjat kapott.
Lyachovics Józsefnéről - a mindenki által szeretett Erzsike néniről - senki nem mondaná meg, hogy hetvenegyedik életévét tölti. Nincs olyan nap, hogy három-négy órát ne foglalkozna hímzések tervezésével, készítésével. Az asztalon katalógusok, kiállítási meghívók, ki-

tüntetések, fényképek bizonyítják, hogy eddigi élete nem volt hiábavaló, nemzedékek számára maradandót alkotott.

Pedagógusmúlt

Mikepércsen születtem - kezdi a beszélgetést. Szüleim gazdálkodók voltak, s húgommal együtt hamar megtanítottak bennünket a paraszti munkára. Elemi iskoláimat Mikepércsen végeztem, s ma is szeretettel gondolok vissza Kató Erzsébet és Szakács Andor tanítókra, akik érdeklődésemet a pedagógusi pálya felé irányították. Nem volt akkor mindennapos dolog, hogy egy gazdálkodó gyermeke továbbtanuljon. Az elemi iskola elvégzése után Debrecenbe kerültem, ahol érettségiztem, és tanítóképzőt végeztem. 1942-ben Hegyközszentmiklósra helyeztek, ahonnan egy év után visszajöttem Mikepércsre tanítani. 1950-ben ismerkedtem meg férjemmel, aki szintén pedagógus. Zsákára helyeztek iskolaigazgatónak, s munka mellett Jászberényben testnevelő tanári végzettséget szereztem. 1954-ben pályázat útján lettem Sárándon tanító, majd tizenkét éven keresztül iskolaigazgató. 1966-ban felszólítottak, hogy az igazgatói állásról mondjak le. Az indok az volt, hogy mi vagyunk az egyetlen tantestület a megyében, ahol nincs párttag. Lemondtam, de továbbra is az iskolában tanítottam 1979-es nyugdíjazásomig. Harmincnyolc éven keresztül tanítottam testnevelést, politechnikát – ez utóbbi szakot Nyíregyházán, a tanárképző főiskolán végeztem el – úgyhogy volt tanítványaim ma is gyakran megkeresnek, s ez a legnagyobb örömöm.

Hímző szakkörök

A tanítás mellett az egyetlen szenvedélyem a kézimunka-készítés, a népi hímzés volt, s az ma is. Tizenkét éves sem voltam, amikor már szálés lapos-öltéses feliratos falvédőket hímeztem. Később a középiskolában kötelező tantárgy volt a hímzés, s nekünk, leányoknak, saját magunk által hímzett mellényekben kellett járni. Később, amikor már tanítottam, a politechnika tantárgyon belül a kötés, horgolás, hímzés, varrás megismertetése tantervi feladatként jelentkezett. Munkáimat látva 1958-ban a sárándi asszonyok kezdeményezték népi hímző-szakkör megalakítását. E szakkörnek huszonnyolc éven keresztül voltam vezetője, s megyei bemutatókon szép sikerrel szerepeltünk.

Eredményeink láttán alakult meg 1975-ben Debrecenben a Volánnál a népihímző szakkör. Papp Lajosné könyvtárvezető felkérésére vállaltam el vezetésüket. Tizenhét éven keresztül voltam szakkörvezető, s ez idő alatt több száz asszony ismerkedett meg hazánk tájainak (Kalocsa, Furta, Derecske, Karád) hímzéskultúrájával. Gyűjtőutakon vettünk részt, hogy új mintákat találjunk. Így akadtunk rá a Zobor vidéki keresztszemes mintára, amelyet rajtunk kívül senki nem csinál. A Déri Múzeum segítségével jelent meg a *Zobor vidéki női ingek hímzése* című kiadvány, amelyet Szabó Kálmánnéval és Jókai Mária néprajzkutatóval közösen készítettem.

1984-ben lettem népi iparművész. 1987-ben Debrecen város alkotói ösztöndíját és a Közlekedési Dolgozók Szakszervezete művészeti díját is megkaptam. Kétszer vettem részt a Kis Jankó Bori nevét viselő országos népi hímző pályázaton Mezőkövesden: 1986-ban harmadik, 1994-ben első díjat nyertem Szendrei Máriával megosztva.

Az alkotás öröme

Elégedett, boldog ember vagyok, megbecsülnek. Nincs olyan nap, hogy valaki ne nyitná rám az ajtót, hogy véleményemet kikérje. A Volánnál alakult népi hímzőszakkör – amelynek fenntartója 1993-tól a Pedagógus Művelődési Ház – ez évben ünnepli megalakulásának huszadik évfordulóját. A készülő kiállításhoz és kiadványhoz összegyűjtöttem a dokumentumokat, alkotásokat. Szeretném, ha a kiállítás látogatói teljes képet kapnának arról, amit végeztünk.

Nagy terveim már nincsenek. Csak azt kívánom magamnak, hogy erőm, egészségem tegye lehetővé, hogy még évekig alkothassak magam és a népi hímzést kedvelők örömére."

*

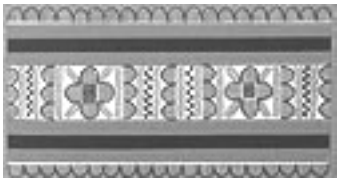

Zobori keresztszemes hímzés

Nyugdíjazása sem hozott tétlenséget, pályafutása új irányban folytatódott. Szenvedélyesen hímzett, s már 1958-tól népi hímzőszakkört vezetett Sárándon, majd 1975-től Debrecenben a Hajdú Volán szakszervezeti könyvtárában.

Vezetése alatt több százan ismerték és szerették meg a hímzéskultúrát, ezen keresztül Magyarország tájait és népművészetét. Szakkörvezetői képesítést szerzett, majd 1984-ben népi iparművész címet kapott. Mindkét szakkör igen sikeresen működött, több kiállításon díjazták munkáikat. A Hajdú Volán szakkör szakmai műhelyként több ma is alkotó népi iparművészt, hímzőt, szövőt, szakkörvezetőt bocsátott útjára. Ma is működik „Tiszta forrás" néven, volt tanítványai vezetésével. Folyamatosan képezte magát, gyűjtőutakra járt. Különösen a Nyitra környéki Zobor-vidék gazdag, egyedülálló viselete ihlette munkáit. Szabó Kálmánnéval és Jókai Máriával közösen írták a „Zobor vidéki női ingek hímzése" c. művet. Személyesen is több szakmai díjat, elismerést kapott, köztük a legrangosabb Kis Jankó Bori díjat 1986-ban és 1994-ben. Házasságát nem kísérte gyermekáldás, de húga lányát sajátjaként szerette. Közös, boldog életük 48. évében, 1999-ben szeretett férje elhunyt. Halála megviselte, többé már nem volt egészséges ő sem. Egyre több betegséggel küszködött, majd 2004. augusztusában elhunyt.

Radnai Ferencné

M

MAGYARI ANDRÁS dr. (Pocsaj, 1918. augusztus 16. — Budapest, 2005. szeptember 2.): egyetemi tanár, miniszterhelyettes, kutatóprofesszor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora.

„Akarom, mert ez bús merészség,
Akarom, mert világ csodája:
Valaki az Értől indul el,
S befut a szent, nagy Oceánba"
(Ady Endre: Az Értől az Oceánig)

Magyari Andrásra emlékezem. Megelevenedik a közeli szomszédságban együtt eltöltött évek számtalan élménye. Mint néhány évvel fiatalabb elemistát abba a gimnáziumba írattak be, melynek diákja volt. Részese lehettem baráti támogatásának. Iskolatársaként serkentésével könnyebben jutottam át a faluból városba került gyermek előtt tornyosuló akadályokon. Szorgalma, kitűnő teljesítménye követendő példaként állt előttem. Ilyennek ismerték tanárai is. Ez jellemezte mindenkori törekvését. Alkalmassá lett valamennyi pozíciójának betöltésére. „ ... o*lvas a nagyobbik nem ügyelve másra ...*" akár róla is megírhatta volna egy kései Arany János. Kezdettől fogva az ismeretek gyarapításának szándéka vezérelte. Ezáltal jutott el – Ady Endre hasonlatával élve – a csordogáló, álmos Értől a tudományok hatalmas Óceánjáig.

Érmelléken, a Bihar vármegyei Pocsaj községben született. Édesapja gazdálkodó, édesanyja az egymást követő gyermekek felnevelője, a családi otthon összetartó ereje. A parasztcsalád elsőszülött gyermekeként azon kevesek közé tartozott, akit szülei a falusi görög katolikus elemi iskolából a debreceni piarista rendi gimnáziumba járattak. Ott az első években naponta beutazóként, majd Debrecenben lakó kosztosdiákként tanult. Közben tanított, s *így* a kisebb diáktársai korrepetálása keresetéből is könnyített napjain. 1936-ban jelesen érettségizett. A vidéki ember életvitelének ismeretével, életmódjuk jobbításának szándékával és hitével a Debreceni Magyar Királyi Gazdasági Akadémiára kérte felvételét. Tanulmányai befejeztével — 1941-ben — okleveles gazdász, 1945-ben pedig gazdasági tanári oklevelet szerzett. Még abban az évben házasságot kötött Nádasi Gizella tanítónővel. Házasságukból három gyermek született: András (közgazdász), Gizella (orvos) és Anikó (agrármérnök).

Akadémiai tanulmányai alatt, s majd azt követően is nyári szünidőben szülőfaluja szarvasmarhaállományából a magyartarka és a simmentali vöröstarka, a szomszéd Kismarja községben pedig a magyar szürkemarha fajták állásáttartását szemrevételezte, fejési átlagát feljegyezte, méreteit rögzítette, elemezte, s mindezek értékelése után felhívta a gazdák figyelmét a továbbtenyésztésre alkalmasabb egyedekre.

A kiváló elméleti felkészültségű és gazdag gya-

korlati tapasztalatokkal rendelkező fiatal gazdásztanárt 1945 tavaszán felkérték a Debreceni Mezőgazdasági Akadémia Állattenyésztési Tanszékének vezetésére. Ezzel a munkakörrel együtt jelentős részt vállalt az akadémia oktatási, vezetési, újjászervezési és a gyakorlati képzést adó tangazdaság munkájából is.

1947-től 1949-ig az Országos Tervhivatalban főelőadó, majd a Mezőgazdasági Osztály vezetője. Ebben az időben kereste fel Magyari Andrást szülőfaluja görög katolikus iskolájának presbiteri küldöttsége, s az általános iskolai oktatás továbbfejlesztéséhez szükséges két tanterem megépítése ügyében kérték közbenjárását. Az egyházközség ezt követően 60 ezer forint építkezési támogatásban részesült.

1949 és 1951 között a Szovjetunióban aspiránsi tanulmányokat folytatott, ahol az 1960-ban benyújtott disszertációjának megvédésével a „biológiai tudományok doktora" fokozatot szerezte meg. Húsz évvel később a Tyimirjazev Akadémia díszdoktorrá avatta. Az aspiránsképzés után 1951-től 1960-ig a Földművelésügyi Minisztériumban főosztályvezetőhelyettesként, majd főosztályvezetőként, 1953-tól hét éven át miniszterhelyettesként, illetve a miniszter első helyetteseként dolgozott.

A gödöllői Agrártudományi Egyetem 1960-ban felkérte az Állattenyésztési Tanszék vezetésére. Ettől kezdődően tevékenysége, élete összefonódott az egyetemével. A tanszékvezetéssel egyidejűleg egyetemi tanári kinevezést kapott, majd ugyanebben az évben megbízzák a rektori teendők ellátásával is, melyet két cikluson keresztül 1966-ig töltött be. Rektori ciklusa alatt valósult meg a magyar felsőoktatás nagyarányú korszerűsítése, az oktatási reform. Az agrártudományok oktatásában ekkor egyre nagyobb szerepet kapott a modern biológiai, műszaki, ökonómiai ismeretek alkalmazása s a gyakorlati ismeretek erősítése. Az új kihívások eredményes végrehajtásához a legkitűnőbb szakembereket fogadta egyetemén. Rektorsága idején kutatómunkájuk ismertté válásával egyetemi kapcsolatuk a szocialista országokon túl a nyugati országok társintézményeivel is kibővült. Magyari Andrást ekkor meghívták az Európai Állattenyésztők Szövetsége Genetikai Bizottságának soraiba. 1979-ben - Párizsban - a Limousine Tenyésztők Nemzetközi Szervezete Szakértő Bizottságába is beválasztották, valamint választott tagja lett az Olasz Állattenyésztők Társaságának. Publikációi, felsőoktatási jegyzetei a Szovjetunióban, Bulgáriában, Romániában; Lengyelországban, az NDK-ban és Franciaországban is megjelentek.

Mint az állattenyésztési tanszék vezetője széles körű programot dolgozott ki a hazai szarvasmarhaállomány egy részének tejtermelésre, illetve hústermelésre való szakosodására. Később igen jelentős kutatási sikereket és gazdasági eredményeket ért el „A lúdtenyésztés fejlesztésének komplex kutatása" program meghirdetésével és következetes végrehajtásával. Ekkor épült meg Gödöllő-Babatpusztán Európa és a világ egyik legnagyobb lúdnemesítő telepe, ahol több hazai és külföldi kutatóintézettel együttműködve tenyésztették ki az igen kedvező tulajdonságokkal bíró, a tenyésztők és forgalmazók körében közkedvelt babati eredetű ludat.

Magyari András 1983-ban az Állattenyésztési Tanszék vezetését átadta, a továbbiakban az önálló szervezeti egységként működtetett Lúdtenyésztési Kutató Állomás szakmai irányítását egyetemi tanárként, majd kutatóprofesszorként nyugállományba vonulásáig - 1990-ig - látta el. Még azt követően is igen széles körű társadalmi és szakmai tevékenységet folytatott. Munkásságát, közéleti és szakmai tevékenységét számos kitüntetéssel ismerték el.

Szülőfalujába gyakran hazalátogatott. Kötődésének mélységét érzelmeinek klasszikusan veretes szépségű megvallása tükrözi. A Falunapi rendezvényre szóló meghívásért az alábbiak szerint fejezi ki köszönetét:

*

Kecskés Gyula Polgármester Úrnak és
Papp Zoltánné Asszonynak művelődésszervezőnek

Polgármestei Hivatal, 4125, Pocsaj
György Zoltánné Asszony kezeihez

Tisztelt Polgármester Úr! Tisztelt Pappné Asszony!

Köszönöm a Falunapi rendezvényre szóló meghívót! Hosszúnak számító életemben (87 év) a világ minden tájáról legalább ezer különböző tárgyú meghívóval tiszteltek meg, köztük államfők és kormányfők, világhírű intézmények. Az Önök meghívása azonban számomra különösen kedvesnek és magas rangúnak számít. Természetesen nem csak arról van szó, hogy régészeti tudományos kutatások szerint több mint 3000 éve már éltek Pocsaj helyén emberek, arról sem, hogy máig élő írásbeli feljegyzések szerint Pocsaj nevét már csak-

nem 800 éve említik, hanem a nekem szent hely, személyes emlékeim miatt. Hiszen itt éltek és dolgoztak azok az emberek, akiket a legjobban szerettem és tiszteltem, akiknek áldott emlékét soha nem felejtem el, akik felneveltek és neveltek, akik tanítottak és taníttattak, akik néha embertelenül nehéz körülmények között is tudtak emberül élni, akiktől mindig biztosan tudtam, hogy minden örömömben velem érzenek, és akik minden bánatomban és gyászomban, életem minden kudarcában, megpróbáltatásaimban velem vannak, és osztoznak keserű gyászaimban.

E faluban szőttem életem legmerészebb álmait, itt éreztem először a szülői, testvéri, a rokoni szeretetet és általában az emberszeretet erejét és hatalmát. E falu őrzi a leghívebben a gyerekkorom és ifjúkorom legértékesebb titkait.

Szent emlékek helye a szülői ház és az utcák pora, a temetők agyagja, a dűlőutak keményre taposott talaja, az Ér bársonyos vizének iszapos fövenye, a gyorsan folyó Berettyó házakba és járdákba is beépített homokja.

Lehet-e elfelejteni a pocsaji templomi és temetési énekek áhítatát; a lakodalmak szilaj táncait, nótáit; az iskolai megmérettetések, a helyi kulturális és sportesemények izgalmait? Több mint 80 év távlatában is jól emlékszem az 1923 évi óvodai ünnepség óvodás sztárjaira, a „kis dobos”-ra és „Paprika Jancsi”-ra. De nem felejtjük el a megrendítő tragédiákat sem.

A pocsaji harangok szavát, az Ér és a Berettyó vizeinek – egymásétól is eltérő- illatát és tapintását, a nagyvilág ezernyi templomától és folyójáétól – úgy gondolom – a mai nap is meg tudnám különböztetni.

Tisztelt Polgármester úr!

Kedves Asszonyom**!**

Őszintén szólva megdöbbentettek a – különben teljesen igaz - szavak: »Elszármazottak találkozója«. Mert bár, több mint 60 éve nem vagyok a falu hivatalos lakója, magamat – önkényesen – mindig pocsajinak tartottam és tartom ma is.

E faluban ismeretem meg először a ma is burjánzó társadalmi igazságtalanságokat. Itt ismerkedtem meg először azokkal az emberekkel, akik – saját hibájukon kívül – ették a szegénység keserű kenyerét, akik embertelen életkörülmények között élték, emberként, az igásállatok keserves sorsát. Ezek közül különben számosan talán ezért „származtak el” falujuk-ból, sőt hazájukból is.

Még egyszer köszönöm kedves figyelmüket, a meghívást a Falunapra és az Elszármazottak találkozójára! Korom és egészségi állapotom miatt azonban felelőtlenül ígérném meg az ünnepen való részvételt. De lelkem minden lehetséges melegével ott leszek az önök iránti tisztelettel és szeretettel feltarisznyázva.

Kedves meghívóimnak további sikeres vezetői munkát, Pocsajnak további felvirágzást, a pocsajiaknak és elszármazottainak, szeretett földijeimnek jó minőségű boldog életet kívánok.

Budapest, 2005. július 11-én

Tisztelettel:

Magyari András

egyetemi tanár. kutatóprofesszor,

A Magyar Tudományos Akadémia doktora

*

Ady Endre így sugallja a sorokat, pengeti a lélek húrjait. Magyari András levelében fejezte ki azt, amit Ady Endre versébe foglalt:

„... Engem az én falum vár ...”
[…]
Csicsítgat, csittít, csókol, altat
S szent, békés, falusi hatalmak
Ülnek majd a szívemre.

S mint kit az édesanyja vert meg,
Kisírt, szegény, elfáradt gyermek,
Úgy alszom el örökre.
(Ady Endre: Hazamegyek a falumba)

2005. július 11-én keltezte köszönő levelét. Alig két hónap múlva riadt telefonok csengtek, volt tanítványai, munkatársai és számosan adták hírül: Dr. Magyari András nyugalmazott kutatóprofesszor, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem volt rektora, tanszékvezető egyetemi tanára 2005. szeptember 2-án 87 éves korában váratlanul elhunyt. Legyen áldott emléke!

Forrásmunkák: Dr. Kozák János visszaemlékezése, családi dokumentumok.

Kincses József — Kincses Gyula

MEDGYESSY ISTVÁNNÉ Simon Margit (Munkács, 1914. március 15. – Debrecen, 2003. augusztus 6.): történelem-földrajz szakos középiskolai tanár.

Édesapja MÁV főfelügyelő volt, édesanyja háztartásbeli. Bátyjával és öccsével elemi iskoláit, valamint a gimnázium nyolc osztályát Nyíregyházán végezte; 1932.-ben érettségizett.

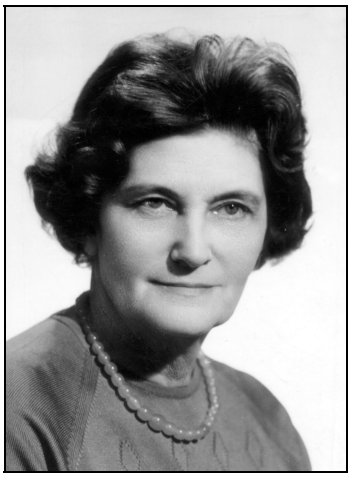

A család Debrecenbe költözésével vált lehetővé számára egyetemi tanulmányok végzése.
1939-ben történelem-földrajz szakon középiskolai tanári oklevelet szerzett. A tanári pályát 1939 szeptemberében szülővárosában, Munkácson kezdte.
1941-ben kötött házasságot Medgyessy István református lelkésszel, aki Munkácson banktisztviselőként tudott elhelyezkedni.
A háború viszontagságai között a tábori lelkész férj Székesfehérvárra került, ahová a feleség követte - hetekig vagonban utazva - két kicsi gyermekükkel.
Medgyessy Istvánné a háború befejeződése után, 1945 nyarán szülei lakhelyére, Debrecenbe kérte áthelyezését. A fogságból később szabadult férj megérkezésével vált teljessé a család.
Tanári hivatását a Fazekas Mihály Gimnáziumban folytatta 1948 januárjáig, majd a következő két évben az államosított Svetits Gimnázium és Tanítóképzőben tanított.
Közben megszületett két kisebbik gyermekük is.
1950-ben áthelyezték a Debreceni Közgazdasági Technikum Kereskedelmi Tagozatára. Ezen középfokú oktatási intézmény történelem-földrajz tanára volt a nappali, esti és levelező tagozaton 1968-ban történő nyugdíjba vonulásáig, majd ezt követően nyugdíj mellett még mintegy tíz évig.
Medgyessy Istvánné - „Matyi néni”, ahogyan városszerte ismerték - nagyon szerette a tanári pályát, jóllehet e két tantárgyának oktatása, tanítása a háborút követő évtizedekben nem kis erőfeszítéssel járt; a változó világnézetek, társadalmi változások közepette követni kellett az előírásokat, meg kellett felelni az elvárásoknak - a már megtörtént eseményeket nem egyszer újraértékelve - nemcsak felettesei, de szeretett tanítványai tekintetében is.
Nagyon szerette tanítványait, bármilyen korúak is voltak. Külön figyelmet fordított a munka, család mellett a levelező hallgatókra. Megértő és emberséges volt diákjaival szemben, nem arra volt kíváncsi, ki mit nem tud, hanem éppen arra, hogy a tanítvány az adott kérdésről mit tud.
Házasságukból négy gyermekük született, egy fiú és három lány, akiket szerény anyagi körülmények között, nagy szeretetben és megértésben neveltek és taníttattak.
Fiuk agrármérnök, legidősebb lányuk az orvosi pályát választotta hivatásul, a középső közgazdász, míg legkisebb lányuk szövettani asszisztens lett.
A népes család ellátásában nagy segítséget jelentett az, hogy az anyai nagyszülőkkel éltek egy házban, a régi Vénkertben. Mégis rendszeresek voltak az éjszakába, hajnalba nyúló tanmenetírások és dolgozatjavítások. Lelkiismeretes pedagógus volt, sokat vállalt magára – ehhez kiváló fizikai adottsággal rendelkezett, hiszen aktívan sportolt még az egyetemi évek alatt is, az egyetem torna szakosztályának tagjaként egyetemisták országos bajnokságain is kiváló eredményeket ért el.
Az egyházi szolgálatban dolgozó dékáni hivatalvezető, majd teológiai könyvtáros és tudományos munkatárs férj szerény jövedelmét a család érdekében ő egészítette ki a számtalan túlóra és egyéb többletfeladat elvállalásával. Gyakran fordult elő, hogy napokig alig találkozott ébren gyermekeivel, hiszen mire este hazatért, ők már aludtak s reggel, mire felébredtek, ő már úton volt az iskolába.
A hétvége viszont a családé lehetett, közös sétákkal a Nagyerdőn és falatozásokkal az általa minden hétvégén készített süteményekből.
A diákok nemcsak szakmai ismereteket szerezhettek tőle, de példát mutatott nekik emberségből, alapos, sokoldalú műveltségéből is, segítette mindnyájukat, a szó igaz értelmében készítette fel tanítványait az életre.

A diákokkal nemcsak az órákon volt együtt. Számtalan osztálykirándulást is szervezett országon belül, de a határon túl is, Erdélybe, Felvidékre, fontosnak tartva azt, hogy hazájuk és környezetük minél több érdekességét megmutathassa nekik. Gyakori volt a nyári tábor, ahol kísérő tanárként a diákok megismerhették a közösségi együttlét, az egymásra utaltság, az együvé tartozás örömét, szépségeit, de nehézségeit is. Ezen országjáró utakra mindig felkészülten indult; az utak földrajzi, történelmi, irodalmi vonatkozásait a gyakorlatban ismertette meg tanítványaival, de elsődleges a természet megszerettetése, annak megbecsülése volt.

Süveges Dezsőné így emlékezik Matyi nénire.

„1965-ben tettem képesítő vizsgát a Közgazdasági Technikum Kereskedelmi Tagozatán. Matyi néniről már akkor hallottam, amikor még nem is jártam középiskolába. A bátyám végzős diákja volt az iskolánknak, amikor én megkezdtem a tanulmányaimat. Nagyon tetszett nekem, amikor elmesélte, hogy Matyi néni, a földrajztörténelem tantárgyat oktató tanárnő, aki valamikor tornászott, de akkoriban már négygyermekes anyaként ötven év felé közeledve még mindig, nyújtott lábbal a két tenyerét a földre, maga elé tudja helyezni. Otthon sokáig gyakoroltuk Matyi néni csodatettét.

Matyi néni négy éven keresztül tanított bennünket. Az első két évben földrajzot, négy éven keresztül történelmet. Volt olyan időszak az életemben, amikor történelem-földrajz szakos tanári pályát képzeltem el magamnak. Sok szakmai tantárgyat tanultunk. Én különösen a humán tárgyakat kedveltem. A történelemórákon Matyi néni nem csak a tematika szerinti tananyagot tanította nekünk. Az emberséget, a hazaszeretetet, a jó modort, a család iránt érzett elkötelezettséget mind-mind becsempészte a tanórák keretébe.

Emlékezetes iskolai kirándulásoknak volt a főszervezője, így az iskolánk kalandra vágyó tanulói a hatvanas évek elején a Zempléni hegységet megismerhették. Igazi tábori körülmények között csodálatos emberformáló képességének köszönhetően nemcsak a sportos, szívós iskolatársaim, hanem az egész tábor testileg, lelkileg megerősödött, igazi közösségé formálódott. Kevés olyan középiskolai közösségről tudok, mint a mi osztályunk, amely az elmúlt negyvenegy évben egy év kivételével, minden évben az osztálytalálkozót megszervezte. Az ötévenkénti találkozókra tanárainkat is meghívjuk. Matyi néni mindig elfogadta a meghívásunkat. Örült munkahelyi sikereinknek. Örült, hogy pár évvel az érettségi után sokan diplomát szereztünk. Örült, ha látta, hogy kiegyensúlyozott családi életet tudtunk magunknak megteremteni.

Szerettük Matyi nénit. Személyiségformáló ereje hatott ránk. Igaz, nem lettem történelem-földrajz szakos tanár. Tizennyolc évesen a számítástechnika elvarázsolt, ez lett a fő hivatásom. Programozó matematikusként is a humán érdeklődési körömnek köszönhetően úgy érzem teljes életet élek. Már tíz éve a Kodolányi János Szakközépiskola Debreceni Tagintézményének vagyok a vezetője. Az idegenforgalmi földrajz vizsgákat előszeretettel látogatom."

A kirándulásokra rendszeresen elvitte egy-két gyermekét is – itt volt alkalom megismerniük a családanya mellett a lelkes, gondoskodó tanárt is.

Segítette, támogatta tehetséges tanítványait. Többek az ő biztatására folytatták tanulmányaikat felsőfokon – nem egyszer családjuk hátráltató közreműködése ellenére is – és nagy örömmel értesült volt diákjai szakmai sikereiről; közöttük orvos, közgazdász, és bankvezér is megtalálható.

Nagy szeretettel invitálták volt tanítványai újabb együttlétekre, keresték föl otthonában, hol tanácsát kérve, hol csak hosszabb-rövidebb beszélgetésekre. Az érettségi találkozókon nagy örömmel vett részt még idős korában is és örömmel, megelégedéssel nyugtázta szeretett tanítványai feléje irányuló hálás megnyilatkozásait. Birtokában volt annak, ami nélkül a pedagógus pálya nem létezik: ragyogó memória, mely egyaránt megmutatkozott az arc-és névmemórián túl az együtt megélt élmények felelevenítésében is.

Korát meghazudtoló szellemi frissességét élete utolsó éveiben is rendszeres rejtvényfejtéssel, versek memorizálásával tartotta fenn.

A napi események, az ország aktuális gazdasági, politikai helyzete, annak alakulása mindig is érdekelték, Lehetősége szerint szűkebb környezete, Debrecen város jobbításában aktívan működött közre.

Szakmai munkáját hivatali elöljárói számtalan kitüntetéssel ismerték el - ezekre nagyon büszke

volt, jóllehet nem azért tanított úgy, hogy elismerésben részesüljön.
Szeretett férjét 1981-ben veszítette el. Hosszú özvegységében négy gyermeke, kilenc unokája és öt dédunokája szeretettel, gondoskodással vette körül. A nagy családi együttlétek rendszeresek voltak, megszépítették utolsó éveit. Tartalmas, gazdag életének 90-ik évében hunyt el.
Forrás: családi dokumentumok.

Kovács Lászlóné

MESTER MÁRIA (Görögszállás, 1909. február 1. - Tetétlen, 1995. október 23.): tanítónő, általános iskolai igazgató.

Édesapja korai halálát követően édesanyja egyedül nevelte és iskoláztatta gyermekeit. Azonban hamar magára maradt édesanyjával, mivel két testvérének élete fiatalon tragikusan ért véget. Iván a háborúban vesztette életét, Anna pedig betegség miatt korán elhunyt.
Iskoláit Görögszálláson kezdte, de miután édesapja elhalálozott, a család visszaköltözött Vencsellőre, és Marika a polgári iskolát, középiskolát és a tanítóképzőt már Debrecenben végezte el. Tanítói oklevelet 1928-ban szerzett, majd segédtanítóként, tanítóként és igazgatóként dolgozott nyugdíjba vonulásáig.
Melegszívű, gyermek- és emberszerető pedagógus volt. A szívében lévő szeretetet egész életében a gyermekek és felnőttek felé sugározta, ez végigvonul pedagógusi és emberi életpályáján.
Nyírábrányban segédtanítóként, majd tanítóként folytatta pályafutását.

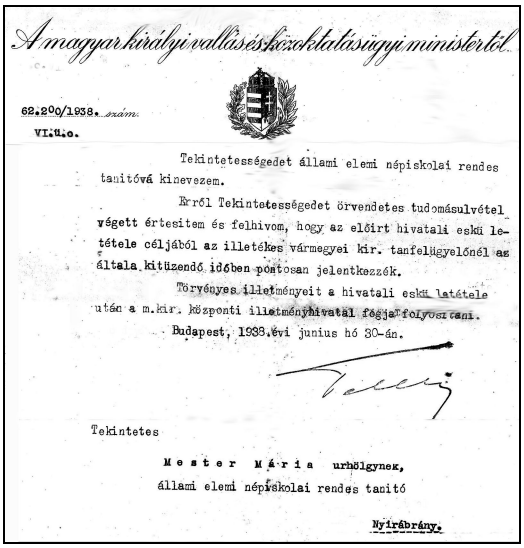

A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minisztertől.

62.200/1938. szám.
VI.ü.c.

Tekintetességedet állami elemi népiskolai rendes tanitóvá kinevezem.

Erről Tekintetességedet örvendetes tudomásulvétel végett értesitem és felhivom, hogy az előirt hivatali eskü letétele céljából az illetékes vármegyei kir. tanfelügyelőnél az általa kitüzendő időben pontosan jelentkezzék.

Törvényes illetményeit a hivatali eskü letétele után a m.kir. központi illetményhivatal fogja folyósitani.

Budapest, 1938.évi junius hó 30-án.

Tekintetes

Mester Mária urhölgynek,
állami elemi népiskolai rendes tanitó

Nyirábrány.

Nyírábrányi szolgálatához fűződik a rá jellemző, nemes emberi cselekedete a II. világháború során, melyről tudósítás az akkori újságban is megjelent. Néhány részlet az újságból.

„A Nyírbátor község melletti Nagy-alsófalu telep és Bernátrész tanyai gyermekei izzó hazafias lelkű fiatal tanítónőinek buzdítására elhatározták. Hogy megajándékozzák sebesült és beteg hőseinket. […] A szervezési munkát Mester Mária, Bárány Rozália és Paxián Margit hamar elvégezték […]

Óriási teherautó tetejéig megtelt a tanyai gyermekek szeretetadományaival. […]

Ezt követően Fülöp, Hajdúszovát, majd Nagyrábé, Földes és Tetétlen volt az állomáshelye, utóbbiban iskolaigazgató volt.
Garai István tanulmányi felügyelő „A nagyrábéi általános iskola életéből” címmel írt újságcikkéből idézek:.

„[…] Az igazgatói irodában Mester Mária fogad. Mindenről tud, ami az iskolában történik. Együtt él és dolgozik az iskola nevelőivel, s velük örül a sikeres munka láttán. A nevelők szeretik, de szeretik tanítványai is. Úgy ismerik öt, mint a járás egyik legjobb igazgatóját. A nevelőtestületben szoros együttműködés van. A tapasztaltabb, rutinosabb nevelőknek köszönhetjük, hogy a fiatal kartársak is hasznos tagjává váltak ennek a testületnek, sőt néhány év alatt kiváló nevelőkké lettek.

Az igazgató joggal panaszkodott régebben, hogy minden évben négy-öt gyakorló évest kellett „megnevelnie” és a munkába beleszoktat-

nia. Hadd mondjam el helyette, hogy ma már nem panaszkodik, sőt büszke a nevelőjelöltekre, akik valamennyien szorgalmasan és jól dolgoznak.

A falu népe szereti a pedagógusokat. Különösen Cibere Magdolnát dicsérik, aki valóban érdemes is erre. Egy nagyerű osztályközösséget kovácsolt össze az osztályából, s tanulmányi eredménye is kiemelkedő. Az oktatási bizottság is azóta működik jól, amióta ő lett a felelőse. A nevelők büszkék Borsós László kartársra is, aki a népművelés terén végzett jó munkáért éppen a mostani időben kapott 1000 forint jutalmat.

Esteledik. mikor elhagyom Nagyrábét. A falu kezd elcsendesedni, kigyúlnak az utcalámpák. A kiskapukon nevető fiatalok fordulnak ki, és a moziba indulnak. Örülnek az életnek. Kellemes érzéssel hagyom ott én is az iskolát. Úgy érzem, sőt tudom... jó munka folyik ott.

GARAI ISTVÁN
tanulmányi felügyelő"

*

Földesen az alsó tagozatban tanított, nagyszerű munkatárs volt. Az emberekért való tenni akarás nyilvánult meg itt is mindennapi tevékenységében: az iskola szakszervezeti titkára volt, közel száz munkatárs érdekeit képviselte nap, mint nap. Szabadidejében festett. „Ma is itt van velem Marika, mert előszobám falán egy vázában egy csokor margaréta van bekeretezve, amit tőle kaptam, mikor Tetétlenre ment el Földesről." (Lengyel Mihály)

Tetétlenen az iskola igazgatása mellett rajzot tanított a felső tagozatban. A falu életében is tevékenyen részt vett. Az 1963-ban tartott országgyűlési és tanácstagi választáson járási tanácstagnak választották meg.

1982-ben – édesanyja halála után – látszólag egyedül maradt, de sokan meglátogattuk. Mivel a szolgálati lakása az iskola épületében volt, ezért nap mint nap találkozott volt tanítványaival és kollégáival, akik közül többel szoros kapcsolatot tartott fenn, még nyugdíjas korában is.

Volt tanítványaival az ország minden részéből széles körű levelezést folytatott, barátként, barátnőként kezelte őket.

Tanítói, igazgatói pályája során a falvak szeretetén kívül több alkalommal kapott járási, megyei elismeréseket. Többször írtak elismerő cikkeket a megyei újságok példamutató életéről.

A legjobban szívéhez nőtt iskola – saját bevallása alapján – a tetétleni általános iskola volt.

Rokonságával a nagy távolság miatt csak a nagyobb ünnepségeken találkozott, de a levélváltás sohasem maradt el. Gyakran járt Budapestre unokatestvéreihez és Gávavencsellőre is.

Kedvenc időtöltése a napi politikai események figyelésén túl az olvasás, a keresztrejtvényfejtés, a festés, rajzolás, kertészkedés, süteménykészítés volt.

Tetétlen község lakossága befogadta, szerette, tisztelte, a falubeliek Marika néninek vagy igazgató néninek szólították.

Mély érzésű, hithű római katolikusként aktív tagja volt a kabai római katolikus gyülekezetnek. Igazi emberi értékeiért a körülötte lévők csak szeretni tudták. Mindig örült, ha adhatott, viszonzást nem várt érte. Szeretete és az emberekért való szolgálatkészsége hatotta át egész életét. Mások céljainak megvalósításáért mindent megtett, és önzetlenül örülni tudott mások sikerének.

Élete végéig megtartotta testi, szellemi frissességét, sziporkázó humorával elkápráztatta környezetét.

Szabó Balázsné és Lengyel Mihály

MÉSZÁROS JÓZSEFNÉ Monoki Magdolna (Debrecen, 1927. május 6. – Szeged, 1983. március 23.): tanító.

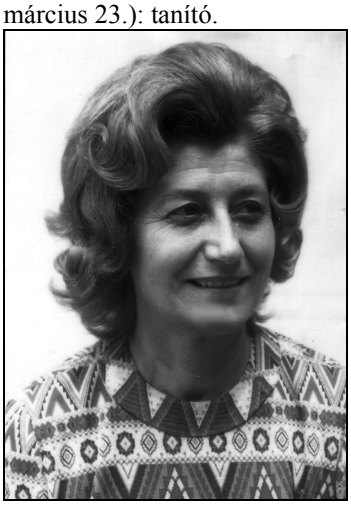

Debrecenben született ötgyermekes szegény család legkisebb gyermekeként. A család apai és anyai ágon a trianoni békeszerződés nyomán elveszítette minden vagyonát, édesapja családja

Bártfán a vendéglőt, anyai ágon Debrecenben a faraktárt. Édesanyja tudója volt sok szép magyar népmesének, ízes beszédnek, amit gyermekei körében kamatoztatott.
A család egyre szegényebb sorba jutott, édesapja az első világháborúban elveszítette a fél szemét, elfagyott a lába, s bár kitűnően érettségizett, egyre nehezebben vállalt munkát.
A legkisebb gyermeket már a testvérek segítették tanulmányai során. 8 éven át nővére, Ilona nyújtott neki fedelet, és segített az iskoláztatásban. A debreceni Svetits Intézetben 1946-ban szerzett népiskolai tanítói oklevelet. 1947-ben férjhez ment, egy lánya született. 1950-től 1982-ig a Bányai Júlia Általános Iskola tanítója volt, előbb a Leány utcán, majd a Kossuth utcán.
Gyermekkorában szerzett és egyre súlyosbodó szívbetegsége ellenére hallatlan lendülettel, szeretettel tanított. Az irodalom, a nyelvtan, a környezetismeret tanítása harmadik- negyedik osztályban szívügye volt.
Már a hatvanas-hetvenes években modern technikai eszközöket alkalmazott. Éjszakánként dolgozott, fóliára írta vázlatát, írásvetítős órával keltette fel a tanulók érdeklődését, de pl. magnóra vette a kiscsibék csipogását, s ezzel hozta közelebb a gyerekekhez a mindennapi életet.
Hazaszeretetre, a helytállásra nevelés volt a legfőbb célkitűzése.
Magyar és székely népmesékből teremtett hőst, példát, reményt az álmok megvalósítására, a gonosz legyőzésére, a legnagyobb igazságok kimondására.
A Himnuszt, Váci Mihály verseit színészek előadásában, lemezről is hallhatták a gyerekek a tanítási órákon.
A legnehezebb években színdarabok előadásával, menüett betanításával vitt életet az iskolás évekbe, - amiért nem igen kapott dicséretet – de finomságot, eleganciát csepegtetett a gyerekekbe.
A természetet, a szülőföld szeretetét szolgálta az iskolai kirándulások szervezésével. Lerobbanáshoz közel álló buszokkal indult országjárásra, pontos, gondosan megtervezett és bejelentett programokkal. A Parlament, Dankó Pista szobra, a kőszegi Jézus Szíve templom, a fertődi Esterházy-kastély, a Széchenyi-család sírboltja, a Herendi, Zsolnai, Hollóházi Porcelángyárak stb. megismerése, meglátogatása sok és maradandó élményt jelentett a hatvanas-hetvenes években a tanulóknak, akik azokban az években még aligha kerekedhettek fel hosszabb kirándulásra.
Éveken át kisdobosvezető volt, sok szép magyar népdal, népi játék, népmese, mondóka lett a diákok sajátja, vetélkedők tették izgalmassá a nyári táborokat. Sokszor igen elhagyatott vadászlakokban, ifjúsági házakban, olajos padlójú iskolákban, jobb esetben tornateremben laktak két hétig a táborozók. Maguk gyűjtötte szénán aludtak, friss patak vizében mosakodtak, maguk főztek, vásároltak, pl. Sátoraljaújhelyen, Felsőtárkányban, Siófokon.
Minden munkát elvállalt. Tankönyvrendelést, könyvtárosságot, s mivel akkoriban még nem volt az iskolákban büfé, kiflit, tejet rendelt, így jutott tízórai a gyerekeknek.
Betegsége ellenére hallatlan munkabírása volt. A hivatástudat, az elkötelezettség, az életkedv és a tanítványok szeretete fűtötte.
Munkájában következetes, igényes és szigorú volt. Amikor ereje már fogytán volt, s nem győzte a sok dolgozatjavítást, felkészülést, visszavonult a tanítástól, s a napköziben állt helyt.
Orvosi műhiba következtében 1983-ban Szegeden hunyt el.
Tanítványai így emlékeznek vissza rá:
„Az ötvenes években tanított harmadik-negyedik osztályban. Az első évek, az első tanító nénik meghatározó szerepet kapnak a további tanulásban. Magdi néni megszerettette velem az iskolát, végig szerettem tanulni, és mindig tanítani is szerettem volna. Megrázkódtatás volt számomra az elszakadás, utána a felső tagozat. Környezetóráin az alapok jók voltak, környezetvédő is lettem. Kapcsolatunk mindvégig barátság maradt.” (*Kerekesné Kecskés Katalin)*
„1978-ban tanított Magda néni. Nagyon nagy szerepe volt abban, hogy sikerült jól teljesítenem az osztályban, mivel másik iskolából érkeztem. Minden problémámat igyekezett megértően kezelni, stabil értékrendje és szigora minden diáknak példa volt! Szeretettel és odafigyeléssel fordult hozzánk, és megtanított bennünket egymást becsülni. Több évtized távolából is szívesen emlékszem óráira és emberségére.” (*Bögös Attila)*

Mészáros Eleonóra

MOHÁCSI JÁNOS (Lónya, 1935. november 23. – Nyíregyháza, 1978. július 25.): általános iskolai tanár.

Édesapja bútorasztalos, Édesanyja szülésznő. Ketten voltak testvérek nővérével. Kétéves korától kezdve Nyíregyházán élnek.
Iskoláit is itt végzi, a Közgazdasági Technikumban érettségizik. Dolgozni mint asztalos szakmunkás kezdett 1954-től egészen 1960-ig. 1960-tól 1962-ig a Szabolcs–Szatmár Megyei Élelmiszer Kiskereskedelmi Vállalatnál, majd 1962-től 1965-ig a KISZ Megyei Bizottságán, ezután egy évig az MHSZ megyei elnökségén végezte munkáját.
1959 őszén ismerte meg leendő feleségét: a Felsőfokú Tanítóképzőbe járó Alföldi Erzsébetet, akivel együtt dolgoztak a mozgalmi munkában, bevonva a fiatalokat is. Közös kirándulásokat szerveztek, parkosítottak a Sóstón, kulturális megmozdulásokon vettek részt. János megszervezte az első „Gólyabál”-t Nyíregyházán, nem ismert lehetetlent a szükséges dolgok előteremtésében és a költségek lefaragásában.
Az Erzsébettel kötött házassága után is besegített a nyári táboroztatásban, a szülők meglátogatásában. Felvilágosító munkát végzett a faluban élő gyerekek úttörő munkába való bekapcsolódása, s a honvédelmi nevelés érdekében. Gyulatanyán, Apagyon, Nyírjesen fontos volt a tanító néni férjének a lelkesítő, mozgalomba bekapcsolódó tevékenysége, a kistelepülések fiataljai kultúrált szórakozásának szervezése. Mint a KISZ Bizottság munkatársa kezdeményezte a sóstói KISZ-táborban a faházacskák felépítését, melyben tevőlegesen is munkát vállalt.
Közben megszerette a pedagógusi pályát, előbb tanítói oklevelet szerzett a Nyíregyházi Felsőfokú Tanítóképzőben, majd a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán biológia–mező-gazdaságtan szakos tanári oklevelet.
Tanítani Virányoson kezdett, ahol minden lehetséges szabadidős tevékenységbe bevonta főleg a fiútanulókat: barkácsoltak, modelleztek, motort szereltek. Itt is megszervezte - először - a nyolcadikosok ballagását. Azóta szülőkké, nagyszülőkké váló tanítványai még napjainkban is emlegetik – ha özvegyével találkoznak – a számukra felejthetetlen eseményt.
Virányos után a rozsrétszőlői iskola igazgatóhelyettese lett. Mindent előteremteni az iskolának – ez volt a jelszava. Segítőkészsége hamar közkedveltségre talált kollégái, a szülők, a gyerekek körében. A honvédelmi nevelést, a barkácsolást, a korszerű mezőgazdasági munka megismerését nemcsak a gyerekek, hanem a szülők körében is fontosnak tartotta. Gyermekszeretete, a velük való foglalkozás túlszárnyalta iskolája kereteit, s amikor a nyíregyházi 2. sz. Gyakorló Általános Iskolában napközis szakvezető tanárra volt szükség, felkeresték, hogy vállalja el ezt a munkát. Mivel felesége már az iskolánál volt szakvezető tanító, jött, s 1971 szeptemberétől haláláig végezte ezt a tevékenységet.
Munkáját itt is a felelősségtudat, lelkiismeretesség, szakmai ismeret, tettrekészség jellemezte. Tevékenyen működött közre a főiskolai hallgatók gyakorlati képzésében. Szabadidős tevékenységeinek szervezése mintaszerű volt, de a tanulmányi munka elvégzését is változatos formában szervezte. Játszva tanultak a gyerekek, mert a tanulás után bekapcsolódhattak: a céllövészet megtanulásába, a sárkánykészítésbe, a motorszerelésbe, a faragás elsajátításába, de olykor a tanár bácsi zongorajátékát is szívesen hallgatták.
Modellezői országos versenyeken vettek részt, lövészetből versenyt nyertek. Ő maga nem egyszer volt Csillebércen szaktáborvezető. A gyakorlóiskolában is folytatta a honvédelmi nevelést, ifjúságvédelmi felelős munkát is végzett. Munkájáért a „Honvédelemért” bronz fokozat kitüntetésben és Aranykoszorús-KISZ kitüntetésben részesült. Nagyon jó kolléga, jó humorú közösségi ember volt. Saját maga kép-

zését is fontosnak tartotta, s egy évet a debreceni egyetem pszichológia szakán is tanult. Betegsége váratlanul tört rá – gyerekeket táboroztatott – , s 1978. július 25-én meghalt. Egy 14 éves és egy 7 éves fiú gyerek maradt árván, akik a mai napig példának tekintik édesapjuk munkásságát.
Forrás: Főiskolai évkönyv, a feleség emlékei.

Raffayné Oláh Katalin

MOLNÁR ANTAL dr. (Tiszarád, 1924. május 12. – Nyíregyháza, 1998. augusztus 26.): tanító, középiskolai tanár, szakfelügyelő, főiskolai adjunktus.

Egy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei községben született. A polgári iskola elvégzése után a sárospataki Református Tanítóképző Intézetben szerzett kántortanítói oklevelet 1944-ben. Általános iskolai tanári biológia-kémia szakon Egerben (1954), középiskolai tanári oklevelet a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen (1966) szerzett. Iskoláit jó eredménnyel végezte. 1971-ben summa cum laude minősítéssel a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetemen természettudományi doktor lett.
Pedagógus pályáját 1944. augusztus 1-jén kezdte meg. Ekkor választották meg a gáborjáni református iskolába kántortanítónak. 1948-ban a kemecsei református elemi, ill. általános iskolához került saját kérésére, ahol ellátta az igazgatói feladatkört is.
1949. szeptember 1-jén a nyíregyházi 4. számú Általános Iskolába helyezték igazgatónak.
1952 és 1954 között tanulmányi szakfelügyelő volt. 1954-1958-ig a Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács V.B. Művelődési Osztályán főelőadóként dolgozott. Majd általános iskolai kémia szakfelügyelő, később középiskolai biológia szakfelügyelő a megyében 1969-ig.
A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Állattani Tanszékére 1969. szeptember 1-jén nevezték ki főiskolai adjunktusnak. Azonnal bekapcsolódott a tudományos kutatómunkába. Kutatási területei elsősorban az állatökológia és az állatföldrajz. A főiskolán állatökológiát, állatföldrajzot, származástant, egészségtant tanított, és állatszervezettani gyakorlatot vezetett.
Életpályájára a rendszeres és következetes oktató-nevelő munka jellemző. A kísérletezésen alapuló biológiaoktatás híve volt. Következetesen törekedett arra, hogy tanítványai szakmailag, erkölcsileg megállják helyüket az életben, hivatásukat, szakjukat szerető pedagógusokká váljanak.
Széles körű társadalmi, mozgalmi tevékenységet végzett. A Pedagógus Szakszervezet több kitüntetéssel ismerte el munkáját. A Tudományos Ismeretterjesztő Társaság kémia szakosztályának elnökeként igen aktív ismeretterjesztőként ismerték a megyében. Évtizedeken keresztül a kiskorúak bíróságának ülnökeként is tevékenykedett. Sokoldalúságát igazolja, hogy megkapta a „Békéért” kitüntető jelvényt is.
Kutatási eredményeit tudományos közleményekben publikálta. Több pályázaton nyert díjat. Az OM Egészségtan Szakbizottságának több ciklusban tagja volt. Ebben az időszakban mint társszerző dolgozta ki az „Egészségtan” című egységes főiskolai jegyzetet.
1976-ban főiskolai docenssé lépett elő. Vezető oktatóként számos szakdolgozat, tudományos diákköri dolgozat témavezetője volt.
Több mint 25 tanulmánya jelent meg a Népművelési Intézet kiadásában és a Népművelés című folyóiratban, az ELTE Tudományos Közleményében, a Biológia Tanítása című módszertani folyóiratban, a Botanikai Közleményekben, a Természet Világa című folyóiratban, a Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményében stb.
Tudományos tapasztalatait a gyakorlatra építette. Jó példája ennek „Az óvodás és iskolás gyermekek élelmezése a nyíregyházi járásban” c. tanulmánya. Ebben 32 óvoda és iskola egy-egy téli, tavaszi, nyári, őszi hetének az étrendjét

(több mint kétezer uzsonna, ebéd) vizsgálta meg, vont le fontos következtetéseket és adott hasznos tanácsokat. Ilyen tanulmánya volt még „Növényökológiai, növénycönológiai, majd állatökológiai ismeretek vizsgálata az általános iskolákban és a gimnáziumokban." Ezek megjelentek a Biológia Tanításában és a Természet Világában.

Agárdy Sándor Apáczai Csere János-díjas tanár így emlékezik Molnár Antal tanár úrról.

„1975-öt irtunk, s 12 fiú egyéves sorkatonai szolgálat után megkezdte tanulmányait a Nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola biológia-mezőgazdasági ismeretek szakán. Évtizedek óta nem volt arra példa, hogy egy csoportban 12 fiú kezdje meg a négy évet. Ezért aztán különös figyelem középpontjába is kerültünk úgy a diáktársak, mint a főiskolai nevelők között.

Az első napok a beilleszkedéssel teltek. Felfedeztük a főiskola épületeit, az akkor még az épülettömbben lévő gyakorlóiskolát, a sportcsarnokot, a csallóközi mezőgazdasági tanszéket, s kezdtük belakni a kollégiumi szobáinkat is. Már a tanév elején találkoztunk, de órát csak a második évben tartott nekünk. Az állatszervezettani gyakorlatok tárgyat oktatta, illetve rengeteg kísérleten keresztül gyakoroltatta a mik-roszkópizálást, a boncolást.

Alapos, korrekt, közvetlen, nagy tudású embert ismertem meg benne, más tanárokat is helyettesített. Közvetlenebb kapcsolatunk akkor kezdődött, amikor a metszetfelismerési vizsga végén – ami egyébként kiválóra sikerült – megkérdezte, hogy nem vagyok-e rokona az 1941-ben a sárospataki Református Tanítóképzőben vele egy osztályba járt Agárdy Sándor Mihálynak. Én elmondtam, hogy a nagybátyám volt, aki még 1950-ben, tehát az én születésem előtt öt évvel, az akkor gyógyíthatatlan tbc-ben meghalt, s Tornyospálcán az „ócska református temetőben" van eltemetve. Elmesélte, hogy jó barátságban voltak a főiskola alatt. Beszélt a Czinke Ferenc festőművész (akkor még pácíni kanászfiú) felfedezéséről, ismerte a nagybátyám verseit, de halála körülményeiről csak híreket hallott. Ettől kezdve még inkább közvetlen tanár-diák viszony alakult ki köztünk. Gyakran bementem a szobájába egy-egy rövid beszélgetésre, érdeklődött az otthoni dolgok felől, kíváncsi volt vizsgaeredményeimre.

1979-ben az utolsó évet levelező tagozaton végeztem, mivel egy álláslehetőséget ajánlottak szülőfalumban. Ettől kezdve már ritkábban találkoztunk, bár a 4. évben az egészségtan tantárgyat újra ő tanította.

Órái élvezetesek, szemléletesek voltak. Igazi megtestesítője volt Tóni bácsi a klasszikus néptanítónak. Kiváló szakmai felkészültsége mellett igazi emberség, szerénység, mély empátia jellemezte a tanár urat.

A főiskola elvégzése után talán 2-3 alkalommal találkoztunk még. Öröm számomra, hogy Tóni bácsihoz fűződő emlékeimet másokkal is megoszthatom."

Molnár Antal számos kitüntetést kapott a minisztérumtól, a TIT-től, a szakszervezetől, a természettudományos szervezetektől stb. (Pl. Oktatásügy Kiváló Dolgozója, Eötvös-emlékérem.)

1986-ban, 42 éves szolgálat után nyugdíjba ment (azaz kérte nyugdíjazását). Nyugdíjas évei alatt sem tudott elszakadni a szakszervezeti és bírósági munkától. Élete utolsó napjaiban is dolgozott mint örökké érdeklődő, tevékenykedő ember.

Molnár Ibolya

MOLNÁR LAJOS dr. (Büdszentmihály [ma Tiszavasvári], 1922. január 1. - Debrecen, 1997. augusztus 11.): szemészfőorvos.

Szülei: Molnár Gábor és Köblös Julianna 12 kisholdon gazdálkodtak, de a föld 9 km-re volt a

házuktól. Ebből a külterjes gazdálkodásból éppenhogy szűkösen megéltek, az adót már nehezen tudták fizetni. Ifjúkori versében írja:

1. *Én, mint a hajnal fürje, hol haragvó föld*
Dimbje-dombja elnyúlik bús jajjá
a puszták gőz fellege, mint sóhajtás
oszlik el a fekete göröngyökön…
itt születtem én.

2. *Apám a káromkodás hős fia*
kacagva leste hol jön a tatár
amikor felért a parton, szétnézett,
jön-e már? De fogta az ekeszarvát.

3. *Anyám, valamelyik kürtös hajdúnak*
volt halk hangú gyermeke.
Kelet-hajnal csillagának szólt olykor
Apjától tanult keserves éneke.

4. *Apám mutatta, hogy hasad a föld,*
anyám mint pacsirta dalolt halkan,
én, mint a hajnal fürje zúgom
a kalászok között: pitypalatty, pitypalatty.

Küzdelmes úton jutott el a szemészorvosi pályáig. Apja nem akarta taníttatni anyagi okokból. Édesanyja bátorította. Tudta, hogy fia a nehéz, paraszti sorsból kiemelkedve életük jobbításáért fog küzdeni. Érdekes, hogy bár jó tanuló volt, tanítói nem javasolták továbbtanulását. Elvégezte a VI. osztályt is és egy év ismétlőt. „Apám, az Isten az észt megadta nekem, de maga nem engedi, hogy használjam” –állt egyszer az apja elé, a mindenáron tanulni vágyó fia. Ez szíven ütötte édesapját, és két nap múlva beíratta a hajdúnánási gimnáziumba. Így a három testvére közül egyedül életben maradt Ferenc bátyja maradt otthon a gazdaságban.

13 éves koráig nem volt távol a szülőfalujától és az első napok iskolaélménye megriasztotta, elfogta egy „idegen érzés”. Otthagyta a gimnáziumot pár nap múlva. A hajdúnánási Református Gimnázium viszont felkarolta a tehetséges parasztgyermekeket, és utána mentek. Dr. Tóth Lajos igazgató és Horkay László tanár felkereste a családot, és ennek hatására folytatta tanulmányait. Kezdetben bejáró tanuló, mécsesnél tanult. Később egyik tanáránál, Igmándi Józsefnél (kémia, természetrajz tanára) lakott, akinek fia osztálytársa volt. Végül kollégista lesz.

A hajdúnánási Református Gimnázium több száz éves múltjával a debreceni Református Kollégium kisugárzásának szellemében nevelte, oktatta tanítványait.

Tanáraira is nagy szeretettel és tisztelettel gondolt. „Itt szereztem meg a jövőhöz szükséges tudást, tapasztalatot és becsületélményt.” Legnagyobb hatással rá Molnár József magyar-francia szakos tanára, osztályfőnöke volt. Ez a nagy műveltségű tudóstanár „már kora ifjúságától aprólékos gyűjtőmunkát végzett az irodalomtörténet, a művészettörténet, a helytörténet, néprajz, a népnyelv területén. Közleményeinek száma meghaladja a 700-at” (Csengeri Krónika).

Munkássága nagy hatást gyakorolt tanítványaira. A mi útunk c. református középiskolás ifjúsági lap, mely havonta jelent meg, pályázatokat hirdetett és az eredményeket közzé is tette, sőt a műveket le is közölte. Molnár Lajos is részt vett ezeken a pályázatokon rendszeresen és eredménnyel. Egy magyar falu c. pályázatával I. díjat nyert VII. gimnazistaként, dolgozatát a Tiszántúli Református Újság is megjelentette.

Gimnáziumi osztályfőnöke és osztálytársai

A mi útunk 1942 júniusi számában ezt írja:

„…egész életemben ott van az az eltitkolhatatlan erő és örökség, amit születésemkor a faluról magamban hoztam […] lesz egy nap, amikor anyám csókjában egész falum népe ujjong és még azok is, akik ma azt mondják, hogy kár taníttatni, mert, ha jó helye lesz a fiának, az apját meg sem fogja ismerni […] ebbe a vélekedésben csalódva örvendező lélekkel nyújtják felém kérges tenyerüket. A parasztság felemelkedéséért akart dolgozni.

1942-ben a hajdúnánási kollégiumban a Zilahy Lajos „Kitűnőek Iskolája” alapítvány által felvett I. évesek vezetője volt. 1943-ban kitűnően érettségizett. Horthy-ösztöndíjat kapott. Már zajlott a II. világháború, Ferenc bátyja a fronton harcolt. Gondolkodása, világlátása korához képest elég érett volt. Elítélte a zsidók inzultálását, a jehovisták brutális elhurcolását. A magyarok

számára értelmetlennek tartotta háborús részvételünket. A VIII. osztályosok nevében ő búcsúzott a ballagáson. A szép hazafias szónoklatokra válaszolva háborúellenes beszédet tartott ifjúi hévvel, amiért igazgatója felelősségre vonta – féltve az ösztöndíjra felterjesztett diákját.
Sokat olvasott, jól ismerte a népi írókat. Sinka Istvánt személyesen is megkereste, hogy megmutassa írásait. Latin-német szakos tanárnak készült.
A faluról szóló pályázatának köszönhetően meghívást kapott az 1943. aug. 23-án kezdődő balatonszárszói konferenciára (Magyar Élet Tábor találkozójára).
„Ezen a találkozón az általam fontosnak tartott emberek nagy része ott volt. Karácsony Sándor reggelenként bibliát magyarázott. A találkozót Kodolányi János nyitotta meg: „Nehéz ma szólni, jobb ma hallgatni." Erdei Ferenc: „Ez az átalakulás, mint politikai program, ma a demokrácia teljes megvalósításának a követelményeiben áll elő." Németh László a parasztságról, az értelmiségről beszélt: „ A jövő nagy utópiája az osztályok valódi összeölelkezése egy megtisztult értelmiségi kultúrában." (Molnár L. Önéletrajz)

A szárszói konferencia résztvevői

Nem akart katona lenni. Református teológus lesz. Dr. Soós államtitkár a Soli Deo Glória egyesületének elnöke segítette ebben. Behívták katonának Máramarosszigetre, s közben a debreceni Református Kollégiumban elintézték katonai felmentését. Nagyon jól érezte magát a kollégiumban tanárai és teológustársai között, de rövid ideig tartott. 1944. aug. 1-jén tábori lelkészi tanfolyamon vett részt Kassán. Itt sok tapasztalatot szerzett. Találkozott ukrán és ruszin papnövendékekkel, akik beszéltek a szovjet gulágokról. Egy rabbi a lakására hívta és mesélt a zsidók megsemmisítéséről. Katonai börtönöket látogatott, sok tragédiát látott. A tapasztaltak formálták szemléletét. A harcok közeledtével hazajutott, otthon élte meg a háború befejezését. Dolgozott az alkaloidagyárban és ekkor határozta el, hogy orvos lesz.
A debreceni Orvostudományi Egyetemen szerzett orvosi diplomát. Gyermekgyógyász akart lenni. 1948-ban részt vett Bulgáriában egy tanulmányúton. 1950 augusztusában végzett, és szept. 2-án megnősült. Felesége, e sorok írója, akkor még IV. éves bölcsészhallgató volt.
1950. okt.-ben, mint paraszt származásút, behívták katonaorvosnak. A sors iróniája! Debreceni Pavilon laktanya, Nyíregyháza, Komárom, több hónapos tábor jelentette a katonai életet. Felesége tele volt félelemmel, hisz orvost is végeztek ki akkor ételmérgezés vádjával. 1953-ban a debreceni Honvédkórház parancsnoka lett 1956 szept.-éig, amikor a honvédkórház megszűnt. Így sikerült leszerelnie. Közben letette a szemészeti szakvizsgát, mivel a katonaság megakadályozta abban, hogy gyermekgyógyász legyen. Kettessy professzor segítségével hamarosan a Szemklinikára került. Mindent megtett, hogy megismerje Kettessy szemészprofesszor műtéti bravúrjait. Publikációit a szokásosnál nagyobb ütemben írta.
Tisztelte Kettessy prof. tudását. Sokat tanult, sok segítséget kapott tőle. „A kancsalság megelőzése és gyógyítása" lett a kandidátusi témája. Becsülte a professzorban azt is, hogy bátorította még akkor is, ha pl. később egy-két dologban eltért a véleményük. Nem akadályozta őt emiatt a munkájában.
1961-62-ben az orvoshiány miatt a klinikáról sok magyar orvossal együtt került az akkori NDK-ba. Családjával együtt másfél évig Neubrandenburgban élt és dolgozott, ahol egy poliklinika szemészetét kellett beindítania. Drezdába professzornak hívták, de nem vállalta, mert idős, beteg szülei hazavárták. 1963. febr.1-től kinevezték a Hajdú-Bihar Megyei Tanács kórházának szemészeti osztályára főorvosnak.
1966-ban tagja lesz az Internationale Strabismological Associationnak (A Kancsalság Nemzetközi Társaságának). 1969-ben kandidátus lett.

Munkássága elsősorban a gyermekszemészethez kapcsolódott. Megalapozta Hajdú-Bihar megyében a gyermekszemészeti gondozását.
1964-65-ben Újléta lakosságának szemészeti feltérképezése a csecsemőkortól az aggastyánokig jelentős tapasztalatok birtokába juttatta. Elismeréssel szóltak a szakmában a szűrés precíz megbízhatóságáról (Orvosi Hetilap 1967 12.sz.).
A szűrés eredményei győzték meg arról, hogy a kancsalsággal való foglalkozást a csecsemőkor végén, de legkésőbb 3 éves korig kell elkezdeni. Megszervezte a tompalátóság-ellenes küzdelmet, a kancsalság felismerését, megelőzését és gyógyítását.
Véleménye szerint a Debreceni Városi Szemgondozó elismert tevékenysége mellett a fejlődés menete az, hogy a megelőzést kiterjesszék a megye minden településére és a falusi gyermekek sem maradjanak ki belőle.
A trachoma (korábbi, elterjedt fertőző szembetegség) felszámolásával a trachomagondozónők továbbképzésével, a védőnők, pedagógusok, tanácsi vezetők segítségével vizsgálták a megyében 3 korcsoportban a gyermekek rövidlátóságát 0,5 éves, 3-6 éves és 10-14 éves korúak körében. Éves szinten 30-35 000 gyermek szűrését végezték el bekapcsolva a kistelepüléseket, sőt a tanyákat is. Kétévenként 59 kisebb, illetve 24 nagyobb településen végeztek szűrést. A kisgyermekek számára játékos olvasótábla készült, és a főorvos maga is meglátogatott szinte minden települést. 1979-1981 között a szakmunkás pályára jelentkezők alkalmassági vizsgálatát dolgozták fel szemészeti szempontból munkatársaival (Szemészet 1981, Népegészségügy 1984, Medicus Universalis XVIII. 2., Népi Ellenőrzés 1984).
A következtetések levonásával megállapította:
1. A gyermekszemészet a megannyi figyelmeztető jelzés ellenére a honi egészségügy periférikus területe.
2. A látáshibában szenvedő gyermekek felkutatására *szűrő vizsgálatokat* kell szervezni.
3. A szűréseknek folyamatosnak kell lennie, de a két szűrés közötti idő sem lehet hosszú.
4. A szemészeti ellátásban külön kell választani a gyermekeket a felnőttektől.
1979. március 1-től a Megyei Rendelőintézetben a 0-14 éves korúak számára megindította a gyermekszemészeti rendelést. Azokban az években élenjárt országosan is ezzel a kezdeményezéssel.
Álláspontja volt, hogy a preventív szűrés nagyon fontos, de csak annyit kell szűrni, amennyit el tudnak látni. Küzdött tehát a feltételek megteremtéséért az ellátásban. Több mint 30 szemészorvos képzésében vett részt. Nagy részük a megyében, illetve Debrecenben folytatta szemészorvosi munkáját.
Munkássága széles területet ölelt fel. Többször átfogó képet ad a trachoma helyzetéről (Orvosi Hetilap 1958, Megyei Kórház Évkönyve 1977). A vakság okainak és megelőzésének vizsgálatát végezte H-B. megyében (Népegészségügy 1971, Klinische Monats-blätter 1971).
Több cikke jelent meg új, módosított műtéti eljárásokról, pl. szemhéjplasztikák, mészsérülés, lencsesérülés megoldásáról.
A megelőző gyógyító munka érdekében a felvilágosítás többféle formáját felhasználta. Nemcsak szakmai folyóiratokba írt, hanem más folyóiratokba is (Természet Világa, H-B. Napló, szórólapok szülőknek, előadások pedagógusoknak stb.).
Szoros kapcsolatot tartott a debreceni Gyengénlátók Ált. Iskolával. Alapító tagja az akkor 8 települést átfogó Gyermekgondozási Megyei Alapítványnak.
Kezdeményezője és közreműködője az 1975-ben meginduló pleoptikai tanfolyamnak. Később már szemészeti szakképzés indul az Eü. Minisztérium jóváhagyásával. Az Orthoptika-Pleoptika c. szakkönyv társszerzője. 118 dolgozata, cikke jelent meg, több mint fele idegen nyelven. 121 alkalommal tartott előadást, ebből 48-at külföldön.
25 évig dolgozott a Megyei Kórházban. Munkatársai példaként említik munkabírását, szerénységét, és azt a munkahelyi légkört, amit vezetőként teremtett meg. 1988. jan. 1-től ment nyugdíjba. Előtte előkészítette a kórház új, modern épületében a szemészeti osztályt és még 2 évig ott dolgozott.
A 20 éves Molnár Lajos gimnazista élete nagy célja: „Tudom, számomra csak egyetlen út van. Az a szoros kapu, amelyiken túl vergődik egy falu, egy nép, az én fajtám. Tudom, hogy nekem csak ott lehet élni és dolgozni.” (Egy magyar falu) Ezt az elképzelést tágabb téren igyekezett megvalósítani a betegek gyógyításával.

„Karakterét, gondolkodását a falu, a vidék, a szülők, a rokonok, az ott élők formálták, s tették nyitottá minden értelmes gondolat befogadására. Egy másik életformába váltva és belenőve a gyökerei meghatározóak. (Boda István M. L. Önéletrajzáról)

Szakmai tudása mellett emberszeretetét, empátiakészségét érezték a betegek is, mikor bizalommal fordultak hozzá. Ő az a doktor bácsi volt, akitől nem féltek, hanem örömmel mentek hozzá a gyerekek.

Orvosi hívatásának és családjának élt. Felesége latin-történelem szakos tanárként részben megvalósította kezdeti pályaelképzelését. Két gyermeke: Gábor (1951) és Ildikó (1953) orvosi pályát választott (pszichiáter illetve belgyógyász). Lajos szerette volna, ha az egyikük szemész lesz. Büszke volt 3 unokájára: Dénes (1974) kutató fizikus, Lajos (1975) informatikus, Léna (1992) gimnazista. Még megérte, hogy Ildikó lánya kandidátus lett, a két fiú unokája Amerikában folytathatja tanulmányait és a kicsi Lénában is gyönyörködhetett néhány évig. Legnagyobb elismerésnek tartotta betegeivel való jó kapcsolatát, azok bizalmát.

Kitüntetései:

Szolgálati Érdemérem, 1956. március; Érdemes Orvos, 1961; Für ausgezeichnete Leistungen 1962, Neubrandenburg; Kiváló Munkáért, 1979 Eü. Minisztérium; Magyar Vöröskereszt Országos Szövetsége Centenáriumi Emlékérem, 1981; Kiváló Munkáért, Müv. Min., 1983; Louis Brailles Emlékérem, 1979; A Munka Érdemrend ezüst fokozata, 1987; Szakszervezeti Munkáért ezüst fokozata, 1976; Kiváló Dolgozó, 1971.

Halála után a Vakok és Gyengénlátók Megyei Szövetsége a családdal közösen „In memoriam Molnár Lajos” emléklapot és emlékérmet alapított. Évenként hárman kaphatják meg a vakok és gyengénlátók érdekében végzett munkájuk elismeréseként a Fehér Bot Napján. Eddig 23-an vehették át orvosok, pedagógusok, szakdolgozók, intézmények. Köztük van a Kettessy Ált. Isk. tantestülete is, ill. a Déri Múzeum.

Források: Családi dokumentumok, Molnár Lajos Önéletrajza, Vasvári Hírmondó 1997, A mi Útunk 1942, Csengeri Krónika Molnár József emlékére.

Megjegyzés: a Molnár L. emlékérmet az a Diénes Attila készítette, aki a balatonszárszói konferencia emlékművének alkotója.

Molnár Lajosné

N

NAGY ANTAL (Zilah, 1890. március 21. – Hajdúböszörmény, 1968. május 31.): tanító, főiskolai tanár.

Édesapja református kántortanító volt. Elemi iskoláit és a nyolcosztályos gimnázium első négy évfolyamát szülővárosában végezte, majd a nagyenyedi tanítóképzőben diplomázott. A Zeneművészeti Főiskolán szerzett ének- és zenetanári oklevelet. Az első világháborúban katona volt. Monoron tanított, majd 1926-ban a Hajdúböszörményi Ref. Bocskay Gimnáziumban kapott állást. Mikor az 1950-es években megszűnt a gimnáziumi énektanítás a helyi általános iskolába került át, 1952-től 1957-ig, nyugdíjazásáig a hajdúböszörményi középfokú tanító-és óvónőképzőnek volt tanára.
Mindig büszkén emlegette, hogy Zilahon abba a gimnáziumba járt, ahol Ady is érettségizett, a kiváló pedagógus, Kincs Gyula neki is igazgatója volt.
Szellemi fejlődését jelentősen meghatározta nagyenyedi magyartanára, a költő Áprily Lajos. (Természetesen az iskolában eredeti vezetéknevét a Jékelyt használta.)
A főiskolán, többek közt, Kodály Zoltán tette tudatossá a népzene, a népdal iránti ösztönös vonzalmát.
Kiváló zenész és nagy hatású pedagógus volt. Több hangszeren játszott, de a zongora állt legközelebb hozzá. A városi zeneesteken feleségével négykezeseket játszottak hatalmas sikerrel
A böszörményi gimnáziumban igen magas színvonalú volt a zenekultúra, köszönhetően a lelkes zenetanároknak. Beke Antalról az Arcképcsarnok 2005-ös kötetében már megemlékeztünk. Nagy Antal méltóan folytatta a szép hagyományokat. Nagy létszámú volt az iskola énekkara, az 1932/33-as tanévben működött egy 90 tagú négyszólamú vegyeskar, egy 105 tagú gyermekkar és egy férfi kvártett. Az akkori gimnáziumba kevés lány járt, de a nyolc évfolyamból a kar vezetője össze tudta állítani a megfelelő szólamokat. Heti négy órát fordítottak az előadandó művek megtanulására. Az iskolai életet és a diákmentalitást ismerő olvasó kikövetkeztetheti, hogy ez a heti négyórás gyakorlás csak az igazgató és a tantestület támogatásával jöhetett létre. Kollégái azzal is segítették Nagy Antal munkáját, hogy versenyekre, vendégszereplésekre elkísérték a kórust. Az iskolai ünnepségeken rendszeresen igényes művekkel szerepeltek Schubert, Mozart mellett Bartók, Kodály, Bárdos Lajos népdalfeldolgozásaival.
Az iskola és a város társadalmi és kulturális életét nagyban meghatározta az ifjúsági zenekar, amelynek karmestere szintén Nagy Antal volt. A régi Böszörményben, különösen a polgári családokban „illett” a gyerekeket zongorára vagy hegedűre taníttatni, s abban az időben arányaiban több hangszeren játszani

tudó diák volt az iskolában, mint napjainkban. A zenekar létszáma 15-20 között mozgott. Gluck, Grieg, Handel darabokat adtak elő, alkalomadtán az énekkarral közösen léptek fel, illetve a zongorakíséretet biztosították a kórus számára.
Természetesen a zenekar tagjai játszottak diák összejöveteleken is, és az akkori szokásoknak megfelelően szerenádot adtak a leányoknak, ballagáskor tanáraiknak.
Nagy Antal tevékenyen részt vett abban a népművelő tevékenységben, amelyet a böszörményi tanárok végeztek a városban. Előadásokat tartott Schubertről, Beethovenről, ezeket a megemlékezéseket zongorajátékkal illusztrálta. Néhány beszédét megőrizték az iskola évkönyvei, s a késői olvasót az alapos tárgyismeret mellett a stílusa is elismerésre készteti.
Nagy Antalt a minden tanárnak nevet adó diáknyelv Hangásznak hívta. Ezt az epithetent használja Bertalan Imre, amerikai református püspök is visszaemlékezvén kedves tanárára. A ˛főtiszteletű úr emlékiratában a következőket írta:
„Énektanárunknak, Nagy Antalnak két dolgot köszönök: megismertetett a zeneelmélet alapelemeivel és szívünkbe oltotta az ének és a népdal szeretetét. Az előbbi segített abban, hogy amikor életem későbbi szakaszában, Paul Sacher baseli karmester kamarakórusába bejutottam, kottaolvasási felkészültségemmel lépést tudtam tartani a tanulás gyors iramával. Az utóbbi inspirált arra, hogy szóló énekben, vagy énekkaraimon keresztül népi énekeink színevirágát bemutassam a közönségnek. Neki köszönhettük, hogy énekkarunk részt vehetett a középiskolák pesti Vigadóban évenként megrendezett vetélkedésén a mi énekkarunknak is jutott elismerés, mégpedig a javából."
A hangverseny végén, amikor az énekkarok még együtt voltak, a zsűri két tagja, Bartók és Kodály az énekesek között elvegyülve, egyenesen felénk tartott. Karmesterünknek gratulált a darab választásához, nekünk az előadásához. A rövid beszélgetés közben történt, hogy a kettő közül egyik, már nem emlékszem, melyik, kezét a hozzá legközelebb álló, legapróbb szoprán fejére tette, aki éppen én voltam. Nem volt abban semmi szándékosság, de számomra maradandó ihletést jelentett, amikor teológiai tanulmányaim közt szükséges kikapcsolódásként olyan előadásokra készültem, mint „A magyar népdal útja a falu ismeretlenségéből a világvárosok koncert terméig." Kedves „Hangászunk" köszönöm, köszönöm, köszönöm.
Források: A Hajdúböszörményi Ev. Ref. Bocskay Gimnázium évkönyvei, Bertalan Imre: Ott ülék....ő közöttük.

Csiha László

NAGY GYÖRGY (Hajdúdorog, 1928. február 18. – Kálmánháza, 1981. december 7.): általános iskolai tanár, iskolaigazgató.

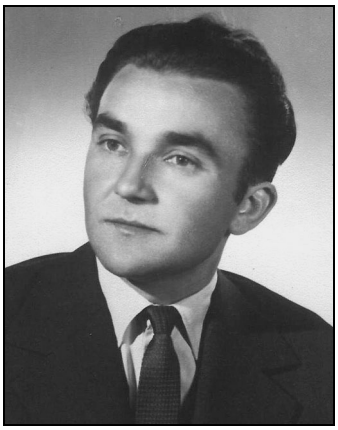

Hajdúdorogon született földműves családban, Nagy János és Lakatos Julianna hét életben maradt gyermeke közül hatodikként. Mindössze hétéves volt, amikor meghalt az édesapja. Anyja az idősebb testvérek segítségével egy hold földecskén nevelte gyermekeit, akik közül hárman is a tanítói pályára léptek első generációs értelmiségiként.
Szülővárosa görög katolikus elemi iskolájában kezdte a tanulmányait, majd a polgári elvégzése után a hajdúdorogi Magyar Görögkatolikus Líceum és Kántortanítóképző Intézetben tett „népiskolai tanítóképesítő vizsgálatot" 1948 –ban.
Még abban az esztendőben szolgálatba lépett, először Érpatakon, majd Geszteréd-Mandeltanyán lett tanító. 1952-ben – mindössze 24 éves korában – megbízták a Geszterédi Állami Általános Iskola igazgatói teendőinek ellátásával. Azután rövid ideig Nyírtéten tanított, majd a Szabolcs-Szatmár Megyei Szakszervezet munkatársa volt. 1955-ben Kálmánházára került igazgatóhelyettesnek, majd 1956-tól a falu iskolájának igazgatói posztját töltötte be. Ekkor

érkezett haza, ez a falu lett az otthona, itt alapított családot is.
1960-ban feleségül vette Vitkos Margit tanárnőt. A kálmánházi emberek befogadták, megszerették, tisztelték. Naponta szétosztotta magát az iskolában, a hivatali dolgokban, a kultúrház körüli teendőkben.
Tanárként minden órájára végtelen gonddal felkészült. Az új idők követelményeinek megfelelően a kántortanítói oklevél mellé 1962-ben biológia-földrajz szakos tanári diplomát szerzett az Egri Pedagógiai Főiskolán. De tantárgyai mellett mindent tanított, amire csak iskolájában szükség volt. Tanítványai szerették igazságosságáért, következetességéért, és mert mindig segítette a szegényeket, az elesetteket. Mindig fölemelte a gyengéket, és csak akkor haragudott igazán, ha valakit méltatlanul bántottak.
A falusi emberek maguk közül valónak tekintették. Mindenkihez volt egy kedves szava, tudta, kinek milyen gondja-baja van, segített a hivatalos ügyeikben, tanácsot adott, ha kérték.
A kisgyerekek arról ismerték a faluban, hogy kerékpárral járt a falu három végében elhelyezkedő tantermek között (a felekezeti iskolaépületekben folyt a tanítás az államosítás után is), és általában vitt a bicikli csomagtartóján egy labdát, ha mégis marad ideje arra, hogy kivigye a diákokat a focipályára.
Földrajzóráin katonás rendben ment a munka, logikus, pergő órákat tartott, a térképhez gyors léptekkel kellett a nebulóknak igyekezniük, mert mindent megtanított ott, a tanórákon. Különös érzéke lehetett a beszédhibás gyerekek fejlesztéséhez. Képes volt hónapokon át naponta elkapni a szünetben futkározó pácienseket, és makacsul javította az 'r', 'sz' hangzóikat. Feleségével minden évben táborozni vitték a kálmánházi gyerekeket, akik közül sokan ekkor lépték át először a falujuk határát. Évekig igazgatta a kultúrházat is, magára vállalta a község kulturális programjainak szervezését.
A faluhoz tartozó ökörkúti tanyasi iskolában megszervezte, hogy az iskolás gyerekek tanítsák analfabéta szüleiket, nagyszüleiket a betűvetésre. Tanulmányaik után vizsgát is tettek a nyírségi akácosok között megbúvó kis tanyák lakói. Ennek a programnak Váci Mihály is emléket állított a Zsezsemadár című novellájában. Kálmánházán dolgozók iskoláját szervezett, a faluban minden felnőtt befejezte a nyolc általános iskolai osztályt.
1975-ig volt iskolaigazgató, majd haláláig (még hat esztendeig) tanította a falu gyerekeit.
1981-ben emelt fővel viselt súlyos betegségben halt meg otthonában, családja körében.
Temetésén az egész falu fejet hajtott a tanító előtt, aki életével a kálmánházi embereket szolgálta.
Élete, emberi magatartása példa mindannyiunk előtt, akik ismertük őt. Zsinórmérték, alap, értékrend. Szerencsés vagyok, hogy ő volt az én apám. Hivatása iránti alázatával pedagógus dinasztiát alapított. Az öcsém és én is a tanári pályát választottuk. És a legnagyobb unokája, akinek a születését már (bármennyire vágyta) nem érhette meg, bölcsészhallgató.
Azt tanultuk őtőle, hogy ez nem munka, hanem életmód. Szolgálat, amely a szereteten alapul. Még ebben a kicsit másmilyen világban is.

*

Nem volt híres. Nem volt hős. / „Csak" talpig ember. / Ismerős? / Nem csak rádnézett. Meg is látott. / Átölelte a világot. / Szerette, ha szerették, / Szolgálatra nevelték. / „Szolgalelkű!" – gondoltam. / Úristen, de vak voltam! / Nem értettem, nem figyeltem, / nem láttam meg akkor őt! / Mégis itt van most is velem, /minden cselekedetemben, / az én egész életemben, / itt van torkomban a hangja, / szemeimben pillantása, / kezemben simogatása, / mosolyomban keskeny szája, / ha nem is gondolok rája, / akkor is. - Mindörökké.
Forrás: barátok, kartársak, családtagok visszaemlékezése, személyes dokumentumok.

Mócsánné Nagy Ágnes

NAGY KÁLMÁN (Sárrétudvari, 1930. november 25. – Debrecen, 1999. május 28.): tanító, magyar-ének-zene szakos általános iskolai tanár, személyzeti csoportvezető.
Szegény parasztcsalád negyedik gyermekeként született.
Az elemi iskolát Sárrétudvariban, a polgárit Püspökladányban végezte. Tanulmányait a debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetében folytatta, és tagja lett a Bartók Béla Népi Kollégiumnak. A NÉKOSZ 1949-ben történt felszámolása miatt a tanítóképző utolsó évfolyamát a nyíregyházi Állami Tanítóképző

Intézetben fejezte be, majd az egri Pedagógiai Főiskolán kapott magyar–ének-zene szakos általános iskolai tanári oklevelet. 1953-ban megnősült, felesége: Szalanics Gizella történelem–ének-zene szakos tanár. Fiaik: László és Tibor, jelenleg (2007) a Debreceni Egyetem oktatói: intézetigazgató docens, illetve adjunktusi beosztásban.

Két évig marxista oktatóként dolgozott a Kossuth Lajos Tudományegyetemen, illetve az ELTE Lenin Intézetében. Az 1953-as kormányprogram oktatási irányelvei késztették arra, hogy visszatérjen eredetileg választott hivatásához. Kérésére a Balmazújvároson a bánlaki iskolában tanított, majd rövid ideig a nyíracsádi általános iskola igazgatóhelyettese volt.

Aktív pedagógiai pályájának nagyobbik, jelentős részét a gyermekvédelemnek, a családjukat vesztett, környezetükben veszélyeztetett, pszichikailag és emocionálisan sérült gyermekek nevelésének szentelte. 1955. november 1-jén kapott megbízást a Hajdú–Bihar Megyei Tanács fenntartása és felügyelete alá kerülő téglási nevelőotthon beindítására, és nevezték ki az otthon igazgatójává. Ettől kezdve 16 éven át, 1971. október 15-ig látta el az intézet vezetését. Ez idő alatt több évig nevelőotthoni szakfelügyelőként is dolgozott a megye területén működő nevelőotthonok és tanyai diákotthonok vonatkozásában, melyek a korábbi „lelencek" gondozására jöttek létre. 1971–81 között – nyugdíjba vonulásáig – személyzeti vezetőként dolgozott a Debrecen Városi Tanács VB Művelődésügyi Osztályán.

Az otthon beindítása rendkívül nehéz körülmények között, az alapító nevelőközösség – nevelőtestület és kisegítő személyzet – odaadó, önzetlen, fáradhatatlan munkája révén valósult meg, 1955. november 1-jén.

1955. december 3-án érkezett az első gyermekcsoport. Elkezdődött a nehéz, sok szeretetet és türelmet igénylő, egyre szélesedő és hatékonyabbá váló nevelőmunka. Nagy Kálmán igazgatói működése alatt jelentős változás következett be a téglási Nevelőotthon jellegében, tárgyi és személyi feltételeiben, a nevelőmunka hatékonyságában, a tanulmányi színvonal emelésében.

1955-ben az intézet 80 férőhelyes, 3 csoportos, általános iskolai fiú nevelőotthonként kezdte meg működését az egykori Degenfeld-kastély épületében. A gyermekek iskolai oktatását Téglás község általános iskolája látta el. 1956. szeptember 1-től a nevelőotthoni férőhelyek száma 120 főre, a csoportok száma 5-re emelkedett. 1959-ben 2 tantermes, nevelői lakásos iskola épült, melynek következtében az intézet jellege 5 tanulócsoportos, 4–8 osztályos, általános iskolával egybeszervezett, önálló gazdasági egységgel rendelkező nevelőintézetté változott. 1964-ben újabb 4 tantermes, nevelői lakásos iskola épült az intézet területén. Ennek révén a férőhelyek száma 120-ról 160-ra, az otthoni és iskolai csoportok, ill. osztályok száma 120-ról 160-ra, az otthoni és iskolai csoportok, illetve osztályok száma 5-ről 6-ra emelkedett. 1966-ban 6 nevelői lakás épült, így lehetővé vált, a kastély teljes felújításának megkezdése, a férőhelyek növelése. E feltételek következtében 1967. szeptember 1-től 160-ról 195-re nőtt az otthon lakóinak létszáma, az iskolai és otthoni csoportok száma 6-ról 8-ra emelkedett. Ezzel az intézeti elhelyezés korhatára kiszélesedett, és lehetővé vált, hogy a tartósan intézeti nevelésre szoruló gyermekek 8 évig egy helyen nevelkedjenek, és kevesebb élethelyzet-változásnak legyenek kitéve 16 éves korukig. A kastélyépület felújítása 1968-ban befejeződött.

13 évet vett igénybe az intézet folyamatos fejlesztése, bővítése és korszerűsítése. A pedagógiai munka középpontjában a tanulmányi eredmények javítása mellett a szabadidő önálló, személyiségfejlesztő felhasználása állt. Ez a tevékenységi formák sokféleségének kiépítését hozta magával. Ezzel párhuzamosan valósult

meg a gyerekek önkiszolgáló és a termelő munkában, kulturális és sporttevékenységben való aktív részvétele. Erre egyébként már az intézet alapításától kezdve törekedett az igazgató. Az otthon lakói már 1959-ben I. helyezést értek el a nevelőotthonok országos szellemi- és sportversenyén. Az igazgató arra törekedett, hogy munkatársai maximálisan kiaknázzák a gyerekek egyéni érdeklődését, aktivitását és annak személyiségfejlesztő hatását, valamint munkatársai is kibontakoztathassák pedagógiai, emberi értékeiket. Vezetőként bízott munkatársaiban, tisztelte őket és munkájukat, önállóságot engedett meg és biztosított a munkavégzésben – a szabályok betartása mellett. Így jöttek létre a gyermeki igénynek megfelelően a nem szokványos fakultatív tevékenységi formák a szokásos iskolai szakkörök mellett, olyan 10-12 tevékenységi forma, melyek befolyásolták a pályaválasztást. A fel nem sorolt és nem említett sokféle tevékenység megvalósítása hallatlanul nagy energiát és lelkiismeretességet igényelt vezetőtől és nevelőtől egyaránt, hiszen a növendékek nevelése az átlagosnál jóval nehezebb feladatot jelentett. Ezt tetőzte az abszolút és relatív túlkorosság, minden évben 50–60 %. Ennek ellenére az évek alatt 2,9-ről 3,5-re javult a tanulmányi átlag. A végzett tanulókat 100 %-ban sikerült beiskolázni és szakmához juttatva visszasegíteni a társadalomba.

Nagy Kálmán jó felnőtt- és gyermekközösség szervező volt. Tervező, szervező, ellenőrző és értékelő munkája, szakmai hozzáértése példa volt az általa irányított nevelői közösségnek és minden munkatársának. Empatikus, toleráns egyéniség volt, akinek ajtaja gyerek és felnőtt előtt egyaránt nyitva állt. Közéleti emberként jelentős szerepet vállalt a község vezető testületeiben is.

Tégláson szerzett tapasztalatait 1971–1981 között a debreceni Megyei Jogú Városi Tanács VB. Művelődési Osztályán személyzeti és munkaügyi vezetőként kamatoztatta. Munkáját dr. Tar Károly osztályvezető 1976-ban így minősítette:

„Nagy Kálmán komoly pedagógiai, vezetési tapasztalatokkal rendelkezik. Rendkívül szorgalmas, körültekintő, a hozzá kerülő kényes és összetett feladatokat megoldani akaró és tudó munkatárs. Jó felkészültségű, széles körű információit előnyösen tudja hasznosítani sokirányú – a közoktatást, közművelődést, a művészeti életet átfogó – személyügyi kérdésekben. Magas szintű felkészültségét nemcsak szűkebben értelmezett munkaköri feladataiban hasznosítja, hanem segítséget nyújt a művelődéspolitika egészének irányításához is. Jelenlegi beosztásának ellátására, valamint magasabb vezetőállás betöltésére alkalmas."

Veres Győző nevelőintézeti igazgatóhelyettes 1980-ban írta az intézet tevékenységét illusztráló pályamunkájában:

„Amikor 1971. október 17-én Nagy Kálmán 16 év után megvált az intézettől, nyugodtan adhatta át utódainak azt, amit célul tűzött ki. Amit tett, derék, férfias munka volt. Az itt dolgozó munkatársak ma is szeretettel emlegetik."

Munkahelyeit hivatása egy-egy részterületének tekintette, és a rá jellemző szakmai igényességgel látta el. Debrecen minden pedagógusát ismerte személyesen vagy „virtuálisan", és különös érzékenységgel igyekezett problémáikat megoldani. Pedagógiai, szervező–nevelő tevékenységét helyi, megyei és miniszteri kitüntetésekkel ismerték el. Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetést 1970-ben és 1977-ben nyerte el. Munkásságát megromló egészségi állapota szakította félbe. Értékrendjében felülemelkedett a történelmi és társadalmi sorsfordulókon. A toleranciát, empátiát, az emberi és társadalmi problémák iránti nyitottságot mindvégig megtartotta.

A Nagy Kálmánról összeállított névcikket Tar József hajdúnánási nyugdíjas igazgató, Veress Győző téglási igazgató információi és saját tapasztalataim alapján állítottam össze.

Harangi János

NEHÉZ JÁNOS (Nyírcsászári, 1923. január 2. — Nyíregyháza, 1990. december 19.): tanító, általános iskolai tanár, igazgató, főiskolai docens.

Szegény kisparaszti családba született. Nagyapja gazdasági cseléd, édesapja előbb napszámos, majd 4,5 kat. holdon gazdálkodó volt. Édesanyja szintén szegényparaszti családból származik, aki nagy odaadással nevelte három gyermekét. Nehéz János bátyja asztalos szakmunkás volt, és a második világháborúban elesett; nővére cipész szakmunkásnak tanult már a háború után. Ő az elemi iskola hat osztá-

lyát Nyírcsászáriban végezte. Tanulmányait nem tudta folytatni a család anyagi helyzete miatt, napszámba járt gróf Károlyi Gyula uradalmába.

1937-ben mint túlkoros, magánúton elvégezte Nyírbátorban a polgári iskola 1-2., majd nyilvános tanulóként a 3-4. osztályát. A jófejű, kitűnő tehetséggel megáldott fiatalember továbbtanult a Nyíregyházi Tanítóképzőben, és jeles minősítésű tanítói oklevelet szerzett 1944-ben.
Tanítani már nem tudott, mert 1944. október 10-én bevonultatták katonának, kötelékét Bajorországba vitték, s 1945. április 12-én hadifogságba esett.
A franciaországi Marseilles-ben több mint egy fél évig tartott a fogság, ahol megkezdett német nyelvtanulását csiszolta. 1945. novemberében érkezett haza, s a nyírgelsei görög katolikus felekezeti iskolához került 1946. január 16-án tanítani. Harmadik osztálytól kezdve nyolcadik osztállyal bezárólag összevontan tanított. Nagy hozzáértéssel, segítőkészséggel, jól szervezetten foglalkozott a különböző osztályokba járó, különböző korú, egy tanteremben lévő gyerekekkel. Éneket, testnevelést, háztartási ismere-teket közösen tanultak, a nagyobbak olykor besegítettek a kisebbeknek. Az iskola államosításakor megbízták a számadó igazgatói teendők elvégzésével. Bekapcsolódott a falu tsz-szervezésébe, patronálásába. A kulturális élet kialakításában, fejlesztésében mint kultúrotthon igazgató vett részt.
1951. szeptember 1-jén szolgálati érdekből Nyírbátorba helyezték a 2. sz. Leány Általános Iskolába — később Báthory István Általános Iskola — igazgatónak. Elvégezte Budapesten az igazgatók iskoláját, majd levelező tagozaton matematika—fizika szakos általános iskolai tanári oklevelet szerzett jeles minősítéssel 1954-ben. Közben égyhónapos párttörténeti iskolán is kellett tanulnia, majd ugyanott 1 hónapos tanfolyamon párttörténeti szemináriumot vezetett.
1952-ben nősült, felesége orosz szakos általános iskolai tanár, majd gyakorlóiskolai szakvezető volt. Két gyermekük született.
Nehéz János mint megyei ideológiai oktató kapcsolódott be a pedagógusok ideológiai továbbképzésébe, majd az igazgatók szakmai továbbképzésébe.
12 évig volt Nyírbátorban általános iskolai igazgató, emellett községi tanácstag, vb-tag és pártvezetőségi tag. Akkoriban bekapcsolódott a falu szocialista átszervezésébe mind gazdasági, mind kulturális téren, bábáskodott másokkal együtt a pedagógusok szakszervezet helyi kiépítésénél.
Az iskolában végzett eredményes pedagógiai munkáért 1954-ben az „Oktatásügy Kiváló Dolgozója” kitüntetést kapta.
Mint pedagógusgyerek jártam az általa vezetett általános iskolába. Nagyon szép emlékeim vannak arról az időszakról! Mint egy nagy családban, olyan volt az iskolai életünk. A tanórák mellett sok kirándulás, sportmegmozdulás volt, mosolygós tanáraink voltak, s igazgató bácsink is jóságos volt. Alkotmánytant tanított, számomra akkor igen érdekfeszítően, kielégítve kíváncsi érdeklődésünket. Szüleimtől tudom, hogy milyen jó légkör uralkodott a nevelői szobában, s milyen figyelmes, segítőkész volt mindenkivel szemben, s az olykor-olykor felmerülő apró-cseprő konfliktusokat milyen jó pedagógiai érzékkel tudta feloldani, elsimítani.
A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola alakulásakor 1962-ben felkérték és megbízták a Tanulmányi Osztály vezetésével, ahol pontos, lelkiismeretes munkát igyekezett végezni. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán pedagógia szakos oklevelet szerzett 1967-ben, előző oklevelei minősítéséhez hasonlóan jeles eredménnyel. Bekapcsolódott a főiskola levelező tagozatán a pedagógiai konzultációk vezetésébe, később a Pedagógia Tanszékre átkerülve a nappali tagozatos hallgatók képzésébe is. 1968-tól tanított itt nyugdíjazásáig (1984) általános pedagógiát. Tudományos munkásságával előbb

adjunktusi, majd docensi beosztást szerzett. Tagja volt a Magyar Pedagógiai Társaságnak, több tanulmánya jelent meg a Pedagógiai Szemlében.

Az MHSZ-ben foglalkozott a fiatalok honvédelmi nevelésével, sőt az általános iskolai honvédelmi ismeretek tananyagát is az ő vezetésével állították össze. Részt vett az általános iskolai tanítók és tanárok gyakorlati képzésének kidolgozásában. Mint szakvezetőhöz gyakran hozott hallgatókat hospitálni, s nagyon jó volt vele együtt dolgozni. Óraelemzéseiből igen sokat tudtam tanulni. Igényes volt, de rugalmasan kezelte az óralátogatásokat. A két héttel korábban leadott óravázlatokhoz nem ragaszkodott mereven, ha a körülmények megváltoztak.

Szabadidejében nagyon szeretett kertészkedni, gyümölcsöket termeszteni a lehető legjobb minőségben.

Munkásságát minden területen elismerték. Kitünteései: A Haza Szolgálatáért bronz, ezüst és arany fokozatáta, (1971-77-81), Miniszteri Dicséret (1975), Szakszervezeti Munkáért arany fokozat és a Bessenyei György TKF Érdemes Dolgozója 1984.

Nyugdíjba vonulása után még évekig tanított a főiskola levelező tagozatán óvónőket, tanítókat, tanárokat. Diákoknak német nyelvet oktatott, foglalkozott unokái nevelésével és 1990. december 19-én hirtelen bekövetkezett haláláig tevékenykedett a Magyar Pedagógiai Társaságban.

Mindig szeretettel emlegetjük jóságos, bölcs mosolyát, s azt, hogy egy igazi pedagógus nagyon korán távozott az élők sorából.

Források: életrajz, személyes beszélgetés és emlékek.

Raffayné Oláh Katalin

O

OLÁH GÁBORNÉ Pásztor Piroska (Nyírtass, 1938. december 6. – Nyíregyháza, 2007. március 16.): tanító, szakvezető tanító.

Sokgyermekes, szegény kisparaszti családban nőtt fel, gyermekkorát Beszterecen töltötte. Elemi ill. általános iskolai tanulmányait is Beszterecen végezte. Az iskolában kitűnt szorgalmával, tanulni vágyásával, kitűnő tanuló volt. A család úgy döntött, hogy a hat gyerek közül ő menjen továbbtanulni. A tanítói pálya vonzotta, s így került a nyíregyházi tanítóképzőbe, ahol 1958-ban jeles minősítésű tanítói oklevelet szerzett.

Beszterecen kezdett tanítani, majd Kálmánházára került, miután házasságot kötött. Férje szintén pedagógus volt, aki később a Pedagógusok Szakszervezete városi, majd megyei titkára lett. Házasságukból két gyerek - Gábor és Zita – született, akik felnevelésében Piroskának volt oroszlánrésze, mivel férje a közéleti tevékenységben végzett munkájával igen elfoglalt volt.

Pirike 1960. október 15-én került tanítani az alig három éve épült nyíregyházi 12. sz. Általános Iskolába, mely jogelődje volt a Tanárképző Főiskola Gyakorló Általános Iskolájának. Itt tanított az 1994/95-ös tanévet bezárólag első-második osztályosokat, illetve nyugdíjba vonulása előtt négy-öt évig napközisük volt.

Első osztályt tanítani a tanítói munka egyik legnehezebb, de egyben leggyönyörűbb feladata — vallotta Pirike —, s imádta a munkáját, szerette a gyerekeket. Maximálisan kielégítette a gyerekek tudásvágyát, a szülők, az oktatásügy állandó reformokban lévő elvárásait. Első osztályba való beíratáskor a szülők szinte tolong-tak, hogy „Pirike néni legyen a tanító néni.” Évkönyveinkben, beszélgetések során többen emlegették munkásságát, emberi, tanítói személyiségét. Íme: Dr. Margócsy József nyugalmazott főigazgató: „Gergely unokámmal megszerettette az iskolát, az olvasás, írás, számolás fontosságát, s ez a legfontosabb a kezdetben. Ez a valami, nem a főiskolán tanítani!”

Merkovszki Pálné nyugdíjas tanár: „A mai napig őrzöm a fiam 1-2. osztályos füzeteit, amelyben tanító nénije — a mindenki Piri nénije — dicséretként gömbölyítette a piros pontokat, melyek megszerzése legfontosabb volt a fiamnak”

Szokira János lelkész: „Piroska néni az első tavaszi napfény volt gyerekeink (3) számára az iskolában. Megtanítani valakit a betűvetés fortélyára, megnyitni a félénk, zárt szíveket, rávezetni arra, hogy merjen és tudjon kérdezni és rácsodálkozni, hogy elfogadja önmagát és a másikat, és hogy a szeretet legyen a legfontosabb az életében — ez valóban művészet és tudomány, ércnél maradandóbbat alkotott.”

Oláh Gábornét a Tanítóképző és a Tanárképző fúziójakor megbízták szakvezetői tevékenység-

gel, melynek során az első-második osztá-lyosok tanítására, velük való foglalkozásra készítette fel a hallgatókat. Kollégaként bámultam a munkáját, amikor pedig a gyakorlati képzésért felelős igazgatóhelyettes lettem, csodáltam, s legszívesebben az őáltala tartott órákra küldtem a pedagógiából, pszichológiából vagy szaktárgyakból hospitáló hallgatókat.

Nagyon jó kapcsolatot tudott teremteni a leendő tanítókkal, kollégáival, főiskolai tanárokkal. Állandóan képezte magát, bekapcsolódott különböző oktatási programok kipróbálásába, sőt – a hallgatókon kívül – városi, megyei szakmai bemutató órákat tartott ezekből. Kipróbálta az ún. globális olvasási módszerrel való tanítást, az egésznapos iskolai oktatást a gyakorlóiskolában az ő irányításával vezették be. Később az anyanyelvi oktatásba elvállalta a Zsolnay program-ot.

A fejlődés, a változás, az új bevezetése érdekében mindig tudott váltani, s mindig kiválóan teljesíteni. Dr. Zsolnay József egyszer a következőképpen kérte fel: „Ön a nyelvi, irodalmi, kommunikációs programunk megvalósításában kiemelkedő teljesítményt nyújtott. Felkérem a tanfolyamunkon való közreműködésre, szaktanácsadásra, bemutató óra megtartására, elemzésre, a vitában való részvételre."

Aktív tevékenysége vége felé az ún. ÉKP program napközis munkáját szervezte, irányította, tartotta a bemutató foglalkozásokat a hallgatóknak. Munkáját többek közt a Miniszteri Dicséret, Kiváló Munkáért és a Pedagógus Szolgálati Emlékérem kitüntetésekkel ismerték el. Piroska a tanítványaitól kapott rajzokat, üdvözlőlapokat tartotta a legnagyobb elismerésnek.

Nyugdíjazása után (1995. 12. 22.) néhány évig négy unokája nevelésében segédkezett nagy örömmel és hozzáértéssel. Váratlanul érte a betegség, a sziporkázó agy felmondta a szolgálatot, s e nyolc évig tartó súlyos betegség után halt meg 2007. március 16-án. Családja mellett számtalan sok tanítványa, szülők, kollégák őrzik emlékét.

Források: Életrajz, évkönyvek, személyes kapcsolat

Raffayné Oláh Katalin

OLÁH LAJOS (Derecske, 1956. szeptember 18. – Debrecen, 2006. szeptember 22.): középiskolai tanár, kollégiumi igazgatóhelyettes, tanácsos.

„S hogy művem le nem mérhető,
Már nem bánt, nem nyugtalanít,
Ki embert nevel, az abban él,
Amit másokkal megtanít."
(Kiss Tamás)

Szülei egyszerű emberek voltak, ő volt egyetlen gyermekük. Apja, Oláh Lajos 6-8 kat. hold földterületet művelt kishaszonbérletben, mivel saját földjük nem volt. A múlt század 60-as éveinek elején belépett a termelőszövetkezetbe, s annak tagja volt korai haláláig. Anyja, Ungvári Margit az otthoni teendők mellett rendszeresen segített férjének a mezei munkában. Fiához az összetartozás oldhatatlan szeretete kötötte. Áldott állapotában terhességi mérgezés lépett fel, amely anya és gyermeke életét a legkomolyabban veszélyeztette. Az orvosok a terhesség megszakítását javasolták, ő azonban kijelentette: együtt élünk vagy halunk.

Lajos egész életében szorosan kötődött a szülői házhoz, a falusi életformához, szerette és értékelte a fizikai munkát. A természeti jelenségek iránti érdeklődése korán kialakult. Morális értékrendjének gyökerei – élükön a család, a munka és a tisztesség – gyermekkorában fogantak.

Szülővárosában végezte az általános iskolát és az itteni gimnáziumban tett érettségi vizsgát 1975-ben. Pályaválasztását – követhető példát látva a rokonságban – a pedagógushivatás iránti vonzalom és a matematika-fizika szaktárgyak iránti érdeklődése alakították. Ez évben jelentkezett és

felvételt nyert a KLTE matematika-fizika szakára. Egy évi katonaság után kezdte el egyetemi tanulmányait, s a középiskolai tanári diplomát 1982-ben szerezte meg.

A diploma megszerzése után pályázat útján került a debreceni Munkás-Paraszt Középiskolai Diákotthonba, a jelenlegi Györffy István Középiskolai Kollégiumba, nevelőtanári beosztásba, később igazgatóhelyettesként működött. Megszakítás nélkül dolgozott itt 2005-ig, rokkantsági nyugdíjazásáig.

Óraadó tanárként tanított általános iskolákban és szakközépiskolában, így iskolai tanítási tapasztalatokat is szerezhetett. Ezek között említésre érdemes megfigyelése, hogy míg az iskolában a tanárra figyelnek a tanulók, addig a kollégiumban a kollégisták meghallgatására és megértésére irányul a figyelem.

Pályakezdőként, a nevelőtanári beosztás mellett, szívesen vállalt feladatul kapta a kollégiumi sportélet szervezését. Legkiválóbb sportolói a nemzeti bajnokság I. osztályába is bekerültek. Irányítása alatt a kollégium diákjai és csapatai számos városi, megyei és országos sportsikereket értek el. Említhető pl. az országos kézilabda bajnokságban fiú- és leánycsapatokkal elért második helyezés vagy a Debrecen város felnőtt teremlabdarúgó tornáján elért I. helyezés.

A hatékonyabb kollégiumi testedzés érdekében megszervezte a diáksportkört, ennek kezdettől fogva elnöke volt.

Kiváló kapcsolatteremtő és szervező képességekkel rendelkezett, így előnyös kapcsolatokat sikerült kiépítenie számos gazdálkodó szervezettel, vállalattal, valamint városi és megyei sportegyesülettel.

Sikeres helyi és országos pályázatokkal jelentősen javította a kollégiumi sporttevékenység anyagi, tárgyi és létesítményi feltételeit. 1987-ben a kollégium salakos kézilabdapályáját útépítő vállalatok megnyerésével bitumenessé alakíttatta. Egyéni kezdeményezése volt a kollégiumi sportcsarnok megépítése, túlnyomóan társadalmi támogatással. Ez a csarnok lehetőséget adott a kollégiumi tanulók számára rendszeres testedzésre, téli időszakban is. Nevelő munkájában tudatosan érvényesítette a testedzés és rendszeres sportolás személyiséget fejlesztő szerepét.

Pedagógiai munkájában elsőrendűen fontosnak tartotta a kölcsönös bizalmon alapuló, egymás jogait és értékeit, az emberi méltóságot tiszteletben tartó kapcsolat kialakítását a tanulókkal, kollegáival és a szülőkkel. Meggyőződése volt, hogy bizalom, megértés, tolerancia, segítőkészség és jóindulat nélkül nem lehetséges eredményes nevelést végezni.

Pedagógiai hite szerint a bizalom nevel, a nevelés pedig bizalom. Diákjai úgy érezték, hogy bízhatnak benne, hogy ő nem egy kötelező feladatot lát el, hanem részt vesz életükben, hogy segíteni, nem befolyásolni akarja őket. Tanítványai Főnöknek becézték, s úgy érezték, hozzájuk közel álló ember. Nem volt a hatásos szavak embere, nem tartott lelki prédikációkat, egyszerűen meghallgatta, s igyekezett megérteni és segíteni tanítványait. Különös érdeklődéssel fordult a szegény családokból kikerült kollégisták felé. Nem egy eseteben megelőlegezte a kollégiumi díjat az arra rászoruló tanulóknak.

Az előbbiek mellett a diákok személyiségének igényes megismerését, a családi körülmények figyelembe vételét tartotta a személyiségfejlesztés fontos feltételének.

A tanulók adottságuk szerinti sokoldalú fejlesztésére törekedett. Szaktanári végzettségét és tanítási tapasztalatait jól tudta hasznosítani a tanulmányi munka segítésében, elsősorban a felzárkóztatásban és a tehetséggondozásban. Többek között például érdeklődés szerinti csoportokat szervezett, s ennek keretében oldották meg az országos és megyei szinten kitűzött feladatokat. Így lett az egyik tanítványa a Repeta-matek országos verseny negyedik helyezettje. 1993-ban pedig megyei szintű fizika témájú versenyen csoportja első helyezést nyert.

A kooperatív kollégium híve volt, vagyis szorgalmazta mindazok együttműködését, akik érdekeltek és érintettek a kollégium színvonalas működésében.

A szülőkkel rendszeresen tartotta a kapcsolatot, ennek révén együttes ráhatással az esetek többségében sikeresen oldotta meg egyes tanulók nevelési gondjait, problémáit. Meggyőződése volt, hogy a sikeres kollégiumi pedagógiai tevékenység egyrészt csapatmunka, másrészt csak szélesebb körű társadalmi nevelésbe ágyazottan képzelhető el.

Munkatársaival, kollégáival folyamatosan alakuló viszonyát is ez az alapelv határozta meg. Mindig törekedett az esetenként adódó konfliktushelyzet egymás megértésén és érveken alapúló megoldására.

Torekvéseit a kollégium vezetése már pályájának kezdő szakaszában is felismerte és méltányolta. Az 1987-ben készült minősítése – a szakmai fejlődését előmozdító észrevételek mellett – a következőket tartalmazza:

„[…] Alkalmazása óta a kollégium sportfelelőse. Ezt a tevékenységét nagy hozzáértéssel és lelkesedéssel, az utóbbi években kimagasló eredményességgel végzi. Felkészítő munkája céltudatos. Irányításával a kollégium tanulói a különféle városi, megyei és országos versenyeken a legtöbb sportágban az élmezőnyben szerepeltek. Sportfelelősi munkája elsősorban a versenyek előkészítésére, megszervezésére, az azokon való eredményes szereplésre irányul, […] A tanulók személyiségének megismerése érdekében minden alkalmat megragad. Az utóbbi félévekben tanulói a legjobb tanulmányi eredményt érték el. *Tanítványai szeretik.* Kapcsolata a szülőkkel jó. A velük folytatott őszinte beszélgetések kölcsönösen segítik a nevelést.

Jó szervező, a kollégiumi rendezvények előkészítésében és lebonyolításában mindig számíthatunk rá."

A minősítés dőlt betűkkel szedett mondatához egy megjegyzés kívánkozik. Természetes az, hogy a pedagógus érdeklődéssel, megértéssel és szeretettel közelít tanítványaihoz. Ám az már korántsem mindig természetes, hogy a tanítványok viszontszeretik nevelőjüket. Ez a pedagógus számára a legnagyobb elismerést jelenti.

A kollégium közalkalmazottjainak bizalmából két ciklusban töltötte be a közalkalmazotti tanács elnöki tisztét. Választott funkciója révén részt vehetett az intézetet és a dolgozókat közvetlenül érintő döntések előkészítésében, s az ehhez szükséges információk közvetítésében, érdekegyeztetés céljából.

1995-ben tagja lett a Györffy Kollégiumért Alapítvány kuratóriumának. Kezdetben titkárként segítette, majd a kuratórium elnökeként irányította az alapítvány működését. Az alapítvány jelentősen hozzájárult a kollégiumi költségvetésből szűkösen finanszírozható feltételek bővítéséhez.

Egyik alapítványi kezdeményezése egy tiszalöki félkész épület vásárlása volt. Szervezésében társadalmi munkával a néhány százezer forintért vásárolt ingatlant többmilliós üdülőházzá alakították. Ez a létesítmény ma is kedvezményes üdülési lehetőséget biztosít a kollégium dolgozóinak, diákjainak és családjaiknak.

Ugyancsak személyes kezdeményezése volt nemzetközi kapcsolat létesítése egy dániai iskolával. Ennek keretében immár kéttucatnyi kollégista folytatott középiskolai tanulmányokat egyéves ösztöndíjjal Rensben. Ennek eredménye nem csak tárgyi és nyelvtudásban, hanem európai rálátásban és szemléletváltozásban is mérhető.

Tartósan magas színvonalon végzett szakmai tevékenységét és a kollégium tárgyi és létesítményi feltételeinek gyarapításában kifejtett kezdeményező és szervező munkáját tanácsosi címmel és besorolással ismerték el 1999-ben.

Számos elképzelése volt – és ezeket törekedett érvényesíteni munkájában – a kollégiumi nevelőmunka tartalmi fejlesztésére. Elfogadta a rendszerváltás szükségességét. Ebből adódóan az egyik legfontosabb kérdésnek tartotta a napjainkban végbemenő szükségszerű társadalmi átalakulás és a nevelés kapcsolatának értelmezését. Az átalakulással járó bizonytalanságot és társadalmi szinten halmozódó gondokat nem tartotta rendkívüli állapotnak. Véleménye szerint e hatások alól a kollégium sem vonhatja ki magát, hiszen nem élhet elszigetelten, éppen ezért arra törekedett a maga lehetőségével, hogy nyugodt légkörben folyjék a kollégiumi nevelés.

Nagyra értékelte a kollégium életében, szellemiségében a hagyományok szerepét. A harmadszázada működő kollégium tudatosan vállalta a munkás-paraszt származású, jó képességű tanulók befogadását. Ennek érdekében működött a kollégium társadalmi támogatási rendszere. Fontosnak tartotta ennek módosítását, hozzáigazítását a korszellemhez, a sokféle szempontból hátrányos helyzetű tanulók érdekében. A hátrányos helyzetet árnyaltan értelmezte, ezért külön figyelemmel kísérte a kistelepülésekről érkező tanulók felzárkóztatását és tehetségük fejlesztését.

Vezetői pályázatában árnyaltan értelmezte a kollégiumnak azt a sajátosságát, hogy a kollégisták Debrecen 19 iskolájához tartoznak. Ennek előnye, hogy a diákok megismerhetik más iskolák képzési sajátosságait, s toleráljják a különbségeket. Több esetben éltek is az egyes típusok közötti átjárhatóság lehetőségével. Mint vezetőhelyettes kiemelt figyelemmel tanulmányozta a kapcsolódó iskolák egyedi, eltérő nevelési programjait, hiszen ezek ismeretében lehetséges a kollégiumi pedagógiai program kialakítása.

Felfogása szerint a kollégium vezetője személyes

felelősséget vállal az intézet működéséért, ezért fontosnak tartotta, hogy ehhez kapcsolódjék megfelelő hatáskör és önállósság a döntések meghozatalában. A vezetés lényegét a helyes döntésben látta. Ehhez viszont reális ítélőképesség szükséges, ami kellő informáltságot tételez.
Ugyanakkor személyes tapasztalata volt az is, hogy egy vezető akkor lehet sikeres és eredményes, ha élvezi munkatársainak segítését és támogatását. A hatáskörébe tartozó döntések előkészítésében igényelte munkatársai közreműködését, a nyílt és őszinte eszmecserét. Egyenes ember volt, meggyőződésében hajlíthatatlan.
Önéletrajzában írja: „A nevelőtanári munkakörben jól érzem magam. Úgy gondolom, nem csupán a kötelezően előírt feladatokat láttam el, hanem szívesen vállaltam többletmunkát is, amelyek sikeres megvalósítása visszaigazolta a személyiségemben létező, ám minden beosztásban folyamatosan fejlesztendő emberi és szakmai készségeket és képességeket. Számomra ez adta a reális önbizalmat ahhoz, hogy a magasabb követelményeket támasztó igazgatóhelyettesi beosztást megpályázzam, és azt a hitet, hogy abban sikeresen megállnám a helyem."
Életének utolsó éveiben a sors nem volt kegyes hozzá. Szerény és szelíd ember volt, ám esendő is. Élete utolsó percéig gondozó és gondoskodó apa volt. 1982-ben kötött házasságából három gyermeke született: Zsolt 1985-ben, Gábor 1987-ben és Zita 1989-ben.
Zsolt fia testvéreivel egyetértésben így emlékezik édesapjára:
„Gimnazista koromban néhány évig a kollégium szolgálati lakásában laktunk. Barátságos viszonyban voltam kollégista diákokkal, és gyakran szóba került édesapámhoz fűződő viszonyuk is. Olykor kíváncsian megkérdeztem tőlük, hogy milyen érzés az ő kezei alatt kollégistának lenni. És bizony büszkeséggel töltött el, amikor a pozitív élményeket és véleményeket visszahallottam róla. Igen, gondoltam magamban, ő az én apukám, aki kellő szigorral, de mindenekelőtt partnerként kezelte a tanítványait. És ebben nekem is részem lehetett testvéreimmel. Emlékeimben előjönnek azok a napok, amikor gyermekeként élvezhettük az odaadó apai gondoskodást, a családi kirándulásokat, nyaralásokat, vagy az otthon együtt eltöltött idők meghitt hangulatát. Valamilyenfajta különös egyensúlyt találhatott meg a két „pályájában", amelyek látszólag különülnek csak el, lényegében egybefonódnak: nevelőtanárként kivívta sok száz kollégista tiszteletét, akik részesülhettek a pedagógus szerepe mellett egy kis apai gondoskodásából; mi pedig az apai szeretet mellett részesülhettünk a partnerségen alapuló neveléséből. Legnagyobb gyermeki elismerése minden bizonnyal az lehetett, amikor a három gyermeke a késő este hazatérő édesapjuk nyakába ugrott, mert nem tudtak aludni az ő hazatéréséig. Mindannyiunknak hiányzik Apa gondoskodása és életutunkat egyengető tanácsa."
Lajos családi otthont akart teremteni gyermekeinek a szerény pedagógusi fizetésből és rokonai támogatásával nehezen összehozott sárándi kertes házban.
Nem menekülhetett korunk betegsége, a rák testi fájdalmától és a bomló családi helyzet lelki szorításából. Ennek felismerése után rálépett az emberi lét világából kivezető útra. Nem akart meggyógyulni, mert nem tudta összetartani családját. A család számára mindennél fontosabb volt. Gyermekei iránt áradt belőle az apai szeretet. Nélkülük nem kívánt élni. Az orvosi segítséget elutasította. Ettől az önpusztító szándékától édesanyja könyörgő kérése sem tudta eltéríteni. Elhunyta előtti napon elbúcsúzott édesanyjától. Élt ötven évet és négy napot.
Németh István, a kollégium igazgatója így búcsúztatta:
„[…] Közvetlen, könnyed […], mégis céltudatos egyénisége újra és újra sikerre segítette. Megtalálta hangot pedagógussal, diákkal, szülővel, portással egyaránt. Figyeltek rá, hallgattak szavára. Az ő sikere egyben a kollégium sikerét, feltételeinek javítását, eredményességét is jelentette.
1998-ban erre alapozódott igazgatóhelyettesi megbízása. Vezetőként ugyanúgy szót értett munkatársaival, lett légyen az pedagógus vagy technikai munkatárs. Dolgozott, végezte a munkáját, de egészsége egyre szűkebb lehetőségek közé szorította. Lassúbbodott mozgása, erősödött szemének hunyorgása, de nem volt györffys meccs, hogy ne állt volna a pálya szélén irányítva csapatát.
»és testem végül megbetegedett / mert férfi vagyok és nem tudja senki, / még magam sem, hogy mennyit szenvedek.« (József A.) […]
A tavalyi tanévet már nem kezdhette el, egészségi gondjai új irányt szabtak életének. Nem adta fel, tervei voltak, megkezdte szervezni új

életét, ám ebben már nem volt kegyes hozzá a sors.

»Alkonyult, a nap lesápadt, majd a szél is elvonult, harmat lepte bé a fákat, nedves lett a völgyi út. / A halálos álomé lett, / s szempillája fennakadt, szemgolyója furcsán fénylett felhős homloka alatt. / Meg se mozdult, nem sírt többé, nem nézett semerre sem. / Így marad most már örökké, bánatokkal terhesen.«

Mit is jelent húsz, vagy ötven év? Mindannyiónknak mást és mást. Jót és rosszat, sikert és kudarcot, szeretetet és meg nem értést – a sok-sok mozaikból álló egészet. Mindannyiónké más, benne van akaratunk és az, amit szerettünk volna elkerülni, kovácsoltuk és kovácsolták sorsunkat, alakítottuk és sodródtunk. Mi, akik itt állunk még, folytatjuk. Oláh Lajos számára az ötven év maga az egyszeri, a visszavonhatatlan, a megismételhetetlen élet volt. […] Kollégiumunk dolgozói és diákjai nevében megköszönöm volt kollégánknak azt az emberöltőnyi munkát, amelyet az ifjúság nevelésében, velünk együtt végzett.”

Források:

Kollégiumi dokumentumok, személyi iratok, személyes emlékezések.

Ungvári János

P

PÁDÁR DÉNESNÉ Józsa Krisztina (Budapest, 1943. február 9. – Lőrinci, 2006. október 24.): tanár, szakfelügyelő, igazgató.

Apja Brechner Vilmos erdélyi szász származású gyárigazgató volt. Anyja, sz. Martinz Margit is német nemzetiségű volt, de ő Csehszlovákia területén született.

Miután édesapjuk Budapest ostroma alkalmával életét vesztette, édesanyjuk a közellátási nehézségekkel küszködő Budapestről egy gyermeksegély akció keretében két kisgyermekét egy csányi gyermektelen házaspár gondozásába adta. A helyzet rendeződése után a nagyobbik lányt visszakérte az anya, de a kisebbik, Krisztina Csányban maradt, és őt Józsa Istvánék 1956-ban örökbe fogadták, a saját nevükre íratták.

Csányban lett óvodás Józsa Krisztina, itt végezte az elemi iskolát, majd Hatvanban, a Bajza gimnáziumban szerzett érettségi bizonyítványt 1961-ben. A kitűnő érettségi bizonyítvány birtokában nem volt nehéz bekerülni a tanárképző főiskolára. Ott kollégiumi ellátást is kapott és ott kezdte meg a közéleti szereplést is, amikor megbízták a kollégium titkári tisztségének ellátásával. A pedagógus pályát Apcon kezdte. Nem is vágyott városi iskolába, mert úgy gondolta, falun nagyobb szükség van szakképzett tanárokra.

Ketten mentek Apcra, ugyanis 1965-ben kötött házasságot a tanártársával, Pádár Dénessel. Vele meglehetősen régen kezdődött a barátságuk, már óvodába is együtt jártak Csányban, aztán végig iskolatársak voltak, még a zeneiskolában is, valamint az egri főiskolán.

Itt kezdték meg házaséletüket nem valami rózsás körülmények között. Mindössze egyetlen néhány négyzetméteres szobácskát kaptak a malom épületében, amelyet maguknak kellett bebútorozniuk, hiszen a szülőktől nem számíthattak támogatásra. A termelőszövetkezetekben ezekben az években nem volt magas jövedelme a tagoknak. Szerencsére ők már főiskolás korukban elkezdték a takarékoskodást. Az ösztöndíjukból rendszeresen félrerakták a forintokat, így már az első tanév végén tudtak venni egy kis televíziót is.

A falusi iskolákban megbecsülték a főiskoláról frissen kikerült felkészült szaktanárokat, így történhetett meg, hogy már 1968-ban rábízták a szakfelügyelői teendők ellátását először a hat-

vani járásban, aztán a városban, végül a gyöngyösi járásban is. Közben két gyermekük is született: 1966-ban Attila, 1969-ben pedig Dénes. Tíz évi kemény, eredményes tanári és szakfelügyelői munka láttán jónak látták kinevezni Lőrincibe iskolaigazgatónak. Innen vonult nyugállományba 1997-ben, de nem akart azonnal szakítani a munkával, ezért még hat éven át tanított nyugdíjasként Budapesten a Csete Balázs Középiskola általános iskolájában speciális képzésre szoruló tanulókat. Pályája folyamán ilyen sok új és érdekes feladattal még nem találkozott. Tapasztalatait felhasználták a tudományos kutatók, de ő maga is közreadta ezeket a szakfolyóiratokban.

Amikor megkapta kinevezését Lőrincibe, az igazgatói beosztásba, nagy kedvvel látott munkához. Igyekezett meggyőzni a beosztottjait, hogy távol áll tőle a parancsuralmi módszerek alkalmazása. Csupán arra törekszik, hogy egységes elvek szerint dolgozzék a közösség. Ezen túl kibontakoztathatja mindenki képességeit, minden kartárs kísérletezhet kedvére. Ő maga csak első akart lenni az egyenlők között. Ennek megfelelően minden közös témát megvitattak a tantestületben. A vezetők elgondolásait ki lehetett egészíteni. Törekvéseinek abban is megmutatkoztak eredményei, hogy tanítványai sikeresen szerepeltek a tanulmányi versenyeken. Például 1982-ben azon a miskolci Kossuth-vetélkedőn, amelynek zsűrijében Szabad György volt az elnök.

Gondja volt arra is, hogy tanítványaitól ne csak követeljen, hanem adjon is nekik. Minden év nyári szünetében nyári tábort szervezett iskolája diákjai számára. Ezeket meglátogatta, többször maga is velük együtt táborozott.

Az iskolai oktató-nevelő munka mellett időt tudott szakítani faluja kulturális életének fejlesztésére: irodalmi színpadot szervezett, tagja volt a pedagógus énekkarnak és a népdalkörnek.

A beosztottjai és elöljárói egyaránt elismerték a munkáját, amit számos alkalommal jutalmaztak. Például megkapta az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1975), a Kiváló Pedagógus kitüntető címet (1979), valamint a Munka Érdemrend ezüst fokozata kitüntetést (1985-ben).

Gondos családanya volt. A korabeli lehetőségek között a férjével együtt fáradozva megfelelő lakásról gondoskodtak. 1965-ben egyszobás lakásban kezdték, a következő évben már egy szoba-konyhás szolgálati lakásban lakhattak, 1972-ben két szobás fürdőszobás lakásban voltak bérlők, aztán meg is vásárolhatták, 1982-ben már saját családi házat építhettek.

A kikapcsolódás legkedvesebb eszköze a Skoda gépkocsijuk volt, amit 1971-ben még jórészt hitelre vásároltak. Ezzel járták be a hazai tájakat és a szomszédos országokat. Ellátogattak Csehszlovákiába (a Tátrába), Romániába (háromszor Erdélybe), Bulgáriába, de eljutottak Bécsbe és Velencébe is, a rendszerváltozás után pedig Jordániába.

2004-től súlyos betegségtől szenvedett, amiből már nem tudták kigyógyítani. 2006. október 24-én itt hagyta szeretteit.

Így emlékezett meg róla egyik munkatársa:

"Ha bölcsek volnánk, nem vennők a
holtakat soká szívünkre, legfeljebb csak egy napig."

Nem tud az "bölcs" lenni, aki ismerte Padár Dénesnét. Sok emlék él bennünk arról az emberről, akinek kiemelkedő műveltsége, szókimondó őszintesége figyelmet és tiszteletet követelt. Nem kereste a népszerűséget sem pedagógusként, sem iskolaigazgatóként. Elismerése, bizalma megtiszteltetésnek, kitüntetésnek számított Teljes életet élt. Generációkat nevelt és tanított Apcon, Lőrincin, Budapesten. Magas követelményeivel, igényességével nemcsak tanítványait, hanem munkatársait is vezette azon az úton, melyet igaznak tartott. Ahogy élete példás volt, betegségének megpróbáltatásait is kivételes emberi tartással viselte. Tudásunkban, szívünkben őrizzük különleges személyiségét - nemcsak egy napig. Itt marad bennünk, mindennapjainkban csendesen.

Németi Gábor

PÁPAI FERENCNÉ Brunner Cecilia (Szécsényhalászi, 1925. május 6. — Debrecen, 1992. szeptember 30.): általános iskolai tanár.

Édesapja, Brunner József egy igazi népművelő, kántortanító, templomépítő, egy élő lexikon volt (mondja unokája). Feleségével három gyereket neveltek. Egyikük Amerikába került, s jezsuita egyetemen tanított, másik fiuk az elszakított területeken volt plébános, a kis Cellára az anyai szerep és a jövő szolgálata jutott.

Több helyen megfordultak az országban, mert a kis Cella tanult Szécsényhalásziban, Jász-

apátiban, Szatmárnémetiben, végül a tanítóképzőt Egerben végezte el. A tanítóképzői oklevéllel a kezében Nyíracsádra került tanítani, férjhez ment, majd Egerben és Pécsen földrajz—biológia szakon általános iskolai tanári diplomát szerzett.

Tanított Nyírmadán, a kisvárdai 1-es és 2-es számú általános iskolában. A kisvárdai és a baktalórántházi járásban volt szakfelügyelő. Nyugdíjazása előtt Debrecenben a Dózsa György úti általános iskolának volt az igazgatóhelyettese. Bárhol volt, mindenütt szívvel-lélekkel, nagy szakmai hozzáértéssel végezte munkáját.

Házasságából két fia született, Pál vízépítő mérnök, és Ferenc földrajz-népművelő szakos tanár és kulturális idegenvezető. Ferenc fia nagy szerencsének érzi, hogy édesapja által került közeli kapcsolatba az iskolával, a térképek grafikus piktogramjaival és a lexikonokkal. Már óvodásként is hallgathatta édesanyja másoknak tartott előadásait, s még utólag is meglepi, hogy milyen figyelmesen hallgatták. Pápai Ferencné pedagógiai hite szerint a jó pedagógus ismérvei: „Tudni kell, s tudni kell átadni." Ő tudott, mert állandóan képezte magát, és tudott hatni tanítványaira. Sok tanítványának ő adta az első lángot Reményik Sándor sorát idézve: „Egy lángot adok, ápold és add tovább."

Szakfelügyelőként igen sok fiatal kollégának egyengette pályafutását, segítette őket, biztatta a pályán maradásra. A kis falvak iskoláiba látogatva gyakran mondogatta: „Nem fényűző, hanem fényt hozó emberekre van szükség". A hatvanas években a fáradságos vidékre utazások mellett gyakran az iskola igazgatójával is szembekerült véleményével. A friss diplomás tanár sok mindent másként akart, mint az igazgató. A szakfelügyelői látogatás megállapította, hogy szakmailag kifogástalan új módszerekkel oktat egy bizonyos fiatalember, tehát elmarasztalásról szó sem lehetett. Ez a fiatalember később a megyei oktatásügyhöz került, s mindig hálásan gondolt volt szakfelügyelőjére. Hogy milyen tanár volt Cella néni? Álljon itt egy visszaemlékezés Pásztóiné Arankától, aki maga is már nyugdíjas könyvtáros Kisvárdán:

„Kedves tanárnőm, Cella néni! A kisvárdai 1. sz. Általános Iskola diákja voltam az 1953/54-es tanévben, nyolcadikos. Cella néni tanította az új tantárgyat: az ember élettana, egészségtan. Hamar megszerettem ezt a tantárgyat Cella néni magyarázata révén. Csupa lány osztály voltunk, fegyelmezésre ritkán került sor. Hibáinkra anyai jósággal figyelmeztetett. Pontos, precíz, halk szavú, a diákokkal megértő, tapintatos, de következetes egyéniség volt. Szeretettel vett minket körül, nem féltünk tőle. Óráinak időbeosztása, mondanivalójának megfogalmazása, nyugodt előadása elbűvölt bennünket. Figyelmünket nagyon le tudta kötni. Oldotta feszültségünket, amikor a csontvázzal kellett ismerkednünk. Sokat tanultunk tőle, nagyon örültem, hogy tanítványa lehettem, s most 50 év után is élénken elő tudom hívni kedves, szerény alakját."

Forrás: Személyes emlékezések.

Raffayné Oláh Katalin

PAPP JÓZSEF (Tiszaeszlár, 1923. július 1. – Nyíregyháza, 2004.): tanszékvezető főiskolai tanár, főigazgató-helyettes.

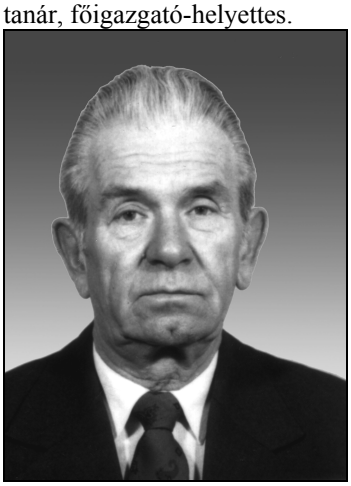

Gazdálkodó családban született. Nem volt erős fizikumú, de gyerekként maximálisan részt vett a mezőgazdasági munkában. Nem volt „munkára nevelés” a családban, de szülei példája olyan erkölcsi kényszert jelentett számára, hogy azt tartotta a legnagyobb dicsőségnek, ha elismerték ezt a munkáját. Minden igyekezete ellenére főleg édesanyja látta, hogy nem elég erős a fizikai munkához. Jó esze volt, ezt a falu görög katolikus kántortanítója is megerősítette. Így szülei elhatározták, hogy taníttatják fiukat. Az 1934-35-ös tanévben - sikeres különbözeti vizsga után - a hajdúdorogi polgári iskola második osztályában tanulni kezdett egy tiszaeszlári parasztgyerek, és nem arra készült, hogy folytatja szülei foglalkozását. Ez az akkor nem mindennapi dolog indította el élete végéig tartó bizonyítási vágyát, hogy becsülettel végigjárja az utat mint első generációs értelmiségi.

A polgári iskola befejezése után a tanítóképzőt Nyíregyházán végezte el. Vagy bejáró volt Tiszaeszlárról, vagy bentlakó, ahogy szülei anyagi helyzete engedte.

1943. február 1-jén Nyíracsádon kezdte pedagógus munkáját mint oklevél nélkül kihelyezett V. éves tanítójelölt. 1944 októberében bevonult a IV. huszárezredhez, amellyel Németországba vitték. 1945 áprilisában hadifogságba esett, Marseille-ben volt hadifogoly. Szívóssága, önfegyelme mentette meg. 1945. november 11-én tért haza, és folytatta a tanítást Nyíracsádon.

1947 szeptemberében áthelyezést nyert a hajdúdorogi Görög Katolikus Tanítóképzőbe mint megbízott gyakorlóiskolai tanító. 1947 novemberében megszerezte a gyakorlóiskolai tanító oklevelet Budapesten. A tanítóképző megszűnése után a helyi általános iskolába került. Itt tanított 1950-ig. 1950 januárjában megnősült, októberben megszületett első gyermeke.

1950 novemberében saját kérésére szülőfalujába, Tiszaeszlárra helyezték. Ezekre az időkre így emlékszik volt tanítványa, Liptay Irén, aki ma a Dunántúlon, Halásziban él:

„Amikor 1952 szeptemberében megismertem őt, már 7. osztályos voltam. Ő volt az a pedagógus, aki felismerte, hogy jó megfigyelő vagyok, kritikusan szemlélem a környezetemet. Tanáraim közül néhányan lázadónak tartottak, de az osztályfőnököm mindig megvédett. Valóban, mint afféle tizenéves néha elég hangosan nyilvánítottam ki a véleményemet. Történt egyszer, hogy osztályfőnöki órán többek között a következőket mondta a tanár úr: a hangoskodásban elvész az igazság. Rám nézett, tudtam, hogy igaza van. Ő volt az a tanár, akitől soha nem kellett félnünk, csak tanulni. Következetes, lelkiismeretes pedagógus volt, de elsősorban ember, a szó legnemesebb értelmében. Szeme sarkában mindig ott láthattuk a huncut mosolyt, még akkor is, ha úgy tett, mintha mérges lenne ránk. Ő volt az, aki gyakran megsimogatott minket. A kamasz fiúknak is a vállukra tette a kezét, ha valami fontosat akart mondani. A fiúkat gyakran elkérték egy-egy napra, amikor a tavaszi és őszi munkákat végezte a család. A szülők őszintén beszéltek a tanár úrral és soha nem éltek vissza a jóságával. Egy feltétele volt: a tananyagot pótolni kellett. Magam is közel negyven esztendőt töltöttem a pályán, de Józsi bácsit nem lehetett elfelejteni. Sokat köszönhetek neki. A köszönetemet ötven év múltával is elhárította, de én tudom, hogy nélküle nem lett volna belőlem tanítónő.”

Tanított, és már mint nős, gyermekes családapa elvégezte a pedagógiai főiskolát: 1954-ben matematika-fizika szakos általános iskolai tanári oklevelet szerzett Egerben. 1954-ben megszületett második gyermeke. Még ebben az évben Nyíregyházára helyezték, és október 1-től a Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács V.B. Művelődési Osztályán dolgozott tanulmányi felügyelői, majd vezető szakfelügyelői beosztásban.

1959-ben megkapta az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetést.

1963. szeptember 1-jével pályázat alapján kinevezést nyert a nyíregyházi Tanítóképző Intézetbe intézeti tanári beosztásba, majd 1964-ben vezető tanári megbízást kapott. Tanított didaktikát, napközi otthoni ismereteket. 1968-ban a Kossuth Lajos Tudományegyetem Pedagógiai Intézetében pedagógia szakos előadó és pszichológia szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. Ekkor volt 45 éves, és 34 év tanulás és munka állt mögötte. 5 oklevelet szerzett. Az utat becsülettel végigjárta, bizonyított önmagának, szüleinek és a falunak. Parasztgyerekből első generációs értelmiségi lett.

1969-től pszichológiát tanított a felsőoktatásban.

1970 óta a Bessenyei György Tanárképző Főiskola Pedagógiai Tanszékén, majd megalakulása után 1972-től a Pszichológia Tanszéken dolgo-

zott. 1972. február 1-től főigazgató-helyettesi, 1976. április 1-jétől tanszékvezetői beosztásban. 1974-ben ismét megkapta az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetést.
Politikai pártnak nem volt tagja. Elnöke volt az OM Pedagógusképző Osztálya mellett működő Gyakorlati Képzési Szakbizottságnak, tagja volt az MTA Debreceni Akadémiai Bizottságának, a Pedagógusok Szakszervezetének, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Pszichológia Szakosztálya Országos Elnökségének, a TIT megyei szervezetének, a Pedagógiai Pszichológiai Szakosztályának vezetőségi tagja, az Eötvös Lóránd Fizikai Társulat vezetőségi tagja, valamint tagja volt a Magyar Pedagógiai Társaságnak, a Nyíregyházi Városi Tanács V.B. Művelődési Állandó Bizottságának.
1971-ben a megyei művelődési osztály úgynevezett nevelési tanácsadót szervezett. Öt hívták meg pszichológusnak. Örömmel fogadta: egyrészt lehetősége nyílt pszichológiai vizsgálatok elvégzésére, különböző tesztek alkalmazására, amiknek tapasztalatait felhasználta oktatói munkájában, másrészt nem jött rosszul a kis mellékkereset sem... Nem gondolta, hogy nyugdíjas évei szakmai örömét ekkor alapozza meg, hogy ez lesz az a hely, amely szükségessé is teszi azt az igényét, hogy a pszichológia tudományának fejlődését naprakészen kövesse nyolcvanon túli éveiben is.
1976-ban előadásokat tartott Auerbachban és Zwickauban. Téma az egységes pedagógusképzés volt.
1977-ben felkérték, hogy készüljön fel egy előadással a Szocialista Országok Pedagógusainak III. Tanácskozására, amely Varsóban volt. Az előadást „Az általános iskolai pedagógusképzés néhány gyakorlati problémája" címmel tartotta. Ekkorra már kezdett összeállni az az útmutató, amelyben a gyakorlati képzés módszertani kérdéseit kívánta összefoglalni. A több mint 120 oldalas írás el is készült, és a „Gyakorlati képzés módszertani kérdései" címmel sokszorosításra került. Ez az írás az ország minden pedagógusképző főiskolájához és egyeteméhez eljutott.
1978. július 1-jén megkapta főiskolai tanári kinevezését. Még ebben az évben Prágában a Károly Egyetemen és a környező főiskolákon tanulmányozta a pedagógusképzés gyakorlati oldalát.
1979 tavaszán megkapta a Munka Érdemrend ezüst fokozatát, augusztus 20-án a TIT Aranykoszorús jelvényét negyedszázados ismeretterjesztő munkájáért.
1980-ban a Felsőoktatási Szemle szeptemberi számában „A levelező oktatás időszerű kérdései" címen cikket írt. Ez a cikk indította el a minisztériumi felkérést, hogy fogalmazza meg a levelező oktatást szabályozó új miniszteri rendelet munkapéldányát.
1981. június 25-én két értesítést kapott a minisztériumból. Az egyikben a tanszékvezetői, a másikban a főigazgató-helyettesi megbízását hosszabbították meg. A főiskola történetében egyedülálló volt, hogy négyszer hosszabbították meg a főigazgató-helyettesi megbízást.
Az 1982-83. tanévben töltötte be a 60. évét. Szilárdan elhatározta, hogy nem marad tovább. Még befejezte az Akadémiai Bizottság keretében végzett kutatás összegzését a pedagógusképzés fejlesztésére vonatkozóan. El is készült a dolgozat: „A tanárképzés integrációs lehetőségei és azok megvalósításának sajátos problémái a tanárképző főiskolákon" címmel. Megjelent a KLTE A jövő iskolája c. kiadvány 64-106. oldalán.
1983-ban az Elnöki Tanács a Munka Érdemrend arany fokozatával tüntette ki.
1984. január 31-én lejárt a szabadsága. A főiskola kiegészített vezetősége megköszönte munkáját, és elkezdődtek a nyugdíjas évek.
Tudományos fokozatot nem szerzett. De az a tapasztalat és tudás, amit 40 évi munka alatt felhalmozott, és amit tett, felért bármilyen tudományos fokozattal. Nem tartotta szükségesnek bármelyik megszerzését, neki a tudás, a munka volt fontos, nem a „cím". Még ma is az általa megírt „Útmutató" szerint dolgoznak a gyakorló iskolákban. Volt kollégái örömmel találkoztak vele és ő is velük. Meglepetésként érte és végtelenül jól esett számára a 80. születésnapján rendezett ünnepi tanácsülés.
Nyugdíjba vonulásával nem szakadt meg az 1971-ben elvállalt pszichológiai munka, melyet kezdetben a Nevelési Tanácsadó néven ismert intézményben, később a Bárczy Gusztáv Általános Iskola és Kollégium I. számú Tanulmányi Képességeket Vizsgáló Rehabilitációs Bizottságban végzett. Kellemes környezetben, jó kollégákkal dolgozott, éreztették vele, hogy szükség van rá, tanácsaira, tudására. Ő ezt igyekezett meghálálni naprakész felkészültséggel, pontos,

megbízható munkával.
2004. augusztus 31-ig tartott a több mint 30 éves itteni munkaviszonya. Fizikailag nem bírta tovább ...
Nyíregyházán 2004. október 8-án, 82. életévében igen fegyelmezetten és türelemmel viselt betegségben elhunyt. 60 éves pedagógiai munka volt mögötte, melyet munkatársai és tanítványai tisztelete övezett. Hogy mi volt a ma számára az üzenete? Egy idézettel tudom kifejezni:
„Mire való az élet, ha a gyermekek nem tesznek többet, mint apáik?" (Henry Frederick Auriel (1821-1881)
Dr. Madácsi Mária főiskolai docens, a Pszichológia Tanszék vezetője a Nyíregyházi Főiskola Főiskolai Tükör V. évfolyam 9. számában így emlékezett:
„Tanszékvezetői munkája során nagy védettséget éltünk meg, mert mindig egyértelmű helyzetet igyekezett teremteni. A világos elvárásokban és a közösen megbeszélt megoldásokban váltunk érdekeltté a tanárképzésben. Irányításával a pszichológiai szakmai ismeretekben összeállítottunk egy pedagógusképzésre orientált, személyiségközpontú ismeretanyagot és gyakorlatot. Emberi magatartásának legfőbb jellemzője az igényesség volt önmagával és másokkal szemben, a szakmai munkában és a mindennapi kapcsolatokban. Derűs életszemlélete és a munkában való szívóssága, fáradhatatlansága példa számunkra.
Tanár úr azok körébe tartozott, akik egész életüket és munkásságukat a magyar közoktatás ügyének szentelték. A főiskola, a tanszék, a gyakorlóiskolák átgondolt és szervezett irányításában nevéhez kötődő jelentős változásokat ért el. A „nyíregyházi modell" lényege és értéke abban állt, hogy a szaktudományos képzés és a gyakorlati képzés rangját egyensúlyban igyekszik tartani.
Mindig számítottunk tanácsaira, mert elkötelezett és véleményalkotó ember volt, szívügye volt a felsőoktatás."
Forrás: A Bessenyei Gy. Főiskola évkönyvei.

Sándorfi Istvánné Papp Ilona

PETŐ GÁBORNÉ dr. Csurka Ilona (Tasnád, 1916. április 1. – Debrecen, 2004. augusztus 16.): tanító.

Vasutas tisztviselő családban született Csurka Ferenc és Viski Szabó Vilma második gyermekeként. Sorsukat az első világháború és a trianoni békediktátumot követő nehéz idők árnyékolták be. Sok viszontagság után Vámospércsre kerültek 1923-ban.
Az alig tízéves Csurka Ilona innen járt be Debrecenbe a hírneves Dóczy Leánynevelő Intézetbe. Hajnali öt órakor indult a vonat. A gimnázium ötödik osztálya elvégzése után átkérte magát az Intézet tanítóképzőjébe, Dr. Illyés Endre osztályába járt. A hajdani tanítvány még idős korában is szeretettel emlegette tanárait, akiktől hitet, emberi tartást, helytállást és a mesterség magas fokú ismeretét tanulta meg.
Emlékezetes diákkori élménye volt egy rádiófelvétel Budapesten: az iskola énekkara B. Szűcs Ferenc vezetésével Kodály- és Bartók-kórusdalokat énekelt.
Diplomát 1936-ban kapott, de kinevezett állást nem, viszont helyettesíthette Galánfi Andrást egy évig Vámospércsen. A hatodik osztályba 64 gyerek járt. A kislányokat megtanította – többek között – környezetük szépítésére, sokféle kézimunkára, s ők évtizedek múlva is hálásan emlékeztek erre.
A tanító néni egész életében szerette, ismerte és gyakorolta a kézimunka szinte minden formáját; állástalan éveiben még szőni is megtanult.
Dr. Pető Gáborral 1939-ben kötött házasságot. Két gyermekük született: Hajnalka /1940/ és Gábor /1941/.

A család sorsát ezután a háború és az azt követő nehéz évek határozták meg. Baranya megyébe kerültek 1945-ben. Az iskolák államosítása idején 1948-ban Gilvánfán kezdett tanítani dr. Pető Gáborné. A kötelező beiskolázás eredményeként az első osztályba 6-16 éves korú 48 cigánygyerek iratkozott be, köztük igen tehetségesek is voltak.

1950-ben Magyarmecske következett, osztatlan négy alsó osztállyal, majd 1951-ben Drávasztára. Az eredetileg tizenkét tanerős iskolában egyedül tanított reggeltől estig, a horvát anyanyelvű falu gyerekei az iskolában kezdtek magyarul tanulni.

A fiatal tanítónőt 1952-ben helyezték Sumonyba iskolavezetőnek. Az osztatlan felső négy osztályban mindent tanított – az orosz nyelv kivételével. Itt mutatkozott meg igazán a Dóczy Intézet kiváló felkészítő munkája: a fizikát, matematikát, magyar irodalmat, rajzot, éneket és minden más tantárgyat egyaránt igényesen tudta közvetíteni. Az osztatlan iskola a pedagógus számára nagyon sok munkát jelentett: napi 20-25 vázlatot kellett írnia, ez akkor még kötelező volt. Nagy önállóságra volt szüksége a gyermekeknek: lényeglátás, önálló vázlatkészítés, felkészülés az új anyagból, a munkavégzés fegyelme – mindez jó alapot adott a tanítványoknak a továbbtanuláshoz. Megállták a helyüket a gimnáziumban, a szakiskolában és később az egyetemen is.

Az ötvenes években a pedagógus munkájához hozzátartozott a kultúrmunka is: énekkar, tánccsoport, színjátszók, versmondók felkészítése. Az iskola a falu életének központja volt. Délutánonként az iskola udvarán játszottak a gyerekek.

A tanító néni kitágította a szemhatárt is: a Balatonhoz vitte valamennyi felsőtagozatos gyermeket nyaralni – sokan közülük még nem jártak a falu határán túl.

Királyegyházára 1954-ben helyezték körzeti igazgatónak egy több tanerős osztott iskolába.

A család 1956 nyarán Debrecenbe költözött. A gyermekek taníttatása, az öreg szülő gondozása így vált megoldhatóvá.

Dr. Pető Gáborné a Tanítóképző Intézet gyakorló iskolájában a negyedik osztályt vezette, majd 1957-ben, a tanítóképzés átszervezésekor áthelyezték a Bányai Júlia Általános Iskolába, ahol 16 évig dolgozott.

Szeretett kirándulni, a pedagógus természetjárókkal harminc éven át járta szűkebb és tágabb hazánk szép tájait.

Formálisan 1973-ban ment nyugdíjba. Nem hagyta abba a tanítást: Szepesen, majd a Fazekas Mihály Általános Iskolában, 1984-től pedig az Újkerti Általános Művelődési Központ általános iskolájában tanított 1990-ig.

Mindig örömmel emlegette: „ 74 éves koromig tanítottam, de rossz gyerek soha nem volt a kezem alatt.”

Visszaemlékezések:

„Ili néni a legkedvesebb tanító nénim volt a debreceni Bányai Júlia Általános Iskola negyedik osztályában.

Széles körű tudása felébresztette bennem a kíváncsiságot, kedves szelíd mosolya biztatást adott. Erősítette igazságérzetünket, hazaszeretetünket, példamutató emberi magatartása nehéz időkben is igényességre nevelt: jó volt hozzá iskolába járni, mert ízig-vérig pedagógus volt.”(*Dr. Mészáros Eleonóra középiskolai tanár.)*

„Ilike néni - így hívtuk hatévesen. Így jut eszembe ötven év távlatából első osztályos tanító nénim, Dr. Pető Gáborné: derű, kedvesség, türelem, tapintat, mindig mosolygó arc, finom harmónia – s lám a gyerekek szót fogadtak, nem volt helye kiabálásnak, veszekedésnek. Egyszerű volt minden, könnyedén ment az írás, olvasás, számolás tanulása, gyűltek a pirospontok.

Az év végi, szülők előtt tett vizsga sem okozott egyetlen gyermeknek sem gondot. Sötétkék rakottszoknyámat, kikeményített fehér blúzomat megsimogatta a vizsga előtt, rám mosolygott, és én szálltam hatalmas - Tőle tanult – tudásom szárnyain.

Jó lenne minden kis emberkének hatéves korában Ilike nénikkel találkozni, s még az is lehet, hogy néhányan közülük hivatásul választanák a tanítói pályát.” *(Várhalmi Ilona igazgatóhelyettes, művészeti vezető.)*

„Erő, bátorság, szeretet, szépérzék – ezt jelentette nekem Ili néni, az évfolyamtársnőm édesanyja. Annak a nemzedéknek volt tagja, melyet istenhitre, haza-és családszeretetre, a szűkebb és tágabb körnek is hasznos gyakorlatiasságra nevelt. Ezért tudta megtartani fekete időkben a leszakadni készülő mennyboltozatot, panasz nélkül megkeresni a legkisebb lehetőséget is övéi jóvoltáért, s amikor a család életének szép-

séges és méltó kerete megsemmisült, szívósan újat teremteni, amely harmóniát és szépséget sugárzott megint.
Élénk szelleme fürgén tájékozódott a könyvek világában mindvégig, háziasszonyi keze, öltögető tündérujjai, a kert szabad levegőjében örömmel és hozzáértéssel tevékenykedő egyénisége nem ismerte a tétlenséget.
Megvédte azokat is, akik az iskolapadban kerültek eléje. Mintha mi sem történt volna, nevelte őket rendre, kötelességteljesítésre, tisztességre, szép beszédre, magyar és általános műveltségre, miközben a rombolás erői ott süvítettek az ő feje fölött is.
Rá vonatkoznak a Biblia örökérvényű szavai:
Akik igazságra oktatnak sokakat,
Tündökölnek örökkön örökké,
Miként a csillagok. (Dániel, 12, 3.)" *(Moravcsek Mária középiskolai tanár.)*
Forrás: Családi emlékek, dokumentumok, tanítványok emlékezése.

Pető Hajnalka

PLÓKAI IMRE (Lugos, 1933. november 5. – Debrecen, 2007. február 22.): általános iskolai tanár.

Az egykori Krassó-Szörény vármegye székhelyén, Lugoson született. Négyéves volt, amikor meghalt az édesanyja. Később édesapja új családot alapított, és a szülővárostól 11 km-re fekvő Szapárifalvára költöztek. A soknemzetiségű Lugoson és Szapárifalván töltött gyermekévek meghatározóak voltak sorsának későbbi alakulásában.
Lugoson 50 %-ban magyarok, 30%-ban románok, 20 %-ban svábok laktak, nyelvi nehézségek mégsem voltak. Már az óvodában együtt játszottak a magyar, román, sváb gyerekek. Ha a magyar gyerek kezdte a játékot, akkor a román és a sváb gyerek is magyarul játszott. Ha a sváb kezdte, akkor a többiek is németül folytatták.
Lugoson kezdte az iskolát, majd Szapárifalván folytatta. Ott csak román iskola volt, olvasni-írni románul tanították. Otthon viszont csak magyarul beszéltek, így párhuzamosan kialakult a magyar írás-olvasás képessége is, még a helyesírás sem okozott problémát.
Később Nagyváradra költöztek, ahol az édesapa megbecsült pékmester lett, de a háború tovább sodorta a családot az akkori Nagylétára (ma Létavértes). A nagyváradi Szent László Gimnáziumban kezdett tanulmányok abbamaradtak.
Az apa azt szerette volna, ha fia folytatja a pékmesterséget, hiszen a családi hagyomány szerint szinte ahogy megszületett, már a kemence szájánál volt, a pékségben nőtt fel. A fiú azonban tanulni szeretett volna, így aztán 1951-ben szakérettségit tett, majd jelentkezett a szegedi főiskolára. Nagyon szerette a sportot, futballozott, röplabdázott, bokszolt, birkózott, természetesen testnevelés szakra kérte felvételét. Miért nem lett belőle testnevelő? Toboroztak abban az időben orosz szakra is. Mivel kiderült, hogy Plókai Imre többnemzetiségű vidéken töltött gyermekkorának köszönhetően kitűnően beszél románul és németül is, feltételezték róla, hogy könnyen megtanul még egy nyelvet. Behívatták tehát a dékáni irodába, és választás elé állították: vagy az orosz szakot választja, vagy létszám feletti lesz a testnevelés szakon.
Sok választás nem volt, pedig a fiatal tanárjelölt még az orosz betűket sem ismerte akkor. Volt mit bepótolnia, de vasakarattal és szorgalommal sikerült elvégeznie az orosz szakot.
A Dunántúlon Tokodaltáróra került, egy évet tanított ott, közben a Dorog csapatában futballozott. 1956-ban megházasodott és visszaköltözött Nagylétára. A szomszédos Vértesre járt át tanítani. A kis közösség hamar befogadta, megszerette a mindig jókedvű, tettrekész pedagógust. Oktatott mindent: magyart, oroszt, földrajzot, történelmet, alkotmánytant, testnevelést.

Amikor pékmester édesapja már beteges volt, a tanár úr este fél 12-kor nekikezdett kézzel dagasztani, reggel fél 8-ra kisütött két és fél mázsa kenyeret, utána ment Vértesre tanítani. A Plókai-féle kenyérnek még Derecskén is híre volt.
A sok munka és a család mellett még a tanulásra is maradt energiája: Egerben elvégezte a magyar kiegészítő szakot is.
Nyolc év eltelte után Nagylétán kapott állást. Magyart és oroszt tanított, a helyi csapatban futballozott, az MHSZ (Magyar Honvédelmi Sportszövetség) nagylétai szervezetét vezette, tagja volt az énekkarnak is. Gyakran tolmácsolt. Nevéhez fűződik a Nagylétán elesett szovjet katonák családjaival történő kapcsolatfelvétel, majd a rendszeres kapcsolattartás. Ezen tevékenységét a Magyar-Szovjet Baráti Társaság Aranykoszorús jelvénnyel ismerte el.
Négy évig vezette a művelődési házat, cigányklubot hozott létre, előadássorozatokat, koncerteket, színházi előadásokat, néptánc-találkozókat szervezett.
Az iskolába való visszatérése után nyelvtanárként, majd napközis tanárként dolgozott nyugdíjba vonulásáig. Pedagógusként a következetességet, a határozottságot, valamint a család és az iskola jó együttműködését tartotta legfontosabbnak a nevelésben. Szakmai felkészültségének, közvetlenségének, jó humorának köszönhetően a tanulók bizalommal fordultak hozzá, ő pedig eredményesen segítette őket a tananyag elsajátításában, személyes gondjaik megoldásában.
Pedagógusként, a közélet aktív résztvevőjeként és alakítójaként vallotta: „Embernek lenni pontosan annyit jelent, mint felelősnek lenni. Érezni, hogy a kővel, melyet lehelyez, a világot építi tovább.” (Saint-Exupéry)

Csige Józsefné

PURZSÁS JÁNOS (Nyírgyulaj, 1895 - Budapest,?) és **PURZSÁS JÁNOSNÉ** tanítók.
(Születési és halálozási adatok hiányosak.)

„Ki lesz a vígak Messiása,
Ki majd miérettünk is örül ...”
(Ady Endre: A mi gyermekünk)

Purzsás János tanító úr 1895-ben Nyírgyulaj községben látta meg a napvilágot. Az elemi és középiskolai tanulmányai után az ungvári tanítóképzőben végzett, ahonnan a katonai behívóval együtt a harctérre vezényelték. Az I. világháború után szűkebb pátriájában tanítóskodott, majd 1922-ben a pocsaji görög katolikus iskolaszék fogadta el pályázatát, sőt a feleségét is alkalmazta. Ő Vladimir Anna. Az I. világháború utolsó éveiben szintén az ungvári Görög Katolikus Tanítóképzőben kapott tanítói oklevelet. Édesapja a munkácsi egyházmegyében volt lelkész, majd a püspökségen dolgozott. A fiatal tanítónő pályakezdőként 1922-ben került a pocsaji görög katolikus elemi iskolába, ahol a szülői házból magával hozott hitéletét nem kívül hordta, hanem napjai teljességében élte. Szolid, szerény, művelt, finom modorú úraszszony volt.
A Purzsás-házaspár emberi tartása, szakmai kulturáltsága mind nevelői munkálkodásukban, mind iskolán kívüli tevékenységükben tükröződött. Oktató-nevelő tevékenységük mineműségét az őket megelőző évek kontrasztjai is jelezték. Nem voltak azonosak a korábbi jótorkú kántorokkal és iskolamesterekkel. Nem kötötte le idejüket az esküvőkön, lakodalmakon, keresztelőkön, temetéseken, az azt követő torokon való jelenlét. Egyhamar tapasztalható lett, hogy abban a közösségben, amelyekben az ismereteket főleg nádpálcával osztogató tanító képe rögződött, a pedagógia új szelleme lengi át az iskolát.

„Damná, naccsága, tanítóné-asszony, Burzán tanító úr” – az évtizedek múltán már alig-alig jut eszébe valakinek. (A Purzsás családnevet Burzánná lágyította a köznyelv.) Csak együtt lehet őket említeni. Hasonlóságukban erősítették, különbözőségükben kiegészítették egymást. Ketten testesítették meg a tanítóhivatás rangját.

Megjelenésük, hétköznapjaik munkálkodása tükrözte, hogy mind az iskolának, mind a község értelmiségi rétegének példamutató reprezentánsai. Mások előtt, iskolai tanulók között nem tegeződtek, hanem tessékelve tisztelték egymást. Nagysága, tanító úr, így hangzott a kölcsönös megszólítás.

Az új tanító-házaspár iskolai munkálkodását a szülők többsége egyre inkább elfogadta. Az alkalmazásuk előtti években az I. o. 65-70 gyermekéből csupán 2-3 fiú, s 1-2 lány iratkozott be az V. osztályba. A VI. osztály elnéptelenedett. A Purzsás-házaspár a nagyfokú távolmaradást és a mindig újratermelődő írástudatlanságot nem a törvény szigorával, hanem az iskolagyermek, iskola-családi otthon kapcsolatának közelítésével, s a váltott tanítási rend bevezetésével igyekezett csökkenteni. És lassan megteltek az V-VI. osztály padsorai is.

Nem csupán feladták a leckét, hanem az érthetővé tett ismereteket élményszerűen tanították. Fizikai és kémiai kísérleteket is végeztettek, amikor egyetlen hő- és fényforrás csupán a petróleumlámpa volt, az elektromos áramot a zseblámpa laposeleme szolgáltatta. Az ilyen tanítók voltak a népszerű Öveges professzor korai példamutatói.

Miként felesége, úgy tanítónk is az órarendhez igazodott. Iskolai foglalkozások idejét pontosan betartotta. Nem hiányzott, nem toldotta meg az ebéd utáni pihenőidőt. Nem maradtak el az üresjáratúaknak nevezett órák sem. Volt tehát kézimunka, rajz- és legtöbbször tornaóra is. Délelőtt 8-12, délután 2-4 között folyt a tanítás. Ha a tananyag begyakorlása több időt igényelt, megtoldotta a délutáni foglalkozások idejét. Vallotta, hogy az iskola az ismeretszerzés műhelye. Nem lehet arra alapozni, hogy a falunak vagyoni, társadalmi rétegezettségének függvényében nevelkedő iskolások majd otthon tanuljanak.

Tankönyve már valamennyi tanulónak volt. A családok anyagi helyzetüktől függően vagy megrendelték, vagy a könyvtárból évi 10-20 fillérért kölcsönözték, a többieknek pedig — mert nekik erre se nagyon tellett — a szekrényben tároltakból osztottak.

Javadalmi kertjébe gyakran levitte tanítványait, ahol a növényápoláson túl — mert annak ismeretét majd minden gyermek magával hozta — a gyümölcsfák gondozásával, ojtásának-szemzésének módjával ismertette meg őket. Nem tulajdonítható véletlennek, hogy méhészkedett is. Az apró rovarok életének megismertetésével a szorgalom, a pontos munkavégzés s az értékteremtés magvait vetette el tanítványaiban.

Felesége csoportjában is alig akadt a kialakított renddel nem azonosuló, vagy a feladatait elhanyagoló gyermek. A legnagyobbnak számító büntetés volt az, ha valaki méltatlan lett arra, hogy azon a helyen, a padbeli helyén egyedül üljön. Egy arasznyinál alig nagyobb fadarabbal kellett helyét megosztania. Azt szimbolizálta, hogy a darab fa csendes, nem zavar senkit. Emiatt erősen restelkedett az illető nebuló. Később, ha már kiérdemelte, nagy megnyugvással vetette a kályha melletti fáskosárba „ellenfelét."

A Vladimir Annák adták az ihletet Gárdonyi Gézának két strófás versiképének megírására:

„Mikor először lépsz az iskolába ,
legyen arcodon Jézus nyájassága:
szólítsd köréd a kisgyermekeket,
és simogasd meg kezecskéjüket.
S ha látsz közöttük rútat, rongyosat,
gyermeki arccal bánatosat,
ismerd meg ben' a korán szenvedőt —
s öleld magadhoz, és csókold meg őt."
(Gárdonyi Géza: Kezdő tanítónak)

Mindkettőjüket a nagyszerű pedagógiai érzékkel végzett munka jellemzte. A vesztes háború gondjaival terhelt családi otthonokból – jelentős számban mezítlábasan – érkező kisgyermekek valamennyien részesei voltak különbségnélküli megbecsűlésüknek.

Tanítványaik érezték szeretetüket és türelmüket. Sikeres volt az irodalmi nyelv gyakorlására irányuló törekvésük is. Ezt szolgálta a meseolvasás, versek tanulása, s a tankönyv egyes olvasmányának dramatizált feldolgozása stb.

Alapos és körültekintő volt az iskolai ünnepségekre való előkészület. Az év végi nyilvános vizsgán a hivatalbeliek és szülők köszöntését

követően mindig szavalattal kezdődött a gyermekek szereplése. Majd a számadás következett. Ilyenkor a tanítók nagyon ügyelet arra, hogy minden gyermektől olyasmit kérdezzenek, amire csak jó feleletet adhatnak. Tudták, hogy a szülő ezt követően némi büszkeséggel néz majd gyermekére, s az évzáró vizsga kellemes hangulata szeptemberben visszahozza valamennyi tanítványukat. A tornavizsgára a következő vasárnap került sor. Az udvaron ritmikus rendgyakorlat, magas- és távolugrás, gólyalábon járás, zsákbanfutás, lepényevés, majd a fáramászás volt legnagyobb esemény. Ezt a gyermekek és fiatalok közös tánca követte. Kellemes szórakozása volt ez a gyermekeknek és az iskolahagyott fiataloknak.

Figyelemmel kísérték a gyermekek iskolán kívüli magatartását is. Ha kirívó eset jutott tudomásura, felkeresték az otthoni öreg szülőket, vagy felhívatták a fiatalokat. Az iskolából a hazamenetel mindig szervezetten, rendben történt. Erről a felvigyázó külön is gondoskodott. És úton hazafelé – tudva, hogy *„A jó iskolás gyermek köszön minden embernek ...”'* – utcahosszat hangzott a „Dií-csér-tes-sék.” Mindenkinek kijárt belőle. Ismerős, másik falubeli, más vallású, vagy a tollat szedő Salamon bácsi is szívesen fogadta. A rendben vonulóktól gyakran megkérdezték: Ki elibe jártok? Ez elismerésnek számított. És az elismerést magukénak tudva örömmel számoltak be róla az utcai felvigyázók.

Az iskolai év során nemcsak napi előhaladásukat segítette, hanem elkövetkezendő életük sorát is egyengette. A jó képességű gyermekek szüleinek felkeresése után már egyre többen vállalták a továbbtanulás gondjával-örömével járó új életformát. S elsőnemzedékes lelkész, orvosok, akadémikus, mérnökök, tanítók, tanárok és közalkalmazottak sora került iskolájukból a társadalmi élet különböző területére.

Az érdeklődő iskolahagyottakat telenként összegyűjtötte a házaspár. Oldotta a hosszú esték haszontalan időtöltését. A szilveszteri, illetve a tűzoltóbálra készültek két-, három felvonásos műsoraikkal. Az irodalom klasszikusaiból kaptak serkentést. Lámpásként világítottak be a korai sötétedésbe és a parlagon hagyott fejekbe. Ilyenkor rendszerint szóba került a KALOT vagy az Aranykalászos Gazdatanfolyamra való jelentkezés is.

Középiskolás diákként meglepődve és örömmel hallgattam, hogy az otthon maradt földművelő korosabbak is mily sokszor emlékeztek a közös szereplésekre, a felkészülés összetartó erejére, és mennyit idéztek a megismert népszínművekből.

Az 1937-es és az 1938-as évek végén nyugdíjba vonultak. Fél évtizedig még a községben töltötték napjaikat, majd Budapestre költöztek. Felefele távolságra a Móricz Zsigmond körtér és a Kelenföldi pályaudvar között volt a lakásuk. Bennünket, tanítványokat is szívesen fogadtak új otthonukban. Mindig kellemes volt a hazaiakkal való találkozás. Erre kézenfekvő alkalom volt vasárnaponként a Fő-utcai görög katolikus templom szentmiséjén való részvétel.

Idő multával a földiek egymásnak adták a szomorú hírt, hogy az áldásos emlékezetű tanító néni örökre eltávozott volt tanítványai közül. Néhány év múlva követte a tanító úr is. Ők álltak a koporsó mellett. Többségében kétkezi munkások, ingázó kétlakiak. Az elhunytakért imát rebegve, önmagukkal számot vetve együtt énekelték az elmúlásnak szívekbe vető refrénjét:

„Emlékezzél meg rólunk Uram,
midőn eljössz a Te országodba”

Azóta már „otthon” – Pocsajban – romokban porlik az 1875-ben épült javadalmi lakás meg az egykori tanterem. Nem tudjuk megmutatni, hogy ez volt a Purzsás-féle iskola. Hamvaik valahol egy budapesti temetőben nyugszanak. Megdöbbenünk és elmerengünk, mert valóban: *sic transit gloria mundi* — semmi sem örök, elmúlik az e világ minden dicsősége — és Kosztolányit idéz-zük:

„ ... édes barátaim, olyan ez éppen,
mint az az ember ottan a mesében.
Az élet egyszer csak őrája gondol,
mi meg mesélni kezdtünk róla:
Hol volt…”,
(*Kosztolányi Dezső: Halotti beszéd)*

Forrás: Visszaemlékezések, Kincses Gyula: Görög katolikusok iskolája Pocsajban, Kiadó: Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, 2006.

Kincses József

PUSKÁS LAJOS (1913. december 23. — Pécel, 1997. július 10.): tanító, általános iskolai tanár, gyakorlóiskolai igazgató.

1913 karácsonya előtti napon született egy felvidéki kicsiny faluban, ahol édesapja református kántortanító volt, aki ott tanította 50 évig a lakosság apraját-nagyját.

A történelem vérviharos időszakában nem volt gondtalan gyermek- és ifjúkora. Tanulmányait több helyen kellett végeznie, végül tanítói oklevelet Pozsonyban szerzett. Ungtarnócon kezdte el pályafutását és ott is alapított családot. Felesége, Pataki Katalin református lelkész leánya, aki haláláig biztosította a nyugodt családi hátteret ahhoz, hogy Puskás Lajos az iskolának, az oktatás fejlesztésének élhessen. Házasságukból három gyerek született: Tivadar vegyészmérnök, Kata pedagógus és Gábor kutató-agrármérnök lett.

Puskás Lajos már nagyon fiatalon, 21 évesen iskolaigazgatói feladatokat látott el. A második világháború eseményei elszakították családjától. Kárpátalján maradt az akkor már velük élő édesanyja, és felesége a két fiatalabb iker gyerekével. Ő az idősebb gyerekkel eljött, hogy Szabolcs megyében keressen megélhetőségi lehetőséget. A határt lezárták. Tanított egy nagyon rövid ideig Nagykállóban, majd Nyírbátorban. Előbb az államosított iskolák közül az ún. leányiskola (később 2. sz. Általános Iskola, majd Báthory István Általános Iskola) vezetője, majd az ugyancsak államosított református fiúiskola, később az 1. sz. Általános Iskola igazgatója lett 1948-ban. 1965-ig itt élt és dolgozott, közben 1953-ban sikerült családját is hazahozatnia.

A közoktatás akkori meghatározó egyénisége volt nemcsak Nyírbátorban, hanem megyei, sőt országos szinten is. Állandóan tanult és tanított. Elsőként végezte el az Egerben megalapított Pedagógiai Főiskolán a matematika-kémia tanári szakot. Ő alapította meg a Pedagógusok Szakszervezete helyi tagozatát, annak vezetője volt. Nevéhez fűződik a nyírbátori ipariskola – később szakmunkásképző – megalapítása. Az ipariskolák tantervének kidolgozásában úttörő szerepet vállalt. Ugyancsak aktívan közreműködött az Országos Tantervkészítő Bizottságban, az 1962-es általános iskolai tanterv és rendtartás létrehozásában.

1965-ben felkérték a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Gyakorló Általános Iskolájának - később 2. sz. Gyakorló Általános Iskola, majd Apáczai Csere János Gyakorló Általános Iskola - vezetésére. Nevéhez fűződik a pedagógusképzés helyi iskolai gyakorlatának szervezeti és tartalmi kidolgozása, fejlesztése. Irányításával szinte zökkenőmentesen oldódott meg a tanárképző és tanítóképző fúziója után a hallgatók egységes szemléletű gyakorlati képzése. Nagy tudású, a maga és kollégái munkájára igényes, jól szervező és segítőkész igazgató volt. Saját munkájának példás szervezése, munkatársainak tervszerű, tudatos foglalkoztatása, irányítása és ellenőrzése az iskola gyors fejlődéséhez vezetett. Magas szintű, céltudatos oktató – nevelő munka volt az iskolában, kellő alapot és lehetőséget szolgáltatva a főiskolai hallgatók pedagógiai felkészítéséhez. Igényes, termékeny pedagógiai munkásságának hatása jóval túlmutatott iskoláján. Az országos tantervi kísérletekbe az ő kezdeményezésére kapcsolódott be a tantestület több tagja, indult meg a publikációs tevékenység. Neki magának is igen sok tanulmánya jelent meg a bemutató órák szervezéséről, az előkészítő és elemző órák jelentőségéről, a zárótanításokról, a külső iskolai gyakorlatokról, a gyakorlóiskolák különleges feladatáról. Országos hatáskörű bizottságokban képviselte a gyakorlóiskolákat.

1976-os nyugdíjba vonulása nagy űrt hagyott maga után, de mint nyugdíjas is mindig bölcs tanácsokkal segítette volt kollégái munkáját. Megözvegyült, s elkerült Nyíregyházáról, de példás munkásságának emléke itt megmaradt.

Ezt a munkásságot számos elismerés övezte: kétszer kapta meg az Oktatásügy Kiváló Dolgo-

zója elismerést, ezen kívül a Kiváló Tanár, a Munka Érdemrend arany fokozata kitüntetéseket. Az Apáczai Csere János Gyakorló Iskola egyik jubileumi ünnepségén megkapta az „Apáczai Plakett és Oklevél" elismerést nyugdíjba vonulása után 20 évvel.

Rövid, de súlyos betegség után 1997. július 10-én halt meg, Nyíregyházán hatalmas tömeg – kollégák, tanítványok – kísérték utolsó útján, s a megemlékezés virágai sohasem hiányoznak sírjáról.

Nekem édesapám után ő volt a pedagógusi példaképem. Az ő keze alatt lettem gyakorlóiskolai szakvezető tanár, s amikor igazgatóhelyettes lettem, gyakran jutottak eszembe bölcs, útmutató tanácsai. A gyakorlati képzéssel kapcsolatos teendőimhez ő volt az irányító, az etalon.

Forrás: Személyes kapcsolat, a Ped. Műhelyben megjelent megemlékezés, Főiskolai Évkönyv.

Raffayné Oláh Katalin

R

RÁCZ ISTVÁN (Szalacs, 1904. dec. 23.- Nyiregyháza, 1966. aug. 2.): középiskolai tanár, festőművész.

Édesapja, Rácz József gazdálkodó, édesanyja Rohácsi Mária. A család hat gyermeke közül hárman érték meg a felnőttkort. Idősebb bátyja, Vendel végigharcolta az I. világháborút, s a fogságból hazatérve az édesapjuktól örökölt 10 hold földön gazdálkodott. Imre nevű fivére tanár, író, újságíró lett. Az édesanya kívánságára a legfiatalabb fiú is magasabb iskolákat végzett. A szalacsi elemi iskola négy osztálya után a nagykárolyi, majd a nagyváradi katolikus gimnáziumban folytatta a tanulást. Az érettségi bizonyítvány megszerzésében nemcsak az hátráltatta, hogy a trianoni döntés után uralomra került hatalom román nyelven írta elő az érettségi vizsgát, hanem az is, hogy időközben besorozták a román hadseregbe, ahol néhány hónapos szolgálat után az elszenvedett sérelmek miatt sokkos állapotba került. 1924 áprilisában elbocsátották a katonaságtól. Még abban az esztendőben sikeresen leérettségizett a zilahi Wesselényi Kollégiumban, és beiratkozhatott a kolozsvári egyetem orvostudományi karára. Az orvoskari képzés magas költségeit azonban nem tudta előteremteni a család, emiatt a következő évben a jogi karon próbálta folytatni a tanulást, úgy, hogy közben egy ügyvédi irodában végzett kisegítő munkát.

Gyermekkora óta szívesen és ügyesen rajzolgatott, festett, mindig is szeretett volna ilyesfajta dologgal komolyabban foglalkozni, de sorsának addigi alakulása nem adott rá módot. Egy évi jogászkodás után felhagyott az egyetemi tanulmányaival, s édesanyja és testvérbátyja ösztönzésére, művészi ambícióit követve beiratkozott a kolozsvári Rajztanárképző és Szépművészeti Iskolába. Az ottani tanulmányait a római katolikus egyház ösztöndíjjal támogatta. Az erdélyi tanintézetekben általánosan kötelezővé tett román tanítási nyelv és egyes tanárok szélsőséges nacionalizmusa miatt arra kényszerült, hogy elhagyja az intézményt, s az újra fenyegető katonai behívó elől átszökött Magyarországra, Debrecenbe. Bátyja ekkor már a Tisza István Tudományegyetem hallgatója volt, aki a tanulás mellett újságíróként kereste kenyerét. Szállását megosztotta öccsével, de szűkös jövedelméből alig tudta támogatni, úgy próbált segítségére lenni, hogy ismeretségei révén munkát szerzett számára. Így adódott, hogy rövid ideig a „Debreczen” c. lap nyomdájában alkalmazták

cinkográfusként, majd egy keramikusnál dolgozott és egyéb alkalmi munkákat vállalt.
1927-ben ő is beiratkozott a debreceni egyetem bölcsészettudományi karára, ahol német-francia szakon kezdte meg tanulmányait, majd a második félévtől magyar-francia szakon folytatta. Az egyetemen tandíjmentességet élvezett és kedvezményes menzai ellátásban is részesült.
Az 1928-as év nyarán hónapokig járta az országot, többnyire gyalogszerrel, s kedvére festhetett. Több mint száz vízfestménnyel tért vissza Debrecenbe, ahol októberben egy fiatal festők műveiből rendezett kiállításon ő is bemutatkozhatott. A következő év októberében már megnyílt első önálló tárlata, amelyet szinte évenként követett egy-egy. Külföldi megrendelést is kapott, és egy kis kápolna oltárképét is ő festhette. Akvarelljeit szívesen vásárolták, a kritika dicsérte megkapó tájképeit, könnyű ecsetkezelését, üde színeit. Festményei jövedelméből és nyelvtanításból tartotta el magát. Naplójának tanúsága szerint nehéz éveket élt át egyetemi hallgatóként is: "…a jövő tanulói talán el sem hiszik, hogy mit kellett dolgoznia annak, aki egyetemre járt és hazulról nem kapott támogatást." – írta.
Küzdelmes diákéveiben a nyári hónapok hoztak örömöt, amikor az olvasásnak, festésnek, rajzolásnak szentelhette idejét.
A cívis város múltjából megragadta a Csokonai Kör története, magyar irodalmi szakdolgozatának témájául ezt választotta. Francia szakdolgozatának tárgyát is úgy alakította, hogy kapcsolódjék Debrecen történetéhez: „Francia vonatkozások Debrecenben 1800-1870-ig" címmel 1934-ben Hankiss Jánoshoz nyújtotta be munkáját.
Magyar-francia szakos középiskolai tanári oklevelének megszerzése után meg kellett ismernie az állástalan diplomások sorsát: évekig csak ideiglenes állásokat kapott, néhány hónapig könyvtároskodott a klinikán, majd a Debreceni Szállodások és Vendéglősök Ipartestülete által fenntartott Szakirányú Ipariskolában tanított német és francia nyelvet, mint óraadó.
Diplomája kézhezvétele után megnősült. Csatári Szücs Kálmán mozdonyvezető Gabriella nevű leányát vette feleségül. Első gyermekük, Tibor Debrecenben született 1935 decemberében, később követte őt István, Ilona, Jenő és Éva nevű testvére.
Első tanári kinevezését 1940-ben kapta a visszszacsatolt Szilágysomlyó gimnáziumában. Nagy tervekkel indult új munkahelyére, el szerette volna érni, hogy a kölcsönös megértés, a humánum irányítsa a gimnázium mindennapi tevékenységét. Hamar belátta, hogy mindent elölről kell kezdeni, az újra magyarrá lett iskolában nem volt könnyű a munka megszervezése. Első dolga volt, hogy elkészítette az egykori minorita gimnázium hősi halottainak emléktábláját, ami általános rokonszenvet keltett iránta. A magyar irodalom tanításakor a felsőéveseknél szomorúan szembesült az alapvető ismeretek hiányával. Megkettőzött energiával igyekezett pótolni a nemzeti tudat szempontjából nélkülözhetetlen alapokat. A magyar diákok identitás-tudatának erősítése érdekében szervezte, vezette a gimnázium cserkészcsapatát.
Lenyűgözte a szilágysági táj szépsége, gyakran vitte a természetbe tanítványait. Sok szép akvarellje őrzi e kirándulások emlékét.
Az ígéretes jövőt elsöpörte a II. világháború, előbb a németek zaklatásai miatt, majd a szovjet csapatok elől kellett menekülni. Családját Szalacson, majd Érmihályfalván rokonoknál helyezte biztonságba. Ő Debrecenben próbált elhelyezkedni, de tanári állás csak távolabbi helyeken, Szekszárdon, Mezőtúron adódott volna. Végül Nagykállóban kapott alkalmazást, ahol nyomorúságos körülmények között indult újra az akkor már négygyermekes család élete. Hónapokig fizetést sem kaptak a tanárok, a diákok szülei segítettek, amiben tudtak. Rácz István mégis az 1945 októberétől 1952 szeptemberéig a Budai Nagy Antal Gimnáziumban töltött időszakot tartotta tanári pályája legeredményesebb éveinek. Nemcsak magyar irodalmat, nyelvtant és francia nyelvet tanított, hanem kémiát, természetrajzot, rajzot és éneket is. Képzőművész kört és énekkart szervezett, a diákság többsége köréje csoportosult, példáját követték még a templomba járásban is. Utóbb éppen emiatt gyűlt meg a baja az iskola „vonalasabb" pedagógusaival és feletteseivel, akik a szocialista nevelést kérték volna számon tőle, de erről Rácz Istvánnak meglehetősen lesújtó véleménye volt, s nem is titkolta.
1952. szeptember l-től fegyelmi határozattal helyezték át Nyíregyházára, ahol négy iskolában: a Zrínyi Ilona Leánygimnáziumban, az Irodai Szakiskolában, a Tanítóképző Intézetben

és a Kossuth Gimnáziumban kapott órákat, úgyhogy naponta Nagykállóból kellett bejárnia. Lakásgondja megoldásában magára volt utalva, csak legidősebb fia segítségére számíthatott. Párezer forintos örökségből vásárolt romos telken a megtisztított téglákból építettek hajlékot két nyári szünidő alatt a családnak.
Három keserves év után, 1955. szeptemberétől a Vasvári Pál Gimnáziumhoz kapott kinevezést. A diákság körében rendkívül rövid idő alatt népszerűvé vált a kopottas öltözetű, az igazat szépen mondó, jószándékú, őket apai szeretettel és szigorral oktató, nevelő tanár, akinek itt-ott feltűntek művészi alkotásai, s akiről köztudott volt, hogy az élet köznapi, gyakorlati dolgaiban is otthonos. Így vallott erről az időszakról visszaemlékezésében: ”Talán ennyire még nem férkőztem az emberi lélekhez, mint ebben az iskolában.”
Nemcsak a diákok, hanem a szülők bizalmát is élvezte. Az 1956/57-es tanév kezdetén, a már érezhetően feszült helyzetben óva intette tanítványait, hogy ne avatkozzanak be semmibe. Megnyugvással vette, hogy 1956. október 26-án elrendelték az iskolai oktatás ideiglenes felfüggesztését. Éppen ezen a napon fordult hozzá egy diákjának kétségbeesett édesanyja, hogy hozza haza a fiát a városi tüntetésről. Ezért ment fel a városházához, ahol tanítványai egyből az erkélyre hívták lecsendesíteni a tömeget. Nem volt tekintélyelvű ember, mégis a puszta megjelenésével csendet teremtett, s rövid beszédében arra intette az embereket, hogy ne tegyék tönkre mindazt, amit korábban felépítettek. „A lehullott rabláncot ne emeljétek ütésre, mert a testvér kiontott vére csak átkot, nyomorúságot szül, ne legyetek kegyetlenek, mint a megdöntött hatalom” – mondta.
Így került bele a forradalomba, másnap megválasztották a Városi Forradalmi Tanács elnökévé és a Megyei Forradalmi Bizottmány tagjává. Megszervezte a polgárőrséget, a szétzilálódott közigazgatást, megakadályozta az atrocitásokat. Akkori tevékenységéről hiteles képet ad Fazekas Árpád könyve, aki részletesen leírta a forradalom utáni időben elszenvedett üldöztetését is, letartóztatásait, vallatásait, Szovjetunióba történt deportálását, itthoni bebörtönzését, az ellene és társai ellen lefolytatott peres eljárást, a váci és kőbányai börtönéveket.
196o áprilisában amnesztiával szabadult, de tanári állást soha többé nem kapott. Amíg erejéből telt, fizikai munkát végzett távol az otthonától, majd alacsony jövedelmű raktáros volt egy vidéki vállalatnál. Nyugdíjasként magántanítványokat vállalt, hogy könnyítsen családja sorsán. Keserűséggel vette tudomásul, hogy a rendszer gyermekeit is sújtja, továbbtanulásukat rendre lehetetlenné tették. Utolsó éveiből kevés rajza maradt fenn, családja számára feljegyzéseket készített életéről. 62 éves korában a szíve felmondta a szolgálatot.
Halála után 24 esztendővel, l990. október 23-án felesége vehette át a neki szánt „Kiváló Pedagógus” kitüntetést.
A forradalom 40. évfordulóján egykori iskolája falán emléktáblát avattak Rácz István tiszteletére.
Felhasznált források: Rácz István önéletrajzi feljegyzései, 1965-33 l. /Másolata a Debreceni Egyetemi Könyvtár kézirattárában található/
Fazekas Árpád: Rácz István emlékezete. Forradalom Nyíregyházán, 1956. – Nyíregyháza, 200l. 51 l. /A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár kiadványai, III. Tanulmányok, 10./

Korompai Gáborné

REMÉNYI BÉLA (Debrecen, 1927. május 23. – Debrecen, 2005. szeptember 25.): történelem-földrajz szakos középiskolai tanár.

Egy kárpátaljai sváb családból származott. Édesapja a MÁV-nál, majd a MÁVAUT-nál

főellenőrként tevékenykedett, nagybátyja katonatiszt volt.
Szülei elsőszülött gyermeke, testvéröccse öt évvel fiatalabb.
Gyermek- és ifjú éveit Debrecenben töltötte. Itt végezte iskoláit is.
Középiskolai tanulmányait a Református Gimnáziumban kezdte, majd a háború után, 1946-ban a Fazekas Mihály Gimnáziumban érettségizett. Ipari tanuló lett, a Ganz Villamos Művekben motorok tekercselését végezte, de közben felvették az egyetemre.
Középiskolai tanári diplomát a Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerzett 1952-ben.
Azt, hogy a pedagógusi pályaválasztását mi motiválta, nem tudom, a családban nem voltak pedagógus elődök, de hogy egyik szakként miért a földrajzot választotta, arra Berettyóújfaluban, egy 1959-ben érettségizett osztály – amelynek három éven keresztül osztályfőnöke volt – 25 éves érettségi találkozóján választ kaptunk. Elmesélte, hogy egyszer a középiskolában félévkor elégtelent kapott földrajzból. Természetesen év végére kijavította, de ugyanakkor el is határozta, hogy „azért is" földrajztanár lesz. Egy másik forrásból tudom, hogy gyermekkori kebelbarátja, Simon Tibor (ma az MTA doktora, emeritus professzor) is hatással volt rá, nem arra, hogy a pedagógus pályát válassza, de hogy a debreceni egyetemre járjon, arra igen.
Aztán az egyetemen a földrajz lett a kedvenc tárgya, köszönhetően az akkor ezt a tárgyat oktató tanároknak. Mégis úgy alakult a sorsa, hogy 35 éves tanári pályafutása alatt sokkal kevesebb földrajzórát kellett tartania, mint történelmet.
Még a diplomaosztás előtti évben, 1951-ben megnősült, feleségül vette Némethy Erzsébetet, aki később ugyancsak történelem-földrajz szakos tanári diplomát szerzett. Házasságukból két leány született.
Első tanóráit Pécsett a Leőwey Klára leánygimnáziumban és abban a Nagy Lajos gimnáziumban tartotta, amely korábban (és ma már megint) a ciszterci rend iskolája volt.
1953-mal kezdődően öt tanévet a berettyóújfalui Arany János Gimnáziumban töltött.
1958-tól átmenetileg Miskolcon és Sátoraljaújhelyben egy-egy szakközépiskolában volt nevelőtanár.
1960-tól a nyíregyházi Kossuth Lajos Gimnáziumban oktatott. Ekkor (az 1960/61-es tanévben) alakultak meg a gimnáziumban az első szakközépiskolai osztályok. A gimnáziumi és a szakközépiskolai oktatás 1978-tól kezdődően teljesen szétvált, az utóbbi új épületbe is költözött, és néhány év múlva felvette a Bánki Donát Műszaki Középiskola nevet. Itt tanított tehát – most már csak történelmet – egészen 1987-ig, nyugdíjazásáig. Nyugdíjazása után visszaköltözött Debrecenbe, szülővárosába.
Az Arany János Gimnáziumban, Berettyóújfaluban az öt tanév alatt három osztálynak volt osztályfőnöke, egy-egy, illetve három éven keresztül. A nyíregyházi középiskolákban is szinte mindig volt osztálya. Volt főnöke gépész-, gépjárműtechnikai, autóvillamossági szerelő osztályoknak.
Tanítványai a mai napig úgy emlékeznek rá, mint egy nagyon emberséges, igen szigorú, de mindenkit egyenlő mércével mérő, diákjait szerető pedagógusra. Volt példa arra, hogy az 50-es években az egyik nagyon szegény bejáró tanítványát karácsonyra egy kesztyűvel ajándékozta meg.
Tanóráin nem ragaszkodott csak a tankönyvben leírtakhoz, hanem igyekezett – a tanulók látókörét bővítendő – sok más dologról is „mesélni", földrajzórákon például a témakör jobb megértéséhez filmet vetíteni.
Azok pedig, akik az általa vezetett földrajz szakkörökre jártak, még több ismeret birtokába jutottak, szinte szórakozva.
A földrajzoktatásban a topográfiai ismeretekre helyezte a fő hangsúlyt. Gyakran voltak olyan feladatok, hogy a földrajzi atlaszban meg kellett találni egy addig teljesen ismeretlen város, hegy, folyó stb. nevét. Jó kis „játék" volt, hiszen az bármely földrészen, világrészen lehetett.
Akiket ő tanított történelemre, azok, ha nem is ez volt a kedvenc tárgyuk, az évszámokat biztosan úgy megtanulták, hogy nagyon sok fontos történelmi esemény dátumát mai napig sem felejtették el. Ha lett volna már abban az időben emelt szintű érettségi, a tőle szerzett ismeretanyag birtokában bizonyosan sokan eredményesen vehették volna ezt az akadályt.
Nem volt elméleti szakember, nem volt tudóstanár típus, de igazi pedagógusként tette a dolgát, tanította a történelmet és a földrajzot, formálta a rábízottak jellemét.

Nyíregyházán éveken keresztül levelező hallgatókat is oktatott, és részt vett a pedagógus kollégák továbbképzésében is.
Nem publikált egyik tárgykörben sem, nincsenek említésre méltó kitüntetései. Szürke eminenciásként élt és dolgozott.
Legnagyobb, legmagasabb kitüntetése az volt, ha tanítványai szerették és megbecsülték. Érdekes, vagy éppen meg is magyarázható, hogy a fiútanítványok jobban kedvelték mint pedagógust, mint embert, a lányok kevésbé. (Természetesen ez alól is volt kivétel.) „Megadatott" neki, hogy az első 7-8 tanévet kivéve, a szakközépiskolában szinte csak fiú tanítványai voltak, akik jobban kedvelték a stílusát.
A Bánki Donát Szakközépiskola egyik évkönyvébe írt egy cikket az iskola történetéről, az iskola fejlődéséről, és ennek a cikknek mottójaként a következő idézetet választotta: *„A gyermek csak azt képes szeretni, aki őt szereti, és csak szeretettel lehet nevelni."* Joggal feltételezzük, hogy nem véletlen volt ez az idézetválasztás, hiszen az ember általában olyan dolgokat idéz, választ mottóként, amivel azonosulni tud, amivel egyetért.

Egy régi tanári futballcsapat, 1965

Mint osztályfőnök – különösen már Nyíregyházán a szakközépiskolában – nagyon odafigyelt tanítványai sorsára. Nemegyszer kijelentette osztályfőnöki órákon: „fiaim, ha az első évet sikeresen magatok mögött tudjátok, semmi nem ment meg benneteket attól, hogy mindannyian leérettségizzetek, mert figyelek rátok, rajtatok tartom a szemem."
A kölcsönös szeretet és megbecsülés nem múlt el, nem korlátozódott a tanár-diák kapcsolat időszakára. Berettyóújfaluban három éven keresztül volt osztályfőnököm. Nem emlékszem egyetlenegy érettségi találkozóra sem, amiről hiányzott volna. Eljárt szívesen olyan osztálytalálkozókra is, ahol „csak" tanított, és nem volt főnök.
Volt egy sajátos stílusa, szerette ugratni, mai szlenges szóhasználattal élve: „szívatni" a diákjait, tanártársait. Ezt a „jó" szokását az érettségi találkozókra is megőrizte, de ez sohasem volt bántó, nem adott okot a sértődésre.
A tanítás mellett sok minden mást is csinált. Berettyóújfaluban rendszeresen járt pecázni Borsányi tanár úrral, sakkozott tanár kollégájával, Fűfa Náci bácsival, négykezest játszott zongorán a katolikus kántortanítóval. Aztán, amiket nem csak szórakozásként tett: mozit üzemeltetett, ő volt a mozigépész, amikor az iskola és a kollégium kiköltözött a volt laktanya épületébe. A moziban nemcsak ismeretterjesztő, de művészfilmeket is vetített, főleg a kollégisták nagy örömére. Nyíregyházai szakközépiskolásaival többször ment 8-10 napos kirándulásokra, biciklitúrákra. Fiatal korában sokat sportolt, több sportágban kipróbálta magát.
Még „meglett fejjel" is tagja volt a tanári focicsapatnak. Arról persze nem szól a fáma, hogy a csapat hányszor maradt alul a tanítványokkal szemben.
A „sportról" nyugdíjas éveiben sem mondott le: gyermekkori barátjával, 200 km-es távolságból, csak azért keresték fel sokszor egymást, hogy egy jót gombfocizzanak.
Nyugdíjazása után is minden évben részvevője volt a *Bánki*ban tartott pedagógusnapoknak.
Feleségével együtt tagja volt a KLTE Baráti Köre Egyesületnek.
Gyakorlatias, ügyes kezű ezermester volt. Kézügyességét barátja szerint az édesapjától örökölte. Özvegyen maradt felesége, Zsóka asszony pályát tévesztett embernek titulálta. 8 évig tanult hegedülni, de aztán inkább csak zongorázott (az utóbbi években már szintetizátoron játszott). Modellvasutat épített, esztergált, fotózott, filmezett, állandóan barkácsolt, mindent meg tudott csinálni, mint egy ezermester. Szeretett énekelni, olvasni. Könyvei egyik-másik könyvtárat megszégyenítő módon vannak katalogizálva.
2002-ben, még jó egészségnek örvendve, büszkén vette át az aranydiplomát.
Források:

- családi archívum

- Bánki Donát Szakközépiskola 1989. évi évkönyve
- tanítványok, tanártársak személyes visszaemlékezései

Csermely László

REMETE SÁNDORNÉ Szilágyi Margit (Álmosd, 1945. február 3. - Bagamér, 2005. július 3.): általános iskolai tanár.

Álmosdon született szegény földműves család ötödik gyermekeként. Testvérei: Julianna, Mária, Erzsébet, Sándor. Édesapjuk mezőgazdasági munkával próbálta biztosítani a család megélhetését. A szülők nagy szeretettel, becsületre, tisztességre nevelték gyerekeiket a szűkös körülmények között is. Nagyobb testvérei nem tanulhattak tovább az általános iskola elvégzése után. Margit már gyermekkorában kitűnt engedelmes, szelíd viselkedésével, szorgalmával. Szülőfalujában végezte általános iskolai tanulmányait. Minden tanévet kitűnő eredménnyel zárt. Nagy örömére szülei megengedték, hogy gimnáziumba iratkozzon. Hajdúszoboszlón járt a Hőgyes Endre Gimnáziumba, ahol szintén kitűnő tanuló volt. Tanárai, diáktársai tisztelték és szerették szerény, pontos, megbízható egyéniségéért. Az ott kötött barátságok a későbbi időkben is megmaradtak. A kollégiumban diáktársai képviseletét is ellátta diáktitkárként. Érettségi után a nyíracsádi általános iskolában kapott képesítés nélküli pedagógus állást, de a tanévet 1963. szeptember 1-jén már Bagamérban kezdte. Örült, hogy idős szüleihez közelebb került. Már ebben a tanévben megkezdte tanulmányait Nyíregyházán, a Tanárképző Főiskolán. A középiskolában a magyar irodalom volt a kedvenc tantárgya. Miért választotta mégis a matematika és fizika tantárgy tanítását? Nem tudjuk, de az elmúlt évtizedek azt bizonyították, hogy jó volt a választása. 1967-ben kapta meg diplomáját. Bagamérban ismerte meg későbbi férjét, aki szintén matematika-fizika szakos tanár volt. 1964-ben összeházasodtak, és Margit nagy szeretettel nevelte férje első házasságából való gyerekét. Közös gyermekük, László 1966-ban született. A jó szellemű, kiváló tanuló kisfiú sok örömet szerzett szüleinek. Jelenleg agrármérnökként dolgozik.

Margit a pedagógiai munkáját is, mint mindent, végtelen pontossággal, alapossággal, lelkiismeretesen végezte. Bizonyítják ezt azok a jegyzőkönyvek, melyek az iskolai ellenőrzések során készültek. Már az első tanév végén a szakfelügyelői minősítésben olvashatjuk: „Szorgalmas, lelkiismeretes nevelő […] óráira alaposan készül […] aktivizálja az egész osztályt, tanulói gátlás nélkül dolgoznak az órán.”

1967-ben: „Jó szakmai felkészültséggel és nevelői érzékkel rendelkezik. A szülőkkel jó a kapcsolata.”

Szakmai tudásának, pedagógiai módszertani ismereteinek bővítésére nagy gondot fordított. Szívesen vett részt szakmai továbbképzéseken, tanfolyamokon, mint például 1973-ban, a matematika komplex tanfolyamon. Vállalta bemutató órák tartását nemcsak a tantestületében, hanem a környék nevelőinek is. Mindig ellátott osztályfőnöki teendőket. A gyerekeken keresztül kapcsolatban állt a szülőkkel, akik tisztelték és szerették. Bizalommal fordultak hozzá tanácsért, elfogadták véleményét. Vezetői munkát nem vállalt, bár többször kérték, maradt igazi beosztott pedagógus. Minden ember felé szeretettel fordult, segített, ahol csak tudott. Első tanítványai közül néhánynak már az unokáit is tanította. A szülők örültek, ha Remete tanár néni tanította gyermekeiket. Mindig azt mondták, hogy ő jól és érthetően magyaráz, kellően szigorú, nála mindenki megtanulja a matematikát. A lemaradókat biztatta, korrepetálta, bármikor szívesen segített nekik. A jó képességűeket szakkörökön fejlesztette, versenyekre készítette. Tanítványai közül többen lettek matematika–

fizika szakos tanárok középiskolában, főiskolán, vagy választottak olyan pályát, ahol hasznosíthatták a nála tanult ismereteket. Külön öröm volt számára, hogy kedves tanítványa, aki szintén matematika-fizika szakos középiskolai tanár, a fia felesége lett. Büszke volt unokáira, nevelt fia gyerekei már diplomások, a kisebbek szintén szép eredményeket érnek el. Férje, aki társa volt a munkában, hivatásban is, nyugdíjazása előtt megbetegedett. Margit odaadással ápolta, megosztva magát a munka, a beteg férj, a gyerekek unokák között úgy, hogy teljes értéket kapjon mindenki. 1993-ban elveszítette társát, és ezután egyedül kellett megbirkóznia a rá váró küzdelemre, egészsége romlásával.

Az iskolavezetés, valamint a szakmai felügyeleti szervek elismerték pedagógiai tevékenységét, és a következő kitüntetésekben részesítették:

- 1974-ben megyei dicséret
- 1978-ban Kiváló Munkáért kitüntetés az Oktatási Minisztériumtól
- 1980-ban megyei dicséret
- 1997-ben Bagamér község képviselőtestülete tüntette ki a településért végzett munkájáért
- 2003-ban a jubileumi jutalom átadásakor „Bagamérért” kitüntetést és pecsétgyűrűt adományoztak számára.

Nyugdíjba vonulásakor a következőket mondta: „Munkám során három nagy erőforrásból táplálkoztam. Az első a mindenkori tantestület, azok az emberek, akikkel nap mint nap találkoztam, és mindannyinknak volt egy jó szava a másikhoz. A második a bagaméri szülők tisztelete, megbecsülése, amelyet irántam és munkám iránt tanúsítottak. A harmadik és legfontosabb erőforrás a tanítványaimtól kapott szeretet. Úgy érzem, hogy ez kölcsönös volt. Minden tanítványomra büszke vagyok, akik a kezeim közül kikerültek. Bármilyen iskolában is tanultak tovább, az itt kapott tudást és eredményt mindig visszahozták.”

Nem tudott örülni a megérdemelt nyugdíjas éveknek. A gyógyíthatatlan betegség miatt sokat szenvedett, de ő ezt is alázattal tűrte. Nem akart senkinek fájdalmat, gondot okozni, ám őt a betegség legyőzte. Szeretett családja körében, otthonában érte a halál. Távozása veszteség környezetének, kollegáinak, tanítványainak, a településnek, de legnagyobb a családjának. Emlékét nagyon sokan őrizzük szeretettel szívünkben.

Források:

Családi dokumentumok, iskolai dokumentumok.

Remeténé Orvos Viola és
Zsirosné Pongor Magdolna

S

SÉLLYEI ERNŐNÉ dr. Vincze Erzsébet (Debrecen, 1916. november 15. – Hajdúszoboszló, 2002. augusztus 1.): tanító.

Édesapja Vincze István földműves, aki az I. világháborúban hősi halált halt. Édesanyja Papp Julianna háztartásvezető, aki 3 árva gyermekét özvegyen nevelte. Fiútestvére tsz-tag, a lánytestvére ápolónő lett.
Iskoláit Debrecenben, majd Hajdúszoboszlón végezte. Érettségi vizsgát 1961. július 1-én tett, a hajdúszoboszlói gimnáziumban. 1936-tól 1939-ig magánkereskedőknél dolgozott pénztárosként. 1939-1963-ig a postán tisztviselő volt. 1955-ben a posta kiváló dolgozója lett. 1963-ban Hajdúszováton, 1964-ben Nádudvaron mint képesítés nélküli nevelő dolgozott. Közben elvégezte a debreceni tanítóképzőt és 1966. június 20-án tett képesítő vizsgát. 1965-től kezdve a hajdúszoboszlói 3. sz. Általános Iskolában tanított. 1967. augusztus 1-től nyugdíjazásáig, 1975 júniusáig a 2. sz. Általános Iskolában dolgozott. Tanított alsó és felső tagozatban. Elvégezte a 3 éves háztartási gyakorlatok tanfolyamát, s így a felső tagozatban a gyakorlati foglalkozás nevű tantárgyat tanította lányoknak.
Nyugdíjba vonulása után is tanított helyettesítőként a Gyógypedagógiai Intézetben, a 2. és 6. sz. Általános Iskolákban.
1949. július 19-én házasságot kötött Dr. Séllyei Ernő tanárral. Házasságukból 4 gyerek született: István László (1950) kötöttfogású birkózó volt, a Magyar Népköztársaság kiváló sportolója. Ágnes Katalin (1951) gazdasági főigazgató a Debreceni Agrártudományi Egyetemen, Katalin Erzsébet (1954) gyermekorvos. Ernő András (1956) a vendéglátóiparban dolgozik.
Igazgatói a következőképpen minősítették.
Domokos Pál (1967):
„Példamutató családi élete, gyermekei nevelése az egész nevelőtestület elismerését kiérdemelte. Az otthoni problémái sohasem jelentettek iskolai munkájában nehézséget, mindig fölé tudott emelkedni. Pedagógiai műveltsége, elméleti felkészültsége kiváló. Gyakorlati munkáját nagy igyekezettel, nagy akarással látja el. Munkafegyelme kifogástalan. Zökkenőmentesen végzi munkáját, következetesen halad előre. Munkájának jelentkező eredményessége igen lelkiismeretes felkészülést takar. Elismeréssel kell illetni azt a munkát, amelyet öntevékenyen, önzetlenül végzett, a szakköri munka és felnőttoktatás terén.”
Szathmári Antal (1971):
„Az elmúlt évek a pedagógus pályán végzett munkájának eredményességét mutatják. Az a végtelen lelkesedés, amely e pályára vonzotta, most tettekben mutatkozik meg. Nagy munkabírású nevelő, aki végtelenül sokat vállal magára,

akár az oktató munkában, akár az iskolai órán kívül feladatok elvégzésében.
Óráira pontosan, lelkiismeretesen készül, és a gyakorlati oktatást - annak minden ágát – sikerült megszerettetni tanítványaival. Nagyon sok társadalmi munkát végez az iskola érdekében, az iskola helyiségeinek esztétikai kívánalmait egyedül tervezte, szervezte. Rengeteg kézimunkát csináltatott tanítványaival és a szülőkkel. A szülői munkaközösség lelkes szervezője, de ezen kívül kulturális megmozdulásokban is élen jár. Évek óta jó eredménnyel dolgozik a felnőttoktatásban is, s ezzel a város kultúrájának emelését is szolgálja. Munkafegyelme jó, nevelőtársai előtt is példamutató pontosságban és rendességben. A nevelőtestület rendezvényein fehér asztal mellett is maximálisan kiveszi részét jó hangulatot teremtve. Kollégái szeretik, szerény magatartásával ő maga is bárkinek segítségére siet."
Egy nagyszerű asszonyt, jó pedagógust, szerető anyát, feleséget ragadott el a halál 2002. augusztus 1-én. Emlékét kegyelettel megőrizzük.
Források: iskolai minősítések, családi visszaemlékezések

Séllyei István és Kiss Lajosné

SZ

SZÁSZ GUSZTÁV (Szamoskér, 1903. szeptember 27. — Nyírbátor, 1964. október 11.): tanító, tanár, igazgató.

Édesapánk Szász József és Soós Julianna négy gyermeke között másodikként született. A néhány holdon gazdálkodó szegényparaszti családban nehéz körülmények között nőtt fel. Pedig nagymamánk még Amerikát is megjárta, hogy könnyítsen a helyzeten, miközben gyermekeit a legidősebbre, a 12 évesre bízta. A szamoskéri pap és a tanító figyelt fel édesapánk tehetségére, az ő javaslatukra került Mátészalkára a polgári iskolába, majd a debreceni református kollégium tanítóképzőjébe. Sokat tanult és sokat éhezett, mire megszerezte tanítói diplomáját, nyaranta pedig paraszti munkát végzett, hogy segítse a családot. Szülei büszkék voltak rá, mert a családból ő volt az első, aki tanult, s ő lett a második ember a faluban, aki diplomát szerzett.

Minthogy tanítóként nem tudott elhelyezkedni, egy évig a Debreceni Gazdák Biztosító Társaságánál ügynökösködött, majd az itt összekuporgatott fillérekből beiratkozott a budapesti Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolára, melyet nagy nehézségek közepette 1927-ben fejezett be. Ekkor már két oklevél birtokában látott neki az álláskeresésnek, amit több hónapi kilincselés után a Vésztői Társulati Polgári Iskolában talált meg.

Első állomáshelyén 7 esztendőt töltött el, 1929-34 között már az intézmény igazgatójaként. Életének tevékeny periódusa lehetett ez, a fennmaradt oklevelek ezt bizonyítják. 1932-ben a Petőfi Társaság elismerését Petőfi népszerűsítéséért kapta, 1933-ban pedig két oklevelet is kapott: az egyiket Arany János népszerűsítéséért, a másikat a számtan—mértan verseny sikeres megszervezéséért. De bármennyit is dolgozott, nem tudta megakadályozni az iskola megszűnését. Egy havi tandíj összege ekkorra egy mázsa búza volt, amit nagyon kevesen tudtak megfizetni, s édesapánk a legnehezebb időkben ismét állás nélkül maradt.

Sok kilincselés után 1934-ben óradíjas helyettesítő tanárként Berettyóújfaluba került. Itteni működése alatt levelező munkatársa volt Móricz Zsigmondnak, akinek a bihari szegényparasztok és gazdasági cselédek ételeiről, a falusi családok olvasmányairól és világháborús részvételükről gyűjtött anyagot. Móricz Zsigmondtól kapott leveleit a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta, melyeket nagy büszkeséggel láttunk viszont Móricz összegyűjtött leveleinek kiadásában.

1937 őszén végre kinevezték az abonyi állami polgári fiú- és leányiskolába. Itt került baráti kapcsolatba Morvay Gyula tanár-íróval, aki a felvidéki Sarló-mozgalomnak volt ismert alakja. Barátságuk kulcsa népszeretetük, felelősségérzetük volt. Nézeteik miatt azonban hamarosan összeütközésbe kerültek igazgatójukkal, aki megszabadult rebellis kollegáitól: Morvayt Nagykanizsára, édesapánkat pedig Mátészalkára helyeztette.

Itt 1940 és 1952 között egykori polgári iskolájának, majd az abból alakuló Zalka Máté Általános Iskolának az igazgatója volt. Sokat tett azért, hogy az iskola tanulói szellemileg és testileg fejlődhessenek. Fennmaradt a Széchenyi tiszteletére rendezett műsorának programja, amelyben beszédét az iskola tanulói által táncolt palotás és a helybeli értelmiségiek által előadott jelenet illusztrálta. S arra is emlékszünk, hogy telente az iskolaudvar korcsolyapályává alakult át, ott zajlottak a tornaórák. 1944 novemberétől — iskolai munkája mellett - bekapcsolódott az új élet megszervezésébe; „átképző" tanfolyamokra járt és ő maga is vezetett ilyeneket. Ugyanilyen lelkesedéssel végezte iskolai munkáját is, amit 1949-ben az Országos Nevelési Versenybizottságtól kapott oklevele is bizonyít.

1952-ben leváltották a Zalka Máté Iskola éléről, egy évig a fiúiskolában tanított, majd 1953 szeptemberében a nyírbátori óvónőképző igazgatójává nevezték ki. Őrá hárult az a feladat, hogy az óvóképzőt gimnáziummá alakítsa át, s az ehhez felépülő új épületet berendezze. Javaslatára nevezték el azt az utcát Édesanyák útjának, hiszen a szülőotthon, bölcsőde, óvoda, általános iskola szomszédságában állt a gimnázium első épülete. A frissen átadott épület körül parkosításhoz, a szertárak berendezéséhez azzal szerzett pénzt, hogy a diákok segítségével dohányt termesztett, gyümölcsszedést vállalt. Igazgatósága alatt az új iskola elfoglalta helyét a város életében is: néptánccal, énekkarral szerepeltek az ünnepségeken, emlékezetes tornabemutatókat tartottak, s színdarabokkal a környező falvakat is bejárták. Utóbbiaknak nemcsak csekély anyagi hasznát értékelte, felismerte közösségteremtő erejüket is, csakúgy, mint a Madarak és Fák Napján tett rossznyárosi kirándulásoknak, ahova diákok és tanárok közösen ruccantak ki. Az iskolai munkában már akkor nagy szerepet tulajdonított a tehetséggondozásnak, amikor ar-ról a hivatalos pedagógia nem nagyon beszélt.

Közben Nyírbátorban is tevékeny közéleti ember volt: a községi népfront elnöke, tanácstag, a törpevízmű társadalmi igazgatója, a TIT előadója, miközben a járási szervezetekben is ő képviselte a község érdekeit. Kiváló szónoki, előadói képességét ezeken a helyeken jól hasznosíthatta. Számtalan elismerés kísérte, melynek legmagasabb fokozata 1961-ben a Munka Érdemérem kitüntetés volt, melyet a Parlament kupolatermében vett át. 1964. augusztusában ment nyugdíjba, és alig egy hónap múlva, október 11-én az általa életre hívott gimnázium tornaterméből kísérték utolsó útjára.

Feleségével, Duchnovszy Magdával nagy szeretettel nevelték gyermekeiket. Mind a négyen diplomások lettünk, s bár csak egy lett közülünk tanár, életünk egy-egy szakaszán közünk lett a tanításhoz is. Édesapánknak keményen meg kellett dolgoznia azért, hogy családját eltartsa, hiszen a pedagógusok fizetése nagyon csekély volt. Amikor rá volt szorulva, állatokat tartott, kertet művelt, pedagógusföldön gazdálkodott, s ez a munka megnyugvást is jelentett számára.

37 éves pedagógusi pályája alatt lényegében15 évet töltött tanítással, 22 évig igazgató volt. Politikai rendszereken át töretlenül ívelt pályája. Titka nagyon egyszerűen megfejthető: az emberekhez volt hűséges, őket szolgálta minden tevékenységével. Bármilyen rendszerben, bármilyen városban élt, tehetsége emelte és futtatta végig pályáján. Tanárként és emberként egyaránt nyitott volt, mindig képes az újrakezdésre, a megújulásra. Higgadtan, nyugodtan tudott viselkedni a legnagyobb nehézségben is, derűs egyénisége közösségteremtő volt. Eszménye a tudás- és közösségcentrikus iskola volt, s ezt nagyon ügyes szervezőként meg is valósította minden állomáshelyén. Tanárként és vezetőként sokszor kellett kemény döntéseket hoznia, de nem volt haragtartó, tantestületeiben otthonos volt a légkör, s mindig a diákok érdekét nézte. Jól választotta meg munkatársait: a fiatal gimnáziumba fiatal tudóstanárokat szerzett, akik ugyanúgy lelkesedtek, mint ő. Családias összejövetelekkel tartotta össze őket, s később, amikor megnőtt a tantestület létszáma, akkor is megtalálta a módját annak, hogy emberként is közel kerülhessenek egymáshoz. Nem volt számára kis és nagy elfoglaltság, lelkesedéssel dolgozott minden pozíciójában. S ha elfáradt, egy–egy kártyacsata a barátokkal, hegedűjátéka – csak kevesen tudták, milyen szépen játszik – vagy a kertjében végzett tevékenység megnyugtatta, s új erővel töltötte el. Tulajdonképpen ez az állandó munka éltette.

Halálakor egyik tanítványa, Székely Ági barátunk idézte nekünk Váci Mihály versét, mellyel ma is szívesen idézzük meg emlékét:

És ő csak száll, lobogva egyre fel.
Már nem hallani – sír vagy énekel?

a csillagok közt zengi a föld dalát.

Ma is élő három gyermekén kívül 13 unokája, 14 dédunokája őrzi emlékét, akik közül többen választották élethivatásul örökségét. Születésének századik évében régi iskolája, a Báthory István Gimnázium évkönyvében megemlékeztek róla, s az iskola fennállásának 50. évfordulóján a nemzeti emlékezet program keretében - meghitt ünnepségen - az iskolai könyvtárat róla nevezték el. Ennek a felkérésnek is nagyon örültünk, mert úgy érezzük, élete, munkássága nemcsak a családé, Mátészalka és Nyírbátor történetével is szorosan összekapcsolódott. Szeretnénk, ha írásunk is hozzájárulna ahhoz, hogy emléke megőrződjön, tenni akarása példává váljon.

Szász Péter és testvérei

SZÁSZ GUSZTÁVNÉ Duchnovszky Magdolna (1908 – 2004): földrajz–természetrajz–vegytan szakos tanár.

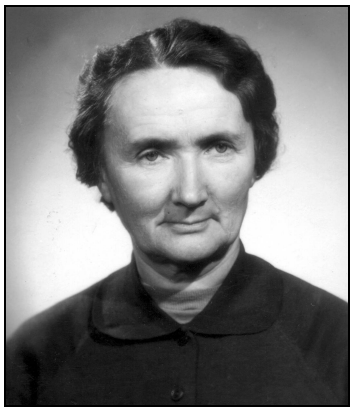

Pedagógus családból származott, édesapja, Duchnovszky Károly tanító volt Jánkon. Édesanyja, Szabó Gizella hét gyermeket nevelt fel, akik valamenynyien diplomát szereztek. 10 éves korától Budapesten tanult, az Erzsébet Leánygimnáziumban érettségizett 1926-ban. Ezután földrajz–természetrajz–vegytan szakon szerzett diplomát a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolán. Mellékszakként énektanári oklevele is volt. A Természettudományi Társaság tagjai sorába fogadta.

Diplomájával nem tudott elhelyezkedni, ezért egyik régi tanára ajánlására 7 évig nevelősködött a Zichy grófoknál Vajtón. Szakmai képesítésén túl nagy hasznát vette nyelvtudásának is, németül és franciául társalkodott tanítványaival. Édesapja hirtelen halála miatt tért haza Jánkra, ahol legkisebb testvérét ő készítette fel a mátészalkai polgári iskolára. Húga sikeres vizsgája után őt is alkalmazták: 1937-től először óraadóként, majd tanárként itt kapott állást. Innen került át 1950-ben a Mátészalkai Gimnáziumba.

Férje áthelyezésekor ő is a Nyírbátori Óvónőképző, majd a gimnázium tanára lett. 1955-ben átkerült a II. számú Általános Iskolába, ahol eleinte tanított, majd napközis nevelőként működött. 1963-ban ment nyugdíjba, de nem szakadt el a tanítástól, nyelvtudását magántanítványoknak adta át, s az időközben megszületett unokái testi és szellemi fejlődéséről is gondoskodott.

Szinte haláláig kapcsolatban maradt régi tanítványaival, akik közül többet név szerint ismertünk, mert tanári örömeit is megosztotta velünk. Édesapánk sok elfoglaltsága miatt a mi gondunk teljesen rámaradt, de mind az anyai, mind a tanári feladatait magas szinten teljesítette.

Külső élete nem volt olyan látványos, mint az édesapánké, de elmélyült pedagógus munkája nyilvánvaló volt. Sokszor meghívták Mátészalkára és Nyírbátorba érettségi találkozókra, iskolai ünnepségekre; évkönyvekbe kértek tőle írásokat. Az, hogy 13 unokája közül 7-en pedagógusok lettek, az ő érdeme is, hiszen gyermekein kívül unokái dolgát is szívén viselte, számon tartotta eredményeiket, büszkén olvasta a róluk szóló híradásokat, doktori disszertációikat. Pedagógusként sem feledkeztek meg róla: 90. születésnapján, 1998-ban a nyírbátori II. számú Általános Iskola egész napos ünnepséget rendezett tiszteletére, ahol felidézték pályáját, méltatták érdemelt.

Tartalmas, hosszú életet élt, nyugdíjasként is aktívan, utolsó percig szellemi frissességben, érdeklődve a világ dolgai iránt. Halálakor egyik volt mátészalkai diákja búcsúztatta el a Kelet-Magyarország hasábjain.

Szász Péter

SZEGEDI ERVIN dr. (Szolnok, 1956. szeptember 4. - Debrecen, 2006. január 9.): középiskolai vezetőtanár, igazgatóhelyettes, közoktatási szakértő.

Jászjákóhalmán töltötte gyermekéveit, az általános iskola befejezése után a jászberényi Lehel Vezér Gimnáziumban folytatta tanulmányait. Érdeklődése a természettudományok iránt már

ekkor megmutatkozott. Fizika tagozatos volt, rendszeresen megoldotta a középiskolai matematikai lapok feladatait, részt vett a Nemzetközi Fizikai Diákolimpiára előkészítő szolnoki szakkör munkájában.

Ilyen előtanulmányok után egyenesen vezetett útja a Kossuth Lajos Tudományegyetem matematika-fizika szakára, ahol harmadéves korától számítási gyakorlatok vezetésével bízták meg. Népköztársasági ösztöndíjas volt, 1981-ben kapta meg középiskolai tanári oklevelét. Diplomamunkáját a röntgenanalitikai vizsgálatok témaköréből írta.
Első és utolsó munkahelye a Debreceni Egyetem gyakorlógimnáziuma volt.
1985 és 1989 között a KLTE Fizikai Intézetének Szakmódszertani Csoportjában tanársegédként dolgozott, de ekkor is a gimnázium óraadó tanára maradt. Többek között azzal a kérdéssel is foglalkozott, hogy hogyan lehet bevonni a személyi számítógépet az oktatás folyamatába. Megyei fizikaversenyek feladatsorait állította össze, tagja volt az OKTV versenybizottságának.
1989-től haláláig a Debreceni Egyetem Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziumának vezetőtanára volt fizikából, alkalmanként matematikát és technikát is tanított, gyakran volt osztályfőnök. Kiemelkedően jó felkészültsége kísérletező kedvvel, módszertani változatossággal párosult, harmonikus kapcsolatai, következetessége, minőségi teljesítménye nagytekintélyű tanárrá, kollégává avatta.
1992-ben doktori fokozatot szerzett, disszertációját Termosztatika és statisztikus fizika a gimnáziumok speciális fizika tagozatos osztályaiban címmel írta.
Ebben az évben megkapta a Marx György professzor által elindított, fizikatanárnak átadható vándorérmet.
Eötvös Loránd érvelése a késői utódra is ráillik: „[...] minden a tanárokon múlik. A jól képzett és a tanítás nehéz feladatát örömmel teljesítő tanárok minden rendszer mellett jó eredményt fognak elérni.”
Megbízással továbbra is dolgozott a KLTE Fizika Szakmódszertani Csoportjában. Előadásokat tartott, gyakorlatokat vezetett, szakdolgozatok témavezetője volt. Tagja volt a KLTE fizika államvizsga bizottságának, a felvételi bizottságnak. Részt vett a KLTE Elméleti Fizikai Tanszéke által kidolgozott posztgraduális tanár-továbbképzési program kifejlesztésében. 1996- 1999 között az egyetemi tanács tagja volt.
Tanulók sokaságával szerettette meg a fizikát, és tanította őket oly módon, hogy sokuk pályaválasztására is hatással tudott lenni. Tanítványai sikeresen szerepeltek különböző versenyeken, az OKTV-n, a Fizikai Diákolimpiákon I. II. III. díjjal öregbítették az iskola hírnevét. Az Atommag Kutató Intézet kísérleti pályázatán diákjai 2. és 3. helyezést értek el, a Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapok versenyében kb. 40 diákja végzett az első tíz helyezett között, a Hatvani István Megyei Fizikaversenyen kb. 10 diákja szerepelt az első tíz között.
2000-ben, 2001-ben, 2003-ban diákolimpiára felkészítő eredményes munkájáért miniszteri oklevelet és jutalmat kapott.
Munkássága túlmutatott a gimnáziumon és az egyetemen. Országosan ismert és elismert fizikatanárként tagja volt az Országos Mikola Sándor Fizikaverseny feladatkitűző bizottságának. Az Eötvös Loránd Fizikai Társulat rendezvényein előadásokat tartott, közoktatási szakértő volt, érettségi elnöki megbízásokat teljesített, diákolimpia előkészítő foglalkozásokat tartott Hajdú-Bihar és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében.
2002-ben szervezte és vezette a 33. Nemzetközi Fizikai Diákolimpiára készülő magyar csapat felkészülését, és ennek részeként megszervezte a Román-Magyar Előolimpiai Fizikaversenyt. Csapatvezetőként részt vett az Indonéziában

rendezett Nemzetközi Fizikai Diákolimpián, ahol a magyar csapat 5. helyezést ért el.

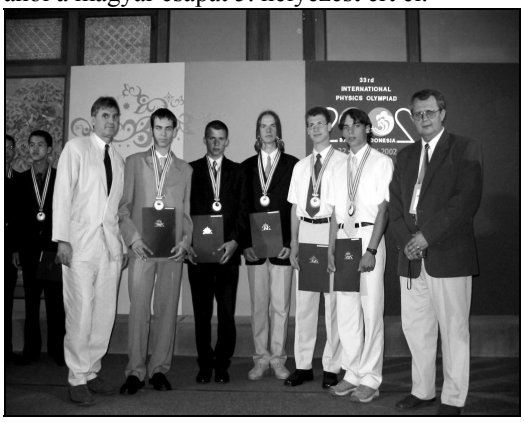

Számára az igazi közeg a középiskola volt. Szimpatikus, szerény egyénisége, megnyerő tulajdonságai miatt kollégái és diákjai között is népszerű volt.

A gyakorlógimnázium gazdasági bizottságának irányítása is a megbízatásai közé tartozott. 2001-től igazgatóhelyettesi feladatokat is ellátott. Személyében és munkájával példázta a minőséget, amit az iskola legfőbb értékeként és küldetéseként akart fenntartani. Béketűrő ember volt, de haraggal kelt ki a silányság ellen, és nagyra tartotta, mélyen tisztelte a tehetséget és a minőségi teljesítményt. Helyet adott az érdemnek, gondozta, méltányolta a képességeket éppúgy, ahogy hálás volt a jó szavakért, a szép emberi gesztusokért.

Úgy lépett fel tanárként, koncepciózus iskolavezetőként, hogy tanítványait elkápráztatta, kollégáit lefegyverezte szellemével és tudásával.

Rendszeresen tartott előadást a Középiskolai Fizikatanári Ankétokon, tanártovábbképzéseken. Fő témái: a tehetséggondozás, a diákolimpia, a fizikaversenyek megújítása. Szakmai hozzáértését igazolja az is, hogy a gimnáziumi fizika tankönyvek, feladatgyűjtemények lektorálására is felkérést kapott.

Válogatás előadásaiból:

- Rugalmas testek rugalmatlan ütközései. Középiskolai Fizikatanári Ankét, 1988, Pécs.
- Kristályok mólhőjének csökkenése alacsony hőmérsékleten. Középiskolai Fizikatanári Ankét, 1989, Kecskemét.
- Tehetséggondozás Magyarországon. Tanári továbbképzés, 1992, Ungvár.
- Csúcstechnika a fizika oktatásában. ATOMKI, Fizikus hét, 1992, Debrecen
- Decrease of the heat capacity of crystals at low temperature. Fizika tanári konferencia, 1993, Mikkeli, Finnország.
- Kísérletek mechanikából. Tanártovábbképzés, HBM-i Ped. Intézet, 1999.
- Dr. Nagy László tanári és tudományos munkássága. A H-B Megyei Neveléstörténeti Egyesület és a KLTE emlékülése, 1999.
- Gondolatok a fizikaversenyek kísérleti fordulóinak megújításáról. A Vermes Miklós Tehetséggondozó Társulat konferenciája, Sopron, 1999.
- Magyarország és a Nemzetközi Fizikai Diákolimpia. Nemzetközi ECHA konferencia 2000, Debrecen
- Egy korszerű számítógépes mérőrendszer bemutatása. Általános Iskolai Fizikatanári Ankét, 2002, Debrecen

Lektori tevékenységéből:

- A Gimnáziumi Összefoglaló Feladatgyűjtemény Fizika megoldáskötetének Hőmérséklet, Rendezetlen munka, Belső energia, Molekuláris kölcsönhatások, Statisztikus hőmérséklet, Entrópia, Atomfizika, Magfizika, Csillagászat fejezeteinek lektorálása. (Tankönyvkiadó. 1991-92.)
- A hat évfolyamos gimnáziumok számára készülő Fizika 1-5 tankönyvpótló jegyzet lektorálása. (Kiss Lajos, Gyöngyös, 1991-95)
- Fizika 9. Gimnáziumi Fizika Tankönyv (Halász Tibor, Mozaik Kiadó, 2001.) lektorálása.

1979-ben kötött házasságot Nagy Judittal, aki szintén matematika- fizika- technika szakos középiskolai tanár. Abban a kivételes szerencsében volt részük, hogy az egyetem elvégzése után, 1982-től egy munkahelyen, a Kossuth Gimnáziumban, sőt egy munkaközösségben dolgozhattak.

Kitüntetései:
1981. KLTE TTK Emlékérem, 1991. Miniszteri dicséret, 1995. Mikola-díj, 1999. *Ericsson a matematika és fizika tehetségeinek gondozásáért* díj, 2000. Arany Katedra Emlékérem, Vermes-díj, 2006. Kiváló vezetőtanár, Debrecen város közoktatásáért cím, Jászjákóhalma Díszpolgára (posztumusz)
Válogatott publikációi:

- A fizika írásbeli felvételi eredmények elemzése a KLTE -n 1985-ben, A fizika tanítása 6. (1985) (társszerzővel)
- A személyi számítógép felhasználása az egyéni tanulás segítésére I. A fizika tanítása 3. (1986) (társszerzővel)
- A személyi számítógép felhasználása az egyéni tanulás segítésére II. A fizika tanítása 5. (1986)
- Szabadsági fokok számának mérése gázban a Clement -Desormes- kísérlet alapján a gimnázium I. osztályában. A fizika tanítása l. (1989)
- Véges méretű testek ütközései a rugalmasság határán belül, Fizikai Szemle 7. (1989) (társszerzőkkel)
- Gimnáziumi Összefoglaló Feladatgyűjtemény FIZIKA megoldásai (21. fejezet), 1992. Bp. Tankönyvkiadó
- Termosztatika és statisztikus fizika a gimnáziumok speciális fizika tagozatos osztályaiban, Egyetemi doktori értekezés, KLTE 1992.
- Dede Miklós egy középiskolai tanár szemével,
- Fizikai Szemle 1998 őszén
- Nagy László tanári és tudományos munkássága, (Tanulmány, megjelent a Hajdú-Bihar Megyei Neveléstörténeti Egyesület „Emlékezés Nagy Lászlóra" c. emlékkötetében. ISBN: 963 03 9059 0
- Nemzetközi Fizikai Diákolimpia 2002. Fizikai Szemle 2002/8. 251-253. o. (társszerzővel)
- Kiemelkedő siker a 33. Nemzetközi Fizikai Diákolimpián. Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapok 2002/6. (társszerzővel)
- A 33. Nemzetközi Fizikai Diákolimpia feladatainak megoldása. Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapok 2002/8. 492-500. o. (társszerzőkkel)
- A Föld táguló légköre, Élet és Tudomány 2003. május, LVIII. Évfolyam, 21. szám

Szegedi Ervin legértékesebb pedagógiai tevékenységét a tehetséggondozásban fejtette ki. Tanítása során az érdeklődés felkeltésével megtalálta azokat a tanítványokat, akikben megvolt az adottság, hogy azokat képességekké fejlesztve nemzetközi színtéren is kiemelkedő tudást mutassanak fel fizikából. A velük való külön foglalkozás révén a legnemesebb értéket hozta felszínre. Adósai maradnánk, ha a rá való emlékezésünkben nem sorolnánk fel azoknak a tanítványainak nevét, akik tudásukkal hazánknak is dicsőséget szereztek.

Nemzetközi Fizikai Diákolimpia

Molnár Dénes Finnország, 1992 II. helyezés,
*Molnár Lajos** USA, 1993. I.
*Lovas Rezső** Norvégia, 1996. III.
Somogyi Gábor Izland, 1998. III.
*Patay Gergely** Anglia, 2000. III.
*Siroki László** Törökország, 2001. II.
Siroki László Indonézia, 2002. I.

Eötvös Loránd Fizikaverseny

*Kormos Márton**1998. III.*Rozsonday Gerzson**1998. II. *Somogyi Gábor* 1998. II.
*Patay Gergely**1999. III. *Siroki László* 2000. II.
Patay Gergely 2000. D *Csillag Kristóf* 2000.D
Siroki László 2001. Összevont I-II. *Siroki László* 2002.II. díj, *Szabó Áron* 2002. II. díj, *Csóka Endre* 2002. II. díj

Mikola Sándor Fizikaverseny

Lieli Róbert 1990. 2. *Molnár Dénes* 1990. 8.
Katona József 1994. 6. *Papp Tamás* 1995. 4.
Csige Sándor 1997. 28**.** *Pécskay Zoltán* 1997. 37. *Fábián Ákos* 1998. 12. *Csige Sándor* 1998.

18. *Czuriga Dániel* 1999. 19. *Siroki László* 2000. 1. *Szilágyi Péter* 2001. 5.

Országos Középiskolai Fizika Tanulmányi Verseny

Kovács Tamás 1984. 3. *Antal Péter* 1986. 1. *Karsai Tamás* 1986.4. *Vargay Péter** 1987. 2. *Molnár Dénes* 1991. 7. *Molnár Dénes* 1992. 1. *Molnár Lajos** 1993. 1. *Lovas Rezső** 1995. 2. *Lovas Rezső** 1996. 1. *Vörös Zoltán** 1996. 4. *Papp Tamás* 1997. 7. *Józsa István** 1998. 3. *Kormos Márton** 1998. 2. *Somogyi Gábor** 1998. 3. *Szöllősi Gergely** 1998.6. *Végh László** 1999. 2. *Rozsonday Gerzson** 1999. 8. *Budai Tamás** 1999. 6. *Horváth Balázs* 2000. 8. *Csige Sándor* 2000. 10. *Fábián Ákos* 2000. 12. *Szilágyi Tamás** 2000. 6. *Patay Gergely** 2000. 1. *Oláh Gusztáv** 2000. 4. *Siroki László* 2001. 2. *Siroki László* 2002. 1. *Szilágyi Péter* 2003. 5.

Szilárd Leó Fizikaverseny

*Patay Gergely** 2000. 2. *Bálint Gergely* 2001.7.

A * -gal jelölt tanulók nem csak az ő tanítványai, velük diákolimpiai szakkörön dolgozott, és a tanulók felkészítő tanárként jelölték meg.

Túl hamar el kellett mennie. De idejéből futotta arra, hogy a szakmában, az iskola szolgálatában és minden más dolgában is a teljesség igényével megmutassa magát. Tevékenységével négy területen alkotott maradandót:

- a tehetséggondozásban fizikatanárként,
- a gyakorló tanárok módszertani felkészítésében vezetőtanárként,
- a fizikaoktatást szolgáló egyetemi oktatóként,
- és koncepcionális vezetőként.

Források: iskolai dokumentumok, vezetői értékelés, visszaemlékezések.

Görömbei Andrásné - Titkó István

SZENDE ALADÁR dr. (Pécsdevecser, 1914. június 12. – Törökbálint, 2003. október 3.): főiskolai tanár.

Gazdag, tartalmas életút áll a nyelvész, a nyelvművelő, a folklorista, a pedagógus Szende Aladár mögött, aki pedagógus szülő gyermekeként látta meg a napvilágot. Elemi iskolai tanulmányait Erdősmecskén végezte, majd az aszódi gimnáziumban folytatta tanulmányait, és 1933-ban a gödöllői premontrei reálgimnáziumban érettségizett. A Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szerzett magyar-német szakos tanári diplomát, és magyar nyelvészetből doktorált 1938-ban. A doktori értekezés témája: „A XVI. század nyelvszemlélete."

Élete alakulásáról saját maga is beszámolt. A pályakezdéséről így emlékezik: "Hatvanba 1939 nyarán – a szünetben – kerültem a nyíregyházi katolikus gimnáziumból mint óraadó helyettes tanár, de csak néhány hónapi tanári működés áll mögöttem. A frissen szerzett diploma – rajta már a doktorátust jelző dr. megjelöléssel – az Eötvös Kollégium szellemi fegyverzetének birtokában készültem a mélységesen átérzett hivatásom betöltésére."

A hatvani gimnáziumban töltött 5 év meghatározó jelentőségű volt Szende Aladár életében. A komoly szakmai és pedagógiai felkészültségű tanári kar az igazgatóval az élen szeretettel fogadta a fiatal, kezdő tanárt, aki hamar beilleszkedve a tantestület vérkeringésébe, az iskola névadója, gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatási miniszter szellemi hagyatékát követve végezte oktató-nevelő munkáját.

Szaktárgyai mellett a magyaron és a németen kívül az alsóbb osztályokban még az énekoktatásra is megbízást kapott – zenei tudását, műveltségét édesapjától örökölte, aki kántortanító volt - sőt az iskolai énekkar vezetése is reá hárult.

Már a hatvani évek alatt kezdetét vette tudományos munkássága, ennek egyik szellemi terméke „Süss fel nap" címmel a két kötetes népköltési gyűjtemény, amely 1943-ban szómagyará-

zatokkal és művészi illusztrációkkal a Turul Kiadó gondozásában jelent meg.
Pedagógiai és nyelvészeti tanulmányait, értekezéseit már 1941-től folyamatosan közölte a Magyar Út, a Tanáregyesületi Közlöny, a Tiszántúl és a Gyermekvédelem című folyóirat.
Az 1945-ben érettségizett diákjai a tisztelet és a szeretet hangján emlékeznek Szende Aladárra, a tanárra, az osztályfőnökre.
„Azt a szellemet, amit Szende úr, szeretett osztályfőnökünk vezetésével kaptunk, nem lehet elfelejteni." (dr. Nagy Lilla – dr. Náfrádi Istvánné)
„Tisztelettel gondolok osztályfőnökömre, dr. Szende Aladár tanár úrra, aki jóságos szigorral szoktatott a tisztességes munkára, és a háborús években is humánus eszmékre nevelt. Nagy lelkesedéssel énekeltük vele elfelejtett népdalainkat, és máig sem felejtettem el a rokon finn nép himnuszát, azt is tőle tanultam." (Nagy László)
„Felejthetetlen még dr. Szende Aladár osztályfőnökünk is, kinek munkája tette számunkra lehetővé az akkor kibontakozó népi irodalom befogadását, megbecsülését." (Dszévai József)
A háború utolsó hónapjaiban katona, majd szovjet fogságból szabadulva 1945 nyarán az újjászerveződő vallás- és közoktatási minisztériumba helyezték át. Önéletrajzi írásában erről így emlékezik: „Odahagyva a várost és éppen érettségire készülő osztályomat, kapcsolatom Hatvannal végleg megszakadt." „Gazdag szellemi poggyásszal szerelt fel Hatvan városa életem további korszakaira. Benne - a poggyászban – életre szóló értékrend rejtőzött."
Az 50-es évek elején Budapesten általános iskolában tanított, majd 1953-ban a budapesti Pedagógiai Főiskola tanára lesz, 1955-től pedig az egyetem gyakorlógimnáziumában tanítva vesz részt a tanárképzésben. Döntő változás akkor történt életében, amikor 1962-ben az OPI (Országos Pedagógiai Intézet) magyar tanszékének munkatársaként –főiskolai tanár beosztásban – irányíthatta a magyar nyelv oktatását.
Tantervei, szakmódszertani értekezései, a programozott magyar nyelvtan könyvei – melyet e metodikában ő alkalmazott először – mind az iskolai anyanyelvi oktatás minél magasabb szintre való emelését szolgálták.
Vállalta még a magyartanárok továbbképzésének irányítását; és az ünnepélyek, konferenciák közkedvelt szónoka, illetve előadója volt.
Nyugdíjba vonulása után 1977-ben új kihívások vártak rá, bekapcsolódott a határon kívüli, főleg nyugaton élő magyarság nyelvi gondozásába. A Magyarok Világszövetsége Anyanyelvi Konferencia Pedagógiai Bizottsága vezetőjeként megjelentette a „Nyelvünk és Kultúránk" időszaki sajtóterméket, vállalta és irányította a határon kívüli magyart oktató tanárok módszertani segítését, módszertani kiadványokkal, tankönyvekkel és előadássorozatokkal. Ezt a célt szolgálta amerikai útja is barátjával, Lőrincze Lajossal. Ez a látogatás is hozzájárult az óhaza nyelvének megszerettetésének, népszerűsítéséhez, hiszen – vallotta Gárdonyi Géza is – „Minden nemzetnek fő kincse a nyelve. Bármit elveszthet, visszaszerezheti, de ha nyelvét elveszti, Isten se adja vissza többé."
Szende Aladár élettörténete nem lenne teljes, ha nem emlékeznénk meg további nyelvészettel, nyelvműveléssel kapcsolatos munkásságáról. A Magyar Nyelvőr segédszerkesztőjeként 1956 és 1993 között azon fáradozott, hogy ez a tudományos folyóirat betölthesse a címben megfogalmazott szerepet.
Egy új rovattal is gazdagította a folyóirat tartalmi részét, mely a nyelvművelés hatékonyságát szolgálja, és ez a rovat a „Nyelv és iskola" a magyar nyelv kutatásának fő bázisává vált.
Erejét nem kímélve bekapcsolódott a MTA Nyelvtudományi Intézet Nagyszótári Osztályának munkájába, és az Ismeretterjesztő Társulat budapesti szervezetében vállalt nyelvművelő munkát.
A Tudományos Minősítő Bizottság Nyelvészeti Szakbizottsága felkérésére készítette el 1985-ben „Az anyanyelvi műveltség kibontakozása a középiskolában" című autoreferátumát, és ezért – amely valójában az életművét tartalmazza – megkapta a „nyelvtudomány kandidátusa" rangos címet, elismerést.
Önéletrajzi visszaemlékezésében 2000 decemberében a következőket írta: „Azzal a poggyásszal hogyan sáfárkodtam életpályám éveiben, ítéljék meg azok, akikkel együtt munkálkodtam."
Az utókor – a tanítványok, a pályatársak és a magyar nyelvet védők népes tábora – csak hálával és tisztelettel emlékezhet Szende Aladárra a

XX. század egyik kiváló nyelvművelőjére, aki 89 éves korában halt meg.

Széplaki Sándor

SZINCSÁK IMRÉNÉ Vincze Róza (Egyek, 1946. január 12. – Debrecen, 1996. október 15.): tanító, általános iskolai tanár.

„Én azt hiszem, annál nincs nagyobb öröm, mint valakit megtanítani valamire, amit nem tud, és nagyobb jótétemény sem.”
(Móricz Zsigmond)

Paraszticsaládban született és nevelkedett. Apja Vincze Béla, aki először magángazdálkodóként, majd a termelőszövetkezetek létrejötte után az egyeki Petőfi Termelőszövetkezet tagjaként állatgondozói munkakörben dolgozott a helyi sertéstelepen.
Anyja, Hegyi Róza háztartásvezető a családot látta el, főzött, mosott és állatokat gondozott.
Testvére nem született, egyedüli gyermekként nőtt fel. Gyermekkorában sokat segített a ház körüli munkában, libát őrzött a mezőn, édesanyjával markot szedni járt, kapált, dolgozott. Korán hozzászokott a becsületes munkához. Mindenre kapható, eleven kisgyermek volt, mindent megcsinált, amire megkérték, nem félt a munkától.
1952-ben kezdte meg általános iskolai tanulmányait az egyeki 2. számú Újtelepi Általános Iskolában.
1956-ban tagja lett az úttörőcsapatnak, s később mint sikeres őrsvezető működött a szervezetben. Szorgalmas, kitűnő tanuló diák volt. A 8. osztály sikeres elvégzése után a Tiszafüredi Kossuth Lajos Gimnáziumban tanult tovább.
1962-ben belépett a KISZ-be.
Közben régi iskolájánál sok közösségi feladatot vállalt, 2 évig ifivezetőként tevékenykedett.
1964-ben sikeres érettségi vizsgát tett.
Még ugyanebben az évben jelentkezett és felvételt nyert a Debreceni Felsőfokú Tanítóképző Intézetbe. (Jelenleg Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola.)
1964-ben tagja lett a Pedagógus Szakszervezetnek.
A tanítóképzőben töltött tanulmányi idő alatt 1964. szeptember 1-től az egyeki 2. számú Újtelepi Általános Iskolában képesítés nélküli tanítóként dolgozott. Tanulmányainak elvégzése után 1967. június 24-én sikeres államvizsgát tett, ugyanitt okleveles tanítóként tanított tovább, s jelenleg is ebben az intézményben nevelik, tanítják a jövő, felnövekvő nemzedéket.
A kis tanítványai nagyon szerették kedves, gyermekszerető, közvetlen tanító nénijüket.
A mai napig hallani róla dicsérő szavakat régi tanítványaitól. Többen választották közülük azóta a pedagógushivatást.
1967. szeptember 23-án házasságot kötött Szincsák Imrével, aki szintén pedagógus volt az egyeki általános iskolában.
1968. július 6-án megszületett Erika nevű lányuk.
1968. szeptember 1-jén az Újtelepi Általános Iskolából saját kérésére áthelyezték az egyeki 1. számú Általános Iskolába, ahol a férje is tanított.
1970. május 5-én Szabó Ferenc igazgató úr a következő jellemzést írta munkájáról:
„Munkáját lelkiismeretesen, pontosan végzi. Az osztályközösség megszervezésében az új módszerek alkalmazására törekszik. A gyermekekkel és a szülőkkel való kapcsolat a tevékenység formáiban mutatkozik.
A tanítói oklevél megszerzése óta a szakmai, ideológiai továbbképzését a munkaközösségen belül végezte.
A látogatott tanítási órái, bemutató órái azt bizonyították, hogy igyekszik a tantervi követelmények megvalósítására.
A nevelőkkel a kollegiális kapcsolata jó.
Mély igazságérzettel rendelkezik, őszinte bírálattal alkalmazza.”
1970-ben jelentkezett a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola rajz kiegészítő szakára, ahol 1972-ben sikeres államvizsgával befejezte tanulmányait.

1972. szeptember 6-tól az egyeki általános iskolában tanárként tanította a rajz tantárgyat.
Kiváló tanár volt, varázslatos személyisége miatt tanítványai nagyon szerették.
Sokan jártak az általa szervezett rajz szakkörre, ahol a rajzoláson és festésen kívül batikolást, makramét, linómetszést, agyagozást stb. ismertette és szerettette meg tanítványaival.
Nagy gondot fordított diákjai esztétikai szemléletének, kritikai érzékének fejlesztésére. Törekedett a tanulók látáskultúrájának, és önálló alkotó tevékenységüknek, kreativitásuknak fejlesztésére. Fontosnak tekintette az alapozó műszaki ismeretek elsajátítását is.
Óráira a közvetlen hangnem volt jellemző, talán ezért is ragaszkodtak hozzá annyira a diákjai.
Egyik volt tanítványa, aki jelenleg is pedagógus az iskolában, így nyilatkozott:
„Mindig aranyos, kedves, segítőkész volt velünk, diákokkal!”
A pontosságot, a fegyelmet mindig megkövetelte, a munka sikerének élményében részesítette a tanulóit. Tanítványai sok szeretetet, megértést, bíztatást kaptak tőle. Többször vett részt táboroztatásokon, ahol életre szóló élményeket szerezhettek a gyerekek. (Fonyódliget, Bükkszentkereszt, Pálháza, Nagyvisnyó, Tolcsva.)
Sokat munkálkodott az iskola dekorálásában, kiállítások szervezésében. Rengeteg továbbképzésen vett részt, szakfolyóiratokat olvasott, hogy korszerű, új ismereteket vigyen be a tanítási órákra. Szaktanár társainak gyakran tartott színvonalas bemutató órákat, ahol lenyűgözte kollégáit szellemes óravezetésével, tanítási módszereivel és közvetlenségével.
1974-ben részt vett a Rajztanárok Stúdióján.
A szülőkkel mindig jó kapcsolata volt, s próbált együtt dolgozni velük gyermekük fejlődése érdekében.
1982-ben mint szülői munkaközösségi összekötő tevékenykedett az iskolában.
1989-ben lánya, Erika is tanítói oklevelet szerzett, így - édesanyja nagy örömére - együtt taníthatott a család az egyeki általános iskolában.
Szincsák Imréné célja volt a gyermekek életre való felkészítése, látásmódjuk (szépre való érzékenységük) fejlesztése, személyiségük formálása, meg akarta nekik mutatni a tudás és a munka örömét. Szinte baráti kapcsolata volt a gyerekekkel.
1993-ban mutatkoztak rajta súlyos betegségének első tünetei. Ennek ellenére tovább dolgozott, mert a „gyermekei” között jobban érezte magát. Betegsége egyre súlyosabbá vált, sokszor volt mozgásképtelen, szerető családja körében töltötte idejét, akik nagy szeretettel ápolták. Ha tudott, még bottal is bejárt az iskolába. A tanulók előtt nem titkolta betegségét, ha kíváncsiskodtak, válaszolt kérdéseikre.
1995-ben annyira leromlott az állapota, hogy a szeptember 4-én kezdődő tanévet már nem tudta elkezdeni, rokkantnyugdíjas lett. Fájó szívvel ott kellett hagynia szeretett iskoláját. Így közös megegyezéssel megszüntették munkaviszonyát.
Szincsák Imréné tanító és tanár köztiszteletben álló népszerű polgára volt községünknek, hivatalos kitüntetést nem kapott, de elég kitüntetés volt számára az a szeretet, tisztelet és megbecsülés, amiben tanítványai és a szülők részesítették.
1996. október 15-én súlyos betegségben a debreceni klinikán hunyt el.
Forrás:
Családi és iskolai dokumentumok, kollégái, tanítványai és a család visszaemlékezése.

Tóthné Szincsák Erika

T

TÁNCZOS ISTVÁN (Vác, 1921. augusztus 31. – Hort, 1982. július 14.): tanító, általános iskolai tanár, igazgató, tanulmányi felügyelő.

Édesapja pénzügyőr volt, többször változott a hivatali állomáshelye, ezért mind elemi, mind gimnáziumi tanulmányait több helyen végezte. A szülei elváltak. Viszonylagos megállapodást a Jászberényi Tanítóképző jelentett, ahol 1941-ben tanítói képesítést szerzett. 1941 szeptemberében tanítói próbaszolgálatra bocsátották segélydíj folyósítása mellett. Előzőleg igazolnia kellett, hogy saját maga és a szülei keresztény hitfelekezet tagjaként születtek. Ezt követően először segéddíjas, aztán helyettes, majd rendes tanítóként tanított a doborgazi iskolában.

1942 októberében behívták tényleges katonai szolgálatra a komáromi II. fogatolt vonatosztályhoz. Hamarosan megkapta a karpaszományos szakaszvezetői rendfokozatot. 1945. március 28-án harctéri szolgálat után vált meg a katonaságtól. Visszatért Doborgazra, de mint 1938 után betelepültet, a csehszlovák hatóságok további tanítói szolgálatra nem alkalmazták, sőt 1945. június 30-án kitoloncolták Csehszlovákiából. Csak 50 kg-os csomagot vihetett magával, mintegy 6000 pengő értékű ingóságait kénytelen volt hátrahagyni.

Ezt követően Nógrád megyében, az akkor Verseghez tartozó Kerekharaszton kapott osztatlan tanyasi állami népiskolában tanítói állást 1945 augusztusában.

1945 novemberében az aszódi igazolóbizottság megállapította, hogy nem volt a német hadsereg szolgálatában, a zsidótörvények végrehajtásával kapcsolatban nem volt semmiféle szerepe, nem volt tagja a nyilas pártnak, nem követett el háborús bűntettet, ezért alkalmasnak találták a tanítói állás betöltésére.

A kerekharaszti iskola újjáépítésében személyesen is közreműködött, ami közrejátszott abban, hogy 1947-ben kinevezték az új iskola igazgatójává. 1947-1957-ig volt az iskola igazgatója háromeves megszakítással. Ez időre ugyanis a Heves Megyei Tanács Művelődési Osztálya tanulmányi felügyelői beosztással bízta meg a Hatvani Járás területére. Mind tanítói, mind tanulmányi felügyelői munkáját lelkiismeretesen végezte, ezért már 1953-ban a Közoktatás Kiváló Dolgozója címmel tüntették ki.

1956. november 4. után a forradalmi események során folytatott tevékenysége megtorlásául internálták, a tanulmányi felügyelői tisztségből leváltották.

Szabadulása után 1957-ben kérte áthelyezését a Horti Általános Iskolához. Tanítói oklevele bir-

tokában kezdetben a felső tagozatban matematikát és fizikát tanított, majd az 1960-ban bevezetett gyakorlati oktatás tanítása képezte nevelői tevékenységét.
1964-ben az egri tanárképző főiskolán tanári oklevelet szerzett, és még ebben az évben a horti iskola igazgatójának nevezték ki. Ezt a tisztséget 1967-ig töltötte be. Ez idő alatt vezetőként kivette részét a műhelyépítés, az iskolafelújítások, valamint az óvodaépítés munkáiból. Közben a szaktárgyának tanításában színvonalasan tevékenykedett. Tanítványai évről-évre nemcsak a járási és megyei szaktárgyi versenyek, de az országos versenyek első helyezettjei közé tartoztak. Ő maga eközben a tárgy oktatásához számtalan szemléltetőeszközt készített, melyeket országos kiállításon díjaztak. Ezek mellett volt osztályfőnök, tanított a dolgozók iskolájában. Évekig volt KRESZ referens.
1947-ben kötött házasságot Végh Piroska tanítónővel. Egy gyermekük született, Judit, aki tanárnő lett.
1974-ben megrendült egészségi állapota. Ezt követően sokszor volt kórházban. Még megérhette 1981 decemberében nyugdíjba vonulását, megkaphatta a 42 évi becsületesen végzett oktató-nevelő munkáért járó Pedagógus Szolgálati Emlékérmet. 1982. július 14-én végső búcsút vettek tőle családtagjai, barátai, tanítványai.

Tánczos Istvánné

TASI GÁBOR (Tiszafüred, 1932. december 28. – Egyek, 1997. augusztus 16.): általános iskolai tanár, igazgató.

Tiszafüred alföldi kisváros, amely polgárosodó közösségében a proletár, az agrárproletár, a kis- és középbirtokos paraszt, valamint a tehetősebb kereskedő és földbirtokos érdekhálózata, életvitele, közösségi köre él egy település határain belül.
A lehetőség adott a kitörésre, akár a nehezebb sorból is, ha a kitörni szándékozó kellő tehetséggel és akarattal rendelkezik ehhez.
Ebbe a kisvárosi miliőbe született bele, a három gyermek közül elsőként Tasi Gábor. Édesapja MÁV-alkalmazott, édesanyja háztartásbeli.
A kamaszkor küszöbén édesapját 1943-ban behívták katonának, orosz hadifogságba került, ahonnan szerencsére 1948-ban hazatérhetett. Ez az öt év az élet egyetemét jelentette Tasi Gábornak. A család létfenntartását kellett biztosítania, élelmet, tüzelőt szereznie olykor kalandos körülmények között. Korán munkába állt, 12 évesen már MÁV-alkalmazott, később a tiszafüredi Tisza-híd helyreállításán is dolgozott.
A földosztáskor kapott öt hold juttatott földön is gazdálkodott. A fiatalember az új, demokratikus rendszerben lehetőséget kapott az általa is vágyott tanulásra, így levelező tagozaton fejezte be az akkor 8 osztályra bővített általános iskolát. Az agilis fiatalemberre felfigyeltek a város vezetői és segítették elhelyezkedését a járási tanács hivatalába. Munkája mellett tanult, tanult és tanult, így 1952-ben sikeres szakérettségit tett Pécsett.
1953-ban felvételt nyert az Egri Pedagógiai Főiskola matematika-fizika szakára, ahol 1956-ban államvizsgázott. Közben 1955 nyarán az Egyek Újtelep Általános Iskolába helyezték gyakorló tanárnak.
Immáron révbe ért. Az a típusú ember volt, aki nem pedagógussá lesz, hanem annak születik.
A sors rendelte így és jól tette. Nagydarab, és mint a nagytermetű emberek általában, ő is joviális, türelmes ember. Nem nagy szónok, de a szűkebb hivatalos vagy nem hivatalos társaságban hamar a társaság központjába kerül, van mondanivalója, odafigyelnek rá. Széles látókörű, olvasott, művelt ember. Mások véleményét meghallgatja, és szívesen ad tanácsokat. Olyan igazi jó ember. Baráti, ismeretségi köre kiterjedt a településen kívülre is.
1956-ban megházasodik, felesége Fazekas Irén ének-zene-történelem szakos tanár. Házassá-

gukból három leánygyermek született. Mindhárman pedagógusok.
Az Egyek-Újtelepi iskolában kezdett pedagógusi munkáját a kezdetek után is igen nagy elánnal folytatta. Tanári feladatát mindig pontosan ellátta, a tanórákat a szakma előírásainak megfelelően tartotta. A tanítványai már az első pillanatokban érezték, később tudatosult bennük, hogy jó kezekbe kerültek.
A szakmai és emberi tudás átadásában végtelenül türelmes volt és kitartó. Olyat nem várt el tanítványaitól, amit nem tanított meg.
A tanítás mellett képezte magát, és 1962-ben elvégezte az Egri Pedagógiai Főiskolán a műszaki szakot is.
Közismert szigorúságát érvényesítette a dolgozók esti iskolájában is, ahová a kezdetekben szükségszerűen sok helyi notabilitás is járt.
Ezen órák hangulata bevésődött a tanítványokba. Pedagógiai munkássága mellett, mint általában a falusi tanítók, ő is gazdálkodott, malacokat nevelt, földet művelt. Szorgos munkája gyümölcseként az elsők között vásárolt személygépkocsit a faluban. A 60-as években családjával, pedagógus barátaival bejárta Erdélyt, a Felvidéket. Hazafi volt, nem nacionalista.
A politikától általában távol tartotta magát, bár egy ideig községi tanácstag is volt.
Ifjú tanárként 1958-ban ő ballagtatott osztályt az Újtelepen. Osztályát rendszeresen vitte kirándulni, elsősorban Budapestre.
Volt tanítványaival szinte baráti kapcsolatot tartott fönn, neki aztán is előre köszöntek a faluban. 1973-ban a két egyeki iskola összevonása után megválasztották az új intézmény igazgatójává, amely tisztet 1988-ig töltötte be.
1974-től Tasi Gábor igazgató, Trungel Lászlóné és Berkes Ferenc igazgatóhelyettesek irányításával az Egyeki Általános Iskola egyik fénykorát élte át. A kedvező történeti és politikai környezetben az egyeki pedagógus lehetőséget kapott oktató-nevelő tevékenységének kibontakoztatására. A jó tantestületi légkör hozzájárult az igen eredményes oktatáshoz. Iskolánk ebben az időben szinte úgy működött, mint egész napos iskola. A gyermekek többsége a szorgos délelőtti órák után is alkalmat talált a délutáni iskolai programok látogatására. Szakkörök, tömegsport, irodalmi színpad, továbbtanulási előkészítők, versenyfelkészülés, szaktárgyakból, sportból.
Az egyeki pedagógus jó munkáját számtalan járási, sok megyei és néhány országos versenyeredmény is igazolta. Falunk és iskolánk abban az időben oly értelemben volt kibocsátó, hogy az innen kikerült gyermekek döntő többsége nem kényszerült itt maradni a faluban, tudása, szakmája alapján más közösségek befogadták. A gyermekek szabadideje különböző tevékenységekkel sokkal jobban ki volt töltve még a nyári szünetben is. Tanítványaink nyári szünetben a Balaton melletti Fonyódligeten nyaralhattak.
Tasi Gábor igazgatóként is elsősorban pedagógus volt, nem vezető. Az óralátogatásokat követő óraelemzései szándéka szerint munkatársi segítségnyújtást, megbeszélést jelentettek. A kezdő pedagógus szorongásait, botladozásait feloldani, kisimítani képes volt. Beosztottjait rá tudta vezetni az egyszerű, hatékony pedagógiai kreatív munkára. Beosztottjai közt élt. Tanítványai, munkatársai becsülték, tisztelték, elismerték pedagógiai kvalitásait. Az illetékesek eredményes munkáját 1979-ben Miniszteri Dicsérettel honorálták.
Mindvégig megmaradt annak, aminek született, a nép egyszerű gyermekének. Akik ismerhették, ezt szerethették benne, az egyszerűséget, szeretetet, a mindenki iránt, a felnőttek iránt is érzett pedagógusi felelősséget.
1993-ban ment nyugdíjba, ez után még 3 évet dolgozott iskolánkban. Utána hamar itt hagyott bennünket. 1997-ben rövid, súlyos betegségben hunyt el. Úr maradt utána.
Források: Tasi Gáborné nyugdíjas pedagógus elmondása, családi és iskolai dokumentumok, kollégák visszaemlékezése.

Tóth Gábor

TÓTH PÁL (Újfehértó, 1931. június 13. – Hajdúszoboszló, 1997. október 12.): biológia-kémia szakos gimnáziumi tanár.
Apja, Tóth Gábor biológia-földrajz szakos tanár volt, a Szigethy Tóthok református papi családjából. Anyja, Sabják Posgay Katalin, Újfehértón köztiszteletben álló sokgyerekes kereskedőcsalád lánya. Mint „háztartásbeli”, nyugodt, kiegyensúlyozott családi hátteret biztosított gyermekei tanulmányaihoz és férje napi pedagógiai munkájához.
Ketten voltak testvérek. A háború miatt szűkös körülmények közé került szülők nagy szeretet-

ben, gondos nevelésben részesítették gyermekeiket. Ágnes húga is apjuk biológia szakját választotta élethivatásául.

Elemi iskolába Újfehértón járt. A gimnázium 1-5. osztályát Nagybányán, 6-8. osztályát Kisújszálláson végezte, ahol 1950-ben érettségizett a Móricz Zsigmond Gimnáziumban.
Az 1950/51. tanév I. félévében a Budapesti Agrártudományi Egyetem Kertészeti Karára járt, sikeres vizsgái ellenére családi okok miatt hagyta ott. Ezután az építőiparban segédmunkásként, majd betanított öntözőmunkásként tevékenykedett. 1951-ben felvételt nyert a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemre, ahol 1955-ben szerezte tanári diplomáját kémia-biológia szakon.
Természetes volt számára, hogy a tanári pályát válassza, pedig évfolyamtársai közül pl. Pólya Kálmán nagyon kapacitálta arra, hogy az iparban – nevezetesen a Biogal Gyógyszergyárban – helyezkedjen el, ahol nagyon sok tanári diplomával rendelkező szakember futott be jelentős karriert.
Első munkahelye Berettyóújfaluban volt az Arany Jánosról, kedvenc költőjéről elnevezett gimnáziumban.
Berettyóújfaluban kötött házasságot 1959-ben Sándor Gabriella magyar-orosz szakos általános iskolai tanárral. Házasságukból egy gyermek született, aki a Szabolcs Zerind nevet viseli.
1965-ben egy szolgálati lakás reményében Biharkeresztesre helyeztette át magát. A kertes szolgálati lakást meg is kapták, ott élt kis családjával együtt több mint 10 évig.
Az újabb állomáshely: Szentendre. Gyermekük hosszas betegsége miatt, 1978-ban, orvosi javaslatra hegyvidékre, Szentendrére költöztek.
A következő és egyben utolsó munkahelye Hajdúszoboszlón volt. 1983-ban édesapja gyógyíthatatlan betegségbe esett, természetes, hogy idős, beteg szülei támogatására sietett.
1991. július 1-jén ment nyugdíjba.
A berettyóújfalui gimnáziumi tanári 10 évét tartotta mindig legkedvesebbnek, amelyet pedagógus pályáján töltött. *„Tóth Pál kartárs az első, bemutatkozó találkozáson szimpatikus, nyíltszívű, alkotószellemű pedagógusnak mutatkozott. Terveiről beszélt, szaktárgyai tanításának korszerű módszereiről, s arról, hogy a tanulóifjúság aktív közreműködésével kívánja pedagógiai munkáját végezni. Örömmel hallgattam elképzeléseit, melyeket aztán az iskolában töltött éveiben sikeresen valóra is váltott… Az 50-es évek végén, a 60-as évek elején a pedagógiai, módszertani újítások korát éltük. Ő fogékony volt a pedagógiai, módszertani kultúra újításaira, ezeket tanítási óráin, nevelőmunkájában lelkesen alkalmazta…”* – emlékszik egykori igazgatója Falucskai Jenő.
Az első évben már saját osztályt kapott, amelynek egészen az érettségiig volt osztályfőnöke. Többségében biológiát tanított, kémiát csak néhány osztályban.
Mindkét szaktárgyát szemléletesen, a tanulók aktív közreműködésével oktatta.
Igényes volt mind tanulóival, mind sajátmagával szemben. Ugyanez az igényesség tükröződik a hátra maradt tetszetős, áttekinthető, gondosan megszerkesztett „tematikusan” kidolgozott tanmenetekben is. Óravázlatai és táblavázlatai is könnyű áttekintést nyújtottak a tanulók otthoni felkészüléséhez, és segítséget a nagy ismétlésekhez.
A tanítás és azzal együtt a nevelés, a tanítványok szeretettel, türelemmel való emberré formálása volt a legfőbb célja munkájának. Dr. Jausz Béla egyetemi professzora tanítását többször emlegette: *„követelek, mert becsüllek”*. Jauszt követte a tanulók értékelésénél, további erőkifejtésre buzdítva őket.
Biharkeresztesen az általános iskolával összevont, Bocskai István nevét viselő gimnáziumban a jól képzett, törekvő, összetartó tantestületben jól érezte magát feleségével együtt. A

fiatal tantestület együtt fejlődött a gimnáziumi osztályok bővülésével.
Itt is folyamatosan volt osztályfőnök és tanította mindkét szaktárgyát is.
Szentendrén a Központi Általános Iskolában kapott állást feleségével együtt. Őt csak napközis tanárként tudták alkalmazni. Később az akkor induló német nemzetiségi tagozat nyelvtanára lesz a 2-8. osztályban. Ez a feladat újszerűségével kedvére való volt. Sok versikével, dalocskával a heti öt órás tárgyat a kisiskolásokkal is megszerettette. Iskolai ünnepségeken pedig a gyermekek német nyelvű szerepeltetéséért a szülők nagyrabecsülését vívta ki.
Eredményes nemzetiségi német nyelvtanítói munkájáért 1982-ben Budapesten, majd 1983-ban az NDK-beli Zwickau város Tanárképző Főiskoláján vett részt német nyelvtanfolyamon az OPI szervezésében.
Az eszperantó nyelvet is megtanulta, szakköröseivel, külföldi diákokkal eszperantó nyelven levelezve ismerkedtek.
Pedagógusi tevékenységében fáradhatatlan volt. Délelőtt tanította a németet, délután végezte a napközis munkát, este otthon javította a dolgozatokat és a tanulók füzeteit, összesítette a cédulákon kapott válaszokat tanítványai továbbtanulási céljáról, valamint otthoni tevékenységükről.
Végül sok kérvényezés után sikerült állást kapnia Hajdúszoboszlón, a Gönczy Pál általános iskola napközijében. Felesége nem tudott ott elhelyezkedni, lakást sem sikerült szerezni. Azon kívül gyermekük ez időben Budapestre járt be iskolába, majd dolgozni is. Így aztán kénytelen volt a családjától átmenetileg külön élni.
1985-ben lehetőséget kapott arra, hogy két hetedik osztályban biológiát tanítson heti 2-2 órában, a napközis nevelői tevékenység mellett. Ennek a lehetőségnek érthető módon nagyon örült.
Tanítványait mindenütt magával ragadta tantárgyszeretetével, életközelségével, közös tantárgyi kísérleteivel és azok egyszerű, világos magyarázatai által. A tanulók névtelen kérdéseire a „tabu”-témákról, mint biológus tanár, szakszerűen és őszintén beszélt.
Amikor esti-levelező hallgatókat tanított, azoknak is kedvenc tanáruk volt, hiszen egy-egy megfáradt nap után az iskolapadokban mindig felvidította őket, s lankadó figyelmüket felébresztette a tantárgyhoz kapcsolódó tréfáival, szójátékaival. Jó érzéssel töltötte el, hogy tanítványai évről-évre sikeres érettségit tettek tantárgyaiból.
1985-ben írt „Ha még egyszer újra kezdeném” c. pedagógiai pályázatában többek között ezt írta: *„Tanítványaim mind tudni és tanulni vágyók voltak. A legtöbben szinte szó szerint adták vissza az előző tanóra magyarázatát. Élmény volt velük foglalkozni! Buzdításomra sokan igyekeztek hozzáolvasni, és a könyvtári szakkönyvek, folyóiratok érdekes olvasmányaival sok jó tanítványom tette értékesebbé feleletét és ezáltal a tanórákat. Szakköri tagjaim sok ügyes házi pályázatra írt kisdolgozatát őrzöm ma is... Valamennyien megbízható emberek, akik szerették tantárgyaimat, és az érettségi találkozókon szívesen emlékeznek a régi szép időkre. Tanítási óráimon igyekeztem megvalósítani azokat a természettudományos és filozófiai koncepciókat, melyek a természettudományos világkép kialakításában szerintem nélkülözhetetlenül fontosak… e szemlélet rendszeres alkalmazásával sikerült tudományos összefüggéslátást kialakítani.”*
Szerette tanítványait, sokat törődött velük. Családlátogatáskor megismerte a család gondjait, és azokat számon tartotta. Találkozók alkalmával érdeklődött a családtagok sorsának alakulásáról is. A hátrányosabb helyzetű tanulókkal való több törődésre felhívta kollégái figyelmét is.
Ízig-vérig pedagógus volt. A felelési izgalom miatt gyengébben teljesítő tanítványait igyekezett sikerélményhez juttatni, ezzel bátorságot adni, önbizalmukat növelni.
Önvallomásában pályaválasztásáról megírja, hogy diplomaosztáskor az édesapjától kapott útravalót fogadta magáénak: „mindig légy természetes”. Ilyen is volt: mindenkivel szemben kedves, barátságos, egyszerű, közvetlen, udvarias, őszinte, becsületes. Ezt várta el másoktól is.
Állandóan képezte magát különböző szakmai, tudományos és kulturális folyóiratokból. A kötelező vagy önkéntes továbbképzéseken mindig szívesen vett részt. Mezőgazdasági-pedagógiai ismereteit bővítette az 1957-ben bevezetett 5+1-es oktatás módszereivel Szegeden, 1962-ben pedig a JATE növény- és állattani ismereteket nyújtó tanfolyamán, a vöröskeresztes továbbképzéseken, az OPI rendszeres, szakmai ismereteket nyújtó továbbképzésein.

Több biológiai, kémiai kongresszuson szerzett új információs ismereteket. Elvégezte a megyei biológiai és kémiai 2-2 éves komplex tanfolyamokat, a 2 és 3 éves filozófiai és esztétikai szemináriumokat. Mint a járási Pedagógus Szakszervezet titkára, illetve a szakszervezet városi vezetőségi tagja nyaranta vagy más vakációkban hosszabb-rövidebb kulturális és sport jellegű továbbképzéseken vett részt.

Saját, kiforrott pedagógiai-nevelési tapasztalatait hasznosítva több értekezést, pályázatot írt például pedagógiai témákban: A *pedagógus személyiségének meghatározó szerepe a nevelési folyamatban, Ki lehet vezetőtanár?, Tanulói önállóságra nevelés, Tehetséggondozás* (Versbe szedve írta és III. helyezést kapott*), Szövegértő olvasás a biológiai órákon, A játék személyiségformáló szerepe* címekkel; vagy kimondottan napközis témákat taglalva: *Ének-zenei nevelés a napköziben, Pillanatképek a 9. sz. napközis csoport munkájáról, A napközi otthon fejlődése Hajdúszoboszló városában 1957-1985 között, Hazaszeretetre nevelés a napközi otthonban.* A gyermekétkeztetéssel kapcsolatosan: *Legkedvesebb ételeim (88 diák vallomása), Gyermekétkeztetésünk beszélő számai;* és sok más egyebet: *Gyermekbalesetek és megelőzésük, Szabadidő-család-művelődés, Családi országjárás – családi turizmus, Keresztnevek változása a felszabadulásunktól napjainkig.*

Ezek közül egy különös is említést érdemel: a *Gyermekétkeztetésünk beszélő számai*. Ebben a hajdúszoboszlói Gönczy Pál Általános Iskola 342 napközis tanulója által 200 nap alatt fogyasztott ételeket (tízórai, ebéd, uzsonna) dolgozta fel színes grafikonokon, sajátkezű rajzaival illusztrálva.

Munkájáról a Fodor József Iskola-egészségügyi Társaság felkérésére Kecskeméten „Az egészséges ifjúságért" nemzetközi szimpózium 1986-os vándorgyűlésén tartott előadást „Mit esznek a kisdiákok?" címmel. Ugyanennek a témának előadására hívták meg Spanyolországba, de e meghívás elfogadása a 8o-as évek szocializmusában pedagóguséknál valutaproblémát jelentett. Így a sok színes, tetszetős poszter készítőjük nélkül utazott külhonba.

Akár mint osztályfőnök, akár mint napközis csoportvezető jó közösséget formált a rábízott gyermekekből. Diákkorában ő maga is jó közösségi ember volt. Többször emlegette az érdekes, vidám, de olykor bizony nehéz, fárasztó nyári szakmai gyakorlatokat, a csodálatra méltó hazai természetben végzett növény- és rovargyűjtéseket, a gyakorlat végén gyújtott búcsútábortüzeket, ahol a közös nótázásokon kitűnt kellemes tenor hangjával. Énekkari tag volt későbbi munkahelyein is.

A fizikai munka megbecsülésére nevelést szintén fontosnak tartotta. Sokszor hallották tőle tanítványai: „a munka nemesít". Az őszi-tavaszi társadalmi munkában, melyre kivitték a diákokat a határba segíteni a termelőszövetkezeteknek, ill. az állami gazdaságoknak tengerit törni, gyümölcsöt szedni, vagy cukorrépát egyelni, ő példamutatóan élen járt.

Berettyóújfaluban a sok-sok társadalmi munka mellett kezdett TIT-előadásokat is tartani.

Biharkeresztesen még több társadalmi munkára volt lehetősége, melyben fáradhatatlan volt. Nem utasított vissza semmilyen felkérést. Mindig, mindenkinek segíteni akart. Biharkeresztesen a Hazafias Népfront titkárának választották.

Szentendrén, a művészetek városában hamar feltalálta és jól érezte magát. Egyébként is jó érzéke volt a művészetek iránt. Iskolás korában szavalt az ünnepélyeken. Gimnazistaként egyéb szerepek mellett a Liliomfit alakította nagy sikerrel. Egyetemista korában „A revizor"-ban, később a tantestületi Nőnapokon szórakoztatta kollégáit mulatságos alakításaival.

Ügyesen faragott, rajzolt, festett. Faragásaival, festményeivel családját, barátait ajándékozta meg. Aztán egy nagy „titokra" csak halála után derült fény, nevezetesen, hogy ifjú korától kezdődően több száz verset írt. Születésének 75. évfordulójára a berettyóújfalui tanítványok gondozásában megjelentek egy kötetben versei, különösebb válogatás nélkül. Az egyik tanévnyitó füzetének első oldalára ezt írta: „Dum spiro, spero! Amíg élek, remélek! Talán a versek megjelenése is titkolt reményei közé tartozott.

Szentendrei és hajdúszoboszlói napközisei részére, miután a könyvtárban nem talált, saját maga írt és tanított be az iskolai fenyőünnepélyekre, anyák napjára rövid jeleneteket, apró színdarabokat. Kulturális és sporttevékenységek rendezésében mindig igen tevékeny volt. Hajdú-Biharban a megyei pedagógus sportversenyeket szervezte.

Nagybányai Szent István torony, ceruzarajz

Szentendrén újjászervezte, működtette és napközis csoportjával felkarolta a nyugdíjasok klubját, amelynek régi és új tagjai egyre nagyobb számban gyűltek össze teadélutánokra, várva, hogy a munkatervben jelzett értékes előadások, vetítések után a kisdiákok milyen műsorocskákkal lepik meg őket. Gyakran szervezett a Művelődési Ház színpadára operett- vagy akkor divatos „esztrád" műsorokat a nyugdíjas pedagógus klub és a többi városi klub részére.

Sokoldalú érdeklődését mutatja, hogy számos szervezetnek volt tagja, amelyekben lelkesen, odaadással dolgozott. A teljesség igénye nélkül néhány: Magyar Vöröskereszt, Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Baráti köre, Magyar Kémikusok Egyesülete, Madártani Egyesület, Szegedi Eszperantó Pedagógiai Társaság, Fodor József Iskola-egészségügyi Társaság. Valamennyi munkahelyén tagja a TIT-nek is, ahol rendszeresen előadásokat tartott.

Tanulóinak sokszor néprajzi feladatokat is adott. Felsoroltatta kedvenc ételüket és azok elkészítési módját. Olyan népdalokat gyűjtetett versenyszerűen, melyekben madárnevek vagy virágnevek szerepeltek. A pályázatokon nyert értékes ajándékoknak közösen örült tanítványaival.

A vöröskeresztes és csecsemőgondozási szakköreiben hatalmas baba körül forgolódtak a kis- és nagylányok a helyi védőnők közreműködésével. Az elsősegélynyújtást is úgy megtanulták, hogy a járási, városi versenyekről első díjakat hoztak el.

Kitüntetései közül említést érdemel: *a Magyar Vöröskereszt Kiváló Dolgozója (1970.), Társadalmi Munkáért érem bronz fokozata (1971.), Oktatási Miniszteri Dicséret eredményes munkájáért (1977.).*

Volt tanítványai rendszeresen hívták osztálytalálkozókra, ahova szívesen el is ment, de a 90-es évek második felében már gyengülő egészsége miatt nehezen utazott, anyját sem merte egyedül hagyni.

A halála hetében szervezett biharkeresztesi találkozóra viszont készült elmenni feleségével és fiával. De sajnos, fordítva történt. A tanítványok jöttek el hozzá, a temetésére.

Tóth Pál a „szép nyugdíjas kort" – sajnos – nem tudta élvezni. 1997-ben váratlanul meghalt szívbetegsége következtében. Sírja Hajdúszoboszlón van. Ebben a városban szeretett volna élni már diplomaszerzésétől kezdve.

Források:

Családi archívum; pedagógiai pályázatok; „Tóth Pál a költő, a tanár, az ember" verseskötet (2006.); tanártársak és tanítványok visszaemlékezései.

Tóth Pálné és Csermely László

TRUNGEL LÁSZLÓNÉ Vincze Ilona (Egyek, 1936. március 3. - Debrecen, 2004. szeptember 2.): tanító, igazgató.

Trungel Lászlóné egy Tisza-parti faluban született 1936. március 3-án, parasztcsalád második gyermekeként. Szülei saját gazdaságukban dolgozó, földművelő emberek voltak, akik szorgalmas, kitartó munkával felnevelték és taníttatták mindkét leánygyermeküket. Az általános iskola nyolc osztályát szülőfalujában végezte el,

tanítói képesítést a debreceni tanítóképzőben szerzett.
Életének két jelentős eseménye fűződik az 1954-es évhez, ekkor kötött házasságot és ekkor kezdte meg tanítói munkáját az Egyeki Általános Iskolában.
Munkába állásától kezdve folyamatosan az egyeki általános iskola dolgozója volt, ahol tanítói, igazgatóhelyettesi, majd igazgatói munkakörökben tevékenykedett. Végül 35 év munkaviszony után vonult nyugdíjba.
A hivatásának és a családjának élt, bámulatos ügyességgel és odaadással szervezte a tantestület és a család életét. Leányai anyjuk példáját követve a pedagógus pályát választották.
Unokáit nagy türelemmel és szeretettel nevelte, a három eleven fiú rajongásig ragaszkodott hozzá.
Életének utolsó éveit gyógyíthatatlan betegségben töltötte, ami 2004-ben a halálát okozta.
Trungel Lászlóné pedagógusi pályafutásának első 20 évében alsó tagozatos diákokat tanított.
Munkásságával példát mutatott valamennyi kollégájának. Tevékenységét a gyermekek iránti szeretet hatotta át. Oktató-nevelő munkáját rendkívüli alapossággal végezte. Tanítási óráit az igényesség, a megbízhatóság, a gondosság, tervszerűség jellemezte. Munkatársaival barátságos, türelmes, nyílt, őszinte kapcsolatot tartott. Ennek köszönhetően az alsó tagozatos munkaközösség vezetőjévé választották.
Kiaknázta a tanulói közösségekben, a szabadidős tevékenységekben rejlő pedagógiai lehetőségeket. Kisdobos - majd úttörővezetőként lelkes partnerekre talált a diákseregben. Sikeresen készítette fel tanítványait a kulturális seregszemlékre és az iskolai ünnepélyekre. A diákoknak felejthetetlen élményt jelentettek a balatoni nyári táborozások, kirándulások.
Az MSZMP-nek 1967-től 20 éven át volt tagja, ez idő alatt propagandista és párttitkári funkciókat töltött be.
Az 1970-es évek végétől igazgatóhelyettesi feladatokat látott el, majd 1988-ban az intézmény igazgatójának nevezték ki. Vezetői munkássága alatt jelentős mértékben fejlődött az iskola, mindez kiváló szervező és határtalanul nagy teherbíró képességének volt köszönhető.
Az oktató-nevelő munka színvonalának javítása érdekében különösen sok segítséget nyújtott a képesítés nélküli nevelőknek a pedagógiai diploma megszerzésében, a gyakorló kistanároknak és a pályakezdőknek a tanítási órákra való felkészülésben.
Elősegítette a hátrányos helyzetű – többségében roma származású – diákok beilleszkedését.
A község apraja-nagyja ismerte, példaadó, irányító szerepet töltött be a faluközösség életében.
Működése alatt – pályázati és költségvetési forrásokból – új szárnnyal bővült az iskola épülete. Sokat fáradozott azért, hogy 1991-re új tornaterem, korszerű konyha és étkező, valamint megfelelő szociális helyiségek álljanak az iskola használóinak rendelkezésére.
Az iskolától az 1990/1991-es tanév végén búcsúzott. 35 éves pályafutása után munkatársai, gyerekek, nagyszülők, szülők – mint volt tanítványok – köszönték meg munkáját nyugdíjba vonulásakor. Tanítványai *B. Radó Lili: Tanítónk* című versének soraival búcsúztatták:

„Kézen fogott, és megmutatta,
hogy milyen szép a mi világunk.
Az ő szemével kezdtünk nézni,
s ma már a magunkéval látunk.”

Kiemelkedő munkásságának elismeréseként az alábbi kitüntetésekben részesült:

1965 - Művelődésügyi miniszteri dicséret,
1966 - Kiváló úttörővezetői kitüntetés,
1978 - Kiváló Munkáért kitüntető jelvény,
1975 - Úttörővezetői Érdemérem,
1987 - Munka Érdemrend bronz fokozata,
1991 - Pedagógus Szolgálati Emlékérem

Forrás:

- Családi és iskolai dokumentumok.
- Munkatársai és leányai visszaemlékezései.

Trungel Edit

V

VÁGÓ LÁSZLÓNÉ dr. Kun Júlia (Kisújszállás, 1936. március 19. – Debrecen, 2003. február 14.): középiskolai tanár, főiskolai docens.

Egy havas februári napon, amikor a gyászkíséret már a temető kapuja felé tartott, egy kis csoport sorakozott fel a frissen hantolt sír körül – melyet a hidegben remegő, de szeretettel elhelyezett csokrok és koszorúk díszítettek –, hogy még egyszer, utoljára búcsút vegyen szeretett osztályfőnökétől. Álljon itt néhány mondat a búcsúszövegből:

„A hír gyorsabban terjedt a futótűznél, mikor megtudtuk, hogy meghalt Julika néni.

Most kezdtük volna szervezni a harmincöt éves érettségi találkozót. A régi nagycsapat találkozóját, sajnos már nélküled kell megrendeznünk Julika néni.

Mintha tegnap lett volna – 39 éve történt, hogy közel negyven vidéki gyerek megszeppenve elkezdte tanulmányait itt Debrecenben, a Dohányipari Technikumban. Elsősként, idegenként, tejipari szakközépiskolásként, a Te osztályfőnökséged alatt. Most, felnőtt fejjel értettük meg azt, hogy igazi anyaként gondoskodtál rólunk, bántál velünk, ha rosszak voltunk, büntettél, ha jók voltunk, dicsértél. Azon voltál, hogy nekünk a lehető legjobb legyen. Így volt ez felnőttként is, vigyázó tekinteted, simogató kezed kísérte utunkat. Felejthetetlenek maradnak az együtt eltöltött évek.

Kedves Julika néni, most, mikor végső búcsút veszünk Tőled, kívánjuk, hogy Isten békéjében pihenj itt a földön. Tudjuk, vagy legalábbis reméljük, hogy lelked a mennyországba jut. Kérünk, ha netán rossz útra tévednénk itt a földön, a túlvilágról is irányíts tovább bennünket."

Így ment el családtagjai, tanítványai és barátai szeretetétől övezve. Éppen névnapjára készülődve távozott közülünk fájdalmas űrt hagyva maga után…

A jászberényi tanítóképzőben tett érettségi vizsgát, majd a Kossuth Lajos Tudományegyetem kémia-fizika szakán szerzett oklevelet 1958-ban. Pedagógus pályáját a Dohányipari Technikum keretében működő Élelmiszeripari Szakközépiskolában kezdte. Számítástechnikai, folyamat-és rendszerszervezői továbbképzések után az Ybl Miklós Főiskola docenseként folytatta munkáját nyugdíjazásáig.

1982-ben egyetemi doktori címet szerzett a Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán.

Nyugdíjazása után pályázaton nyert pénzből 160 végpontos belső informatikai hálózatot hozott létre a főiskolán. Még nyolc évig dolgozott a Műszaki Főiskolán, és 1999-ben ment végleg nyugdíjba.
A fiatal tanárnő magas szintű szakmai felkészültségével és pedagógiai elhivatottságával életre szóló nyomot hagyott serdülő diákjai lelkében, akik egészen haláláig kitűntették szerető ragaszkodásukkal. Megkapta az *„Oktatás Kiváló Dolgozója”* címet, de számára a legnagyobb kitüntetést volt tanítványainak még évtizedek után is megnyilvánuló szerető ragaszkodása jelentette.
1956-ban ment férjhez egyetemi társához, Vágó Lászlóhoz, akivel 47 éven keresztül két gyermek (Dr. Vágó Edit – radiológus főorvos, Vágó László - gépészmérnök) és két unoka számára meleg, szeretetteljes családi légkört biztosított.
Személyiségének kisugárzásával szinte vonzotta az embereket, barátsága ajándék volt azok számára, akik őt ismerték, szerették és szívükben ma is őrzik emlékét…

Vágó László

VÁRADI BÁLINT (Csaholc, 1935. január 16. – Pécs, 1982. december 15.): szaktanító, nevelőotthoni igazgatóhelyettes, igazgató.

Egyszerű, szorgalmas, református családból származik. Édesapja Váradi Károly kerékgyártó mesterember volt, édesanyja Sebestyén Mária háztartásbeli. Egyetlen gyermekként Bálintot nagy gonddal nevelték szülei, taníttatták, bár édesanyja Bálint születésekor súlyos szívbeteg lett.
Az általános iskolát szülőfalujában, Csaholcon végezte, ezt követően Budapestre került, ahol az akkor induló Testnevelési Gimnáziumot végezte el, és testnevelés szaktanító lett 1954-ben.
Több osztálytársával együtt Somogy megyébe került, Öreglakra testnevelés szaktanítónak. Itt ismerkedett meg Rinyu Piroskával, akivel 1956-ban kötöttek házasságot.
Azzal a céllal, hogy a szülőkhöz közelebb kerüljenek, a Hajdú-Bihar megyei Földesre kerültek, Bálint testnevelés szaktanítóként, felesége pedig vezető óvónőként dolgozott itt. Nagy lelkesedéssel, gyermekszeretettel végezték mindketten munkájukat, s hamar beilleszkedtek a tantestületi közösségbe is. A földesi idők máig felejthetetlenek maradtak, és felesége ma is kapcsolatot tart fenn egy pedagógus házaspárral és amíg élt, Eszti dajka nénivel.
Horváth István, az egykori kolléga, barát így emlékezik Váradi Bálintra: „Testnevelés szaktanítóként tanított Földesen az általános iskolában. Rendkívüli lelkesedése, gyermek- és emberszeretete magával ragadta a gyermekeket és felnőtteket egyaránt. Azzal, hogy maga is bekapcsolódott a község sportéletébe, a község vezetőit is sikerült megnyernie a sport ügyének. Közvetlen segítői voltak ebben a munkában Horváth István és Szőke György ifjú tanítók.
Lelkesedése arra ösztönözte, hogy a tárgyi feltételeket javítsa. Az ő irányításával alakítottak ki a tanulók abban az időben a döngölt agyagos kézilabdapályát, ugrómedencét, súlylökő helyet, vörös salakos röplabdapályát, akkor létesült egy tornaszoba is, melyhez öltöző is épült. Törekvéseit a tanács és az iskolavezetés is támogatta és elismerte.
A tárgyi feltételek javulásával látványosabbak lettek a tanulók sportsikerei négyéves földesi működése alatt. Atlétika, torna, kézilabda, labdarúgás, asztalitenisz sportágakban jeleskedtek a földesi tanulók. Bálint honosította meg a kispályás kézilabdát Földesen, és 1960-ban első helyezést értek el a járási bajnokságban. Nagyszerű, később NB-s csapatokban játszó kézilabdásokat nevelt ki (Ványi Aranka, Zagyva Lajos és mások.)
Eredményes munkásságát nagymértékben befolyásolta példamutatása, hiszen a község felnőtt sportéletében is jeleskedett. Kiváló labdarúgó és

súlylökő volt. Ma már szinte hihetetlennek tűnik, hogy az iskola súlylökő csapatának 1959-ben 10 m fölötti átlageredménye volt és első helyezést értek el az ő irányításával.
Az Országos Spartakiádokon súlylökésben kétszer első, egyszer második helyezést ért el Bálint.

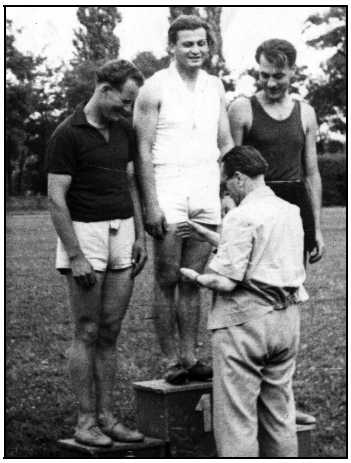

Falusi Dolgozók Országos Spartakiádja, Budapest: Váradi Bálint földesi tanár a dobogó legfelső fokán.

Az ő kiemelkedő munkásságának elismerése volt, hogy 1959-ben Földes rendezhette meg a Falusi Dolgozók Spartakiádjának járási döntőjét.
Mosolygós arcú, rendkívül jó fizikai adottságú, csupaszív ember és jó barát volt, emlékét szeretettel megőrizzük „- fejezi be visszaemlékezését Horváth István.
1960-tól új fejezet kezdődött életében, hiszen rövid élete végéig nehéz, de szép területen, állami gondozott gyermekekkel foglalkozott, a tőle megszokott szívvel, lelkesedéssel, gyermekközpontú szeretettel.
1960-63-ban a vidákpusztai Leánynevelő Otthonban, 1964-74-ig a bakóczai Leány és Fiú Nevelőotthonban, ahol kezdetben mint csoportvezető testnevelést is tanított. Főleg a kézilabda nőtt a szívéhez, s ebben a sportágban sok szép sikert ért el tanítványaival. Később igazgatóhelyettes lett, majd 1975-től – 1982-ben bekövetkezett haláláig – a pécsi Megye Utcai Nevelőotthon elismert igazgatója lett.
Termékeny, sok sikert hordozó, de rövid életpálya! Földesen az egykori munkatársak, tanítványok szeretettel őrzik ma is emlékét.

Horváth István, Lengyel Mihály

VARGA LAJOSNÉ Kunkli Irén (Debrecen-Haláp, 1938. június 22. – Debrecen, 2007. február 16.): földrajz-rajz szakos tanár, festőművész.

Négygyermekes parasztcsaládban nőtt fel, három bátyjával egyedüli kislányként. Szülei mindent elkövettek, hogy gyermekeiket taníttassák, de megtanulták a munka tiszteletét, a kötelességtudatot is.
Ő a Lorántffy Zsuzsanna tanítóképző elvégzése után (1956), az Egri Pedagógiai Főiskola rajz-földrajz szakára járt. Itt Jakuba János tanítványa lett (1956- 1959). A diploma megszerzése csak az első lépcső volt a tudáshoz vezető úton. Egész életét a tanulás, az önképzés, a megszerzett ismeret iskolai, művészi hasznosítása jellemezte.
Munkahelyei:
Törökszentmiklós (1956- 1963)
Bodaszőlő (1963- 1964)
Hajdunánás (1964-1967)
Debrecen, Lánynevelő Intézet (1971-1972)
Mikepércs (1972- 1974)
Debrecen, Komócsin Zoltán, későbbi Kinizsi Pál Általános Iskola (1974- 1993).
Mindig teljes odaadással dolgozott, s hogy munkáját minél jobban, minél eredményesebben végezhesse, nyaranta nyári táborokban képezte magát. Nagyon sok elméleti és gyakorlati útmutatást adott a Balog Jenő főiskolai tanár által szervezett, évente megújuló táborsorozat Sárospatakon és Szarvason. Irén itt fáradhatatlan szorgalommal és tudásszomjjal tanult, rajzolt, festett reggeltől estig.

Elvégezte a Megyei Művelődési Központ által szervezett szövő tanfolyamot, ahol egy másféle technikát megismerve a népművészet hagyományait alkalmazta saját művészi igényességével.
Rajtanári munkájának eredményességét és elismerését bizonyítja, hogy szakkörösei sok díjat nyertek, és munkásságát állami kitüntetéssel is jutalmazták.
Kitüntetései:
Kiváló Munkáért kitüntető jelvény (1985)
Eötvös József emlékérem
Pedagógus Szolgálati Emlékérem (1993)
1967. június 1-én kötött házasságot Varga Lajossal. Olyan társat talált benne, aki mindenben támogatta művészi elképzeléseit, akivel kölcsönösen mindenben segítették egymást csaknem negyven éven át. Sok-sok küzdelem, öröm és békés szeretet jellemezte életüket. Két gyermekük született: Lajos és Irén, és négy unoka.
Sok munkája mellett, ha csak tehette, időt szakított a festésre is, ám a család volt számára a legfontosabb. Hosszú évekig ápolta beteg édesanyját, emellett gyermekei is mindig számíthattak rá, ha óvodába, iskolába kellett menni az unokákért, vagy éppen beteg volt valaki.
Míg gyermekei kicsik voltak, igen kevés ideje jutott a festésre.
Nagyon foglalkoztatta az ellenfény felhasználása. Ilyen az *Íriszek az ablakban* egész sora. Ebben az időszakban természet után festett nagyon finom, szép képeket. Ezek már megjelentek kiállításokon, az őszi, tavaszi tárlatokon is.
A 60-as években a Medgyessy-kör tagja volt. Nyaranta művésztelepekre is járt. A 70-es évek második felében sokat festett együtt barátnőjével, Kiliánné Jakab Viktóriával. Vagy a rajzteremben dolgoztak, vagy kimentek Debrecen környékére a Fancsikai tavakhoz. Ihletet a szülőföld, Haláp környéke adott. Ekkor volt első nagyobb önálló kiállítása a Debreceni Csapókerti Művelődési Házban. Most úgy látom, ez az időszak volt a tapasztalatgyűjtés, útkeresés korszaka.
Nyugdíjas éveiben már több időt fordított festésre. Végre jutott ideje arra, amit annyira szeretett. Ekkor teljesedett ki tehetsége. A biharkeresztesi művésztelepnek alapító tagja volt. Barátnőivel, Kapoli Ilonával és D. Szabó Margittal dolgozott együtt sokat. Tagja lett a Fővárosi Festő Stúdiónak. Határtalan lelkesedéssel megtalálta a saját hangját a festészetben. Vitéz Ferenc így fogalmaz: „A festői technika birtokában, önkifejezési kényszertől hajtva, sok munka, töprengés, rontás és javítás után” létrejött az absztrakció, a kép. Saját hitvallása szerint: valamilyen megmagyarázhatatlan külső erő (aminek sokféle nevet adtak már), olyan szintre hozzák a képet, amikor csak nagyon óvatosan, vagy egyáltalán nem szabad folytatni.”
Mindig szerény és önkritikus volt. Ekkor végre elégedett lehetett munkáival. Technikája vegyes technika. Pasztellt, akvarellt, s minden anyagot fölhasznált, hogy kifejezze belső élményeit, melyeket nagyfokú líraisággal fogalmazott meg.
Tagja lett a Magyar Alkotóművészek Egyesületének, a Pasztellfestők Egyesületének. Kiállítások és sikerek sora követte egymást. Sok szép kép őrzi ennek a termékeny időszaknak az emlékét.
Megkapta a debreceni 1999-es Őszi Tárlat és a 2001-es Tavaszi Tárlat Nívó-díját.
Életének utolsó két évében nagy lelkierőről tanúságot téve küzdött a halálos kórral.
Életének értelme a család, az iskolai munka és a művészet volt.
Derűs békessége, kitartó hűsége, emberi tartása, tisztessége példa, s ez tartja meg emlékeinkben, szívünkben.
Földi életét 2007. február 16-án fejezte be. Mindennapi bibliai olvasmányai közül ravatalánál a Szeretethimnuszból olvastak fel búcsúzásul:

A szeretet türelmes, a szeretet jóságos,
A szeretet nem féltékeny, nem kérkedik, nem is kevély.
Nem tapintatlan, nem keresi a maga javát,
Nem gerjed haragra, a rosszat nem rója fel.
Nem örül a gonoszságnak,
Örömét az igazság győzelmében leli.
Mindent eltűr, mindent elhisz,
Mindent remél, mindent elvisel.
S a szeretet nem szűnik meg soha.

Maurer Józsefné

VARGA LÁSZLÓNÉ Lázár Gizella (Hajdúszoboszló, 1912. – Hajdúszoboszló, 1988.): tanító.
Elemi iskoláit a helyi református iskolában, a polgári iskola első két osztályát a Hajdúszoboszlói Állami Polgári Iskolában végezte. A polgári iskola 3-4. osztályát a Debreceni Római

Katolikus Svetitsben fejezte be. Egy év kihagyás után mint bentlakó tanuló felvételt nyert a Svetits Római Katolikus Tanítóképző Intézetbe. Miután húga a Dóczy Református Gimnáziumba iratkozott be, a tanárok javaslatára, hogy a két testvér egy intézménybe járhasson, ő is a Dóczy Intézet tanítóképző részlegében folytatta tanulmányait mint 3-4. éves diák, és diplomáját is itt szerezte meg 1936-ban.

Ebben az időben rendkívül nehéz volt az álláshoz jutás. Helyettesítés vagy egyéb állálslehetőség ritkán akadt, ezért közben egy jó nevű ügyes varrónőnél megtanulta a varrás fortélyait.
Hosszú és nehéz várakozás után 1939-ben gr. Klebelsberg Kunó minisztersége idején kinevezést kapott a Bihar megyei Bojt község 3 tanerős iskolájába. Itt ismerte meg későbbi férjét. Az iskolában volt tanítói lakás, melyet azonban részben a német katonaság, részben a front közelsége miatt, elhagyott. Férje két ízben is teljesített harctéri szolgálatot, ezért költözött két kisgyermekével férje szüleihez.
A német, majd orosz katonák elvonulása után folytatta a tanítást az 1950-es nagy politikai fordulatig. Mivel férje és annak szülei kuláklistára kerültek, elkobozták földjüket, házukat, és 1950-ben mindenüket hátrahagyva, azonnali hatállyal át kellett költözniük Balmazújvárosra, ahol – mivel munkájára szükség volt – továbbra is tanítóként dolgozott. Itt élt tovább gyermekeivel, férjét pedig különböző internáló táborokba helyezték, eközben férje szüleit is segítette.
E vándorlás első része 1958-ig tartott, akkor sikerült visszakerülni a régi családi otthonba Hajdúszoboszlóra. Először Ebesre járt ki tanítani. 1962-ben Szoboszlóra helyezték át, a Kossuth utcai Parti Iskolában tanított férjével együtt 1. és 2. osztályos gyerekeket nyugdíjazásáig, 1968-ig. Két gyermekük született: László és Judit. 1988-ban, 76 éves korában halt meg.
Tanítványai visszaemlékezéseiből idézek:
Pető Zsigmond (Bojt):
„Osztályunk vegyes osztály volt, mintegy 30 fővel. Szorongva vártuk a találkozást, a következő napokat. Majd egyre inkább felengedtünk, mert tanító néni nagy szeretettel, türelemmel tanított bennünket. Nem volt szigorú, de rendszerető, számonkérés alkalmával kellő szigorral bírálta munkánkat. Jó tanácsaiban kitért arra, hogy szüleinket szeressük és becsüljük, az idősebbeket tiszteljük. Mi, akik még emlékezünk, tisztelettel és szeretettel gondolunk rá."
Csobán Imréné Csirkés Katalin (Balmazújváros):
„Úgy emlékszem vissza a régi időre, hogy Gizike tanító néni engem Katinak szólított, s nagyon jó emberismerete volt. Mi gyerekek éreztük, hogy szeret bennünket, szívvel-lélekkel tanított. Olyan jólelkű és segítőkész volt, soha nem bántott meg senkit, csak rászólt arra, aki nem figyelt az órán, vagy nem készítette el a házi feladatát. Rám nagy hatással volt az első osztály. Amit tanító néni mondott, azt mindig betartottam. Emberségre, szeretetre, becsületre tanított bennünket, ami végigkíséri egész életemet. Szüleim azt mondták, nagyon figyelj a tanító nénire, mert tőle sokat és jót tanulhatsz. Meg is fogadtam, s a mai napig tisztelem a tanítókat, akik meghatározzák életünket. Példaképnek tartottam mindig, akitől valóban példát lehet venni, akik tudásukat átadva minden idejüket feláldozva arra törekednek, hogy tanítványaikból jó embereket neveljenek. Ma már Gizike tanító néni nincs közöttünk, de emlékét szeretettel megőrzöm. Egyetlen osztálykép van, amit féltve őrzök, s időnként nézegetem, visszaidézve a régmúlt éveket."
Kádár Mária (Hajdúszoboszló):
„Ő volt az az ember, aki megszerettette velem az iskolát, a tanulást. Megtanította nekem a szép írást, aminek a későbbiekben nagy hasznát vettem. A mai nap is csodálattal gondolok vissza rá, hogy milyen hihetetlen nagy energiával rendelkezett, milyen széles körű tudást adott át tanítványainak. Ma is előttem van alacsony termete, törékeny alakja, ugyanakkor határozottsága, következetessége is. Gyermekeim tanítása

során sokszor emlegetem őt mint példaképemet, »az igazi tanítót«. Az elmúlt 45 év távlatából is nagy tisztelettel és szeretettel emlékszem rá."
„Csak az hal meg akit elfelejtenek, örökké él, akit nagyon szerettek." (Tóth Árpád)
Források: családtagok és tanítványok visszaemlékezései.

Horváth Istvánné Varga Judit

VIKÁR SÁNDOR (Szalafő, 1905. április 07. - Nyíregyháza, 1985. március 01.): Állami Díjas zeneiskola igazgató, református lelkész

Vikár Sándor nevét ma mindenki ismeri Nyíregyházán, hiszen az ő nevét vette fel 2002-ben a Nyíregyházi Zeneiskola. Az intézményben ma mellszobra is látható. A kiváló zenepedagógus 42 évig tanított Nyíregyházán, országos hírű énekkart, zenekart hozott létre, zeneiskolát alapított. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és különösképpen Nyíregyháza zenei életéért végzett munkásságát Állami Díjjal, valamint Pro Urbe — Nyíregyházáért díjjal ismerték el.
Szalafőn született, a Vas-megyei kicsiny faluban, az Őrségben. Apja Vikár János református lelkész, édesanyja Magyar Jolán. A család közeli atyafiságban volt Vikár Béla műfordító és népzenekutató családjával. Gyermekéveit Szalafőn és Őriszentpéteren töltötte, a középiskolát Pápán végezte el. Korán megtanult zongorázni, játszott orgonán, énekelt a pápai kórusban. Egyetemi tanulmányait Budapesten folytatta, egyszerre járt a teológiára és a Zeneakadémiára. Tanítómestere öt évig Kodály Zoltán volt. Tanítási módszerét, valamint a népzene és az igényes muzsika iránti elkötelezettségét tőle tanulta meg, egy életre szólóan. Kodály tanár úr a végzős tanárjelölteket azzal engedte útjukra, hogy menjenek vidékre, mert ott van most nagy szükség képzett zenészekre.
A tehetséges fiatalember 1927-1930-ig református lelkészi diplomájával kezdetben Budapesten, a Kálvin téri templomban orgonistaként vállalt munkát. Közben visszajárt Pápára, ahol az öregdiákok kórusát vezette. Hallatlan szorgalommal tanult tovább, ének-zene tanári diplomája mellé megszerezte a zeneszerző és karmesteri diplomát is. Ebben az időben találkozott élete párjával, Margóval, akivel házasságot kötött, és elindult vidékre munkát keresni. Nyíregyházára a véletlen hozta. A sárospataki tanítóképző főiskola ének-zene tanári állást hirdetett, az ifjú férj ezért utazott Patakra. Mivel azonban csak óraadói tanárnak alkalmazták volna, azzal a keresettel meg nem lehetett családot alapítani, csalódottan utazott vissza Budapestre. A vonaton véletlenül ismerkedett meg dr. Ferenczy Károllyal, a nyíregyházi leány Kálvineum igazgatójával. A beszélgetésből kiderült, hogy az igazgató úr éppen zenetanárt keres. A fiatalember örömmel elfogadta a felkínált lehetőséget és feleségével együtt leköltözött Nyíregyházára.
Vikár Sándor 1932 szeptemberétől 20 évig tanított a nyíregyházi Kálvineum tanítóképzőjében, Nyíregyházán elsőként Kodály-módszerrel. Növendékeitől mindenkor szigorú fegyelmet és pontosságot követelt úgy, hogy igyekezett meggyőzni őket céljaik fontosságáról. Nyíregyházán néhány év alatt 160 tagú női kart hozott létre, számtalan sikeres előadást tartott a fővárosban és vidéken egyaránt. Mind közül legemlékezetesebbek a Kodály-hangversenyek. 1937-ben, a városi színházban tartották az elsőt, ahol Vikár karmester úr Kodály-szerzeményeket vezényelt. Kodály Zoltán is részt vett a hangversenyen, majd előadást tartott Nyíregyháza és a vidék zenei életéről. A hangverseny ráirányította a város vezetőinek figyelmét a fiatal karmesterre, és 1939-ben Vikár Sándort, a tanítóképző ének-zenetanárát bízták meg a Bessenyei Társaság védnöksége alatt a nyíregyházi zeneiskola megszervezésével és vezetésével.
A zenei képzés először zeneóvodai csoporttal indult, valamint zongoraoktatással a Búza utcai

tanítóképző egyik szertárában és tantermében két szerződtetett zongoratanárral. A képzés évről évre bővült, a tanárok száma követte az egyre növekvő gyermeklétszámot. A tanítóképzőben és a zeneiskolában folyó színvonalas pedagógiai munka eredményeként megyénk ének- zenei élete rövid idő alatt látványos fejlődésen ment keresztül. Vikár Sándor első 10 éves munkássága meghozta gyümölcsét, kezdődhetett a zene nagy ünnepe Nyíregyházán, a második Kodály-hangversennyel. 1942. május 2-án a Búza utcai tanítóképző udvarán hatalmas tömeg előtt tartották 1500 szabolcsi fiatal részvételével az Éneklő Ifjúság hangversenyt. Kodály Zoltán mellett Bárdos Lajos is jelen volt a rendezvényen, ők az összkart vezényelték óriási sikerrel. Felharsant a „Forr a világ bús tengere, óh magyar!", és Kodály Zoltán kezének intésére csodálatos dallammá olvadtak az egymást követő szólamok. Az éneklő ifjakat – köztük az én édesapámat is – életük végéig elkísérte ennek a hangversenynek a hangulata, valamint a közös éneklés szeretete, közösséget és embert formáló hatása.

1944 tavaszától novemberig a zeneiskola szünetelni kényszerült, mivel a második világháború Nyíregyházát is elérte. Súlyos harcok folytak városunkban. A német katonaság lefoglalta a zeneiskolának addig otthont adó tanítóképző és leánypolgári épületét, ahol katonai kórházat rendeztek be.

A háború viharának elvonulása után, 1945 novemberében városunk polgármestere kiutalta a Széchenyi utca 13. szám alatti épületet a zeneiskola céljaira, valamint az igazgatónak és családjának lakásul. Ettől kezdve lett saját épülete a zeneiskolának, melyben Vikár Sándor mint igazgató 1974 végéig, nyugdíjba vonulásáig tevékenykedett. Fáradhatatlan munkabírással zeneműveket komponált, zenekart, énekkart szervezett és vezetett, előadásokat tartott, zenekritikákat írt, szervezte városunk, megyénk zenei életét. Egész munkásságával az igényes világi és egyházzenei műveltség, valamint a magyar népzenei kultúra terjesztésén munkálkodott. Legbüszkébb még nyugdíjasként is arra volt, hogy Kodály Zoltán tanítványa lehetett, az ő szellemi és zenei világát adta tovább tanítványainak.

Életének utolsó éveiben visszatért legkedvesebb hangszeréhez, az orgonához, muzsikájával a nyíregyházi református gyülekezet istentiszteleteit tette még meghittebbé. Hároméví betegeskedés után 1985. március 1-jén hunyt el. Nevét végérvényesen beírta Nyíregyháza történetébe, ahol 53 évet élt és tanított.

Özvegye, Margó Mama, aki betegségében gondosan ápolta, halála után mindent megtett azért, hogy férje neve fennmaradjon az utókor számára. Kezdeményezésére emléktáblát helyeztek el a Búza utcai volt Kálvineum falán, ahonnan indult zenei pályája, valamint a Széchenyi utcai épületen, ahol több évtizedig a zeneiskola működött. Férje munkásságának dokumentumait a Nyíregyházi Jósa András Múzeum Levéltárának adta át. A legnagyobb elismerést, a Vikár Sándor Zeneiskola névadó ünnepségét ő már nem élte meg. Férjével közös sírban nyugszanak a nyíregyházi temetőben. A vörös mészkő síremléken művészien megformált orgonasíp emlékeztet a hosszú zene-pedagógusi és a lelkészi életútra.

Vikár Sándor egész életében kitartó szorgalommal, szinte gyermeki lelkesedéssel dolgozott, mert hitte, hogy a zene szebbé teszi az életet és jobbá az embereket.

Menye visszaemlékezései „A tanár is ember" címmel:

Kivételesen szerencsés vagyok, mivel egészen közelről ismerhettem Vikár Sándor családját. Fiával kötött házasságunkból két gyermekünk született a nagyszülők nagy örömére. Apósom ekkor még igazgatóként dolgozott a Széchenyi utcai Zeneiskolában, amely közös épületben volt szolgálati lakásukkal. A szépen gondozott kertben sétautak, pihenőpadok, az udvarra néző lépcsőkön virágok nyíltak. A világos, tágas szobákban nyugalmat árasztó régi bútorok (sok szép kézimunkával), nagyméretű zongora, a vitrinben porcelán ajándéktárgyak, zenei és képzőművészeti albumok sorakoztak. A falakon gondosan bekeretezett régi fotók, festmények, melyek fiatal éveikre és a több évtizedes zenei sikerekre emlékeztettek.

Vikár nagyapa fáradhatatlan és önzetlen ember volt. Hóban, fagyban, esőben is naponta autóbuszozott unokáihoz át a városon. Barna aktatáskájában mindig akadt csokoládé, melyeket gyermekeim nagy örömmel találtak meg nála. Hallottam a karonülő Emesének énekelgetni, később zongorázni. Sportosan élt, mértékletesen étkezett. Ébredés után gimnasz-

tikázott és lenyomott néhány fekvőtámaszt. Ha kellett, még 75 évesen is fürgén futott az autóbuszhoz. Autót nem vásárolt magának, pedig anyagilag megengedhette volna, viszont gyakran rendelt taxit még rövid távolságokra is családjának. Minden reggel ő vásárolt be a reggelihez sajtokat, friss kiflit, tejet a közeli kisboltból. Keveset evett, maradjon mindenből másnak is. A süteményeket viszont nagyon szerette, hétvégeken cukrászdába vitt bennünket és tortaszelettel, üdítővel kedveskedett. Igazi úriember, jegyezte meg, aki kapcsolatba került vele. Sötét öltöny és csokornyakkendő nélkül csak otthoni szunyókálás, olvasgatás közben láttam. A hölgyeket mindig kézcsókkal üdvözölte, háláját bonbonnal vagy egy szál virággal fejezte ki.

Zenepedagógusi munkásságáról több kiadvány, újságcikk jelent már meg, de hogy honnan indult élete, hogyan került Nyíregyházára, eddig alig kapott nyilvánosságot. A rövid visszaemlékezéssel ezt a hiányt szándékoztam pótolni.

Végül köszönetet mondok lányomnak, Vikár Emesének, aki a gondosan összegyűjtött, féltve őrzött szellemi hagyatékot tanulmányozásra rendelkezésemre bocsátotta.

Egri Olga Judit

VINCZE LÁSZLÓNÉ dr. Kiss Edit (Karcag, 1927. június 18. – Debrecen, 1990. május 20.): középiskolai tanár.

Alakját nem nehéz felidézni, hiszen nemrég még itt élt közöttünk, és sokan vagyunk – sokan vannak – ebben a városban, megyében, sőt az országban, akikben jóleső emlékek tolulnak fel, ha a nevét hallják: *Edit néni*… Mindig hangsúlyozta, ő egy a sok közül, abban, amit csinál. S látszólag életútja is ezt igazolja.

Háromgyerekes családban nevelkedett. 15 éves volt, amikor édesapja meghalt, és 17 éves korában édesanyját is elvesztette. Keserves évek következtek életében, amiből kijutást jelentett számára, hogy felvételt nyert a teológiára. Bár tanulmányait sikeresen végezte, úgy érezte, változtatnia kell. 1949 őszén megkezdte tanulmányait a KLTE biológia-kémia szakán. 1953-ban kapott tanári diplomát és a Füvészkerti Általános Iskolában állást. Az itteni 12 évi sikeres tanítás után 1965-től a Tóth Árpád Gimnáziumban folytatta munkáját. A nyolcadikos fiúosztály szinte kivétel nélkül követte szeretett tanárnőjét új munkahelyére. Így történt, hogy egy osztálynyi gyerek nyolc éven át tanulhatta kiváló tanárától a biológiát. 25 éven át a gimnázium számtalan diákjának osztogatta kimagaslóan gazdag tudását. Az élő természet szeretetére, törvényeinek ismeretére nevelt. Az érdeklődő legjobbak sokaságát a biológiai műveltségig vitte el. A rendszeres munka és a kutató érdeklődés mellett a pontosság igényét és a tények tiszteletének szokását adta át tanítványainak. Nemcsak szaktárgyával nevelt, személyiségének példájával, egész nevelői törekvésével képviselte a humán műveltség és a nyelvi képzettség szerepét is. Bármennyire szerette szakmáját, mindig a teljes ember kiművelését tartotta szem előtt, amelyben elsőrendűen fontos a humán szféra. A legkényesebb témát feldolgozó óráit is tudta egy-egy klasszikus értékű verssel indítani.

Életútja, kiemelkedő munkája összekapcsolódott az 1956-ban indult Tóth Árpád Gimnázium egyre figyelemre méltóbb eredményeivel. A biológia tagozat diákseregei az iskola tekintélyét, hírnevét is magalapozták. Akik több éven együtt dolgoztak vele, csodálták hallatlan akaraterejét, munkabírását, pedagógiai optimizmusát. Mindenki tisztelte és szerette, szaktekintélye, pedagógusi és emberi magatartása, segítőkészsége ki is zárta annak a lehetőségét, hogy vele bárki is ellenséges viszonyba kerüljön. Tevékenyen dolgozott a biológia oktatás szakosított tantervének kimunkálásán, a tagozatos osztályok laboratóriumi négyévfolyamos munkanaplójának megalkotásában. Éveken át vezette a biológia szaktanárok munkaközösségét, eredményeikkel szintén országos szaktekintélyt szerzett. Cikkei jelentek meg módszertani la-

pokban, az iskolai évkönyvben, készített pedagógiai pályázatot is. Önmagához szigorú, másokkal szemben méltányos volt, mindig önzetlen és segítőkész. Közismert volt szerénysége: ha sikereinek titkáról faggatták, válasza mindig az volt: ő csak azt tette, amit egy tanárnak tennie kell, a sikerek a diákok munkáját dicsérik. Munkáját a hivatalos szervek is elismerték (Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója – 1965, Kiváló Tanár – 1970, Miniszteri Dicséret – 1976, Apáczai Csere János díj – 1980.), számára mégis mindennél többet jelentett a hálás tanítványok – ma már neves orvosok, kutatók – sikeres életútja. 1983-ban vonult nyugállományba, de tanítást továbbra is vállalt, haláláig. Az 1989/90-es tanévet is megkezdte, bár érezte, hogy egészsége nincs rendben. Fejedelmi alkata, bölcs embersége és tiszta jelleme hiányzik a pedagógusok közösségéből.

Fehér Antal, Német Béláné

WACZULIK MARGIT dr. (Budapest, 1913. szept. 25. – Budapest, 2005.): történelem-latin szakos tanár, történész, irodalomtörténész, a magyar történelemtanítás doyenje.

A budapesti II. Lajos Vegyipari Szakközépiskola tanára volt.

Közel fél évszázada találkoztunk először, azóta tanultam meg tisztelni, becsülni, csodálni. Ő volt az ideális példakép, az abszolút történelemtanár. Egyesítette és megvalósította magában mindazokat az erényeket, amelyeket mindannyian szeretnénk megtestesíteni, de egy ember életébe, habitusába általában nem fér bele. Szerény volt, belülről hordozta a szakmai nagyságot, sohasem tolta előtérbe önmagát. Szinte észrevétlenül osztotta mindenkinek, aki látókörébe került, óriási szakmai tudását és szeretetét. A II. Lajos Szakközépiskolában tanított, egy olyan iskolatípusban, ahol általában hatodrendű dolognak tartják a történelmet. „Megbolondította” tanítványait, beléjük plántálta a história szeretetét, amit majd nem egy közülük életpályájának tekintett. Mert sugárzott belőle az őszinteség, a szakma iránti alázat, a tudás és a tanítás tárgyának és alanyának együttes szeretete, becsülése. Tanár volt, igazi profi pedagógus a legjavából. Ugyanakkor tudós, könyvek írója, a tudományos közélet szerény, de szakmailag megbízható és igényes résztvevője. Egész életét az oktatásnak és a képzésnek szentelte, szinte csak ez töltötte ki nappalait s nemritkán éjszakáit is. Pedig nem volt könnyű élete, a szegénység és a magány jutott osztályrészéül.

Mert sohasem érdekelte a pénz és a hatalom, csak a hivatása, annak saját lelkiismerete szerinti értelmezése. Egy picike, romos lakásban töltötte életét, tanári fizetése mellett magántanítványokat fogadva, akár fizettek érte, akár nem. A pénz csak annyira érdekelte, amennyire az nélkülözhetetlen volt primér megélhetéséhez, vagy hogy másokon segítsen.

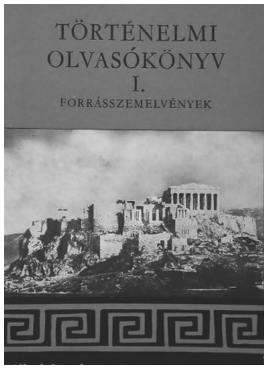

(Filla Istvánnal társszerzőségben)

A politika pedig csak annyira, amennyire az negatív módon akart hatni a történelemtanításra. Mivel nem érdekelte sem a pénz, sem a hivatal, sem a hatalom, sohasem hajlította meg gerincét egyik előtt sem. Megmaradt szuverén tanáregyéniségnek, olyannak, amilyenek mindannyian szerettünk volna lenni. Így marad meg emlékezetünkben, kiválóként és példamutatóként.

Főbb művei:
A török korszak kezdetének nyugati történeti irodalma a XVI. században, 1937; Történelmi olvasókönyv [Filla Istvánnal], 1961; A táguló világ magyarországi hírmondói, XV-XVII. század, szerk., 1984.

Szabolcs Ottó

Z

ZABÓ ZOLTÁN dr. (1940. augusztus 11. - Debrecen, 2007. május 6.): középiskolai tanár, egyetemi docens, bölcsészdoktor.

Értelmiségi családból származott, 1958-ban érettségizett Miskolcon a Földes Ferenc gimnáziumban. 1963-ban szerzett középiskolai tanári diplomát a Kossuth Lajos Tudományegyetemen magyar-orosz szakon.
1963-tól 1977-ig Sárospatakon tanított, hét évig a Rákóczi Gimnáziumban, hét évig a tanítóképzőben. 1977-ben került a debreceni tanítóképzőbe, ahol először intézeti docens, majd főiskolai docens lett. 2001-ben súlyos betegsége miatt nyugdíjazását kérte.
26 éven át mind a két szaktárgyát tanította gimnáziumi (köztük nyelvi tagozatos) osztályokban, majd tanító- és óvónőképzős hallgatóknak. Már docensként mint óraadó nyelvtanár az egyetemen is kipróbálhatta erőit. Irodalmi szakköre is volt a gimnáziumban, valamint szakmai-ideológiai továbbképzést vezetett esztétikából tanároknak Miskolcon és Sárospatakon.
Részt vett a gyakorlati képzésben is, tanította egy ideig az anyanyelvi tantárgypedagógiát és az orosznyelv-oktatás módszertanát is. Oktatott nyelvészetet és irodalmat is a tanítóképzőben (ez utóbbit 20. századinak, műelemzésnek, később kortársinak nevezték a tantárgyi regiszterben.). Amíg volt orosz nyelvi szakkollégium, addig ő ott az összes tantárgyat tanította, mindezek mellett pedagógiai vezetőként a hallgatói tanítási gyakorlatokat is irányította.
Ez a szakmai- szaktárgyi sokoldalúság egészen kivételesnek tűnt a tanítóképzőben. A különböző tanítási és közéleti lekötöttségei miatt a tudományos, publikációs tevékenysége csak később indulhatott, s valamelyest mindig is megmaradt a tanítás problematikájának a közelében.
Disszertációját, melynek címe „Irodalomfejlődési koncepciók az önkényuralom korában”, Barta János irányításával készítette el 1974-ben. Előzőleg nála szakdolgozott. Tőle tanulta az értékekre vonatkozó érzékenységet, a pedagógiai és erkölcsi igényességet, a rész és egész, az elmélet és a gyakorlat együtt-, egységben látásának igényét, követelményét, egyfajta mértéktartást, arányérzéket és más szakmán túli, de néha annál is fontosabb dolgokat.
Tudományos munkái mellékelt jegyzéke elég jól mutatja a részben veleszületett, részben a viszonyok kényszerétől alakított sokirányú érdeklődését, munkálkodásának szoros kapcsolatát a tanítóképzés feladataival. A címek és a műfaji meghatározások az írások és az előadások tárgyát, jellegét is elárulják: irodalomtörténetiek, filozófiaiak, műelemzőek, esztétikaiak, nyelvészetiek, pedagógiaiak – olykor tisztán, olykor interdiszciplináris módon. A líraelméleti szöveggyűjteményt is a tanítóképzéshez szánta, ehhez használta.
Újszerű kezdeményezésnek számított egy a hallgatóknak és a tanítóknak szánt irodalom-

értési és irodalomtanítási szintetizáló fogalomtár összeállítása. Ennek az ügynek sikerült három kollégát is megnyernie, akikkel kétéves, valódi csoportmunkát végeztek.

Közéleti tevékenysége is szerteágazó volt. Kezdő tanárként másodállásban ifjúsági házat igazgatott Sárospatakon. Pártonkívüli maradt számottevő politikai érdeklődése ellenére. A szakszervezetben TT-elnök és tanszéki bizalmi, a főiskolai tanácsban a docensek képviselője volt. Évekig tankönyv- és jegyzetfelelősként is tevékenykedett. Könyvtári bizottsági elnök, nevelési bizottsági tag, tanulmányi bizottsági elnök – ilyen tisztjei is voltak a főiskolán. Tantárgyi szakbizottságban, tantervi vitában, a helyi Tudományos Közlemények szerkesztésében is közreműködött. Országos tanácskozásokon, konferenciákon rendszeresen tartott előadást különböző szakmai kérdésekről.

1991-től néhány évig a magyar tanszék vezetőjeként igyekezett sokirányú tapasztalatait a vezetésben is felhasználni. Pályája végén az alkalmazotti tanács évente újraválasztott elnökeként nagyon sokat tett a főiskolai közösségért, az igazságosság és a demokratizmus érvényesüléséért. Munkája elismeréseként többször kapott kitüntetést.

Igazi hivatástudat és szakmaszeretet vezérelte őt a tanári pályán és valami megrendítő közösségépítő ethosz. Könyves ember volt, a könyvek embere, olvasóként is rendkívül sokirányú volt az érdeklődése. Több kollégája őt tartotta a legolvasottabbnak a tanszéken. A becsületesség, az igazságkeresés és az igényesség jellemezte őt az élet minden területén. Önmagával szemben is magasra tette a mércét mindenkor.

A publikációs jegyzéke:

1. A Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola oktatóinak publikációs tevékenysége 1991—1995 — Db., 1996 alapján:

1.1. Az egyik Örkény — egypercesekről több percben. In: Óvóképző és tanítóképző főiskolák tudományos közleményei. XXVI. Db., KFRTKF. 1995. 204—231.

1.2. Esterházy rizsája ürügyén. Egy újságcikk rendhagyó elemzése. In: Magyar Nyelvőr, Bp., 1994. 2. 184—198.

1.3. A határon túli magyar tanítók debreceni nyári tanfolyamáról. In: Tanulmányok 1994. Db., KFRTKF. 1994, 90—93.

1.4. Irodalomismereti szótár szerk. Zabó Zoltán. (szerzők: Bényei Józsefné — Gaszner Ferencné — Zabó Zoltán). Főiskolai jegyzet. Db., KFRTKF. 1994.

1.5. Kölcsey prózája mai szemmel. In: Tanulmányok A Kölcsey-emlékülés előadásai (1990. okt. 17.) Db., KFTF. 1991., 14—27.

1.6. A műelemzés elmélete, tantervi programjavaslata és gyakorlata. In: Óvóképző és tanítóképző főiskolák tudományos közleményei XXIII—XXIV. Db., KFTF. 1991. 71—84.

1.7. Nyelvhasználat a tanítóképzésben, a tanítóképzőben. In: Módszertani Közlemények. 1994. 4. 151—155.

2. A Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola oktatóinak publikációs tevékenysége 1996—2000 — Db, 2001 alapján:

2.1. Az Anyanyelvi és irodalmi tanszék története, 1985—1995. In: Tanulmányok. Db., KFRTKF. 1996. 109—115.

2.2. Egy és más Márairól és stílusbravúrjairól. In: Tanulmányok. Db., KFRTKF. 1999. 184—192.

2.3. Irodalomismereti szótár szerk. Zabó Zoltán. (szerzők: Bényei Józsefné — Gaszner Ferencné — Zabó Zoltán). Főiskolai jegyzet. Db., KFRTKF. 1996.

2.4. Irodalomtanításunk az ezredfordulón. Ir.: Magyar Felsőoktatás. 1997. 3. 40—41.

2.5. Nagy László: Vértanú arabs kanca: a negyedszázados prózaköltemény elemzése. In: Tanulmányok. Db., KFRTKF. 1999. 169—180.

Zabó Zoltánné

Nemzetközi kitekintés

FIALA, HANS-JOACHIM prof. Dr. (Mittweida [Szászország], 1932. július 30. – 2003. február 3.): egyetemi professzor.

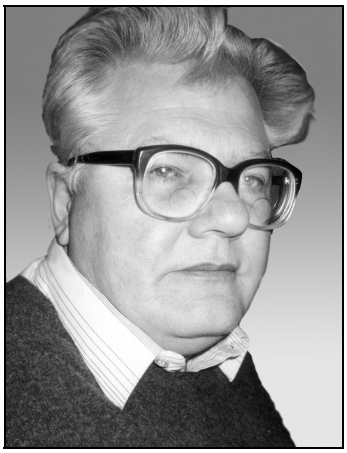

Szülővárosában végezte alsó és középfokú iskoláit, 1951-ben tett érettségi vizsgát. 1951-től 1954-ig a berlini Humboldt Egyetem hallgatója.
1955-től tudományos tanársegéd, a történelemtanítás szakmetodikájában dolgozik a Humboldt Egyetemen.
1959-ben megházasodott, három gyermekük született.
Ő az európai történelemtanítás metodikájának egyik kimagasló egyénisége. 1968-tól adjunktus a berlini Humboldt Egyetemen. 1966-tól ezt a tudományos rangját megtartva a Rostocki Egyetem tudományos kutatója. Értékes – különösen történelem-térképtani – munkásságáért 1968–1970 között az egyetem történelemtudományos szekciója (intézete) helyettes igazgatójává nevezik ki, docensi rangban. 1970–1972-ben a szekció igazgatója lesz. Történelmi iskolai térképei akkor már világhírűek. Az 1973-as budapesti történelmi térkép-világkiállításon elnyerte az arany fokozatot. A következő évben szülőhazája is magas kitüntetéssel ismeri el munkásságát. Rendszeresen részt vett a magyarországi történelemtanári szimpoziumok vitaülésein Budapesten, Debrecenben, Hajdúszoboszlón és más magyar városokban. 1992-ben történt nyugdíjba vonulása után is folytatta mind nevelő-képző, mind térképkészítő tevékenységét. 2003. február 3-án távozott el az élők sorából. Munkásságának gazdag termése azonban megmaradt, számos térképét még ma is használják, topográfiai alkotásai indukálják a további kartográfus nemzedéket. Nemcsak módszertani indítást adott számukra, hanem a Gothai Hermann Haack Kartográfiai Kiadónál megjelent 14 falitérképe közül többet Magyarországon is használtak. Különös sikert arattak az Ókori Közel-Kelet (1986), a Római Birodalom (1967.) c. egyetemes történeti mappái. Új szemléletű Magyarország története térképein nemzedékek nőttek fel. Elméleti tanulmányainak száma meghaladja a százat.
Távozása nagy veszteség a szakma számára. Nekünk magyaroknak is. Egyik termékeny szakmai kapcsolatunkat jelentette, három évtizedig együtt dolgoztunk vele, nagy egyetértésben és néha vitában, de mindig baráti, szakmailag megtermékenyítő légkörben. Nem könnyű időkben, nem kis problémák között megkeresve a közös, szakmailag is helyes megoldásukat. Hiányát nem tudjuk pótolni.

Szabolcs Ottó

GAÁL GYÖRGY dr. (Újvidék, 1927. február 2. – Újvidék, 2006. február 12.): tanügyi tanácsos, történész, a történelemmetodika szakértője.
Már az 1960-as évektől hosszú időn keresztül a Novi Sad-i Magyar Tankönyvkiadó munkatársa, majd a vajdasági történelemtanítás vezető szaktanácsadója. Elsősorban neki köszönhető, hogy két évtizeden át megfelelő súlyt és színvonalat ért el a magyartörténelem tanítása. Tanterveket készített, tankönyveket írt, elérte és megtestesítette a más magyarlakta országokban soha meg nem ért mértékű magyar történelemok-

tatást. Amikor pedig megindult a magyar oktatás szorosan Belgrád alá rendelése, lehetetlenné vált gazdag munkásságának továbbvitele, formailag visszavonult egy bácskai város szaktanácsadói posztjára. Ezzel nem hagyta abba a küzdelmet, inkább demonstrálta, hogy a Milosevics-világot nem tudja és nem akarja szolgálni. Ezért hazai tekintélye nem csökkent, s ekkor már nemzetközileg is ismert volt.

Velünk már az 1970-es évektől szorosan együttműködött, amihez kiváló keretet adott, hogy ő töltötte be a Jugoszláviai Történelmi Társulat elnöki tisztét. Mindig velünk volt, amikor kellett, évente többször részt vett szakmai rendezvényeinken, s meghívott bennünket az ottaniakra. Írt, dolgozott, tanított, kutatott, írásai a mi folyóiratunkban is rendszeresen megjelentek. A Milosevics-éra alatt pedig nemcsak a magyar történelemtanítást igyekezett menteni tankönyvpótló magyar történelmi sorozat közreadásával, könyvkiadással, hanem tevékeny és igen megbecsült egyik vezetője lett a vajdasági magyarok mozgalmának is társulati elnökként, lapszerkesztőként, sok-sok rendezvény szervezőjeként. Jó lenne, ha neve egy elmenő nemzedék után sem tűnne el az utódok tudatából.

Gaál György 2001-ben az Árgus jugoszláviai magyar kisebbségjogi civil egyesület kezdeményezője, alapító tagja és első elnöke volt. Az egyesület alapvető feladatául a kisebbségek, különösen a nemzeti, etnikai és vallási kisebbségek – elsősorban a gazdaság, a kultúra, az anyanyelvhasználat és a hagyományápolás stb. terén történő – kollektív és egyéni jogainak megvalósítását tűzte ki. Az egyesület külön figyelemmel kísérte a nemzeti kisebbségek jogainak megvalósítását a volt Jugoszláviában, most Szerbiában és a Vajdaságban, és erről különböző értekezleteket szervez, elemzéseket készít, közvélemény-kutatást rendez és állást foglal. Gaál György az egyesület céljait mindig következetesen képviselte.

Tanítási és felügyelői munkája mellett tudományos tevékenységet is végzett. Kutatási témaköre a gazdaságtörténelem és a történelemtanítás módszertana volt. Az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karán doktorált 1975-ben. Publikációs eredményei: közel 300 tudományos és szakdolgozat, tanulmány, 4 könyv szerzője, 2 könyv társszerzője. 17 évig gimnáziumi tanár, 6 évig a Vajdasági Tanügyfejlesztő Intézet munkatársa.

Társszerkesztője volt Bozóki Antallal A vajdasági magyarság és az autonómia c. kiváló kötetnek. Újvidék: Atlantis, 2003.

Szabolcs Ottó

PELLENS, KARL dr. (Rhein, 1934 – 2003. május 6.): történészprofesszor.

Er weilt nicht mehr unter uns. Am 6. Mai 2003 hat er für immer die Augen geschlossen. Zwölf jahre hindurch war er von 1990 bis 2002 der Präsident der "Internationalen Gesellschaft für Geschichtsdidaktik". Für unser Fach hat er noch viel länger Bedeutendes geleistet.

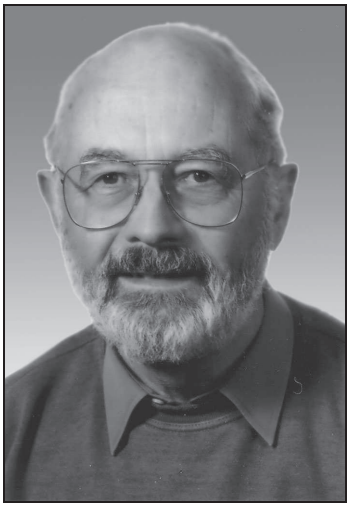

1934 am Rhein geboren, hat Karl Pellens in

jungen Jahren Krieg und Nachkriegszeit erlebt und mit erlitten. Beim Studium konnte er einige Zeit in Freiburg/Fribourg in der Schweiz verbringen und dort auch zum Dr. phil. Promovieren. Bei seinen frühen mediävistischen Forschungen wählte er sich in besonderer Weise ein Thema, das ihn in engen Kontakt mit England brachte: den "normannischen Anonymus" des hohen Mittelalters, über den er sich dann habilitierte.

Das verdienstliche Schriftenverzeichnis, das die beiden Söhne nach seinen Aufzeichnungen und Weisungen zuletzt noch während seiner schweren Krankheit zusammenstellten, zeigt daneben — seit 1950! — heimatgeschichtliche Publikationen aus dem Rheinland auf und seit den 60 er Jahren pädagogisch-didaktische Arbeiten, wobei bereits in dieser Zeit schon mehrfach sein Blick über die Grenzen hinweg nach Großbritannien und den USA auffällt.

Für damalige Verhältnisse war so viel Auslandskontakt bei jungen Historikern ungewöhnlich. Das Institut für europäische Geschichte in Mainz interessierte sich für ihn und stellte ihn an, und zwar im Bereich der Religionsgeschichte. Bei seinen vielen Arbeiten zu dieser Gesamtthematik fällt seine ökumenische Ausrichtung auf, die auch eine Konstante in seinem Leben blieb.

Die entscheidende Wende brachte in den frühen 70 er Jahren seine Berufung auf eine Professur an der Pädagogischen Hochschule Weingarten in Baden-Württemberg, wo er von nun an Geschichte und ihre Didaktik lehrte. Mit Feuereifer stürzte er sich auf die neue Aufgabe, besonders auf die Didaktik, in der damals um ihre wissenschaftliche Fundierung gerungen wurde. Über die Forschung und Lehre an der eigenen Hochschule hinaus schaltete er sich aktiv in der Lehrerfortbildung und bei Tagungen ein: 1973 bei der ersten geschichtsdidaktischen Tagung auf Bundesebene in Göttingen, 1975 in Nürnberg und 1976 beim ersten internationalen Gespräch über "aktuelle Fragen des Geschichtsunterrichts" an der Akademie für politische Bildung in Tutzing. Er machte den entscheidenden Vorschlag, die nächste Tagung in Tutzing solle sich mit "aktuellen Fragen der Geschichtsdidaktik im internationalen Vergleich" befassen und rief gleichzeitig von Weingarten aus mit seinen internationalen Lehrplan- und Lehrmittelgesprächen die "Bodenseerunde" von Baden-Württemberg, Österreich (mit Südtirol) und der Schweiz ins Leben, die von nun an alljährlich jeweils in einem der drei Länder zusammentrat. Karl Pellens plante und besorgte die nötigen Mittel, er lud ein, referierte, diskutierte und moderierte und – sehr wichtig! – er redigierte die Tagungsergebnisse und brachte selbst einige Ergebnisbände zur Veröffentlichung. – Ein Höhepunkt seines Wirkens in jener Zeit war, dass er 1978 in der Reihe "Wege der Forschung" einen Band "Didaktik der Geschichte" zusammenstellen und publizieren konnte.

Beim dritten internationalen Kolloquium in Tutzing wurde 1980 die "Internationale Gesellschaft Für Geschichtsdidaktik" gegründet. In dieser Gründungsversammlung wurde ein Informationsblatt beschlossen, das zwei Jahr-zehnte hindurch zweimal pro Jahr erschien und von Anfang an mehr war als ein bloßes Mitteilungsblatt; die in drei Sprachen erscheinenden INFORMATIONS – MITTEILUNGEN – COMMUNICATIONS waren eine internationale Fachzeitschrift für Geschichtsdidaktik. Hierfür bürgte ihr Herausgeber und Chefredakteur Karl Pellens! 1984 publizierte er zusammen mit Quandt und Süssmuth den Band "Geschichtskultur – Geschichtsdidaktik", eine internationale Bibliographie. Das war wieder eingroßer Wurf. Die zweite Auflage erschien 1994 in den "Schriften zur internationalen Schulbuchforschung" als Bd. 83 in englischer Sprache – ein Standardwerk unserer Disziplin für die ganze Welt!

Ab 1985 beteiligte sich die Internationale Gesellschaft an den alle fünf Jahre stattfindenden Welthistorikertagen mit einer eigenen Sektion. Als Vorsitzen der hat Karl Pellens zwei solcher Sektionen für unsere Gesellschaft angemeldet und durchgeführt: 1995 in Montreal in Kanada und 2000 in Oslo.

Besonders engagiert hat er sich bei den für uns so wichtigen Kontakten mit unseren ostmitteleuropäischen Nachbarstaaten. Die gern auf unseren Tagungen erscheinenden polnischen und ungarischen Kollegen machten Thesen westlicher Geschichtsdidaktik in ihren Ländern bekannt. Bald luden sie uns zu ihren Tagungen ein, so dass wir uns gegenseitig näher kennen lernten. Das war gar nicht im Sinne verbohrter

Ostblockideologen. Karl Pellens arbeitete bereits dem späteren Mauerfall und der Öffnung des gesamten europäischen Ostens bis hin zur jetzigen Osterweiterung der Europäischen Union voraus. So ähnlich sahen das auch die dortigen Kollegen. Er erhielt die Medaille "Pro Cultura Hungarica" feierlich überreicht und konnte in Polen zusammen mit polnischen Kollegen einen umfangreichen Band von Auszügen aus bundesdeutschen geschichtsdidaktischen Veröffentlichungen in polnischer Übersetzung herausgeben, um nur zwei Beispiele aus der intensiven Zusammenarbeit mit unseren östlichen Nachbarn zu erwähnen. Zu dieser Zeit war er gewählter Erster Vorsitzender unserer Internationalen Gesellschaft.

So ist es ihm gelungen, in diesen überaus arbeits-, aber auch erfolgreichen 12 Jahren von 1990 bis 2002 in verschiedenen fachlichen Bereichen und auf allen geographischen Ebenen von Oberschwaben und innerdeutschen Fragen über unsere östlichen Nachbarstaaten bis hin zu gesamteuropäischen und globalen Fragestellungen im Bereich von Geschichte und ihrer Didaktik zu publizieren und gestaltend zu wirken. Dabei lagen ihm Nachwuchsprobleme immer besonders am Herzen. Darum lautet der letzte Titel in seinem Schriftenverzeichnis, der seinen inzwischen auf polnisch erschienenen Schlussvortrag bei einer deutsch-polnischen Tagung unserer Gesellschaft im März 2002 in Dresden betrifft: "Verantwortung vor der Zukunft der jungen Generation! Didaktik der Geschichte auf dem Weg in ein gemeinsames Europa!" Das entsprach ganz seinem Wahlspruch: "Die Lage ist Auftrag genug."

Jedoch war er nicht nur ein Pflichtmensch. Er liebte das Leben und den guten Wein. Er fühlte sich wohl in guter Gesellschaft und lachte herzlich gern. Er konnte zuhören und neigte eher zur Besinnlichkeit als zu Schnellschüssen. Er war ein zuverlässiger Freund, liebte seine Frau, seine Kinder und Enkel und wäre gern noch länger unter uns geblieben…

Walter Fürnrohr

Prof. Dr. Walter Fürnrohr, a Nürnbergi Egyetem emeritus professzorának emlékezése Karl Pellensről:

Már nincs többé közöttünk. 2003. május 6-án örökre lehunyta szemét. Tizenkét éven át, 1990 és 2002 között volt a Történelemdidaktikusok Nemzetközi Társaságának elnöke. Tudományunk számára még sokkal tovább is jelentőset alkothatott volna.

1934-ben a Rajna mellett született, fiatalon élte és szenvedte meg a háborút és a háború utáni éveket. Egyetemi tanulmányainak egy részét a svájci Freiburgban végezte, ahol le is doktorált. Kutatásai során olyan témát választott, ami szoros kapcsolatba hozta Anglia történetével: a virágzó középkori „normann Anonymus” témájából habilitált.

Írásainak jegyzéke, amit két fia Pellens feljegyzései és útmutatásai alapján még a betegsége alatt állított össze, bemutatja az 1950-es évektől a Rajna-vidékről szóló honismereti publikációit és az 1960-as évektől kezdődően a didaktikai munkáit. Érdeklődése már ebben az időben a határon túlra, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok felé is irányult.

Az akkori viszonyok között szokatlan volt a fiatal történészeknél ilyen sok külföldi kapcsolat. A mainzi Európai Történelmi Intézet érdeklődést mutatott Pellens iránt, és a vallástörténet területén alkalmazta. Ehhez a témához kapcsolódó számos munkájában kitűnik ökumenikus irányultsága, ami megmaradt egész életében.

Döntő fordulat volt a korai hetvenes években a pályáján, hogy a baden-württembergi Weingarten Pedagógiai Főiskolájának professzora lett, ahol történelmet és annak módszertanát oktatta. Nagy buzgalommal vetette magát az új feladatba, különösen a módszertanba, amelynek tudományos megalapozásán akkoriban fáradoztak.

A kutatáson és oktatáson kívül bekapcsolódott a tanári továbbképzésbe is: 1973-ban részt vett az első történelemdidaktikai konferencián Göttingenben, majd 1975-ben Nürnbergben; 1976-ban pedig Tutzingban a történelemoktatás aktuális kérdéseiről rendezett első nemzetközi konzultáción. Itt fontos javaslatot tett: a következő ülésnek a történelemoktatás aktuális kérdéseivel kell foglalkoznia nemzetközi összevetésben, és Weingartenben életre hívta a Bodensee-kerekasztalt, a nemzetközi tanterv és oktatási eszkö-

zök fórumát, amely évente felváltva Baden-Württembergben, Ausztriában és Svájcban tartotta összejöveteleit.
Karl Pellens terveket szőtt, gondoskodott a szükséges anyagiakról, meghívásokat intézett, referált, vitatkozott és vitákat vezetett, és – ami nagyon fontos – írásba foglalta az ülések eredményeit, és publikálta azokat. Munkásságának egyik csúcspontja ebben az időben az volt, amikor 1968-ban a *Kutatás útjai* elnevezésű sorozat *A történelem didaktikája* című kötetét összeállította és publikálta.
Az 1980-as harmadik tutzingi nemzetközi kollokvium alkalmával alakult meg a Történelemdidaktikusok Nemzetközi Társasága. Ezen az ülésen információs lapot alapítottak, amely két évtizeden keresztül évente kétszer jelent meg, s már a kezdetekkor is több volt puszta tájékoztató újságnál; a három nyelven megjelenő *Informations – Mitteilungen – Communications* a történelemoktatás nemzetközi szakfolyóirata volt. Erről kezeskedett kiadója és főszerkesztője, Karl Pellens. 1984-ben publikálta Quandt és Süssmuth szerzőkkel közösen a *Történelemkultúra – történelemoktatás* című nemzetközi bibliográfiái kötetet. Ez ismét jelentős munka volt. A második kiadás 1994-ben jelent meg angol nyelven a *Schriften zur internationalen Schulbuchforschung* (Tanulmányok a nemzetközi tankönyvkutatásról) című sorozat 83. köteteként – ez ennek a tudományterületnek a mértékadó műve az egész világon.
1985-től önálló szekcióként vett részt a Történelemdidaktikusok Nemzetközi Társasága az ötévenként tartott Történész Világkongresszuson. Karl Pellens kétszer volt szekcióelnök: 1995-ben Montrealban és 2000-ben Oslóban.
Különösen elkötelezte magát a kelet-közép európai szomszédos államokkal létesített, számunkra oly fontos kapcsolatok mellett. A tanácskozásainkon szívesen jelen lévő magyar és lengyel kollégák ismertették országaikban a nyugati történelemoktatás téziseit. Később ők is meghívtak bennünket tanácskozásaikra, és közelebbről is megismertük egymást. A tanácskozások nem a keleti blokk ideológiájához való csökönyös ragaszkodás szellemében zajlottak. Karl Pellens már akkor a berlini fal későbbi ledöntéséért, egész Kelet-Európa megnyitásáért, az Európai Unió mostani keleti bővítéséért dolgozott. Így látták ezt az ottani kollégák is. Ünnepélyes kertetek között vehette át a „Pro Cultura Hungarica" érmet; Lengyelországban pedig, lengyel kollégákkal együtt terjedelmes kötetet adott ki a németországi történelemoktatási kiadványok lengyelre fordított szemelvényeiből – hogy csak két példát említsünk Pellens és keleti szomszédaink intenzív együttműködéséből. Ekkoriban ő volt a Történelemdidaktikusok Nemzetközi Társaságának választott elsőszámú elnöke. Így sikerült neki ebben a munkával teli, eredményes 12 évben, 1990 és 2002 között publikálnia, és alkotó munkát végeznie: a történelem és annak tanítása területén foglalkozott különböző szakterületekkel, továbbá a belnémet kérdésektől kezdve a keleti szomszédainkon át az összeurópai és globális kérdésfelvetésekig sok mindennel. Különösen szívén viselte az utánpótlás problémáit. Publikációs listájának utolsó tétele ezért a társaságunk 2002 márciusi drezdai lengyel-német összejövetelén elhangzott és azóta lengyelül is megjelent záróelőadása: *Felelősség az ifjú generáció jövőjéért! Történelemoktatás – úton az egyesült Európába!* Ez egybecsengett jelmondatával: „A helyzet ad elég feladatot!"
De Karl Pellens nem csak a kötelesség embere volt. Szerette az életet és a jó bort. Jól érezte magát jó társaságban, és igazán szívesen nevetett. Oda tudott figyelni másokra, megfontolt volt, és nem kapkodó. Megbízható barát volt. Szerette a feleségét, gyermekeit, unokáit, és szívesen maradt volna még hosszabb időt közöttünk…

Oláh Zsolt fordítása

Karl Pellens kapcsolata a magyar történész-didaktikusokkal

A magyar történelemtanítás a szocialista országok közül elsőként teremtett kapcsolatot, majd szoros együttműködést *a nyugati* történész-didaktikusokkal. Ez a több mint negyedszázados gyümölcsöző együttműködés Karl Pellens és az általa vezetett International Society for History Didactics (Történelem-didaktikusok Nemzetközi Társasága) nevű világszervezet elnökének együttműködési készségén alapult.
A kapcsolatfelvételre már 1976 nyarán sor került a DAB Vendégházában. A nemzetközi társaság akkori elnökét, Walter Fürnrohrt és Karl

Pellenst Szabolcs Ottó, a Magyar Történelmi Társulat főtitkára és Unger Mátyás, a Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozatának elnöke látta vendégül Debrecenben. Ott megállapodtunk a szoros és folyamatos együttmunkálkodásban, néhány vezető magyar metodikus belépésében az International Society for History Didactics-ba, a rendszeres, kölcsönös tájékoztatásban, az egymás fontos didaktikai rendezvényein való részvételben, publikációs lehetőségek teremtésében egymás folyóirataiban, meghívásokban, tapasztalatcserékben. Mi vállalkoztunk a híd szerepére Nyugat és Kelet történelemtanítása között. A sohasem publikált megállapodás némi hivatali procedúra után kezdett egyre erőteljesebben megvalósulni. Ez nem kismértékben Karl Pellens kapcsolatfenntartó kezdeményezésén és aktivitásán múlott. 1979-től rendszeresen részt vettünk a világszervezet konferenciáin és fontosabb rendezvényein, valamennyin előadóként, írásainkat közölték az INFORMATIONS – MITTEILUNGEN – COMMUNICATIONS című nemzetközi folyóiratban, a volt szocialista országok közül – azóta is egyedüliként – részt kaptunk a világszervezet elnökségében. Amikor az alapító Walter Fürnrohr átadta az elnökséget Karl Pellensnek, ez a tendencia nem gyengült, inkább tovább erősödött. Átlépett minden politikai változáson, a történelem-didaktikai együttműködés terén másfél évtizeddel megelőzve a politikai fordulatot. Az effajta, eleve szakmai együttműködéshez szükséges kölcsönös empátia szellemének kialakulása nem kismértékben Karl Pellensen is múlott. Egyre inkább ő vált az összekötő híd egyik – nyugati – pillérévé. És hogy ez a híd szinte az egész, akkor még a szocialista tábor és a Nyugat között jóval a rendszerváltás előtt folyamatosan és kölcsönösen előnyösen megvalósult és stabilizálódott, ez az ő együttműködésbe és együttes tudományos munkálkodásba vetett hitét bizonyította – Pellens képes volt a lehetőségekhez mérten átlépni a politika nemritkán elérakott gyufaszálait és gerendáit. És hogy ezt nemcsak mi látjuk így és tartjuk sokra, s magyarázatul szolgálva, hogy miért állunk olyan megrendülten a sírjánál, bemutatok két eddig soha sehol nyilvánosságra nem került dokumentumot. Ezeket eddig tudatosan hallgattam el, elkerülendő azt a lehetőséget, hogy valaki azt hihesse, hogy ezt önigazolásul lobogtatom, vagy hogy a magam szerepét akarom előtérbe tolni ebben a „korai rendszerváltásban". Most azonban, amikor a magyar tanúk, Unger Mátyás, Szebenyi Péter és mások eltávoztak közülünk, úgy érzem, ezek a dokumentumok csupán történeti jelleggel bírnak, és szinte véletlen, hogy név szerint engem érintenek. Inkább azt mutatják, hogy a nyugati világ didaktikai civil szervezetei milyen jelentőséget tulajdonítottak a mi szerepünknek.

Búcsúzunk Karl Pellenstől, a Kelet-Nyugat közötti együttműködés élharcosától, akivel közel 30 esztendei – barátsággá fejlődött – együttmunkálkodás kötött össze bennünket, akivel közösen állítottuk össze az Akadémiai Kiadónál 1991-ben megjelent jelentős történészdidaktikai alkotást *Történelemtanítás Németországban* címen. Akivel eszmét és terveket cseréltünk nemzetközi fórumokon és Magyarországon. Többet már személyesen nem találkozhatunk, de a közös munkálkodás eredményei élnek, és reméljük, hogy nemcsak a múlt vonatkozásában termékenyítik meg a történelemtanítást és a társadalomtudományos nevelést.

Szabolcs Ottó

POPOVICS VLADIMIR (? - Beregszász, 2003. április 3.): tanár, szakfelügyelő, tanügyi tanácsos.

Pont 15 éve, hogy megismerkedtem vele. A dolog úgy történt, hogy a magyar történészek közül — talán elsőként — R. Várkonyi Ágnes professzor asszony Kárpátalján járt, és szomorúan mesélte nekem, hogy az ottani magyar történelemtanárok semmit sem tudnak Magyarország történetéről, még egy magyar köny-

vet sem lehet ott szerezni. Rögtön akcióba léptem, s a tőle kapott kilenc címre küldtem egy-egy könyvcsomagot. A egyik címzett levélben megköszönte, a másik elpanaszolta, hogy a könyvek jó része útközben eltűnt. Azután egy darabig csönd volt. Egyszer azonban csengett a telefonom, Popovics Vladimir közölte, hogy itt van Beregszászról, és szeretne velem megis-merkedni. Megkapta a könyveket, de az a né-hány csomag csepp a tengerben, azonban itt az idő, hogy megpróbáljuk Kárpátalján bevezetni a magyar történelem-oktatást. Lakásomon — egy pohár konyak mellett — Vladimir, Závodszky Géza és én megbeszéltük, hogy Kárpátaljára utazunk taktikai tárgyalásokat folytatni. Akkor 1988-at írtak, itt is, ott is omlott-bomlott minden, a Szovjetunió még állt, de nemzetiségei már feleszméltek, s egyre inkább lázadoztak a rendszer ellen. Vladimir szerint a „mindenható párt" most sok mindenre hajlandó a nemzetiségi béke érdekében, talán még a magyar történelemoktatás megengedésére, sőt, támogatására is. Így kerültünk Kárpátaljára, ahol azonnal elvittek bennünket a tartományi pártbizottság „Vaslady"-nek becézett agit-prop. titkárához. Hangsúlyoztuk segítő szándékunkat; mert érzékeljük a kárpátaljai magyar értelmiségi feszültséget, amit lényegesen csökkenteni lehetne a magyar történelem oktatásának bevezetésével. Vladi volt a szóvivő. Szóban megállapodtunk, hogy véglegessé dolgozzuk a Vladi és munkatársai által készített tankönyvi kéziratot, megírjuk a következő osztály tankönyvét, minden nyáron továbbképző tanfolyamot tartunk Beregszászon, amelyen valamennyi kárpátaljai magyar tanár részt vesz, és megkíséreljük az iskolák magyar történelmi irodalommal és taneszközökkel való ellátását. A szóbeli megállapodás minden pontja megvalósult. A kárpátaljai magyar nemzetiségű diákok a legutóbbi időkig két osztályban heti 1–1 órában kötelező tantárgyként tanultak magyar történelmet, mi megírtuk hozzá a tankönyveket, amelyeket Vladi nem kis utánjárással jóváhagyatott Kijevben, megszervezte kiadásukat és újramegjelentetésüket a munkácsi könyvkiadónál. Állandósult a kapcsolatunk. Ezek után itthon, a minisztériumban kérésünkre államosították eddigi magánakciónkat.

Több mint tíz éven keresztül a kárpátaljai magyar történelemtanárok tanfolyamon vettek részt előbb Beregszászon, majd Budapesten, amíg csak fel nem készültek a magyar történelem tanítására. Hazai rendezvényeinken rendszeresen vendégül láttunk kárpátaljai tanárcsoportot. Mindennek Vladi volt a szervezője, mozgatója. Az ügy iránti lelkesedése, tiszteletet parancsoló következetessége, hallatlan energiája mindenütt megbecsülést váltott ki, Kárpátalján ugyanúgy, mint nálunk. Különben nem is tudta volna elérni azt az egyedülálló eredményt, amit csak ő ért el a határon túli magyarság érdekében. Munkatársunkká, sokunknak barátjává vált, természetesnek tartottuk, hogy a szakmai rendezvényeken és a folyamatos kapcsolattartásban mindig velünk van, információkat ad és modellül szolgál a határokon átívelő szakmai együttműködéshez.

Ezért is döbbentett meg a hír, hogy 2003. április 3-án eltávozott közülünk, maradandó és pótolhatatlan űrt hagyva maga után. Munkássága pedagógiatörténeti és kultúrpolitikai jelentőségű volt. Félünk, hogy amit vele vesztettünk, senki sem tudja majd pótolni. Most érezzük, hogy nem igaz az a mondás, hogy nincsen nélkülözhetetlen ember.

Szabolcs Ottó

Ungvári János kiegészítése a Magyar Szó 1998 szeptemberi száma alapján:

„[…] 1988 szeptemberében kezdődött el Kárpátalja magyar tannyelvű iskoláiban a magyar nép történetének önálló tantárgykénti rendszeres oktatása. Amint a kezdeményezés egyik elindítója, Popovics Vladimir, a magyar történelemoktatás kárpátaljai munkaközösségének vezetője az Ungváron kiadott Kárpáti Igaz Szó csütörtöki számában az évforduló kapcsán írja, a magyar nép történetének oktatása tíz éve komoly nehézségekbe ütközött mindenekelőtt a megfelelő tankönyvek, térképek, oktatási segédeszközök hiánya, s nem utolsósorban a történelemtanárok elméleti felkészületlensége miatt. Ez abból adódott, hogy jóllehet magyar nyelv- és irodalomoktatás, anyanyelvű iskolai tanítás 1945 óta folyt Kárpátalján, a magyar történelem mindvégig tabutémának minősült. A gondok megoldásában a budapesti ELTE tanárai, közöttük is elsősorban dr. Szabolcs Ottó egyetemi tanár sietett a kárpátaljai magyar iskolák segítségére. A budapesti történészek segélyszállítmányként

több ezer magyarországi gimnáziumi történelemtankönyvet, térképeket és szemléltető eszközöket juttattak el 2,5 millió forint értékben Kárpátaljára, ami lehetôvé tette a magyar történelemoktatás beindítását. 1992-ben, immár a független Ukrajnában az Ungvári Magyar Tankönyszerkesztőség dr. Závodszky Géza budapesti egyetemi tanár szerkesztésében kiadta A magyar nép története című tankönyv I. részét, amely a magyarság múltját a kezdetektől 1790-ig tárgyalja. A következő két évben ugyancsak Ungváron megjelent a tankönyv II. és III. része, amelyek szerzői dr. Závodszky Géza és a szintén budapesti történész, dr. Salamon Konrád. Tavaly és az idei évben újra kiadták A magyar nép története mindhárom részét az Ukrán Közoktatási Minisztérium által jóváhagyott, a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban rendszeresített tankönyvekként. A magyar történelem oktatása jelenleg a 7., 8., 9. osztályban folyik önálló tárgyként heti 1 órában, ami egy tanévben osztályonként 34 tanórát jelent. A tananyag egészének áttekintésére és elsajátítására a tanterv összesen 102 órát ír elő. A magyar nép történetét az ukrajnai magyar tannyelvű iskolákban az egyetemes történelemmel és Ukrajna történetével egyenrangú tantárgyként oktatják, s a belőle szerzett osztályzatot beírják a diákok érettségi bizonyítványába. (Varga Béla, Ungvár) MTI)”

Néhány gondolat Zákány József kollégiumi professzor 1825-ben elhangzott székfoglaló beszédéből

„[…] a’ Nevelésnek két ága van: a’ szoros értelemben vett Nevelés, és a’ Tanítás. – Amannak fő tárgya kiváltképpen a’ test egéssége, a’ tehetségeknek lassú, de jó kifejtődzése, és megerőssödése, az erkőtsiségnek, jó szívűségnek. Vallásosságnak, rendnek, külső helyes magaviseletnek, óvás, példa-adás, jó szoktatás által való előmozdítása. – Ennek pedig, t. i. a’Tanításnak tárgya az értelmi megvilágosítás által való formálás, részszerint hogy a’ nevendék esméreteit, mind magára, mind a’ társaságra nézve haszonnal, és gyönyörűséggel öregbíttse; részszerint hogy a’ szokás, és példa adás által megtanúltakat systemásonn, és philosophusosann gyakorolja, és elébb vigye. Magábann pedig egygyik sem elég a’ híjjátlan formálásra; roszsz nevelés az, a’mely nem tanít, és roszsz tanítás az, a’melly nem nevel, pegig óh fájdalom, mely sokszor nem nevel!”

[…]

„Legfőbb dolog légyen a’ Tanításban a’ nevendékek fojtába való foglalatoskodtatása, figyelembe való tartása, mely különösenn úgy eshetik meg, ha nem mindent előtte mond el a’ tanító, hanem alkalmatos kérdések, a’ dolog ürgetése forgatása által magával találtatja ki a’ keresett igazat, jót és szépet. Ez ébreszti fel a’ gyemekbenn a’ Lelki munkásságot, erőt ád az ítélő tehetségnek, önnön bélátást a’ dolgokba, örömöt a’ feltaláltakon, kedvet a’ vizsgálódásra, reménységet a’ nagyobb esméretek szerzésére.”

[…]

„Fiatal nevelők és Tanítók! Örvendjetek gyönyörűséges pályátoknak, ne tartsátok hívatalotokat igának: mert tsak akkor lehet az iga, ha sem nem értetek hozzá, sem érzéstek nintsen. Többet tehetek ti a’ társaság boldogságára, mint sok fényekbenn, és pompájokbann kevélykedők, fontosabb tagok vagytok ti a’ társaságbann, mint a’ mint a’ titeket nem esmérőknek balvélekedése ítélhetne rólatok. Országokat foglalni el más segítsége által, ’s tartományokat gazdagítani meg lakosokkal szép dolog, de nem ád mindenkor bóldogságot; de a’ letelepedett nép között bóldogságot osztogatni tudni önn munkásság által, ez az mely a’ menybenn is koszorút érdemel.”

Zákány József

(Derecske, 1785 – Biharvajda, 1857)